
† ÎPS Varsanufie,
Arhiepiscopul Râmnicului

Mărturisirea dreptei credințe ca lucrare culturală

Întotdeauna când se începe editarea unei reviste, este obiceiul de a se arăta un program, o motivație, un argument pentru ceea ce își dorește sau urmărește aceasta. Însuși numele revistei, *Martyria. Revistă de cultură și spiritualitate ortodoxă*, exprimă în chip lămurit scopul ei.

Termenul de *martyria* (gr. μαρτυρία, ας, ή) în Noul Testament este folosit cu sensul de mărturisire, mărturie, declarație, certificare a adevărului, sinonim cu latinescul *testimonium*, -ii, martirul fiind cel care Îl mărturisea pe Hristos Domnul și depunea garanție a adevărului învățăturii prin sângele său, prin viața sa. În primele secole ale creștinismului, grecescul μαρτυρία a fost împrumutat și în limba latină (pluralul substantivului *martyrium*) și, prin el, se desemna, pe de o parte, locul unde erau ținute sfintele moaște ale martirilor, iar pe de altă parte, biserica înălțată pe mormântul unui martir, în cinstea unui martir.

În teologia patristică, martirajul reprezintă asumarea viețuirii întru Hristos în modul cel mai concret. Revista *Martyria* încearcă să sublinieze acest fapt, anume că mărturisirea dreptei credințe și în zilele noastre este o formă de martiraj. Într-adevăr, manifestarea curajului mărturisirii credinței într-o societate care încearcă să se distanțeze tot mai mult de Dumnezeu este, orice s-ar spune, o formă de martiraj. Lucrarea Bisericii în lume, ca și continuare a lucrării Mântuitorului Hristos, arată lumii adevărul lui Dumnezeu: „Eu spre aceasta M-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să dau mărturie pentru adevăr; oricine este din adevăr ascultă glasul Meu” (*Ioan* 18, 37). Viața Bisericii este împletită cu misiunea, ca poruncă a lui Hristos Domnul dată nu doar Sfinților Apostoli, ci tuturor credincioșilor: „Mergând, învățați toate neamurile” (*Matei* 28, 19). În același sens, Sfântul Apostol Pavel mărturisește: „Vai mie de nu binevestesc” (*I Corinteni* 9, 16).

Credința și mărturisirea ei este condiție esențială pentru dobândirea mântuirii: „Cel ce va crede și se va boteza se va mântui” (*Marcu* 16, 16). Lucrarea misionară a Bisericii nu constituie doar mărturia dinamismu-

lui Bisericii, ci și o mărturie a vieții duhovnicești personale, un indiciu al evlaviei și râvnei fiecărui credincios în parte.

Revista de teologie și spiritualitate a Arhiepiscopiei Râmnicului se vrea a fi o mărturie, în societatea secularizată de astăzi, că actul de cultură trebuie să fie un act de mărturisire a dreptei credințe, pentru că, fără a-L mărturisi pe Hristos ca singur Adevăr, cultura este trunchiată, că nu se poate face cultură stând departe de Biserica lui Hristos, întrucât în afara lui Hristos ești gol.

Raportul dintre cultură și credință reprezintă o problemă misionară tot mai actuală la care Biserica nu poate sta pasivă, ci trebuie să se implice la modul cel mai serios. Cultura trebuie să contribuie la întărirea legăturii omului cu Dumnezeu, ca izvor al cunoașterii, dar și ca subiect al acesteia: „Și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis” (Ioan 17, 3). Cultura europeană este prin rădăcinile ei în acord cu duhul creștinismului. Dacă se depărtează de acesta, se depărtează de însăși ființa ei și de ceea ce îi este constitutiv: cunoașterea Adevărului.

Până în anul 2016, revista Arhiepiscopiei Râmnicului a apărut cu numele de *Renașterea*, însă s-a renunțat la acest nume, pe de o parte, datorită faptului că începând cu anul 1939 și până la desființarea sa de către regimul comunist, în anul 1948, această revistă a funcționat sub egida Mitropoliei Olteniei (doar în perioada de după Revoluție a fost editată de către Eparhia Râmnicului), iar pe de altă parte, pentru că se confunda cu revista *Renașterea*, fondată de către episcopul Nicolae Ivan al Clujului în anul 1919.

Începând cu acest an, s-a hotărât ca Arhiepiscopia Râmnicului să editeze două reviste eparhiale: *Praxis. Buletin informativ al Arhiepiscopiei Râmnicului*, în care sunt publicate principalele activități pastoral-misionare și culturale din eparhie și *Martyria. Revistă de teologie și spiritualitate ortodoxă*, periodic științific al Arhiepiscopiei, în care să apară studii de teologie și cultură. Aceste studii urmăresc păstrarea și promovarea credinței ortodoxe nealterate și a tradițiilor românești autentice, dar și întărirea conștiinței de neam și unitate a românilor.

Binecuvântăm cu dragoste părintească pe ostenitorii și toți colaboratorii revistei noastre eparhiale, rugându-L pe Dumnezeu să rodească sămânța semănată prin revista *Martyria* în sufletele cititorilor ei.

*Martyria. Revistă de teologie
și spiritualitate ortodoxă* editată de
Arhiepiscopia Râmnicului

Redacția str. Arhiepiscopiei nr. 1
240178 Râmnicu-Vâlcea
telefon 0722 691 506
e-mail editurapraxis@gmail.com

Colegiul Director
ÎPS Varsanufie,
Arhiepiscopul Râmnicului
— Președinte fondator,
Pr. Ștefan Zară
Consilier cultural — Director

Colegiul de redacție
(în ordine alfabetică)
Dan Berindei, Bogdan Tătaru-Cazaban,
Dan Ciachir, Nae Georgescu,
Octavian Gordon, Mihaela Palade,
Dinu Săraru, Ioan Scurtu,
Dan Zamfirescu.

Corectură
Pr. Constantin Olariu
Concept grafic, tehnoredactare
Atelierul de grafică

Litera
Calluna, Alegreya Sans
Tipar
Pro Editură și Tipografie

Sumar

STUDIA THEOLOGICA

Misiunea Bisericii din perspectiva cuvintelor **5**
Sfântului Apostol Pavel „noi avem mintea lui Hristos”
ÎPS Dr. Irineu, Mitropolitul Olteniei

Viețile Sfinților Cuvioși Daniil și Misail de la Turnu **32**
Ierom. Antim Motorga, Pr. Dr. Ștefan Zară

Viața și petrecerea Fericitului Părinte Arhimandrit Ioan, **42**
Starețul Sfintei Mănăstiri Hurezi

STUDIA HUMANITATIS

Justificare la un proiect de suflet și de credință **53**
Dinu Săraru

SCRISOAREA III. Tipare arhaice ale conflictului (I) **55**
Nae Georgescu

Despre Dumnezeu în scrierile eminesciene **68**
George Anca

Samizdat monahal **77**
Dan Ciachir

Mircea cel Mare. În perspectiva unei comemorări **83**
Dan Zamfirescu

COLLOQUIUM

La Bătrânul Gavriil Aghioritul, Starețul Chiliei cutlumușiene **89**
Cuviosul Hristodul din Karies

THEATRUM

Părinții pustiiului, dramatizare a Patericului de Alex Ștefan **95**

POEMATA

Poeme de Horia Zilieru **131**

Poeme de Tiberiu Păun **133**

ÎPS Dr. Irineu
Mitropolitul Olteniei

Misiunea Bisericii din perspectiva cuvintelor Sfântului Apostol Pavel „noi avem mintea lui Hristos”

Împlinirea cunoașterii prin credință, har și fapte bune reprezintă o coordonată semnificativă a înțelegerii patristice. De aceea, în fundamentarea unei perspective eclesiale a mărturisirii Evangheliei este esențială valorificarea teologiei Părinților. Acești purtători de Dumnezeu au dat mărturie despre importanța fundamentală a credinței și a harului Sfântului Duh în planul cunoașterii luminii și a tainelor lui Dumnezeu. Credința în experiența cunoașterii lui Dumnezeu Creatorul universului nu anulează rațiunea, ci o luminează într-un plan superior și o împlinește prin dovezile descoperirilor ce se petrec la nivelul progresului duhovnicesc. Astfel, trăirea credinței, ca „o adevărire a realităților spirituale nevăzute”,¹ presupune asumarea credinței ca *o vedere mai presus de orice înțelegere și cunoștință*, cum spune Sfântul Grigorie Palama. Tocmai pentru aceasta credința duce la darul „minții lui Hristos” care nu presupune ignoranță sau ostilitate față de cunoașterea dăruită de rațiune. Această cunoaștere este rezultatul comuniunii cu Preasfânta Treime, care transcende orice demonstrație, fiind mai presus de cunoașterea discursivă. Sfântul Maxim Mărturisitorul, vorbind despre această cunoaștere-mărturisire, zicea: „Cunoștințele lucrurilor își au rațiunile proprii, împreunate în mod natural cu ele, spre demonstrarea lor. Prin acestea ele primesc în chip natural definiția lor. Dumnezeu însă este crezut numai că există, pe baza rațiunilor din lucruri. Dar el dăruiește celor evlavioși o credință în existența Lui, mai întemeiată decât orice demonstrație. Căci credința este o cunoștință adevărată, întemeiată pe principii ce nu pot fi demonstrate, ca una ce este temelia lucrărilor mai presus de minte și de rațiune”². În acest context, a avea mintea lui Hristos înseamnă a avea o perspectivă eclesială a identității ultime dintre cunoaștere și comuniune, dintre adevăr și minciună, dintre realitate și ficțiune. Aceasta presupune, evident, eliberarea dintr-un prizonierat al conceptelor raționale limitative suprae-

¹ Evrei 11, 1.

² Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întâia sută de capete despre cunoștința lui Dumnezeu și economia Întrupării Fiului lui Dumnezeu, Filocalia* vol. II, Ed. IBMBOR, București, 2008, pp. 158-159.

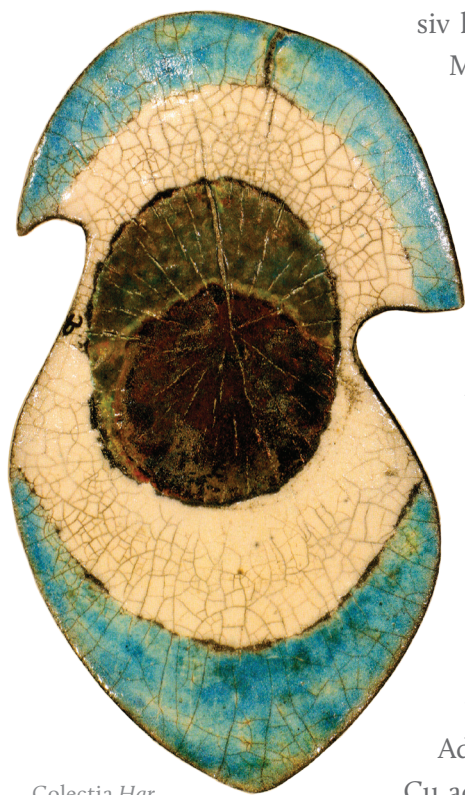
valuate și dintr-o învăluire a egoismului și a patimilor lumești. Deci, mintea duhovnicească a misionarului ortodox duce la viziunea unificatoare asupra lumii întemeiată pe comuniunea omului cu Dumnezeu – Rațiunea sau Logosul Creator, trăită în experiența Liturghiei. Această formă de cunoaștere depășește polarizările sau opozițiile artificiale în relația dintre rațiune și credință, dintre științific și spiritual, dintre fizic și metafizic, dintre imanent și transcendent. Toate aceste deosebiri, deși distincte, sunt totuși nedespărțite, ceea ce face ca unirea dintre ele să fie făcută numai de cei care au mintea Mântuitorului Hristos. Așadar, prin comuniune de credință și iubire vie cu Mântuitorul Iisus Hristos sunt depășite dezbinările sau rupturile de planuri ale cunoașterii cauzate de păcat, manifestate inclusiv în opoziția dintre rațiune și credință. Mai mult, cel care este chemat să vorbească lumii despre darurile nemuritoare ale Duhului, le face prin cunoașterea asumată din interiorul trăirii comuniunii lui cu Dumnezeu Creatorul și Mântuitorul lumii. Firește, mai înainte de a vorbi celorlalți trebuie să te vindecii de limitările existenței egoiste a păcatului și de moarte ca negare a vieții, cum precizează Sfântul Apostol Pavel³. Ca atare, cei care au mintea lui Hristos, din perspectiva cunoașterii prin experiența duhului, au deschise referințele rațiunii în raport cu transcendența. Ei pot mărturisi permanent, din viața proprie, darul inestimabil primit prin comuniunea euharistică cu Persoana Mântuitorului Hristos, Capul Trupului tainic. Tocmai de aceea mărturisitorii ortodocși, din acest unghi de vedere, nu invocă doar formal creștinismul sau mai precis ortodoxia, ci cultivă o experiență duhovnicească care nu este desprinsă de Fiul lui Dumnezeu înomenit. Ei Îl mărturisesc pe Domnul slavei de la care le vine înțelepciunea și priceperea, mărturisindu-L ca fiind „Calea, Adevărul și Viața”⁴. Ca „Lumina lumii”,⁵ Înțelepciunea lui Dumnezeu și Puterea Tatălui sunt sensul prim și ultim al omului, făcut după chipul Său, și al Universului, ambii creați spre a participa la viața și iubirea veșnică a Preasfintei Treimi. În atare caz, putem afirma cu tărie că lumea fără „mintea lui Hristos” este o formă secularizată a unei gândiri dezumanizate, adaptate la spiritul gnostic care contaminează lumea contemporană. O astfel de viață se îndepărtează de la vocația ei mărturisitoare, neputând elibera lumea de pretenția ei totalizatoare și de patimi, de tip gnostic, de a crede că poate cuprinde adevărul lumii exclu-

Această formă de cunoaștere depășește polarizările sau opozițiile artificiale în relația dintre rațiune și credință, dintre științific și spiritual, dintre fizic și metafizic, dintre imanent și transcendent. ❧

³ I Corinteni 15, 26.

⁴ Ioan, 14, 6.

⁵ Ioan 8, 12.

Colecția Har

Trupul tainic al Domnului este cu adevărat singurul centru haric de întâlnire pentru cultivarea unei conștiințe deopotrivă dialogice și mărturisitoare în Duhul Sfânt, prin Fiul înomenit spre Tatăl. ✠

siv la nivelul minții. Din acest unghi de vedere, a avea gândul Mântuitorului Hristos impune a recunoaște valoarea credinței, trăirea adevărului revelat și mărturisirea Mântuitorului Hristos ca Adevăr, Viață și Lumină a lumii. Aceasta ajută pe oameni, care au nevoie să devină mădulare ale Trupului tainic al Domnului, să depășească limitele generate de anumite concepții de viață autonome și autosuficiente care supraevaluează propriile forțe și patimi, în a înțelege și a trăi realitățile evanghelice și ale vieții duhovnicești. În acest sens, cel care are mintea Domnului Hristos nu mai socotește ca adevăr ultim lumea, ci pe Fiul lui Dumnezeu înomenit, Creatorul lumii și al oamenilor. Mântuitorul nostru ne-a scos din robia morții și a întunericului iadului, ridicându-ne în Împărăția luminii și a slavei veșnice. Numai cei cărora Duhul le-a dat această „*mintea*” Îl cunosc pe Domnul slavei ca Lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului celui binecredincios. Ei Îl cunosc pe Stăpânul vieții ca Adevărul, persoană din Care și spre Care sunt îndreptate toate. Cu adevărat, cel care are o asemenea minte cunoaște totul,⁶ cum

spune Sfântul Ioan Evanghelistul. Desigur, cei care socotesc lumea ca ultimul adevăr sunt într-o minciună totală, luând întunericul unei *culturi* fără Dumnezeu drept lumină.⁷ Însă pentru cel care are mintea lui Hristos este absolut necesar să dezvolte o cunoaștere și o înțelegere a tainelor credinței cu ajutorul Mântuitorului Hristos și s-o cultive permanent în Biserică, pentru a spori experiența harică a tuturor. Sunt

mulți care așteaptă de la cei chemați să vorbească despre Dumnezeu „cuvânt cu putere multă” spre descoperirea adevărului și a frumuseții divine. Tinerii din școli și absolvenții de facultăți, cercetătorii în domenii diferite, oamenii din toate păturile sociale sunt atrași de Cuvântul Vieții pentru a înțelege tainele vieții veșnice. Cu toții avem nevoie să avem harul Duhului și „ochii porumbiței”, ca să ne împărtășim de „*mintea lui Hristos*”. Numai aceasta ne dă înțelegerea tainelor cerești, viață și lumină, aici și în viața veșnică. Așa că Trupul tainic al Domnului este cu adevărat singurul centru haric de întâlnire pentru cultivarea unei conștiințe deopotrivă dialogice și mărturisitoare în Duhul Sfânt, prin Fiul înomenit spre Tatăl.

⁶ I Ioan 2, 20: „Iar voi, ungere aveți de la Cel Sfânt și știți toate”.

⁷ Pr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos – Lumina lumii și îndumnezeitorul Omului*, Ed. Basilica, București, 2014, pp. 78-79.

Prin urmare, în dorința de înnoire a misiunii noastre astăzi, episcopatul trebuie să țină seama de necesitatea de a se apropia de lume „după modelul Mântuitorului Iisus Hristos”. În această direcție trebuie să se insiste asupra mijlocului esențial cerut de Domnul pentru a ne integra în ceea ce El a poruncit Apostolilor Săi, și prin ei, Bisericii Sale. În acest model misionarul ortodox de astăzi se deosebește de orice alt misionar al altei religii sau al altei misiuni din lume. Această chemare are în vedere în primul rând starea duhovnicească a păstorului de suflete și a profesorului de religie care trebuie să fie conform poruncilor Mântuitorului. Evident, cel mai îndreptățit pentru a ne sfătui de felul cum trebuie să lucrăm în ogrorul Bisericii este Sfântul Apostol Pavel, cel mai mare misionar al Domnului din toate timpurile și din toate locurile. Fericitul Pavel aduce aminte Corintenilor în prima sa epistolă că trebuie să dobândească „minteaa lui Hristos”.⁸ Felul cum trebuie să dobândim această minte și cum trebuie s-o facem eficientă în cadrul misiunii pastorale astăzi este cheia succesului. Sfântul Iustin Popovici, dezvoltând și reliefând în studiile sale principiile hristologice și eclesial-ascetice în misiunea Bisericii Ortodoxe, nominalizează virtuțile și nevoințele pe care trebuie să le dobândească misionarul creștin.⁹ Cele spuse de el nu sunt doar exemple sau argumente biblice și sapiențiale, ci amănunte de ordin ascetic și gnoseologic practic și duhovnicesc. Aceste învățături sunt recomandate chiar de tradiția patristică și

8 I Corinteni 2, 16.

9 „Misiunea Bisericii este aceea de a uni organic și personal pe toți credincioșii ei cu Persoana lui Hristos; să facă din simțirea lor de sine, simțire de Hristos și din conștiința de sine a lor, conștiința lui Hristos; viața lor să devină viață în Hristos și prin Hristos; sufletul lor să devină suflet în Hristos și prin Hristos, etc.” – Arhim. Iustin Popovici, *Omul și Dumnezeu-om*, Ed. Deisis, Sibiu, 1997, pp. 74-75. „A cugeta la toate în Hristos și prin Hristos – iată porunca de căpetenie pentru fiecare creștin, iată imperativul nostru creștin categoric, iată gnoseologia noastră creștină. Prin Hristos însă, poate cugeta numai cel ce are mintea lui Hristos. Sfântul Apostol mărturisește, vorbind despre creștini: „Noi mintea lui Hristos avem” (I Corinteni 2,16). Cum am dobândit-o? Trăind în trupul Lui Dumnezeu-omenesc, în Biserică, al cărei cap este El. Trăirea în Biserică, cu ajutorul Sfințelor Taine și sfințelor fapte bune, unește întreaga noastră ființă cu ființa Bisericii, unește și mintea noastră cu mintea Dumnezeu-omenească a Bisericii și ne face în stare să cugetăm după Hristos și să gândim ceea ce este și în Hristos Iisus. Iar cugetând cu mintea lui Hristos, cu mintea sobornicească a Bisericii, creștinii pot să cugete una, să simtă una, să aibă o dragoste și să fie de un suflet și de o inimă și de un suflet și de un cuget (Filipeni 2,2; 3,16; 4,2; Romani 15,5; 1 Corinteni 1,10)” – Sfântul Iustin Popovici, *Biserica Ortodoxă și ecumenismul*, p. 25. „Trăind în trupul Dumnezeu-omenesc al Bisericii împreună cu toți Sfinții, omul se în-dumnezeu-omenește încetul cu încetul, prin Sfintele Taine și sfințele fapte bune, și se umple de bucuria acelei sfinte bunevestiri și porunci înălțătoare la cer a Sfântului Vasile cel Mare: „Omule o ființă căreia i-a fost rânduit să ajungă dumnezeu”. Fiind zidit ca dumnezeu-om potențial, omul se străduiește, cuprins în trupul Dumnezeu-omenesc al Bisericii, să își aducă mintea la asemănarea cu Dumnezeu, să o schimbe la față în dumnezeominte (noi avem mintea lui Hristos – 1 Corinteni 2,16); să-și aducă conștiința la asemănarea cu Dumnezeu, să o schimbe la față în dumnezeoconștiință; să își aducă voia la asemănarea cu Dumnezeu, să o schimbe la față în dumnezeovoie; să își aducă trupul la asemănarea cu Dumnezeu, să îl schimbe la față în dumnezeotrup (Trupul e pentru Domnul, și Domnul pentru trup – 1 Corinteni 6,18). În-dumnezeu-omenindu-se prin Biserică și în Biserică, omul se întoarce la asemănarea cu Dumnezeu cea dinainte de cădere, întregind-o strălucit cu Dumnezeieștile frumuseți ale desfătatei asemănări cu Hristos (Galateni 4,19, 3,27; Romani 8,28)” – Sfântul Iustin Popovici, *Biserica Ortodoxă și ecumenismul*, pp. 101-102.

ascetică-filocalică prin doi mari trăitori: Sfântul Macarie Egipteanul și Sfântul Isaac Sirul.¹⁰ Acești Sfinți Părinți pun pe prim planul învățăturilor lor sinceritatea față de mesajul evanghelic și grija personală față de sine. În acest context, misionarul ortodox trebuie să se plaseze în contrapondere cu filosofia umanistă (raționalism, criticism, idealism) și față de cultura umanistă modernă. Explorând exegetic și duhovnicește învățătura creștină, episcopul, preotul și profesorul de religie vor putea pătrunde într-un spațiu larg al gândirii autentice a părinților. Aici ei vor cunoaște cu ajutorul harului, dobândit printr-o relație directă cu Dumnezeu prin rugăciune și Liturghie, profunzimea unui sistem explicit de valori puse înaintea ochilor de Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Aceste valori sunt însumate în Dumnezeu Omul și se regăsesc în ceea ce Apostolul numește „*mintea lui Hristos*”. În această analiză fundamentală pentru misiune și în experimentarea ei printr-o trăire autentic ortodoxă, vom înțelege necesitatea „*minții lui Hristos*” pentru lumea de astăzi, care are mare nevoie de noi. Misiunea minții omului are rolul clar, acela prin care omul să împlinească cu eficiență dumnezeiască misiunea sa externă, ca să devină cu adevărat apostol al Mântuitorului Hristos. Sfântul Macarie cel Mare, vorbind despre rolul minții în lucrarea mântuirii omului, spunea: „*Prin îndumnezeire, mintea ajunge la cunoașterea propriei sale fințe (ipostas)*”. Originalul său veșnic, fără de păcat, îl află în Mintea lui Dumnezeu-Om. Ea ajunge la convingerea neclintită că misiunea sa dintru veșnicie este să fie tron al Dumnezeirii Treimice și să aibă dumnezeirea ca împărat al tuturor lucrărilor sale. Aceasta este, astfel spus, partea pasivă a misiunii sale, iar cea activă constă în sporirea sa la înălțimile mai presus de spațiu ale Dumnezeirii și în împărățirea de pe acest tron. „*Mintea este tronul Dumnezeirii; Dumnezeirea este tronul minții*”,¹¹ în aceasta constă sensul veșnic, valoarea veșnică a minții. Domnul Hristos a venit ca de pe tronul minții să-l detroneze pe Satana și să facă din minte „*tronul Său*” și să Se întroneze pe ea. Exemplu istoric cel mai marcant al acestui fapt sunt Apostolii. Domnul a trimis asupra lor Duhul Sfânt și El S-a întronat „*pe tronurile minților lor*”.¹² Din cele spicuite din opera Sfântului Macarie deducem că trimiterea și misiunea noastră în lume se realizează avându-L pe Mântuitorul Hristos ca Minte ce împărățește pe tronul minții noas-

¹⁰ Sfântul Iustin Popovici, *Calea cunoașterii lui Dumnezeu*, Ed. Egumenița, 2014, pp. 219-220: „În persoana lui Hristos Dumnezeu-omul, Dumnezeu și omul sunt legați în chip nedespărțit. Înțelegerea omului nu e nimicită, ci este reînnoită, curățită, sfințită, îndumnezeită și adâncită, dându-i-se posibilitatea de a cunoaște adevărurile vieții în lumina Dumnezeului făcut om... unul ca acesta dobândește mintea lui Hristos” (1 Cor. 2, 16), gândind, viețuind, simțind întru Hristos, ajungând astfel la o cunoaștere integrală a Adevărului”; „Filosofi ai lui Dumnezeu sunt cei al căror om lăuntric, adică toată mintea, tot sufletul și toată inima le sunt pline de Hristos...”, p. 202.

¹¹ *Omilia VI*, 5, col. 521 B.

¹² Sfântul Iustin Popovici, *Calea cunoașterii lui Dumnezeu*, pp. 183-184.

tre, pentru că, altfel, cel trimis nu are cu sine nici Mesajul și nici demnitatea sau investirea necesare misiunii.¹³ Deci, mintea omenească reprezintă o prelungire pe plan uman a Minții sau Minților dumnezeiești ale Preasfintei Treimi. Astfel, Duhul Sfânt este Persoana treimică ce realizează medierea sau împărtășirea minții omenești de Mintea dumnezeiască. El revelează pe Fiul prin iluminare sau ungere a credincioșilor, învățându-i ce trebuie să vorbească înaintea oamenilor și cum trebuie să lucreze mântuirea lor. În atare caz, misiunea are eficiență nu doar ca mărturie exterioară, ci în primul rând lăuntrică, fiind o emanație a sufletului iubitor de Dumnezeu și de aproapele. Aceasta se justifică prin însăși structura ontologică umană constituită după modelul Bisericii în care luminează lumina Domnului nostru Iisus Hristos. Deci, există o legătură între sălășluirea Duhului Sfânt în trupul omenesc al Mântuitorului Hristos înțeles ca templu și noi oamenii în noua plămadă a umanității renăscute.¹⁴ Așadar, dobândirea

„minții lui Hristos” de către misionar și pentru misiune, în general, este echivalentă cu sălășluirea Duhului Sfânt în sufletul misionarului. Această lucrare harică dă eficiență dumnezeiască binevestirii sau propovăduirii, convertind, realcătuiind și unind oamenii și popoarele într-o nouă plămadă și alcătuire pe care doar Dumnezeu, cu darul Său cincizecimic, o poate face.

A avea mintea Mântuitorului Hristos înseamnă a trăi viața îngerească în comuniune cu Dumnezeu și cu sfinții Săi

Sfântul Evanghelist Luca, prezentând evenimentele mântuitoare legate de nașterea, viața, răstignirea, învierea, înălțarea la ceruri a Mântuitorului și pogorârea Sfântului Duh, plasează aceste relatări în viața liturgică și socială a Bisericii ca rezultate ale Harului Duhului Sfânt. Prin pogorârea Duhului Sfânt, ucenicii și cei care au primit taina credinței devin acum o „comunitate” în care bunurile materiale sunt folosite în comun, o frățietate a împăcării și a armoniei.¹⁵ Primul nucleu eclesiológic stăruia „în învățătura apostolilor și în împărtășire, în frângerea pâinii și în rugăciuni, fiind prețuit de tot poporul”.¹⁶ În această comunitate nu existau bariere sociale și dezechilibre economice, se practica redistribuirea resurselor, în așa fel încât fiecare primea după necesități. Unitatea și comuniunea dintre creștini se manifestă în toate laturile vieții: spiritual, liturgic, social, economic, etc. Firește, această descriere a Sfântului Luca corespunde

¹³ Sfântul Grigorie de Nazianz, în poemul închinat Tatălui, numește pe Fiul minte sau cum ar afirma Sfântul Maxim câteva veacuri mai târziu – Rațiune divină. Astfel, Mintea divină, Tatăl, este cea care cauzează existența sau nașterea minții dumnezeiești a Fiului, și purcede mintea divină a Sfântului Duh. Pe de altă parte, exprimând comuniunea între Tatăl și Fiul, Cuvântul lui Dumnezeu, prin analogia minte-cuvânt, Sfântul Maxim Mărturisitorul ne oferă temeiul patristic al transmiterii acestei comuniuni ontologice pe planul noetic uman: „Așa cum cuvântul nostru izvorând din interioritatea ființei noastre este motivul mișcărilor ascunse ale minții, tot așa Cuvântul lui Dumnezeu, manifestându-se în lume..., descoperă pe Tatăl care L-a cunoscut ca Cel ce este Cuvântul lui Dumnezeu după fire, întrucât i se zice „Înger al marelui sfat”. (Pr. Drd. Sterea Tache, *Teologia Logosului la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, în „Studii Teologice”, 5-8, 1977, p. 524).

¹⁴ Ungerea cu Duhul Sfânt înseamnă și trimiterea la propovăduire, așa cum arată Mântuitorul Însuși la începutul lucrării Sale misionare: „Duhul Domnului peste Mine, care M-a uns să binevestesc” (Luca 4, 18; Isaia 42, 7), ca împlinire a făgăduinței profețite. „Iată sluga Mea, pe care o sprijin, Alesul Meu, întru care are bunăvoință sufletul Meu. Pune-voi peste El Duhul Meu și El va propovădui popoarelor Legea Mea” (Isaia

42, 1) El este „omul”, Adam cel de-al doilea, zidit ca sa fie omul Cuvântului lui Dumnezeu, și prin aceasta locaș al Duhului Sfânt. Pe El „Tatăl L-a sfințit și L-a trimis în lume” (Ioan 10, 36).

¹⁵ Faptele Apostolilor 4, 32.

¹⁶ Faptele Apostolilor 2, 47; 5, 13.

Dorința evanghelistului era de a atribui trăsături angelice comunității creștine primare ca fiind singurele specifice vieții celei noi. Deci, bucuria și comuniunea perfectă dintre îngeri și Dumnezeu, dintre oameni, îngeri și Dumnezeu este idealul cel mai de preț pe care trebuie să-l atingă Biserica. ❧

„mântuirii” lumii prin jertfa și învierea Mântuitorului Iisus Hristos înfățișate de Sfântul Luca în Evanghelie.¹⁷ Astfel, Trupul tainic al Domnului este ridicat la înălțimea vieții îngerești, „*toți devenind dintr-o dată îngeri*, cum spune Sfântul Ioan Hrisostom. *Ca și îngerii, primii creștini și-au împărțit averea și au stăruit cu toții în rugăciune și ascultare. Ei au văzut că cele duhovnicești sunt de obște și niciunul nu are mai mult decât altul, fiind cu toții laolaltă. Desigur, nu în privința locului erau laolaltă*.”¹⁸

și aveau toate de obște, ci din forma de viață îngerească pe care o duceau.”¹⁸

Primii creștini duceau deci o viață îngerească, fiind o comunitate a noului Israel, angajat pe drumul ce duce în Împărăția cerurilor. Sfântul Luca precizează această formă de organizare îngerească ca fiind practică de oameni încă de pe pământ. Evanghelistul este familiar cu aceste tradiții și dorește să le consemneze ca făcând parte din viața autentică a primei Biserici. În felul acesta, Sfântul Evanghelist se arată familiar cu tradiția iudaică și interacționează puternic cu ea. Această caracteristică a Bisericii rezultă chiar și din interesul autorului pentru îngeri și pentru viața lor în sensul celor spuse de Mântuitorul în rugăciunea *Tatăl nostru*: „*precum în cer, așa și pe pământ*”. Preocuparea de îngeri și de felul lor de viață folosește Sfântului Luca pentru a arăta că singurul fel de viață autentic și de preferat pentru creștini este al acestora. Deși este un subiect specific evreiesc, Sfântul Luca nu se gândește că ar fi o problemă pentru mediul elenistic. Dorința evanghelistului era de a atribui trăsături angelice comunității creștine primare ca fiind singurele specifice vieții celei noi. Deci, bucuria și comuniunea perfectă dintre îngeri și Dumnezeu, dintre oameni, îngeri și Dumnezeu este idealul cel mai de preț pe care trebuie să-l atingă Biserica. Mântuitorul Hristos a prezentat în parabolele Sale acest ideal de multe ori.¹⁹ În aceste cuvinte ale Domnului vedem cum bucuria păstorului pentru oaia rătăcită și a femeii pentru drahma pierdută este reflexul bucuriei îngerilor din Cer. Aceste trimiteri la viața cerească sunt specifice numai Sfântului Luca, care pun în evidență clară actul mântuirii într-o nouă lumină și efectele lui. Întâlnim în aceste parabole, la Sfântul Evanghelist Luca, pe lângă bucuria prietenilor și vecinilor, bucuria îngerilor care nu sunt departe de oameni și nu sunt în niciun fel indiferenți de aceștia.

¹⁷ Luca 1, 71-76.

¹⁸ Această idee a asemănării dintre primii creștini și îngeri apare de mai multe ori în comentariul biblic al Sfântului Ioan Gură de Aur. (Sfântul Ioan Hrisostom, în *Acta Apostolorum*, PG 60, 57).

¹⁹ J. Jeremias, *Parabolele lui Iisus*, Anastasia, 2000, pp. 165-173; D. M. Derrett, *The Parable of the Prodigal Son: Patristic Allegories and Jewish Midrashim*, *Studia Patristica*, 10, 1970, pp. 219-224.

Având în vedere că păstorul este Însuși Mântuitorul Iisus Hristos, se înțelege de la sine că întreaga comunitate îngerească și omenească este alături de Domnul slavei. Astfel, prietenii și vecinii sunt îngeri, iar păstorul este Hristos Domnul nostru. Prezența îngerilor explică lămurit legătura lor cu noi, care suntem cu puțin mai micșorați decât ei, și iubirea de oameni a lui Dumnezeu care ne-a făcut să locuim laolaltă cu ei în viața cea nouă, după cum spune Domnul: „*Adevărat, adevărat zic vouă, de acum veți vedea cerul deschizându-se și pe îngerii lui Dumnezeu suindu-se și coborându-se peste Fiul Omului*”.²⁰ Este clar că acțiunea din planul ceresc este identică cu cea din planul pământesc, având ca subiect central pe Fiul lui Dumnezeu înomenit. Însăși expresia „*îngerii lui Dumnezeu*” ne arată că acolo unde este Creatorul cerului și al pământului sunt și aceștia împreună cu El. Prezența lor în viața credincioșilor ne arată că nu doar îngerii sunt împreună cu noi și se bucură de pocăința noastră și nici doar că Dumnezeu se bucură pentru aceasta; ci Însuși El se bucură înaintea lor de întoarcerea noastră în comuniunea de iubire cu Preafânta Treime. În Trupul tainic al Domnului, deci, bucuria lui Dumnezeu pentru întoarcerea noastră la iubirea Tatălui este de așa fel, încât îngerii stau în fața Lui ca și vecinii chemați la o sărbătoare pe pământ, fiind martori și părtași la această bucurie. În atare caz, păstorul care își caută oaia rătăcită și femeia care își caută drahma pierdută sunt o imagine a Mântuitorului Iisus Hristos Care îi caută pe cei păcătoși. Prin această acțiune, Domnul oferă parabolei și propriei misiuni o interpretare tipic exhatologică, care pune alături viața terestră cu viața cerească într-o singură entitate, Împărăția cerurilor. În felul acesta, constatăm că în bucuria Domnului pentru oameni se ascunde bucuria Tatălui din Ceruri, deoarece în lucrarea Fiului și a Duhului este prezentă lucrarea Tatălui. Tocmai pentru acest fapt, Biserica se numește casa Tatălui ceresc și în ea stând „*în cer a sta ni se pare*”. În aceeași cheie înțelegem și parabola despre drahma cea pierdută care prefigurează pe păcătoșii care se pocăiesc la propovăduirea celor care au primit prin botez „*mintea lui Hristos*”. Sfântul Luca, introducând pe îngeri în viața Trupului tainic al Domnului, sugerează că părășia Mântuitorului cu măduarele Sale, exprimată mai ales în Sfânta Euharistie, actualizează comuniunea dintre Dumnezeu, oameni și îngeri. Prin această pildă

În Trupul tainic al Domnului credincioșii împreună cu sfinții și cu îngerii duc o viață sfântă angajați pentru o transformare lăuntrică, pentru a produce umanitate îngerească. ...credincioșii în Biserică trăiesc încă de pe acum taina Împărăției cerurilor, nădăjduind să fie asemenea îngerilor în ceruri încă din această viață. ✠

²⁰ Ioan 1, 51.

Mântuitorul ne arată legătura dintre cele două lumi pe care, într-o manieră specific eshatologică, le presupune. Aceste corespondențe descriu un aspect foarte semnificativ: Domnul înființează pe pământ Biserica Sa în care trăiește și se oglindește lumea cerească și cea pământească. În Trupul tainic al Domnului, credincioșii împreună cu sfinții și cu îngerii duc o viață sfântă angajați pentru o transformare lăuntrică pentru a produce umanitate îngerească. Așa că, încă de la Buna Vestire și de la Nașterea Domnului, ne sunt prezentate faptele minunate ale Domnului care refac unirea dintre Cer și pământ, ruptă prin păcatul strămoșesc. Evident, Domnul Hristos a făcut ca această unire să se săvârșească în Biserica Sa, iertarea păcatelor și împărtășirea din harul Său prin Sfintele Taine, ajutând pe cei ce au primit mintea lui Hristos să se îndumnezeiască și să ajungă la înălțimea slujirii și a viețuirii îngerești. Aceasta ne arată că credincioșii în Biserică trăiesc încă de pe acum taina Împărăției cerurilor, nădăjduind să fie asemenea îngerilor în ceruri încă din această viață. Pentru Biserica primară, trecerea de la moartea spirituală la viață se săvârșește prin Botez, când noul mădular la Trupului tainic primește atât haina luminoasă a harului, cât și mintea lui Hristos. În îmbrăcarea neofitului, Părinții au văzut o haină harică eshatologică, indicând haina pe care Adam o purtase în Paradis înainte de cădere. Adam a avut în Rai o haină slăvită de lumină care a fost transmisă apoi pe linia aleșilor lui Dumnezeu, Enoh și Ilie, pentru a fi purtată în cele din urmă de arhiereu. Este vorba de veșmântul luminos al Duhului și de înnoirea minții care simbolizează transcenderea vieții carnale. Încorporarea celui nou născut din apă și din duh este văzută ca o strămutare din sfera morții, printr-o nouă creație și prin înviere, la o viață îngerească. În felul acesta, omul se întoarce ca fiul răătăcit în Rai și este îmbrăcat în haina stării dintâi, adică edenică, căreia i-a aparținut omul înaintea căderii și în care reintră prin Botez. După această încorporare în Trupul tainic al Domnului, și după ce a fost înfiat de Tatăl, el poate participa la ospățul ceresc unde se unește desăvârșit cu Mântuitorul Hristos. Prin urmare, pentru Sfântul Luca, intrarea oamenilor în comunitatea Domnului Hristos este o înviere spirituală și o schimbare de mentalitate de la cele pământești la cele cerești, o metanoia concretă. Membrii Bisericii participă de acum la Liturgia îngerească și se învrednicesc să dobândească încă de acum fericirea mântuirii eshatologice ca fii ai lui Dumnezeu și moștenitori ai vieții veșnice.²¹ Deci, Mântuitorul dă celor îmbrăcați în harul Învierii haina Sa și mintea Sa, ca aceștia să se facă precum îngerii minții înțeleghătoare. Astfel este considerată starea și modul de viață ale celor ce au înviat și s-au îmbrăcat în

²¹ Luca 15, 3-10.

Dumnezeu prin intrarea în comunitatea eclezială pe care a întemeiat-o Mântuitorul în Trupul Său. Un exemplu relevant de trăire în Trupul tainic al Domnului și de comuniune cu Preasfânta Treime este Sfântul Întâi Mucenic Ștefan, cel care a dobândit fața de înger. În timp ce se afla în fața sinedriului iar martorii mincinoși vorbeau împotriva lui, „ațintindu-și ochii asupra lui, toți cei ce ședeau în sinedriu au văzut fața lui ca o față de înger”.²² Aceasta este cea mai clară afirmație din Noul Testament despre aspectul îngeresc și despre dimensiunea duhovnicească a celui care a primit mintea Mântuitorului Hristos pentru propovăduirea adevărului evanghelic, atât cu cuvântul, cât și cu fapta. Sfântul Arhidiacon Ștefan primește de la Dumnezeu înfățișarea îngerească specifică veacului viitor. Pentru că martirul aparține deja celeilalte lumi, el are deja trăsăturile lumii cerești. Dar, în același timp, el propovăduiește ca nimeni altul Evanghelia, cu multă înțelepciune și curaj, daruri pe care numai Duhul Sfânt le dă celor ce au mintea Domnului Hristos. În această calitate, Sfântul Arhidiacon stă deja pe pragul veșniciei, dar și al dimensiunii ecleziale a Bisericii, care este aici și acolo. Această stare ne arată că Sfântul Ștefan trăiește viața duhovnicească dinainte de martiriu ca o viață reală care se dorește a fi consacrată cu totul lui Dumnezeu și semenilor săi, adică o viață plină de Duhul Sfânt.²³ Evident că Sfântul Evanghelist Luca, prin Sfântul Ștefan, atribuie un caracter îngeresc întregii Biserici, unde credincioșii sunt chemați să se împărtășească de rațiunea divină și de harul mântuitor. Așa că pogorârea Sfântului Duh, care este antitipul lucanic al dării Legii pe Muntele Sinai, luminează mintea credincioșilor și creează o

comunitate a cărei viață se aseamănă cu cea a îngerilor, care sunt minți înțeleghătoare. Prin modul în care Sfântul Luca vede mântuirea în Biserică, ne dăm seama că misiunea episcopială trebuie să se desfășoare în lumina credinței și a lucrării harului minții lui Hristos în lumea în care trăim. Cel nou botezat este, desigur, restaurat ontologic în starea edenică, în care omul avea în el chipul lui Dumnezeu nestricat și mintea lui Dumnezeu, lucru simbolizat de îmbrăcarea fiului risipitor în „haina cea dintâi”.²⁴ Din acest unghi de vedere, Biserica este o comunitate care cuprinde oameni și îngeri, în care se actualizează Liturgia îngerească și în care oamenii devin „la fel cu îngerii”, prin viață duhovnicească.²⁵ Sfântul Ștefan este o minte a Mântuitorului Hristos și un exemplu de înger în trup care dobândește acest caracter prin evenimentul Cincizecimii, când Duhul Sfânt s-a așezat peste capetele Sfinților Apostoli, sub forma limbilor de foc.²⁶

Deci, viața Bisericii este teandrică și trece prin Taine în trupul ei de la Capul ei de viață făcător și îndumnezeitor, Fiul lui Dumnezeu, Unul din Treime. Episcopii, chemați să fie minți cugetătoare pentru misiunea Bisericii, merg în Biserică în calitate de conducători superiori ai Bisericilor lor pentru a boteza și conduce poporul lui Dumnezeu pe calea înțelepciunii celei adevărate spre Împărăția cerurilor. Ei îi învață pe oameni să primească taina mântuirii și să devină înțelepți, ca să nu fie înșelați de filozofia acestui veac. Astfel, învățătura corectă a credinței se dobândește prin experiența Duhului Sfânt în Biserică.

²² Faptele Apostolilor 6, 15.

²³ Faptele Apostolilor 6, 3-10.

²⁴ Luca 15, 22.

²⁵ Luca 15, 7-10.

²⁶ Fapte 7, 53.

Mintea Mântuitorului Hristos se dobândește în Trupul tainic al Domnului prin har, credință și fapte bune

Dobândirea darului Duhului Sfânt se face prin participarea la Dumnezeu ca lumină. Această participare este dinamică și se dorește să ajungă la vederea „în act” a lui Dumnezeu, cum arată Sfântul Grigorie Palama care prezintă structura energetic-participativă a experienței iluminatoare. Ne împărtășim astfel din Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos Care strălucește și iradiază pe tot omul ce vine în lume, dinlăuntru și din afară. Lumina slavei, a Tatălui ceresc, însăși se vede pe sine, e de-sine-văzătoare αὐτοπτικὸν și se proiectează pe chipul celui credincios așa cum se arăta pe fața lui Moise. Aceasta arată că e lumina văzătoare a Preasfintei Treimi, care se întipărește ca Subiect văzător în subiectul văzător al credinciosului, făcându-i proprie vederea Lui, cum ne spune Sfântul Vasile. Sfântul Grigorie Palama argumentează că această *vedere nu este proprie nici simțurilor, nici intelectului, ci mai curând le transcende pe ambele*, fiind în același timp cunoscută și necunoscută. În consecință, lumina divină este un dat al experienței mistice, a trăirii în Mântuitorul Hristos și al dobândirii minții Lui. Este caracterul vizibil al dumnezeirii, atât în firea umană a Domnului, cât și în fiecare credincios cuprins în Trupul Său Tainic. Această experiență mistică dovedește că lumina pe care au văzut-o apostolii pe Muntele Taborului este proprie lui Dumnezeu prin natura ei,²⁷ este veșnică și nesfârșită, existând în afara timpului și a spațiului.²⁸ Acest caracter factual și nonsimbolic al fenomenelor de tipul luminii de pe Tabor,²⁹ nu apare ca un simplu fenomen extern, ci un „*simbol enhypostatic*” (enhyponstaton symbolon).³⁰

Deci, importantă în dobândirea minții Domnului Hristos este vederea lui Dumnezeu care se descoperă și ia formă în această lumină fără formă.

²⁷ Alexander Golitzin, *Mistagogia: Experiența lui Dumnezeu în Ortodoxie*, traducere Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1998, pp. 184-267, în special pp. 232-236.

²⁸ Lumina divină apare în teofaniile din Vechiul Testament ca slavă a lui Dumnezeu. După înomenirea Fiului lui Dumnezeu, lumina divină s-a concentrat în Dumnezeu și om, în care locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii cum spune Sfântul Apostol Pavel (Coloseni 2, 9).

²⁹ Sfântul Grigorie Palama vorbind despre Moise care suferă transfigurarea pe Sinai, în contrast cu Mântuitorul Hristos, Care lucrează transfigurarea. Domnul Însuși este sursa slavei (Omilia 41, 34). Termenii folosiți *theosis* (îndumnezeire) și *henosis* (unire) și *orasis* (vedere) sunt sinonime. Din acest motiv, lumina taborică apare ca manifestarea inteligibilă a slavei dumnezeiești, lumina fiind ca și celelalte energii divine, distinctă de ființa lui Dumnezeu.

³⁰ Lumina a fost deci reală, chiar dacă nu a avut o existență independentă ori ipostatică a ei proprie. Dacă ar avea existență proprie, s-ar fi adăugat Mântuitorului Hristos ca o a treia natură pe lângă celelalte două, umană și divină. Realitatea enipostatică ocupă în acest caz un loc intermediar între de-sine-subzistent și accidental. În cazul luminii taborice, ea în același timp «simbolizează» și «este» dumnezeirea. Ca simbol „enipostatic”, ea face văzătorul capabil să participe la dumnezeire. Pentru Varlaam, simbolul este cu totul altceva decât realitatea pe care o reprezintă, ca dihotomie, iar pentru Gregoras, chiar și teofania de pe Sinai și Întruparea însăși sunt numai simboluri transcendabile. Discuția despre statutul simbolului îl duce pe Palama la dezvoltarea distincției dintre esența și energiile lui Dumnezeu.

Această trăire este axată pe întrupare, cruce și înviere.³¹ Sfântul Grigorie Palama a identificat trei teme fundamentale ale spiritualității creștine răsăritene: *teologia ca apofatism, revelația ca lumină și mântuirea ca îndumnezeire*.³² Omul în întregime, trup și suflet, vede pe Dumnezeu în slava Sa prin pătrunderea de energia divină necreată. Vederea nu este proprie nici simțurilor, nici intelectului, ci mai curând le transcende pe ambele și devine pentru cel ce este pus să vadă realitățile tainice în situația de a fi față către față cu Dumnezeu în lumină. În felul acesta, îndumnezeirea apare ca o „metaforă uzuală pentru adopția baptismală prin har sau pentru desăvârșirea vieții la înviere”.³³ Fiind o experiență personală, ea se poate dobândi în această viață prin harul Sfântului Duh în trupul tainic al Domnului și printr-un program de rugăciune contemplativă. Tocmai pentru aceasta, Sfântul Grigorie Palama insistă să spună că nevoitorul poate să ajungă prin credință și fapte bune la îndumnezeire, participând astfel la energiile

dumnezeiești.³⁴ Deci, *fința umană poate să fie transformată de Dumnezeu în termenii unei experiențe reale, cea a luminii* deodată perceptibilă și complet spirituală. Aceasta duce la postularea unei distincții în Dumnezeu între aspectul imparticipabil și transcendent – esența divină și acel aspect la care fința umană poate participa – energiile divine. În felul acesta, îndumnezeirea este *un dar al Duhului*,³⁵ care, imparticipabil în esență, este numit în energia Sa îndumnezeitoare: „dumnezeiere”, „*thearchie*” și „*theosis*”. Cel îndumnezeit prin har devine în întregime una cu Dumnezeu,³⁶ sau mai degrabă „*părtași firii dumnezeiești*”.³⁷ Desigur, participarea în Dumnezeu nu este ceva ce omul deține de la început, ca pe un aspect constitutiv al ființei sale, ci este un dar făcut celor ce petrec în comuniune cu Duhul Sfânt, fiind, de altfel, scopul vieții omului. Energia necreată a lui Dumnezeu este astfel împărțită nedespărțit nevoitorului (*merizome ameristos*). Rezultă de aici că îndumnezeirea reflectă un realism mistic bazat pe participarea la Dumnezeu ca lumină care începe aici și continuă desăvârșit în viața ce va să fie.³⁸

31 Trebuie să subliniem faptul că axioma occidentală, a unei simplități exclusive față de toată distincția reală, maschează și inducerea în misterul divin a unei metafizici incapabile să țină simultan de ambele capete ale lanțului explicativ. Chiar și simplitatea poate deveni o noțiune filosofică prin care putem pretinde să determinăm indeterminabilul. În atare caz, *dacă palamismul a sacrificat simplitatea divină în favoarea îndumnezeirii, tomismul a sacrificat îndumnezeirea în fața simplității*.

32 *Ibidem*, p. 147.

33 Pentru o abordare a temei patristice a lui *theosis*, în N. Russell, *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition* (Oxford, 2004). Contemporanii Sfântului Grigorie Palama confirmă ideea lui Russell. Teolipt al Filadelfiei, *Cuvântul* 23, 11: „Și așa cum Adam fiind plăsmuit de mâinile lui Dumnezeu din țărână s-a făcut «suflet viu» prin suflarea lui Dumnezeu (Facere 2, 7), tot așa și mintea plămădită de virtuți prin chemarea aleasă a Domnului cântată dintr-o gândire curată și o dispoziție fierbinte, se schimbă cu schimbare dumnezeiască, fiind făcută vie și îndumnezeită de cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu” (Teolipt al Filadelfiei, Cuviosul și Mărturisitorul, *Cuvinte duhovnicești, imne și scrisori*, Studiu introductiv și traducere Ioan I. Ică jr., Deisis, 2000, p. 306); Sfântul Grigorie Sinaitul, *Capete după acrostih* 53: „Fiii învierii lui Hristos vor fi, zice, minți, adică deopotrivă cu îngerii, ajunși sfinți prin nestrăciune și îndumnezeire” (*Filocalia* 7, p. 101).

34 O privire sinoptică a abordării de către Sfântul Grigorie Palama a lui *theosis* vezi J. Lison, *La divinisation selon Grégoire Palamas. Un sommet de la théologie orthodoxe*, Irénikon 67, 1994, pp. 59-70. De asemenea, G. Mantzridis, *Deification of Man: St Gregory Palamas and the Orthodox Tradition*, Crestwood, NY: SVS Press, 1984, pp. 147-268.

35 Palamas, *On Divine Energies* 33-37, Ed. Perrella, 1030-1034, cf. N. Russell, *Theosis...*, p. 70.

36 Termenul hristologic *homothoei*, folosit de Sfinții Părinți, se referă la trupul îndumnezeit al Mântuitorului Hristos pe care Sfântul Grigorie Palama îl extinde și asupra sfinților. Prin har ei devin *anarchoi* (fără început) și *ateleute toi* (fără sfârșit), nu pentru că devin ceea ce este Dumnezeu prin ființă, ci pentru că ei ajung să se împărtășească din atributele Sale.

37 Il Petru 1, 3.

38 *Theosis* nu este doar un nume pentru harul necreat, o schimbare adusă asupra credinciosului prin acțiunea divină, așa cum susțineau oponenții Sfântului Grigorie Palama, ci semnifică o participare reală la viața lui Dumnezeu, făcându-ne *homothoei* și dumnezei prin har; în timp ce rămânem ipostatic distincți devenim energetic una, prăpastia ontologică nu este traversată ori înlăturată prin îndumnezeire. Potrivit „formulei schimbului”

Dumnezeu este deci lumină,³⁹ întru El nu-i niciun întuneric, cum spune Sfântul Ioan Evanghelistul: „Și aceasta este vestirea pe care am auzit-o de la El și v-o vestim: că Dumnezeu este lumină și niciun întuneric nu este întru El”.⁴⁰ El este lumina lumii, cum arată Mântuitorul Hristos: „Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții”⁴¹ și îi trimite pe ucenicii Săi la propovăduire ca să fie și ei lumină: „Voi sunteți lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vârful de munte să se ascundă”.⁴² Toate aceste acțiuni ale Mântuitorului scot în evidență faptul că tema luminii dumnezeiești a avut o deosebită importanță încă de la început: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt lumina cea întreită, de la care întreaga creație primește lumina.⁴³ Sfântul Simeon Noul Teolog afirmă că, fără harul lui Dumnezeu, intelectul nu poate fi iluminat în timpul rugăciunii și nici nu poate să vorbească altora despre lumină.⁴⁴ Lumina pe care o văd sfinții nu este o manifestare a strălucirii inițiale a intelectului, ci o lumină harică dumnezeiască.⁴⁵ Deci, în momentele de rugăciune pură, intelectul se vede

caracteristică Sfântului Irineu și Sfântului Atanasie și *theosis* nu este decât rezultatul complementar, într-o versiune mai tehnică, a îndumnezeirii naturii umane a Mântuitorului Hristos prin unirea ipostatică și comunicarea înșușirilor.

³⁹ Cuvântul Dumnezeu (θεός), de origine sanscrită, înseamnă lumină sau zi (cuvântul sanscrit este *deva* – în latină *deus*). Lumina este aceea care caracterizează cele mai multe zeități sau cea care se confundă cu zeitatea. Vezi, Karl Kerényi, *Antike Religion*, München 1971, pp. 207-217. Pe de altă parte, spune Sfântul Grigorie de Nyssa: „Pnevmatomahii spuneau că Dumnezeirea înseamnă firea. Noi însă spunem că nume care să însemneze ceva firea dumnezeiască nu are pentru noi... (numele) e ceva din cele însemnate în jurul ei... șarpele arată că numele «dumnezeire» are semnificație de lucrare văzătoare... «Vi se vor deschide ochii și veți fi ca niște dumnezei» (Facere 3, 5). (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre dumnezeirea Fiului și a Duhului Sfânt*, PG 46, 573D–576A). Prin urmare, apelativul «dumnezeire» înfățișează nu firea, ci puterea văzătoare, susține Sfântul Grigorie Palama: „Dumnezeu arată pe Cel ce lucrează, iar «dumnezeire» arată lucrarea; dar lucrarea nu e nimic din cei Trei, ci mai degrabă fiecare din cei Trei lucrează”. (Tomosul sinodului constantinopolitan din mai-august 1351 – principalul text oficial al dogmei energiilor necreate, „Studii Teologice”, 1, 2005, p. 76). Sfântul Ioan Damaschin, dintre toate numele care se dau lui Dumnezeu reține două: „Cel ce este” (leșire 3, 14) sau „Cel bun” (expresie dionisiană) care „indică existența Lui, dar nu ce este Dumnezeu” și „Dumnezeu” (ὁ Θεός), care derivă: sau de la θεειν, ce înseamnă a alerga și a înconjura toate sau de la αἰθειν, care înseamnă a arde, căci Dumnezeu este foc mistuitor a toată răutatea (Evrei 12, 29), sau de la θεόσθαι, care înseamnă a vedea totul, deoarece Lui nu I se poate ascunde nimic și observă toate. Al doilea nume indică activitatea (Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, I, 9, trad. D. Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 2001, pp. 37-38).

⁴⁰ I Ioan 1, 5.

⁴¹ Ioan 8, 12.

⁴² Matei 5, 14.

⁴³ Geogios Mantzaridis, *The Deification of Man*, St. Vladimir's Seminary Press, New York 1984, p. 96.

⁴⁴ H. Alfeyev consideră că vederea lui Dumnezeu ca lumină este caracteristica esențială a terminologiei mistice a Sfântului Simeon Noul Teolog. Termenul *phos*, verbul *orao*, ca și alți corelativi ai temei vederii lui Dumnezeu (*photizo*, *photismos*, *ellampo*, *ellampsis*, *thea*, *theomai*, *orasis*, ș.a.) sunt folosiți mult de Sfântul Simeon, fiind caracteristici literaturii bizantine din timpul său. (Hilarion Alfeyev, *The Patristic Background of St. Symon the New Theologian's Doctrine of the Divine Light*, Studia Patristica, 32, 1997, p. 229).

⁴⁵ Potrivit lui Evagrie, între propria strălucire sau lumina intelectului uman și lumina dumnezeiască, există o înrudire: intelectul – *nous* – este creat după chipul lui Dumnezeu, lumina lui este în „legătură cu El”. Despre această precizare Evagrie zice că „...la ceasul rugăciunii nevoitorul contemplă chiar lumina intelectului; ea însăși îi luminează” (*Gnostical*, 55.). În altă parte, el adugă: „Ca semn al nepătimirii: mintea începe să-și vadă propria lumină” (*Tratatul practic* 64). Așadar, lumina este unul din simbolurile cel mai des folosite de Evagrie pentru a exprima accesul intelectului la gnoză. (Evagrie Ponticul, *Tratat practic. Gnostical* (ediția a II-a), Introducere, dosar, traducere și comentarii de Cristian Bădiliță, Ed. Polirom, Iași, 2003, p. 159).

pe sine însuși și se vede întrucât a devenit luminos; dar această lumină care-i îngăduie să se vadă, să-și vadă „starea” este chiar lumina dumnezeiască, Dumnezeu Însuși, căci, așa cum zice Evagrie, reluând formula ioaneică: „Dumnezeu e lumină în esența Lui”.⁴⁶ Nu e chiar Dumnezeu Însuși, în esența lui, cel pe care Îl vede, ci, precum bătrânii Israelului, „locul lui Dumnezeu”; altfel spus, intelectul se vede pe sine însuși înveșmântat în lumină dumnezeiască.⁴⁷ Această viziune ține de ceea ce Evagrie numește contemplație naturală primă, care are ca obiect naturile create inteligibile, adică intelectele, cealaltă contemplație, naturală secundă, având ca obiect naturile vizibile și materiale; de aceea ea este accesibilă intelectului încă unit cu trupul. Dar, în măsura în care captează lumina dumnezeiască, ea participă deja la cunoașterea lui Dumnezeu.⁴⁸

Sfântul Maxim Mărturisitorul descrie și el starea intelectului din timpul iluminării mistice, considerând această transfigurare drept «îmbinată» (egkratheis) cu lumina Duhului Sfânt. Deci, „când mintea pornește în focul

dragostei spre Dumnezeu, nu se mai simte nici pe sine, nici vreun lucru oarecare. Căci luminată fiind de lumina dumnezeiască cea nemărginită, părăsește simțirea față de toate cele făcute de Dumnezeu, precum și ochiul sensibil nu mai simte stelele când răsare soarele”.⁴⁹ În chipul Sfântului Maxim, Sfântul Grigorie Palama, vorbind despre necesitatea luminii și despre vederea „în act” a lui Dumnezeu, arată structura energetic-participativă a experienței iluminatoare. După Sfântul Ierarh „fără venirea unui har dumnezeiesc n-ar putea exista minte/inteligență care să vadă aflând o simțire dumnezeiască și să ajungă să fie cu adevărat ea însăși în act, așa cum nici ochiul nu poate asta fără lumina simțită. Căci pentru cele veșnice, adică deiforme, El Însuși este lumină și nu altceva; ... Iar așa cum atunci când e activ, ochiul devine el însuși lumină..., în același mod și cel ce a avut parte de activitatea/energia dumnezeiască și s-a schimbat/transformat cu schimbarea/transformarea dumnezeiască [theian alloiosin] este el însuși ca o lumină, se unește cu lumina și împreună cu lumina vede în chip conștient cele care, fără acest atât de mare și negrăit har, sunt nea-rătate pentru toți...”.⁵⁰ Desigur, vederea luminii

⁴⁶ Capete gnostice, I, 35.

⁴⁷ Teoria lui Evagrie despre contemplarea lui Dumnezeu și iluminarea intelectului are ca fundament scripturistic cele spuse de Moise în cartea *Leșire* 24, 10: „Și au văzut locul unde stătea Dumnezeul lui Israel; sub picioarele Lui era ceva ce semăna cu un lucru de safir, curat și limpede ca seninul cerului”. Evagrie citează, bineînțeles, versiunea Septuagintei, care atenuează textul, versiunea masoretică având nu „locul lui Dumnezeu”, ci pur și simplu „l-au văzut pe Dumnezeul lui Israel”. Philon din Alexandria interpretează alegoric acest pasaj „locul lui Dumnezeu” prin Logos, diferit de Ființă. (*De Confusione linguarum* 97) Distincția pe care o va face Sfântul Grigorie Palama între energiile necreate (ce pot fi contemplate) și Ființa dumnezeiască e o reformulare a distincției philoniene.

⁴⁸ Așadar, lumina descrisă de Sfântul Simeon Noul Teolog este imaterială – *aylos*, simplă, fără formă, necompusă, netrupească. Deși dincolo de orice categorii, de materie și formă, Dumnezeu Se descoperă, ia formă în această lumină fără formă (*amorpho photi*): „Dumnezeu nu Se arată într-o figură sau într-o întipărire, ci luând chip într-o lumină neînțeleasă, neapropiată și fără chip [en *amorpho photi morphoumenos*]...” (Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cateheze. Scrieri II*, Studiu introductiv și traducere Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2003, p. 361).

⁴⁹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste I*, 10, Filocalia 2, trad. D. Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 55. Cu privire la natura luminii care a strălucit pe fața Domnului, Sfântul Maxim spune că era neapropiată – *aprositon* și inteligibilă – *noeton*, un simbol al dumnezeirii Mântuitorului Hristos. Oricât de covârșitoare este, lumina e numai o coborâre spre noi a dumnezeirii mai presus de minte. Termenul simbol – „lumina ce s-a arătat simțurilor e simbol al ascunzimei nearătate” – denotă manifestarea unei realități dumnezeiești ascunse care, deși revelată nu încetează niciodată să rămână o taină divină. Acea lumină este un simbol al unei înțelegeri experimentale mai presus de orice înțelegere intelectuală definită conceptual a lui Dumnezeu. Vederea acestei lumini taborice nu înseamnă vederea ființei lui Dumnezeu, ci cel mai înalt grad de manifestare a lui Dumnezeu (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PSB 80, trad. D. Stăniloae, Ed. IBMBOR, București, 1983, pp. 125, 126, 158, 164 și 187).

⁵⁰ Sfântul Grigorie Palama, *Omilia 53, Discurs despre intrarea Preasfintei Fecioare în Sfânta Sfințelor și despre viața ei deiformă de aici 60*, în Diac. Ioan I. Ică jr., *Maica Domnului în teologia secolului XX și în spiritualitatea isihastă a secolului XIV: Grigorie Palama, Nicolae Cabasila, Teofan al Niceei*. Studii și texte, Ed. Deisis, Sibiu, 2008, p. 363-364.

dumnezeiești necreate nu este un simbol al slavei divine, niciun fenomen impersonal, ci prezența nemijlocită a lui Dumnezeu în Treime, în lucrarea Sa.⁵¹ Deși nu e sensibilă, lumina se răspândește din suflet în afară, pe fața și pe trupul celui ce o are înlăuntru.⁵² E o deosebire însă între strălucirea luminii pe fața celor ce o văd în duhul lor și lumina însăși văzută de ei.⁵³ Reflexul luminii dumnezeiești are, deci, perceptibilitate diferită de lumina însăși, de felul că lumina dumnezeiască este necreată, dar este vizibilă cu ochii trupești, datorită lucrării Duhului Sfânt în cei ce fac parte din Trupul tainic al Domnului.⁵⁴

Firește, lumina nu este creată și nu este subiect al experienței simțului sau intelectului și nici nu călătorește prin sau nu este vizibilă cu ajutorul aerului. Sfântul Dionisie Areopagitul susține că în veacul viitor „*vom fi iluminați de teofania vizibilă a Mântuitorului Hristos, așa cum au fost ucenicii Domnului la Schimbarea la Față*”.⁵⁵ Deci, nu se poate vorbi de o slavă a Schimbării la Față călătorind dinspre trupul Domnului Hristos prin aer și intrând în mințile apostolilor prin intermediul simțurilor. Trupul Mântuitorului luminează pe apostoli dinlăuntru, cum spune Sfântul Grigorie Palama.⁵⁶ Astfel, „*cele văzute erau sau lumină, sau se aflau în altă lumină. Dar toate cele de acolo erau simple. Așadar, toate acelea erau lumină.*

Slava necreată a Preasfintei Treimi este Rai celor care au fost vindecați de iubirea egoistă. Aceștia au schimbat patimile pământești cu lumina cea neînserată pe care au transformat-o în iubire altruistă. ✠

Fiindcă le vedea însă după ce se depășise pe sine însuși și ajunsese în întuneric, nu vedea nici prin simțuri, nici cu mintea. Deci acea lumină este de sine văzătoare și se ascundea în același sens de depășire de cei care nu au devenit fără ochi. Căci, cum s-ar vedea în oarecare chip, prin lucrarea minții, ceea ce se vede și se înțelege ea însăși prin sine”.⁵⁷ Din această prezentare rezultă că, pe Muntele Tabor, trupul Mântuitorului Hristos, sursă a slavei în virtutea Întrupării,

⁵¹ În privința naturii luminii, Sfântul Grigorie Palama învață că este necreată, în timp ce Varlaam de Calabria argumentează că este creată. Varlaam în expunerea sa se bazează pe tradiția augustiniană care afirmă că dovada creaturalității luminii este faptul că ea călătorește spre simțuri cu ajutorul aerului și numai un proces de abstracție, prin imaginație, face intelectul să devină conștient de ea.

⁵² În Vechiul Testament lumina de pe fața lui Moise era văzută și cu ochii trupești de cei ce îl priveau.

⁵³ Este de subliniat faptul că indiferent dacă lumina se vedea și cu ochii trupești, ea nu se poate vedea prin puterea naturală a ochilor, ci prin Sfântul Duh care lucrează prin mintea și prin ochii plăcuților lui Dumnezeu.

⁵⁴ Nicolae Moșoiu, *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a Părintelui profesor Dumitru Stăniloae*, Ed. Paralela 45, Brașov, 2000, pp. 98-100.

⁵⁵ *De Div. Nom.* I, 4; Tr. I, 3, 26.

⁵⁶ Sfântul Grigorie Palama este indignat de ideea că lumina necreată trebuie să fie văzută de simțurile singure și argumentează că această vedere nu este proprie nici simțurilor, nici intelectului, ci mai curând le transcende pe ambele, fiind în același timp cunoscută și necunoscută.

⁵⁷ Cuvânt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie 56, Filocalia 7, p. 308. Chiar simplitatea luminii dumnezeiești văzute arată că ea se trăiește în intensitate, nu în orizontalitatea juxta pusă sau în succesiunea schimbătoare a formelor. E intensitatea unitară, dar complexă a Persoanei sau a Persoanelor dumnezeiești unite prin ființă.

iluminează pe apostoli din afară, pe câtă vreme acum, același trup iluminează pe creștini din interior. Prin urmare, lumina însăși se vede pe sine, fiind de-sine-văzătoare, ceea ce ne arată că e lumina văzătoare a persoanei Mântuitorului Hristos, care Se întipărește ca Subiect văzător în subiectul văzător al credinciosului, făcându-i proprie vederea Lui.⁵⁸ Mai mult, caracterul necreat al luminii scoate în evidență faptul că aceasta strălucea nu numai din trupul Domnului Hristos, dar și străfulgera din nor și nu se vedea nicidecum prin intermediul aerului.⁵⁹ În atare caz, norul care coborâse peste apostoli era o sursă a unei slave asemănătoare.⁶⁰ Așadar, lumina pe care au văzut-o Sfinții Apostoli pe Muntele Taborului este proprie lui Dumnezeu prin natura ei.⁶¹ Ea este veșnică, nesfârșită, existând în afara timpului și a spațiului. Această lumină este prezentă în teofaniile veterotestamentare ca slavă a lui Dumnezeu,⁶² urmând ca în mo-

mentul înomenirii Fiului lui Dumnezeu, să se concentreze în El, Dumnezeu și om, în care locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii, cum spune Sfântul Apostol Pavel.⁶³ Această lumină lină este văzută de toți sfinții care au dobândit mintea Mântuitorului Hristos și se împărtășesc de darul Duhului Sfânt. Acești văzători de Dumnezeu sunt îndemnați de Duhul să vorbească și altora despre iubirea negrăită a lui Dumnezeu și de dulceața fără de asemănare a Împărăției cerurilor. Misiunea acestora este de a-i face pe cei din Trupul Domnului să guste și să vadă că bun este Domnul. Dacă cineva nu va dori să vadă această lumină aici pe pământ, acela o va vedea în focul nemistuit și în întunericul cel mai din afară în viața veșnică. Slava necreată a Preasfintei Treimi este Rai celor care au fost vindecați de iubirea egoistă. Aceștia au schimbat patimile pământești cu lumina cea neînserată pe care au transformat-o în iubire altruistă. Pentru cei care nu primesc pe cei trimiși de Mântuitorul, aceia ajung în iad, locul unde nu se poate vedea nimic sau locul nevederii. Misionarii Bisericii nu trimit pe nimeni în Rai sau iad, ci pregătesc pe cei ce cred pentru vederea lui Dumnezeu în slavă, unde cu toții Îl vom vedea pe Dumnezeu față către față. Dumnezeu iubește păcătosul la fel cum își iubește sfinții Săi. El vrea vindecarea tuturor, dar nu toți o acceptă. Înseamnă că iertarea păcatelor nu este suficientă pentru a-L vedea pe Mântuitorul Hristos în slavă.

⁵⁸ Vladimir Lossky, „Teologia luminii la Sfântul Grigorie Palama”, în *După chipul și asemănarea lui Dumnezeu*, trad. Anca Manolache, Ed. Humanitas, București, 2006, p. 38-67.

⁵⁹ Varlaam se înșală în argumentarea că această lumină din trupul lui Hristos poate fi experimentată direct prin simțurile singure.

⁶⁰ Părintele Meyendorff spune că Dumnezeu este numit lumină nu după esența Sa, ci după energia Sa. Dacă energiile care manifestă natura lui Dumnezeu sunt numite lumină, nu este doar prin analogie cu lumina materială, ci lumina divină este un dat al experienței mistice. Este caracterul vizibil al dumnezeirii. Această lumină (φῶς) sau iluminare (ἐλλαμνισ) este nematerială (ἄϋλον). Tomosul aghioritic distinge deci între: 1) lumina sensibilă, 2) lumina inteligenței și 3) lumina necreată. Vederea și inteligența nu percep una și aceeași lumină. Această lumină necreată, veșnică și îndumnezeitoare este numele harului (χάρις) (I. Meyendorff, „Le thème du retour en soi dans la doctrine palamite du XIV siècle”, *Revue d'histoire des religions*, CXLV, 2, 1954, p. 188-206).

⁶¹ A. Golitzin, „Forma lui Dumnezeu și Vederea Slavei: Reflecții asupra controversei <antropomorfită> din anul 399 d. Hr.”, în Hieromonah Alexander Golitzin, *Mistagogia: Experiența lui Dumnezeu în Ortodoxie*, tr. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1998, pp. 184-267, în special pp. 232-236.

⁶² Potrivit lui Serghei Bulgakov, orice teofanie se raportează la întruparea lui Dumnezeu și, implicit, la principiul maternității divine. Aici se întrepătrund două aspecte ale revelației slavei lui Dumnezeu: prin întruparea Logosului – norul ca principiu al maternității divine și prin teofanie – focul mistuitor, ambele inseparabile. El continuă, spu-

nând că „vederea slavei lui Dumnezeu nu este vederea chipului lui Dumnezeu”, doxofania nu este teofanie. Desigur, această distincție dintre doxofanie și teofanie pornește și de la erorile sofianice ale autorului rus: „doxofanie, o arătare a Dumnezeiștii Înțelepciuni” (Sophia divină se unește cu Sophia în creatură) apud, Serghei Bulgakov, *Rugul care nu se mistuie*, trad. Boris Buzilă, Ed. Anastasia, București, 2001, pp. 188-191 și 194-195.

⁶³ Coloseni 2, 9.

Lumina Duhului Sfânt luminează mintea celor care s-au învrednicit să aibă „mintea lui Hristos”

Lumina taborică simbolizează și este dumnezeirea, ajutând pe credincios să ajungă la cunoașterea lui Dumnezeu. Ea introduce și ajută în experiența duhovnicească, articulându-l pe nevoitor în Trupul tainic al Domnului și integrându-l în noua viață spirituală. Astfel, în noua misiune a Bisericii ierarhul, preotul, monahul sau simplul credincios trebuie să aibă o experiență mistică personală a întâlnirii sale cu Mântuitorul Iisus Hristos, Cel care l-a chemat să slujească turmei sale.⁶⁴ Rolul experienței religioase este considerabil, căci dacă nu vom gusta din iubirea Mântuitorului nu vom spune și altora cât de bun este Domnul. Filosofia omenească nu este suficientă și nici capabilă să ne dea această tărie și această râvnă în a ne jertfi pentru frații și surorile noastre. Sfântul Grigorie Palama insistă să spună că nu este suficient să te împărtășești cu o cunoaștere teoretică a lui Dumnezeu (γνώσις), ci trebuie să ajungi neapărat la o unire cu Dumnezeu (ένωσις).⁶⁵ Evident, această unire trebuie să atingă și să depășească toate „aspirațiile psihologice exterioare harului întrupării”.⁶⁶ Această experiență depășește modul de exprimare, ajungând la conținutul iubirii care se dorește experimentat și împărtășit și celorlalți confrăți. Tocmai pentru a face distincție între aceste elemente, Sfântul Grigorie Palama a identificat trei teme fundamentale ale spiritualității creștine răsăritene ce caracterizează mintea văzătorului de Dumnezeu: teologia ca apofatism, revelația ca lumină și mântuirea ca îndumnezeire.⁶⁷ Este adevărat că omul nu poate ajunge la cunoașterea directă a ființei lui Dumnezeu, cauza fiind că firea lui Dumnezeu este mai presus decât toate existențele și de cunoașterea care provine din existențe. Deci, din cauza transcendenței lui Dumnezeu, relația cu El se definește ca tăcere, însă Cel Bun și Iubitor de oameni nu respinge trăirea teologică, ci cheamă pe toți fiii și ficele Sale la cunoașterea Sa prin har. Firește, apofatismul e mai mult decât negația, depășind chiar și negația, deoarece Dumnezeu nu este numai „incognoscibil”, ci și „supraincognoscibil” (ὑπεράγγνωστος). În felul acesta, „cel ce are mintea Domnului Hristos” dobândește taina contemplării luminii neapropiate, care este decât teologia apofatică. Scopul acestei lucrări este vederea lui Dumnezeu în lumină și iubire negrăită. Astfel, harul unirii

⁶⁴ J. Meyendorff, *Introduction...*, p. 221, cf. Jaroslav Pelikan, *Tradiția creștină. O istorie a dezvoltării doctrinei. II. Spiritul creștinătății răsăritene (600-1700)*, trad. și note de Pr. prof. Nicolai Buga, Ed. Polirom, 2005, p. 286.

⁶⁵ *Triade I*, 3, 20, Meyendorff, p. 153. Diferența era evidentă și în cele două axiome: „Cunoaște-te pe tine însuși” (Socrate) și „la seama asupra ta” (Deut. 15,9). Prima cerea o cunoaștere de sine, a doua sinergia dintre har și libertate.

⁶⁶ J. Meyendorff, *Introduction...*, p. 214.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 147.

cu Dumnezeu la care conduce contemplarea și vederea Domnului copleșește pe credincios cu o realitate pentru care vocabularul apofatic nu este adecvat.⁶⁸ Sfântul Grigorie Palama, cunoscând prin făptuire această taină, „căuta să salveze transcendența divină și corolarul ei, teologia apofatică, din contextul neoplatonic în care se menținuse adesea, și s-o fundamenteze, în schimb, pe doctrina creștină a revelației”.⁶⁹ În atare caz, lumina pe care au văzut-o ucenicii la Schimbarea la Față aparține firii dumnezeiești, ea fiind necreată și fiind o descoperire a „ceea ce am fost odată și vom fi”, când El ne va îndumnezei. Ca atare, „constituindu-se în corespondent al accentului pus pe mistică, pe viziune ca instrument și scop al credinței, centralitatea „luminii” din acea relatare are rolul de vehicul pentru investigația căilor revelației divine”.⁷⁰ Numai cei care nu au încă vederea imediată, taborică ori a veacului viitor, au nevoie de simboluri care servesc drept indicatoare ale acestei realități.⁷¹ Prin aceasta, s-au definit cele două

68 Varlaam de Calabria încearcă să demonstreze că cea mai înaltă formă de cunoaștere posibilă a omului în această viață nu este cea presupus supra-rațională și supra-simțuală vedere a luminii, ci, mai curând, trecerea dincolo de lumină și intrarea în întunericul dionisian care nu este altceva decât forma apofatică a cunoașterii intelectuale. Calabrianul mergea atât de departe încât el afirmă că, *cunoașterea lui Dumnezeu este o specie a cunoașterii în general*. Sfântul Grigorie Palama este de acord cu Varlaam că teologia apofatică însăși este rațională, dar merge mai departe, demonstrând că întunericul areopagit este alt nume pentru lumina neapropiată în care locuiește Dumnezeu, că acest *întuneric nu este teologie apofatică*. Așa că, vederea lui Dumnezeu este o experiență supra-rațională și supra-simțuală, fiind în același timp și *cunoaștere*, și *necunoaștere*, *a vedea și a nu vedea și de aceea nu o specie a cunoașterii în general*.

69 J. Pelikan, *Tradiția...*, vol. II (600-1700), p. 290.

70 J. Pelikan, *Op.cit.*, pp. 290-291.

71 Etimologic, cuvântul simbol vine din grecescul *symbollein*, care înseamnă a pune împreună. Un *symbolon* era la origine un semn de recunoaștere, un obiect tăiat în două jumătăți, a căror alăturare le permitea purtătorilor fiecărei părți să se recunoască drept frați și să se întâmpine ca atare fără să se mai fi văzut înainte. În planul ideilor, un simbol este un element de legătură, încărcat de meditație și analogie. El unește elemente contradictorii și reduce opozițiile. Nimic nu poate fi înțeles, nici comunicat fără

grade ale cunoașterii: cea imediată a slavei lui Dumnezeu și cea mediată biblic exprimată în simboluri.⁷² Cei ce propovăduiesc numai o „contemplare (θεωπία) prin negație și dincolo de aceasta nu mai admit o lucrare sau o vedere (ὁρασις)” și, în acest mod, refuzând apofatismul luminii, ca superior teologiei negative, contestă de fapt și cunoașterea rațională.⁷³ Prin urmare, lumina dumnezeiască, ca realitate spirituală, e deci și ea fără formă. Ea se trăiește în iubirea Preasfintei Treimi și nu se vede ca formă.⁷⁴ Prin această precizare, Sfântul Grigorie așază o punte între vederea sau trăirea lui Dumnezeu și teologia negativă rațională, încreștinând-o pe aceasta, adică ajutând-o să cunoască pe Dumnezeu nu ca pe un necuprins impersonal, ci ca pe un necuprins personal.⁷⁵ Din acest unghi de vede-

participarea sa: „De el depinde logica de vreme ce face apel la conceptul de echivalență, iar matematica nici ea, cu cifrele sale, nu se exprimă decât în simboluri. Viața îndeosebi este sursa cea mai fecundă a acestor procedee și cea mai veche utilizatoare a lor. Le manifestă odată cu emiteria primului sunet articulat de către omul primitiv. De aceea, un simbol vital și organic va exprima întotdeauna mai bine decât altul adevărurile de ordin spiritual, așa cum o dovedesc parabolele evanghelice” (Luc Benoist, *Semne, simboluri și mituri*, Ed. Humanitas, București, 1995, pp. 5-6).

72 După Sfântul Grigorie Palama, care redă tradiția Părinților răsăriteni, sunt trei etape ale urcușului în cunoașterea lui Dumnezeu: 1) cunoașterea rațiunilor dumnezeiești ale făpturilor, 2) cunoașterea lui Dumnezeu prin negarea lor (teologia prin negație – e numai locul lui Dumnezeu) și 3) vederea lui Dumnezeu în întunericul mai presus de lumină (supraluminos).

73 „Și, de fapt, dacă vederea (θεωπία) prin negație și întunericul dumnezeiesc sunt unul și același lucru, iar vedere înseamnă propriu-zis o lipsă a vederii, potrivit cu cei ce zic că dincolo de ea nu mai este vreo vedere dumnezeiască, atunci și acest întuneric dumnezeiesc este un întuneric propriu-zis, un întuneric al lipsei, care pe cei ce petrec în el îi face nebuni” (*Filocalia* 7, trad. cit., pp. 302-303). Tocmai datorită acestui fapt cei ce pun pe treapta cea mai înaltă teologia prin negație socotesc că cea mai înaltă cunoaștere este recunoașterea lipsei oricărei cunoașteri, cunoașterea vidului absolut.

74 Reamintim faptul că Moise a suferit transfigurarea pe Sinai, în contrast cu Mântuitorul Hristos care *lucrează* transfigurarea, fiind El însuși sursa slavei dumnezeiești.

75 Varlaam este adept al cunoașterii unitare prin iluminare a lui Dumnezeu dăruită tuturor oamenilor desăvârșiți, iluminare care îi face văzători-de-Dumnezeu (*theoptas*). Sfântul Grigorie, deși respinge argumentul lui Varlaam, recunoaște totuși importanța *theognosiei* naturale. El

re, cunoașterea înseamnă participare, vedere, contemplare, «transpunere» (μετάσχεση) a lucrului sensibil, respectiv inteligibil.⁷⁶ Sfântul Dionisie, în lucrările sale, scotea în evidență faptul că în veacul viitor omul nu va mai avea nevoie de simboluri pentru că unirea cu Dumnezeu sau vederea slavei lui Dumnezeu va fi imediată și similară cu cea pe care o au îngerii. În atare caz, lumina taborică este manifestarea inteligibilă a slavei dumnezeiești, fiind, ca și celelalte energii divine, distinctă de ființa lui Dumnezeu.⁷⁷ Faptul că Sfântul

arată că dumnezeirea se situează dincolo de dialectică și demonstrație, nu este subiect pentru senzații sau pentru silogism. Precizările Sfântului Grigorie nu întâmpină nicio dificultate în a recurge la tradiția despre cele două căi ale *theognosiei*. Teoria despre o cale dublă a cunoașterii merge până la Aristotel care reduce cele patru facultăți ale cunoașterii (senzația, știința, intelectul și opinia) la două: cea a științei și cea a opiniei. În istoria *theognosiei*, Clement Alexandrinul reproduce teoria dublei cunoașteri: „Credința este o cunoaștere concisă a ceea ce este indispensabil, în timp ce cunoașterea în sine este o demonstrație puternică și sigură a ceea ce se primise prin credință” (*Stromate*, 7, 10). Sfântul Maxim Mărturisitorul va exprima și el ideea dublei cunoașteri folosind mai multe terminologii: cunoaștere relativă și adevărată, habituală și operativă, rațiune și simțire. Astfel, zice Sfântul Cuvios: „Cuvântul «simțire» are două înțelesuri. Printr-unul se arată simțirea ca aptitudine și deprindere ce se află în noi și când dormim, chiar dacă nu percepem niciun lucru. De aceasta n-avem niciun folos când nu tindem spre o lucrare. Printr-al doilea înțeles se arată simțirea ca lucrare. Prin ea percepem lucrurile supuse simțurilor. Tot așa și cunoștința este de două feluri. Una are caracter de știință, aducând prin simpla deprindere rațiunile lucrurilor. Ea nu e de niciun folos dacă nu tinde spre lucrarea poruncilor. Iar cealaltă este practică și lucrătoare, procurându-ne prin experiența lucrurilor însăși înțelegerea adevărată a lor” (*Capete gnostice* 22, *Filocalia* 2, trad. cit., p. 133). Primele forme de cunoaștere sunt intelectuale și ajută la aranjarea lucrurilor în lumea aceasta; celelalte sunt active și științifice și asigură îndumnezeirea în veacul viitor.

76 Antichitatea face distincție clară între adevărul în sine (lucru) și vederea acestuia adevăr sau, altfel spus, face distincție între adevăr și cunoaștere. Întotdeauna cunoaștere înseamnă participare la adevăr.

77 Varlaam susține că pe Muntele Tabor discipolii au văzut „o lumină sensibilă, care este vizibilă cu ajutorul aerului, creată (gegonos), deci în măsură să impresioneze și imediat să se micșoreze (apogomenon), și care este numită dumnezeire pentru că simbolizează dumnezeirea” (*Tratatul* II, 1,11). Meyendorff crede că prin prisma opiniei calabreze, ce consideră lumina ca „imaginară” (phantastikon) și „inferioară intelectului” (heiron nousios). Liturgia n-ar fi mai mult decât un simbol menit să acceadă la „arhetipurile imateriale” (*Tratatul* II, 1,9. J. Meyendorff, *Introduction...*, p. 260).

Grigorie Palama dovedește că lumina ce s-a arătat pe Tabor celor aleși dintre ucenici nu e nici sensibilă, nici inteligibilă în sens propriu, arată că este de mare importanță să se arate că Mântuitorul Hristos Se unește real cu sfinții Săi, comunicându-le prin har „min-tea” Sa. Chiar dacă lumina taborică a avut și un caracter simbolic, totuși nu înseamnă că n-a existat în realitate și că este veșnică, izvorând din ființa lui Dumnezeu. Simbolul poate funcționa simultan în mai multe nivele, ceea ce arată că lumina taborică n-a fost un simplu fenomen extern, ci un simbol enipostatic (enhypostaton symbolon). Aceasta înseamnă că lumina a fost reală, chiar dacă nu a avut o existență independentă ori ipostatică a ei proprie.⁷⁸ Dacă ar avea existență proprie, s-ar fi adăugat Mântuitorului Hristos ca o a treia natură pe lângă celelalte două, umană și divină.⁷⁹ Deci, realitatea enipostatică ocupă un loc intermediar între de-sine-subzistent și accidental, ceea ce face ca lumina taborică să fie în același timp simbol și dumnezeire. Fiind accesibilă experienței, dar care o transcende, lumina este enipostatică, făcând capa-

78 Pentru înțelegerea simbolului la Sfântul Grigorie Palama, vezi și H. Gunnarsson, *Mystical Realism...*, ed. cit., pp. 235-246.

79 Construcția acestei definiții merge înapoi până la Leonțiu de Bizanț, Sfântul Grigorie Palama punând în contrast *enypostaton* (enipostatic), *autoypostaton* (auto-subzistent) și *anhypostaton* (fără existență independentă). Prefixul *en*, din *enhypostatos*, este un adjectiv care se alătură unui substantiv pentru a semnifica posesia, ca opus lui *alpha privativ* (din *a[n]hypostatos*), care semnifică absența (B.E. Daley, *The Christology of Leontius of Byzantium: Personalism or Dialectics*, Oxford, 1983). Loofs face și el diferență între ceea ce este enipostaziat, asumat, și partea care asumă, ipostasul. Deci, dacă ipostasul semnifică individualul, ceea ce este enipostaziat semnifică esența (Loofs, *Leontius von Byzanz*, Leipzig, 1887). *Enhypostaton* tradus ca „subzistând-în”, trebuie diferențiat de *μυεβηκός*, care înseamnă „accident” și căruia îi este corectă enunțarea „își are existența în altul” (H. Stickelberger, *Substanz und Akzidenz bei Leontius von Byzanz*, în TZ, 36, 1980, p. 155) apud Aloys Grillmeier, *Christ in Christian Tradition. Volume II From the Council of Chalcedon (451) to Gregory the Great (590-604). Part Two: The Church of Constantinople in the sixth century*, London: Mowbray, 1995, p. 194-197.

bil pe văzător să participe la dumnezeire.⁸⁰ Deci, trupul Domnului iluminează pe Sfinții Apostoli dinlăuntru și iese și în afară, de felul că trupurile lor sunt pline de lumină și obiectele pe care ei le folosesc sunt tămăduitoare. Mai mult, lumina însăși se vede pe sine, e desine-văzătoare / αὐτοπτικὸν, e lumina văzătoare a Persoanei Mântuitorului Hristos, Care Se întipărește ca Subiect văzător în subiectul văzător al credinciosului, făcându-i proprie vederea și mintea Lui. Evident, această vedere nu este proprie nici simțurilor, nici intelectului, ci mai curând le transcende pe ambele, fiind în același timp cunoscută și necunoscută. Lumina divină este un dat al experienței mistice, este caracterul vizibil al dumnezeirii și nu autocontemplare a intelectului rațional uman. Sfântul Grigorie Palama subliniază că lumina pe care au văzut-o Sfinții Apostoli pe Muntele Taborului este proprie lui Dumnezeu prin natura ei: veșnică, nesfârșită, existând în afara timpului și a spațiului. Deci, lumina taborică este manifestarea inteligibilă a slavei dumnezeiești, această lumină este, ca și celelalte energii divine, distinctă de ființa lui Dumnezeu.

⁸⁰ Pentru Varlaam, simbolul este cu totul altceva decât realitatea pe care o reprezintă, ca dihotomie, iar pentru Gregoras, chiar și teofania de pe Sinai și Întruparea însăși sunt numai simboluri transcendabile. Însă, discuția despre statutul simbolului îl duce pe Sfântul Grigorie Palama la dezvoltarea distincției clare dintre esența și energiile lui Dumnezeu (N. Russell, *Theosis...*, pp. 367-368). Pentru înțelegerea simbolului la Gregoras, a se vedea D. N. Moschos, *Platōnismos ē Christianismos? Oi philosophikes prohypotheses tou Antihēsychasmou tou Nikēphorou Grēgora* (1293-1361), Athens, Parousia, 1998).

Mintea lui Hristos se dobândește și se desăvârșește prin Spovedanie și Împărtășanie

Sfintele Taine sunt mijloacele de sfințire pe care omul le are la îndemână pentru a se sfinți și îndumnezei, pentru a intra întru Împărăția Cerurilor. Ele își au obârșia de la Mântuitorul nostru Iisus Hristos și de la Sfinții Apostoli. Însuși Domnul a poruncit ucenicilor Săi, zicând: „Luați Duh Sfânt, cărora veți ierta păcatele le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute”⁸¹ sau „Luați, mâncați Acesta este Trupul Meu Care se frânge pentru voi...” și „Beți dintru Acesta toți, Acesta este Sângele Meu, al Legii celei Noi, Care pentru voi și pentru mulți Se varsă spre iertarea păcatelor. Aceasta s-o faceți întru pomenirea Mea”.⁸² Pe baza acestor texte din Sfânta Scriptură, cât și a altora, Sfintele Taine își arată originea dumnezeiască și izvorul lor hristologic. Astfel că pe lângă faptul că Tainele sunt arme ale creștinului, ele sunt și mijloace prin care Dumnezeu lucrează mântuirea credincioșilor. Episcopul sau preotul, săvârșind Sfintele Taine pentru folosul credincioșilor, sunt cuprinși în lucrarea mântuitoare a Trupului tainic al Domnului, unde Sfântul Duh Însuși lucrează în fiecare om în parte. Pe lângă rolul important de liturghisitor și învățător, episcopul și preotul au mintea și lucrarea Mântuitorului Hristos, fiind organe ale Sfântului Duh. Cu ajutorul harului, de exemplu, spovedania devine „Vitezda miraculoasă a Noului Testament, gata în orice moment, ziua și noaptea, să primească în apele ei, să spele, să curețe, să înnoiască și să tămăduiască sufletește pe toți acei credincioși care vor să se mântuiască, vor să se spele de întinăciunea păcatelor, vor să se apropie, să se

⁸¹ Matei 18, 18 și Ioan 20, 20-23.

⁸² Matei 26, 26-28, Marcu 14, 22-24.

împace și să se unească din nou cu Iisus Hristos, Mântuitorul nostru”.⁸³ Însuși Mântuitorul ne cheamă la pocăință ca să ne înnoim mintea și sufletul, pentru a ne face vase ale Duhului dumnezeiesc. Ca un al doilea botez, „spovedania este taina curățirii de păcatele personale și a refacerii legăturii spirituale cu Biserica, întreruptă sau slăbită temporar prin păcat; locul apei curățitoare a botezului îl țin aici lacrimile pocăinței pentru păcatele săvârșite”.⁸⁴ În atare caz, căința nu este nimic altceva decât continua aducere aminte de Dumnezeu, ea fiind cea care „atinge adâncimile ființei și deșteaptă de acolo binele, scoate la iveală, ridică „fîtilul care pâlpâie încă” în fiecare din noi, licărirea de adevăr, care însuflețește orice regret și orice trezire”.⁸⁵ Acest act face ca mintea omului să se lumineze și sufletul să se limpezească, pătrunzând în sine un curent viu care permanent trebuie să ne însoțească viața, căci permanent suntem în primejdie de cădere. Credinciosul, când vine în fața duhovnicului, crede și este convins că îi vorbește lui Dumnezeu, între ei realizându-se o legătură duhovnicească, sufletească. Deschizându-și intimitatea spre Dumnezeu „conferă mijlocul care oferă preotului duhovnic putința să pătrundă în intimitatea sufletului însetat de lumină, pe care-l umple de bucuria dobândirii harului divin”.⁸⁶ Așa cum un om bolnav se duce la medic pentru a-și primi vindecarea, tot așa și cel care este chemat în scaunul spovedaniei vine pentru a-și primi leacul sufletesc. Preotul-duhovnic trebuie să aibă drept țință „repunerea conștiinței morale în drepturile ei. Conștiința este cea care ne arată voia lui Dumnezeu, fiind instanța înaintea căreia apar la judecată faptele omenești”.⁸⁷ Cum știm, gândurile rele sunt acelea care stăpânesc interiorul omului, făcându-i mintea sclavă a lor. Datorită acestor gânduri necurate, omul pierde rațiunea de a fi și devine un împătimit, ajungând la negarea aproapelui și a lui Dumnezeu. Departate de Dumnezeu și de aproapele, inima lui este înclinată spre satisfacerea plăcerilor, devenind sursa gândurilor rele. Cel chemat să aibă mintea Domnului Hristos trebuie să învețe pe cei fărădelege să se supună la o pregătire în vederea mărturisirii printr-o cercetare de sine sau printr-un autoexamen al conștiinței. Evident, întoarcerea la Dumnezeu trebuie să vină pe fondul credinței, că Însuși Mântuitorul Hristos ne iartă păcatele și că ne dă iarăși să avem mintea, simțirea și gustarea adevărului mântuitor. Numai curățiți de patimi și prin împărtășirea cu Sfintele Taine ne vom întâlni cu Mântuitorul Hristos, Cel Care i-a vindecat de diferite boli pe oameni și i-a iertat de păcate. Revenirea în comuniune cu Preasfânta Treime în taina Bisericii

⁸³ Pr. prof. Spiridon Căndea, *Cultul divin și pastorația divină*, în „BOR”, nr. 11-12/1967, p. 1207.

⁸⁴ Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica Specială*, Ed. Lumea Credinței, București, 2005, p. 310.

⁸⁵ Pr. Constantin Galeriu, *Sensul creștin al pocăinței*, în „Studii Teologice”, 9-10/1967, p. 675.

⁸⁶ Pr. conf. Ilie Moldovan, *Preotul duhovnic și darul iertării păcatelor*, în „Ortodoxia”, nr. 3-4/1977, p. 580.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 581.

presupune respectarea poruncilor divine, primul criteriu al îndreptării și împăcării cu Dumnezeu, cu sine și cu aproapele. De aceea, „toate povățuirile morale, toate îndemnulurile părintești, pe care cel chemat să fie mintea lui Hristos le dă oamenilor, sunt mărgăritare spirituale care trebuie prețuite cu sfințenie. Metoda cea mai utilă este a minții și a inimii prin care episcopul sau preotul poate să se introducă în atmosfera trăirii realităților oamenilor, pentru a-i putea înțelege viața și amărăciunea. Această practică trebuie pusă în evidență mai ales în taina Spovedaniei. Aici se cere celui investit cu putere de sus să acorde credinciosului timpul necesar, căci „spovedania nu este numai ascultare de păcate și acordare de dezlegare și prescrieri de canoane, ci este un mijloc extraordinar de pastorație individuală, de dialog, de discuții deschise cu penitentul, de comentare și interpretare a păcatelor sau faptelor mărturisite, de analizare a circumstanțelor atenuante și agravante ale săvârșirii păcatelor, de cercetare a stării psihologice a penitentului, pentru a vedea starea de căință, de părere de rău, care se impune, ca o condiție a iertării, iar nu simpla înșirare a păcatelor”.⁸⁸

De la această terapie spirituală prin spovedanie, episcopul sau preotul trebuie să treacă la administrarea medicamentului mântuirii, vârful cel mai înalt al comuniunii cu Mântuitorul Hristos și dobândirea minții duhovnicești, împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului. Îndemnul Mântuitorului este clar: „Luați măncați, Acesta este Trupul Meu...” și „Beți dintru Acesta toți, Acesta este Sângele Meu, al Legii celei Noi...”.⁸⁹ Cel ce nu va mânca Trupul Domnului și nu va bea sângele Lui nu va avea viață în el.⁹⁰ Dumnezeiasca Euharistie este taina prin excelență a Bisericii, cea prin care ni se comunică viața, iubirea și rațiunea Domnului Hristos, fiind centrul întregii vieți creștine. Ea nu numai că a fost instituită de Mântuitorul Hristos, ci a și fost poruncită de Domnul, zicând: „Aceasta să o faceți spre pomenirea Mea”.⁹¹ Astfel că, „ori de câte ori mâncăm această pâine și bem acest pahar, moartea Domnului vestim, până la venirea Lui”, ne confirmă Sfântul Apostol Pavel.⁹² Față de celelalte Sfinte Taine, Dumnezeiasca Euharistie constituie unirea cu Mântuitorul Hristos. Însuși, „izvorul și visticernicul vieții și al harului, cu împărțitorul tuturor darurilor, care privesc viața și pietatea noastră”.⁹³ În felul acesta, Domnul

⁸⁸ Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. III, Ed. IBMBOR, București, 2004, p. 203.

⁸⁹ Matei 26, 26-28; Marcu 14, 22-24.

⁹⁰ Ioan 6, 51: „Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu”.

⁹¹ Luca 22, 19.

⁹² I Corinteni 11, 26.

⁹³ Pr. prof. Petre Vintilescu, *Sfânta Împărtășire în spiritualitatea creștină, deasă sau rară împărtășire?*, în „Studii Teologice”, nr. 5-6/1953, p. 382.

Hristos Însuși, Rațiunea veșnică și Înțelepciunea Tatălui, prin Trupul și Sângele Său pline de Duhul Sfânt, Se dăruiește oamenilor ca și ei să fie vii și înțelepți iconomi ai tainelor dumnezeiești. Sfânta Euharistie, reprezentând hrana nemuririi și izvorul minții văzătoare de cele dumnezeiești, este centrul întregii vieți a membrilor Trupului Tainic al Domnului. Cel care primește Sfânta Împărtășanie, devine înțelept și sfânt, fiind sprijinit în acțiunile sale de a duce o viață în Hristos.

În această lucrare cuvântătoare
„Mielul lui Dumnezeu” Se frânge
și Se varsă pentru păcatele lumii,
sfințind pe cei care se împărtășesc.
Încorporată în cadrul Sfintei
Liturghii, Sfânta Împărtășanie
reprezintă esența vieții creștine și
sursa împăcării tuturor oamenilor
cu Dumnezeu. ❀

Desigur, vorbind de Sfânta Împărtășanie, ca sursă de viață, sfințenie și înțelepciune trebuie să ne referim la Sfânta Liturghie care este centrul cultului creștin ortodox. Numai prin Sfânta Liturghie darurile de pâine și vin se prefac în dumnezeiescul Trup și Sânge al Domnului, având ca scop sfințirea credincioșilor care, prin acestea, dobândesc iertarea păcatelor, înțelegerea tainelor și moștenirea Împărăției cerurilor.⁹⁴ Participarea la Sfânta Liturghie este tocmai intrarea în rațiunea existenței lu-

mii și în comuniune cu viața plină de înțelepciune și simțire a Duhului Sfânt, Care de la Tatăl purcede și Se odihnește în Fiul. În această lucrare cuvântătoare „Mielul lui Dumnezeu” Se frânge și Se varsă pentru păcatele lumii, sfințind pe cei care se împărtășesc. Încorporată în cadrul Sfintei Liturghii, Sfânta Împărtășanie reprezintă esența vieții creștine și sursa împăcării tuturor oamenilor cu Dumnezeu. În Dumnezeiasca Liturghie episcopul sau preotul îndeamnă pe credincioși să guste și să vadă cât de bun este Domnul, fără să le programeze împărtășirea din izvorul cel de viață dătător. Dacă Sfânta Împărtășanie este hrana și băutura nemuririi, din care dacă vom mânca și vom bea vom avea mintea lui Hristos și viața veșnică, se înțelege de la sine că Sfânta Euharistie trebuie să fie luată cât mai des de cei care simt viu gustul sau foamea și setea spirituală de masa Domnului.⁹⁵ Este clar că Sfânta Împărtășanie, fiind cea mai mare taină a Bisericii, ne aduce în mod categoric unirea deplină cu Mântuitorul Hristos și, tocmai de aceea, se cere o frică și un cutremur atunci când episcopul sau preotul, dar și credinciosul se apropie de ea. Deci, împărtășirea tuturor, clerici și mireni, trebuie să se facă după o pregătire aparte, adică

⁹⁴ Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, trad. Pr. prof. dr. Ene Braniște, Ed. IBMBOR, 1997, p. 7.

⁹⁵ Fără de Sfânta Euharistie actele de pietate rămân un simplu formalism cu valoare de suprafață sau chiar lipsite de orice valoare. Dacă împărtășirea credincioșilor ar fi tot mai rară, atunci cu siguranță rolul Sfintei Liturghii este știrbit, chemarea din timpul sfintei slujbe „cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste apropiați-vă” rămâne ca o chemare care se aude ca un „chimval răsunător” în bisericile noastre creștine (Pr. prof. Petre Vintilescu, *Sfânta Împărtășire în spiritualitatea creștină, deasă sau rară împărtășire?*, p. 396).

după ce s-a citit canonul de Împărtășanie, pe nemâncate, împăcați cu toate, căci „Hristos dă un ospăț unui întreg cor care-l înconjoară, de aceea numai în această Taină suntem și noi carne din carnea Sa și oase din oasele Sale”.⁹⁶ Pregătirea legată de Sfânta Cuminecătură, nu se poate concepe fără o curăție a minții și a inimii, fără nevoia de îmbunătățire a vieții duhovnicești, atât înainte, cât și după împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului. Cei chemați să aibă mintea Mântuitorului Hristos trebuie să lucreze la pregătirea sufletului, a inimii și a rațiunii ca întreaga ființă să vibreze de dragostea Mântuitorului Hristos. Pentru aceasta este necesar ca toți laolaltă, episcopi, preoți, monahi și credincioși să participe frecvent la Sfânta Liturghie, să se spovedească cât mai des, pentru a nu lăsa păcatul să subjuge mintea, și să se împărtășească cât mai des pentru înnoirea sufletului și a minții în Duhul Sfânt. Căci, numai prin unirea cu Preasfânta Treime, noi vom putea să cunoaștem pe Dumnezeu și să trăim în iubirea Lui.

Sfântul Ilie Tesviteanul modelul misionarului ortodox, care a căutat și a găsit pe Dumnezeu

Personalitatea Sfântului Ilie marchează profund gândirea și evlavia creștinilor ortodocși, el fiind puntea de legătură dintre Vechiul și Noul Testament, dintre lumea veche și lumea ce va să vină.⁹⁷ Particularitatea acestui mare prooroc este foarte bine conturată în iconomia mântuirii, prin viața sa sfântă și prin raportarea sa față de înțelegerea tainelor cerești.

⁹⁶ Facere 2, 23. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, Ed. IBMBOR, București, 1997, p. 118.

⁹⁷ Michel Hayek, *Élie dans la tradition syriaque*, în *Élie le prophète*, Les Études Carmélitaines, Paris: Desclée de Brouwer, 1956, pp. 159–178.

Printr-un paralelism clar, Sfântul Efrem pune în relief virtuțile Sfântului Prooroc și îl plasează pe acesta în rândul celor care au respins cele omenești și au comunicat cu cele înalte, marele Prooroc trimițând lui Dumnezeu iubirea sa, încă din vremea când acesta viețuia pe pământ.⁹⁸ Atât Enoh cât și Ilie anticipează pe Cel ce va să vină, pe Mesia, conform planului de mântuire a lumii rânduit de Preasfânta Treime din veșnicie. Fiecare dintre ei este subiectul unei epoci împărțită de Dumnezeu pentru pregătirea oamenilor în vederea venirii Fiului lui Dumnezeu în lume. Atunci când a venit Cel ceresc, la sfârșitul vremii, a ridicat pe om, de la lucrurile inferioare, la cele minunate. Prin viața și prin virtuțile sale, Sfântul Ilie a devenit modelul misionarului creștin, trimis de Dumnezeu să vestească pocăința și îndreptarea spre adevăratele valori ale credinței. El este acela care a dezvoltat așteptarea venirii Fiului celui Preaînalt. Dumnezeu a făcut ca prin activitatea lor să deplaseze istoria către Cel vestit de profet. Din acest motiv, Sfântul Ilie este bărbatul cel drept ales de Dumnezeu pentru a fi păstrat în viață. El este profetul cel înzestrat de Duhul Sfânt ca să vestească vremurile sfinte și pașnice ale veacului mesianic. Astfel, Dumnezeu l-a pregătit ridicându-l de

⁹⁸ Sfântul Efrem îl caracterizează pe Sfântul Ilie ca fiind fără egal în iconomia mântuirii: „Nimeni nu este asemenea lui Ilie, cel ce a fost îmbătat de dragostea celor cerești. El a urât bogăția casei lui Ahab și a preferat sărăcia. A urât așternutul și s-a întins pe stâncă. A urât încăperile strălucitoare și a iubit peșterile întunecate. A urât vinurile prețioase și a cerut o picătură de apă. A urât mâncărurile gustoase și a cerșit o bucată de pâine. A trimis iubirea lui către cer, în ascuns, în vreme ce el se afla pe pământ, și de aceea și cerul i-a trimis lui, în mod vizibil, căruța de foc. Aceasta l-a purtat repede și l-a mutat între cele cerești. Pentru că inima lui se înălțase în ascuns, și trupul său s-a înălțat în mod văzut. Cu rugăciunea sa și prin mijlocirea acestuia să ne învrednicim a-l privi între îngeri!” (Edmund Beck, *Des Heiligen Ephraem des Syrers Sermones*, II, *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium* (CSCO), 311–312, Syr. 134–135, p. 54 (sir.), pp. 70–71 (germ.), v. 653–677, apud Cătălin Popa, *O perspectivă hristologică asupra Sfântului Ilie. Liniaritate simbolică-dogmatică în gândirea siriacă* (Narsai, Cirus de Edessa și Iacob de Sarug), 9-12, „MO”, 2015, pp. 213-229).

la cele inferioare la cele minunate, succesiune ce se manifestă prin Sfântul profet și se împlinește în Mântuitorul Hristos. Ridicarea Sfântului la cer constituie o manifestare a actului hristologic ce va urma, acest eveniment iconomic reprezentând punctul de cotitură în istoria mântuirii prin caracterul său prefigurativ privind Înălțarea cea minunată a Domnului Hristos. În felul acesta, Sfântul Ilie, cel ce are mintea lui Dumnezeu, implică un cadru hristologic simbolic, fiind situat în proximitatea venirii lui Mesia. Mesia, venind pentru mântuirea noastră, a pecetluit cu sângele Său nechibzuința vieții noastre, pentru ca făgăduința vieții să fie încredințată întregului Său neam. Prin moartea Sa ne-a eliberat din sclavia celui rău și a morții, iar prin învierea Sa ne-a dăruit viață nemuritoare.

Ca orice misionar preocupat de rostul misiunii sale de a vesti cuvântul lui Dumnezeu, Sfântul Ilie apare și ca cel ce depune mărturie despre starea de păcătoșenie a omenirii. Sfântul profet este martorul cel credincios și ca cel ce a vestit prin viața și faptele sale venirea Domnului, Cel întrupat din Preasfânta Născătoare de Dumnezeu care este unul dintre noi, care s-a răstignit pentru mântuirea noastră și a înviat a treia zi din morți, dăruind lumii viață veșnică și mare milă. Deci, Mântuitorul Hristos ne dă chezașia vieții veșnice, eliberându-ne din sclavia diavolului și a morții, Învierea Sa fiind garanția intrării în Împărăția cerurilor. În această dimensiune hristologică își au locul atât Enoh, cât și Ilie, ca martori ai iconomiei divine și ai vieții ce va să vină prin Domnul slavei și în El. Dumnezeu a ridicat, așadar, dintre oameni pe Enoh și pe Ilie și i-a făcut să locuiască într-un alt loc, care era pe pământ. Ei au locuit pe pământ, dăinuind în natură muritoare. Fiind ridicați dintre oameni, Enoh și Ilie au primit o așezare în relație cu Mesia, Cel ce va să vină. Astfel, ei se situează în cadrul iconomiei mântuirii între Adam cel vechi și Adam cel Nou. Ei au fost ridicați la locul cel din Eden, acolo unde locuise Adam odinioară, fiind fiecare subiectul unui act cu semnificație hristologică. În atare caz, Mântuitorul Hristos, al doilea Adam, este scopul și finalitatea evenimentelor iconomice ce îi au ca subiect pe aceștia. El a împlinit făgăduința dată de Dumnezeu primilor oameni de reintrare a lor în paradisul pierdut. În această realitate Sfântul Ilie trebuie înțeles ca fiind *typos* al Domnului Hristos și vestitor al iconomiei divine. Ridicarea la cer a Sfântului Ilie a prevestit Înălțarea Mântuitorului Iisus Hristos la ceruri. În acest context, Sfântul Ilie dezvăluie nu doar nemurirea oamenilor în Domnul Hristos, ci și ridicarea lor la locurile cele mai de sus. Din această perspectivă, Înălțarea Domnului are în vedere ridicarea întregii naturi umane împreună cu El la Tatăl.

Sfântul Ilie face parte dintre dreptii Vechiului Testament desemnați ca elemente tipologice sau reprezentări ale evenimentului hristologic. Numai dacă medităm la învierea fiului văduvei din Sarepta ar fi de ajuns

să putem defini profilul hristologic și misiionar al Sfântului Ilie. Pentru a învia pe copil, Sfântul și-a întins peste el trupul său cu mâinile deschise, prefigurând pe Mântuitorul răstignit pe cruce, răscumpărându-ne din moarte și din stricăciune. Evident, dacă el nu ar fi reprezentat pe Fiul Tatălui înomenit, răstignit pe cruce, n-ar fi putut învia pe cel mort. Astfel, bărbatul desăvârșit, care are mintea lui Dumnezeu, s-a întins peste copil și a arătat cum Domnul său se va micșora ca să-l învieze pe Adam și pe tot neamul lui. Trei zile

Cel viu a stat deasupra celor morți, până ce Adam, eliberat de întuneric, a ieșit din strâmtoarea iadului și s-a întors la locul său în Rai. De asemenea, Sfântul Ilie, pentru că purta semnul Unului Născut, s-a întins de trei ori peste acel copil, ca să laude punerea în mormânt a Domnului, ca astfel cel mort să fie readus la viață.⁹⁹ Mesajul simbolic al pasajului biblic are o mare profunzime. În minunea săvârșită de Sfântul Ilie se prevestește clar atât Cel care a venit în lume pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, cât și crucea Lui. Totodată, gesturile Sfântului Prooroc, premergătoare și în timpul săvârșirii minunii, revelează realitatea chenotică a Fiului lui Dumnezeu întrupat. Cum am văzut, Sfântul Ilie s-a întins de trei ori peste copilul mort anticipând deșertarea lui Dumnezeu pentru a-l învia pe Adam,¹⁰⁰ cum precizează Sfântul Apostol Pavel. Dimensiunea mesianică a textului este indicată nu doar prin referința la Mântuitorul Hristos ca antitypos, ca Cel pe care Sfântul Ilie îl anticipează prin actele sale, ci Însuși Domnul Hristos este Subiectul, iar Sfântul Ilie este obiectul comparativ. Mântuitorul Hristos a fost trei zile în moarte pentru a-i da înapoi lui Adam locul său pe care acesta îl pierduse, iar Sfântul Ilie, ca unul care este din urmașii lui Adam, poartă semnul Domnului Hristos, Cel Unul Născut. Prin urmare, Sfântul Ilie avea atât taina Mântuitorului, cât și mintea Lui. Numai pe baza acestei taine el s-a situat deasupra morții, înviindu-l pe tânăr, iar gestica Proorocului destăinuia mintea sfântă care-l revela pe Domnul slavei. Deci, Sfântul Ilie, ca drept desăvârșit, face parte dintre cei care vestesc hristologic misiunea Bisericii. El îl anticipează pe Mântuitorul și Domnul nostru prin faptele și minunile sale, având mintea Domnului și fiind o realitate tipologică evidentă. În același timp, Sfântul

Mesajul simbolic al pasajului biblic are o mare profunzime. În minunea săvârșită de Sfântul Ilie se prevestește clar atât Cel care a venit în lume pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, cât și crucea Lui. Totodată, gesturile Sfântului Prooroc, premergătoare și în timpul săvârșirii minunii, revelează realitatea chenotică a Fiului lui Dumnezeu întrupat. ✠

⁹⁹ Paulus Bedjan (Ed.) *Homiliae selectae Mar-Jacobi Sarugensis*, T. III, p. 315–316 v. 21, v. 1–9.

¹⁰⁰ Filipeni 2, 6–8: „Care, Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-Se ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce”.

Ilie, împreună cu Sfântul Enoh, este cel ce preînchipuie nemurirea atât ca martor al iconomiei divine, cât și al vieții celei adevărate la care suntem chemați prin jertfa și învierea Domnului Hristos. Datorită acestor tematici, Sfântul Ilie este mai mult decât un personaj din istoria dreptilor, având o dimensiune hristologică și situându-se deodată la delimitarea dintre epocile iconomiei divine și sfârșitul veacurilor, când va veni să moară martiric pentru această lume și să învie pentru viața veșnică. În atare caz, Sfântul Ilie este mărturisitorul „slavei lui Dumnezeu”¹⁰¹ pe care Mântuitorul a făgăduit-o celor ce cred în El. În Mântuitorul Iisus Hristos stăpânia morții a luat sfârșit, iar cei vindecați de această suferință sunt schimbați în fii ai luminii, având mintea lui Hristos. Dacă la început omul a pierdut rațiunea existenței sale și s-a amestecat cu lucrurile pământești, prin înviere el este ridicat iarăși în comuniunea Duhului și în împreuna viețuire cu mințile cerești. Sfântul Prooroc Ilie este vestitorul și martorul acestor momente, omul care prefigurează și trăiește ceea ce a vestit. Mai mult, sfântul profet este acela care mărturisește despre iconomia mântuirii, care trăiește evenimentul Schimbării la Față și care va trăi până la sfârșitul veacurilor, când va vorbi iarăși despre Fiul lui Dumnezeu înomenit, primind pentru aceasta moarte martirică, după care va fi înviat din morți de Cel Atotputernic. Ca unii ce fac parte din Vechiul Testament, Sfântul Ilie și Sfântul Enoh trăiesc în lumina slavei lui Dumnezeu și sunt martori ai acestei taine divine în lume. Așadar, cuvintele Sfântului Apostol Pavel „noi avem mintea lui Hristos” sunt atât o mărturie a Bisericii pentru propovăduire, dar și un mandat pentru cei care vestesc cuvântul lui Dumnezeu în lume.

Viziune cerească

¹⁰¹ Ioan 11, 40.

Ierom. Antim Motorga
Pr. Dr. Ștefan Zără

Viețile Sfinților Cuvioși Daniil și Misail de la Mănăstirea Turnu

Începuturile vieții sihăstrești în munții Coziei

Despre monahismul românesc, în formă sihăstrească sau chinovială, știm că, în secolele XVII-XVIII, influențat de curentul isihast, trăia cu o mare intensitate spiritualitatea ortodoxă, caracterizată printr-o aspră asceză și prin practicarea rugăciunii lui Iisus. Din experiența Sfinților Părinți, predanisită prin literatura patetică și viețile sfinților, știm cât de minunat este darul pustniciei, însă doar cei încercați duhovnicește își pot asuma această cale. Pustnicii s-au ostenit în toată vremea și în tot ceasul spre tăierea vocii, lucrând la deplina ascultare, dăruindu-se cu totul lui Dumnezeu. S-au nevoit în postiri aspre și îndelungate, ascultarea față de duhovnic (chiar dacă erau retrași din obște, țineau legătura de cele mai multe ori cu un stareț de care făceau ascultare deplină) și rugăciuni cu lacrimi întărite de lucrarea tăcerii.

În munții Coziei exista o veche tradiție sihăstrească ce l-a făcut pe Domnitorul Radu, tatăl lui Mircea cel Mare, să zidească Mănăstirea Cozia Veche, pe la începutul secolului al XIV-lea. Spre sfârșitul aceluiași secol, Mircea cel Mare construiește Mănăstirea Cozia, punându-l stareț pe Gavriil, un ucenic al Sfântului Nicodim de la Tismana.

Cu siguranță că aceste zidiri de mănăstiri au avut ca necesitate prioritară înlesnirea participării pustnicilor, care sihăstreau de mult prin munții Coziei, la Sfânta Liturghie în duminici și sărbători pentru a se împărtăși cu Dumnezeu-știle Taine. Din scrierile ascetice aflăm că locul avea o importanță capitală pentru cei ce se hotărau spre pustnicie, urmărindu-se îndeosebi locuri în care au pustnicit și alții, învăluite duhovnicește de prezența pustnicilor de dinainte, dar și locuri pustii stăpânite de duhuri necurate, rămânând ca pustnicii sălășluiți acolo, prin răbdare și rugăciune să izgonească cetele demonilor. În acest sens, este relevantă o apoftegma din Pateric, a avvei Ioan, egumenul Raithului: „Să nu spurcăm fiilor locul acesta, pe care părinții noștri l-au curățit de draci”.

Spiritualitatea isihastă, fără doar și poate, s-a întărit în țara noastră prin venirea Sfântului Nicodim de la Tismana în Țara Românească, dar mai apoi și prin strânsele legături pe care le-a avut Țara Românească cu Sfântul Munte, de pildă cu Mănăstirea Cutlumuș, de unde a venit și protosul acestei mănăstiri, Hariton, care a devenit al doilea mitropolit al Țării Românești (1372-1380), imediat după un ierarh de neam grec, Mitropolitul Iachint (1359-1372), fost și ultimul mitropolit de Vicina. Cel care l-a chemat în Țara Românească pe Sfântul Cuvios Nicodim de la Tismana se pare că a fost însuși Sfântul Ierarh Iachint, Mitropolitul Țării Românești, cu scopul de a organiza câteva lavre mănăstirești după modelul atonit. Cutlumușul are pentru noi o deosebită importanță pentru că de această mănăstire se leagă primele contacte ale românilor cu Sfântul Munte Athos, contacte dovedite documentar, căci sigur acestea erau mult mai vechi.

Viața pustnicească s-a dezvoltat în jurul Mănăstirii Cozia, în special în secolul al XVI-lea sub domnia Sfântului Voievod Neagoe Basarab, astfel încât în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, episcopul Varlaam al Râmnicului, viitor mitropolit al Țării Românești, a și zidit biserica Mănăstirii Turnu.

Viața Sfântului Cuvios Daniil Pustnicul

Acest plăcut al lui Dumnezeu a trăit și s-a nevoit la începutul secolului al XVII-lea, alegând să urmeze lui Hristos pe calea monahală în Mănăstirea Cozia, acolo unde se păstrau rânduieli călugărești bune, cu specific atonit, pentru viața cea chinovicească. Întărindu-se bine în obște, împlinea toate ascultările care i se dădeau, cu multe osteneli, slujind cu sânguință la toate treburile mănăstirii, încât a dobândit virtuțile cele alese ca tăierea vocii, supunerea față de cei mai mari, smerenia și dragostea, depărtându-se cu totul de clevetire, de judecarea aproapelui, de osândirea celor slabi și de defăimarea lor, căci și spunea cum clevetirea și osândirea prefac dulceața Liturghiei în amărăciune și de aceea sunt cele mai grele păcate, atât împotriva aproapelui cât și asupra sufletului nostru. Deși era cinstit în rândul obștii, el fugea de mândrie, acoperindu-și cu înțelepciune faptele sale cele bune. Dar a fost ales spre a fi duhovnic și povățuitor al întregii obști, încât nu mai avea deloc timp pentru sine, căutând să-i primească pe frați oricând spre a le da sfaturile cele folositoare. Din cuvintele cele insuflate de Dumnezeu, învăța pe toți cunoștința cea luminoasă a tainelor sfintei credințe și, adâncindu-se și el cu mintea în aceste taine, se aprindea din ele cu dor a sluji neîncetat lui Dumnezeu în aleasa liniște. Participa cu atenție la slujbele de obște în biserică, însă văzând că mulțimea credincioșilor

alerga la mănăstire ca la un liman, puțin era de a nu se clătina cu sufletul din liniștea sa cea mult dorită. În momentele libere se închidea în chilia sa plângând și tânguindu-se nemângâiat ziua și noaptea, căci dorea mai cu osârdie a sluji Preadulcelui Iisus și Preacuratei Maicii Sale, vrând a petrece neconținut în rugăciuni și în gândirea la Dumnezeu. Socotea chiar că le poate fi mai de folos mulțimilor cu rugăciunea neîncetată pentru ei și, pentru aceasta, râvnea mai mult spre a fi cu Dumnezeu după cum cugeta și Sfântul Arsenie cel Mare, zicând: „Dumnezeu știe că vă iubesc pe voi; dar nu pot să fiu și cu oamenii și cu Dumnezeu”. De aceea, urmând acelui îndemn, socotea viața și petrecerea sa din mănăstire a fi deșartă, pentru că n-a ajuns desăvârșit la împlinirea cuvintelor Evangheliei, căci în ea, spune Hristos, a nu ne îngriji de mâncare, de băutură, de îmbrăcăminte, de rude, de prieteni sau de ucenici, nici de cele de mâine și nici măcar de noi înșine, de vreme ce oamenii sunt mai de preț decât păsările și iarba din țarină. Și dacă Dumnezeu, Purtătorul de grijă al tuturor, hrănește păsările și țarina o îmbracă cu iarbă, cu atât mai vărtos pe oamenii care slujesc Lui, este Puternic a-i hrăni și a-i îmbrăca, numai de ar căuta întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și apoi toate acelea se vor adăuga lor. Din care cauză avea în minte să iasă din mănăstire la loc osebit și liniștit, fugind de gâlcevi și zgomot; să se ducă într-un loc pustiu ca acolo să poată fi cu înlesnire împlinitor al cuvintelor Evangheliei. Și așa a ieșit din mănăstire cu binecuvântarea starețului său și a trecut peste Olt, oprindu-se sub Muntele Cozia. Cunoscând dinainte locurile acelea, și-a gândit unul ca să-și poată săpa o peșteră. Și stânca aleasă vădește faptul că era cunoscător în cele ale pustiei, că pe atunci nimeni nu se ducea la această nevoie aiurea,

fără să cerceteze locurile sau să fie știutor despre cum va trăi acolo. Peștera ce și-a făcut-o Sfântul Cuvios Daniil este bine așezată, cu vedere spre soarele cel de amiază, atunci când căldura lui este mai cu tărie, spre a usca umezeala scoasă de stâncile mai nisipoase din locurile acelea, făcându-i și o fereastră pentru o mai grabnică zvântare, îndreptată cu gura sa către adierea făcută dinspre Olt. De altfel știa și de pădurile de la poalele masivului, cu felurimea lor de arbuști, bogate în roade, și desigur că dintr-însele își făcea puțină hrană, căci din ele toți pustnicii de atunci luau mure, fragi, semințe de fag, coajă de mesteacăn, cireșe sălbatice, muguri de brad, felurite rădăcini ale arbuștilor tineri, urzici, bureți, și tot soiul de plante tămăduitoare pe care le lăsau câte o noapte în apă și a doua zi gustau puțin din ea spre a-și potoli durerile cele dinlăuntru, aduse de înfometarea cea peste măsura firii. Fiind întreg înțelept, nu putea să-și împlinească fără de rânduială viața cea pustnicească și este învederat că știa de ispitele peste măsură ale ei, cunoscând petrecerea cea mai presus de firea omenească a sfinților părinți, care urmau în trup vieții îngerești și de la ele se aprindea cu mai multă dragoste pentru Hristos. Și numai așa putea să rabde nemăsurata asprime a ierilor, zăduful secetoaselor veri, foametea care umblă neconținut a lovi și a răni pântecul și care pe oricine îl fac a se deznădăjdi de viața sa. Însă pentru Sfântul Daniil, răbdarea îi era legea de căpătâi, după cum dumnezeieștii Părinți spun, că orice ar avea sihastrul a pătimi, să pătimească, însă din locul său să nu iasă, ci cu osârdie să ceară mila lui Dumnezeu și de multe mângâieri nespuse și minunate se va învrednici. Căci cununa nu este a celor ce încep nevoințele, ci a celor ce le încheie pe ele și în acestea își dau sufletul. Dar mai presus de acestea, Sfântul Cuvios Daniil, cu viața cea

pustnicească surpa și izgonea taberele cele nevăzute ale duhurilor celor rele, și se folosea de rugăciunea cea neîncetată ca de o sabie ascuțită. Că nu puține erau supărările pe care i le aducea vrăjmașul, cum tot pustnicul știe, că mai întâi prin zgomote înfricoșează, prin pocnituri și trăsneturi, apoi prin voci de oameni sau de fiare sălbatică, prin arătări de lumină sau chip de înger luminos, prin care înșală cu ușurință pe cel necercat. Dar toate aceste măiestrii ale vrăjmașului, pustnicul Daniil le-a trecut, iar pe cel viclean l-a vădit și l-a biruit. În ce fel era răbdarea lui în pătimirea cea rea și în ce chip era cu dânsul mila lui Dumnezeu se vede din statornicia lui în acea peșteră. Că douăzeci de ani a petrecut acolo în astfel de pătimiri și grele nevoințe. S-a făcut iscusit în războiul cel duhovnicesc și aprins fiind cu lumina înțelepciunii celei înalte, Dumnezeu l-a pus în sfeșnic, ca și pe alții să-i povățuiască. Pentru aceasta, mulți părinți veneau la dânsul ca să-l întrebe despre ispitele și gândurile pe care le întâmpinau și se foloseau de iscusința lui și de subțirimea vederii sale, căci deosebea repede ce căutări erau din partea înșelării și care erau adevărate, le spunea de ce duhuri necurate sunt luptați mai mult și le arăta cu ce nevoințe să lupte împotriva acestora. Și așa a devenit părinte al sihaștrilor și al călugărilor.

Aici, în deplina liniște, putea să înalțe curate rugăciuni către Milostivul Dumnezeu atât pentru sine cât mai ales pentru popor, pentru pacea în familiile lor, pentru bunăstarea lor, pentru ușurarea greutăților lor, pentru bătrâni și tineri, bărbați și femei, robi și liberi, conducători și supuși, și, în scurt, pentru toți și pentru toate. Încă se ruga și pentru ca văzduhul să aibă deplină liniște și pentru ca pământul să dea bună aducere de roade. Deci s-a făcut ca unul dintre sfinți, încă fiind cu petrecerea în viața aceasta și dobândise în sine roadele Duhului cele adevărate, care sunt: „dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția...” (Galateni 5, 22-23). Alături de el a dorit a petrece și ucenicul său, Cuviosul Misail, și ca un părinte al acestuia, l-a primit și l-a povățuit la tot lucrul bun, avându-l nu numai ca pe un ucenic, ci ca pe un împreună nevoitor. Și că acesta i-a urmat întru toate povățuitorului său, vom arăta mai jos, în viața lui scrisă osebit. Dar câte nu ar mai fi de spus despre acest minunat cuvios și pustnic Daniil, că se făcuse strălucit cu viața și trăia în peștera de sub stâncă precum arde o candelă sub icoană, luminându-o. Însă faptele sale ajung spre lauda lui și spre folosul nostru, iar acum să spunem despre plecarea sa dintre noi în ale cerurilor lăcașuri. Că fiind ucenicul și împreună nevoitorul său cu el, până la oarecare bătrânețe a părintelui, îl sprijinea și îl ajuta, mângâindu-l cu puțin în neputințele sale, văzându-l mereu luminat și senin la suflet. Nu se temea nicidecum de despărțirea de viață, nici nu a pățimit vreo schimbare pentru așteptarea morții sale, ci a vorbit cu minte înaltă despre petrecerea monahicească, până la cea mai de pe urmă

sufflare. Atunci s-a văzut pe deplin dumnezeiescul dor, pe care îl ascundea în adâncurile sufletului său, către Hristos Dumnezeu și către Preacurata Sa Maică, și câtă dorință avusese să se dezlege de legăturile trupului, ca să ajungă mai iute să se unească cu El. Prin sfârșitul plăcut al vieții sale pământești începea viața cea adevărată. Trupul său bineînțeles se odihnea cu somnul morții, așteptându-și deșteptarea la trâmbița cea de apoi. Ochii și i-a închis singur cu bună cuviință, precum se închid în somnul cel firesc. Asemenea s-au închis și buzele cu potrivire și mâinile și le-a întins pe piept, după rânduiala care se obișnuiește la cei adormiți. Toată așezarea trupului s-a făcut cu bun chip de la sine și nu avea trebuință de cineva ca să-l așeze sau să-l miște. Și cu obrajii udați de senine lacrimi, dintr-acelea din care izvorăște bucurie, Cuviosul Misail stătea nemișcat, neștiind ce să facă. Nu îndrăznea să-l mai deranjeze pe cel adormit și de ar fi vrut nici nu avea cu ce, datorită liniștitului său somn cu care adormise pentru totdeauna. S-a înzdrăvenit puțin, pentru a-i anunța pe ceilalți părinți. Îndată peste lavra Coziei s-au așternut doi nori: unul mai negru, ce avea să plouă picături de întristare peste monahii care-și pierdeau sfântul lor povățuitor, și altul mai deschis și mai iernatic, căci avea să fulguie peste aceeași monahi nădejdi bune, întrucât câștigau puternic mijlocitor la Dumnezeu pentru nevoile lor. În următoarele momente veneau spre peștera Sfântului Daniil cete de călugări, cete de credincioși, cete de sfinți, cete de îngeri, cu toții laudând nevoințele și faptele sale cele bune și mai ales strălucita încununare cea de la Dumnezeu. Nu mai era nevoie să i se pregătească cele de îngropare, însă să zicem mai cu îndrăzneală că nici n-a fost îngropare. Că cea a prohodirii slujbă i-a fost făcută tot în peșteră, și cu nimic nu l-au deranjat pe strălucitul Daniil, hotărând să-i lase cinstitele oseminte în aceeași peșteră în care s-a nevoit în viața sa. Peștera aceea i se făcuse lui ca un cer. Că dintr-înșea se lumina și într-înșea vedea pe Soarele Hristos, iar în loc de lună avea icoana Maicii Domnului și în loc de stele, vedea deslușit pe sfinți. Și i s-a mai făcut peștera ca o evanghelie, căci după cum ea însemnează vestea bună, așa îi dădea și acea peșteră nădejdi bune și făgăduințe cerești, locuire cu cetele celorlalți cuvioși și petrecerea cu sfinții. Aceeași peșteră i s-a făcut lui și cămară în care să aștepte a doua venire a Izbăvitorului. După cum spunea corifeul Apostol Pavel, că cei ce-și fac loruși lege, și se silesc a o împlini pe ea, după ea vor fi și judecați, așa și Sfântul Cuvios Daniil, și-a sculptat trăirea în legea peșterii și, desăvârșindu-și lucrarea, după ea a fost judecat și a fost găsit vrednic de a fi împreună cu sfinții. A căruia lucrare și noi o vedem astăzi, ca și toți dreptslăvitorii creștini care vin în pelerinaj la ea, peștera având duhul râvnitor al Cuviosului Daniil, jertfa sa care mai întâi se afla scrisă nevăzut pe lespedea inimii sale, iar acum văzut pe cele de piatră lespezi. Și s-a adăugat sfinților, ca un prinos adus de neamul nostru lui Dumnezeu Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt.

Sfântul Cuvios Misail Nacealnicul

Sfântul Cuvios Misail Nacealnicul (Egumenul), odraslă din părinți binecredincioși, intră în Mănăstirea Cozia de tânăr, petrecându-și viața în secolul al XVII-lea. Aici l-a cunoscut pe Sfântul Cuvios Daniil și negreșit și-l alege duhovnic și povățuitor al său, iar tradiția ține să ne amintească de faptul că i-a devenit chiar ucenic de chilie, ceea ce ne vădește legătura duhovnicească dintre cei doi, pe de o parte, iar pe de alta darurile cu care era înzestrat monahul Misail, mai cu înlesnire cel al ascultării desăvârșite față de povățuitorul său. Deci, formarea duhovnicească a Cuviosului Misail este legată cu desăvârșire de părintele său duhovnicesc, ca ucenic strălucind în umbra celui pururea luminat și întotdeauna aprinzându-se cu râvnă de la Cuviosul Daniil. Fiind cel mai apropiat ucenic, cunoștea gândurile povățuitorului său de a râvni la liniștea pustiei, și se împărtășea de ele, însă la plecarea Cuviosului Daniil, este oprit a-l urma, primind îndemnul de a se mai căli în obște și a împlini măsura bărbatului desăvârșit. Misail face și de data aceasta ascultare, întristat fiind cu inima și îndurerat cu sufletul, încercând să poarte poverile cele apărute prin lipsa părintelui Daniil, duhovnicul mănăstirii. Obștea îl vede pe Misail ca următor fără șovăială al lui Daniil, și în fapte, și în trăire, și în virtuți. Și precum aurul se lămurește în multe feluri de topitori, ca să se scoată toată întinăciunea și rugina și să rămână desăvârșit curat, tot așa și cuviosul Misail s-a lămurit prin multe feluri de încercări dureroase. Dar pe toate le-a purtat, trăgându-și din ele adevărat folos, cel pentru sporirea duhovnicească. Din care cauză, obștea l-a găsit vrednic de hirotonie, pentru împlinirea

Era foarte păzit în vorbire și cu multă socoteală în răspunsuri. Iar răspunsul lui era adevărat și foarte folositor, căci înțelegerea îi venea din darul lui Dumnezeu. Pentru aceea, toți primeau cuvântul lui cu frică, ca din gura lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu grăia prin gura lui. Iar acolo unde întâmpina vreo greutate, nu zăbovea în această stare, ci degrabă alerga la peștera de „după turn”, la părintele Daniil... ❧

menirii sale de duhovnic și povățuitor. Era foarte păzit în vorbire și cu multă socoteală în răspunsuri. Iar răspunsul lui era adevărat și foarte folositor, căci înțelegerea îi venea din darul lui Dumnezeu. Pentru aceea, toți primeau cuvântul lui cu frică, ca din gura lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu grăia prin gura lui. Iar acolo unde întâmpina vreo greutate, nu zăbovea în această stare, ci degrabă alerga la peștera de „după turn”, la părintele Daniil, și de la el se lumina cu mai tainice și mai luminate înțelesuri, găsind apoi leac tuturor bolnăvicioaselor probleme. Dar întrucât vedea sporirile cuviosului Daniil și ostenele lui cele mai presus de fire, știind și darurile pe care le dă Dumnezeu celor ce se os-

tenesc pentru El, râvnea vieții lui, și începea a se tulbura de viețuirea cea din mănăstire, dorind o viață mai liniștită. Și aprinzându-se cu dor după viața cea pustnicească, căuta cu tot dinadinsul să se elibereze de îndatoririle pe care le avea la mănăstire, și cu voia blagocinstului stareț al Coziei, dar și cu acordul povățuitorului său, a ieșit din mănăstire și s-a sălășluit lângă cuviosul Daniil, care, nevoind să mai izgonească pe ucenic de la el, nici să-l mârșnească pe cel pe care îl avea ca pe un adevărat fiu după Dumnezeu, s-a dus cu dânsul și, săpând o altă peșteră lângă a sa, s-a bucurat cu duhul de împreună nevoitorul său. Peștera cuviosului Misail s-a făcut pe partea dinspre răsărit a stâncii coziene, aproape în același fel, ea luminându-se cu soarele cel de dimineață și uscându-se cu adierea venită dinspre pădure. Și intrând în ea, cuviosul Misail s-a îndulcit gustând mierea liniștii, făcând ascultare la sânge față de povățuitorul său. Și nu s-a despărțit de dânsul până la moartea lui, ca să-i moștenească faptele lui cele bune. Astfel, rugându-se neîncetat și urmând aceeași rânduială ca a cuviosului Daniil, a pus în mintea sa neuitata pomenire a adevăratului Dumnezeu. Își păzea cu dinadinsul inima sa de gândurile de mândrie și își îndrepta viața în smerită cugetare și în blândețe, aducându-și aminte de cuvintele Domnului care zice: „Învățați-vă de la Mine că sunt blând și smerit cu inima”. Și obosindu-și trupul său cu ostenelile, sufletul și-l ridica spre gândirea de Dumnezeu, iar într-armându-se cu pavăza credinței și cu rugăciune, biruia asuprelile vrăjmașului. Prin vederea deasă a părintelui Daniil se oblăduia de orice cădere, petrecând amândoi în legea Domnului. Nu se îngrijeau de cele pământești, nici pentru ziua de mâine, muncindu-și trupurile cu postiri, privegheri și alte feluri de osteneli, mângâindu-se cu nădejdea învierii

și a fericirii ce va să fie în ceruri. Apoi, vorbind mult din viețile sfinților și luând aminte la isprăvile acelora, și ei singuri se sârguiau să săvârșească unele ca acelea. Și mai vârtos se întâlneau în același cuget, amintindu-și totdeauna de ocrotitorii lor, sfinții prooroci Daniil și Misail, unul care „gurile leilor în groapă le-a închis”, iar altul, împlinind numărul celor trei tineri care au fost aruncați în cuptorul din Babilon, și care „ca într-o topitoare fiind aruncați, s-au răcorit nearși, împodobiți fiind cu podoaba bunei credințe”. Și cugetând mereu la viețile acestor prooroci, cântau cântarea lor cea îngerească: „Binecuvântat ești Doamne Dumnezeul părinților noștri și lăudat și preaslăvit este numele tău în veci (...). Căci cu suflet zdrobit și cu duh de smerenie voim să fim primiți de Tine. Ca ardere de tot de berbeci și de junci, ca zeci de mii de miei grași, așa să fie jertfa noastră înaintea Ta astăzi și înțelegere să găsească la Tine; că nu este rușine celor ce nădăjduiesc în Tine.” Și precum slugile împăratului Nabucodonosor căutau să înfierbânte cuptorul „cu catran și cu smoală și cu câlți și cu viță” spre a-i nimici pe tineri, așa și cetele de diavoli căutau să înfierbânte ispitele asupra Sfinților Daniil și Misail spre a-i surpa din credința lor și din osteneala lor. Dar precum atunci un înger al Domnului se coborâse și „a făcut mijlocul cuptorului ca un duh de rouă suflând, și nu s-a atins de ei focul nicidecum, nu i-a întristat și nici nu i-a stânjenit pe dânsii”, așa și acum, cete de îngeri se coborau cu putere multă spre a-i păzi și a le ușura ispitele și a izgoni năvălirile diavolilor. Iar pustnicii Daniil și Misail întocmai ca cei trei tineri cântau: „Binecuvântați, îngerii Domnului pe Domnul, lăudați și-L preaînălțați pe El în veci”. Când erau udați de dese ploi de toamnă și picăturile intrau îndrăznețe acolo unde vroiau să-și întindă și

să-și odihnească pentru puțin trupurile ostenite, sfinții cuvioși cu nimic nu cârteau asupra lui Dumnezeu, ci cu bucurie îndemnau: „Binecuvântați, apele toate cele mai presus de ceruri, pe Domnul, lăudați și-L preainălțați pe El în veci”. Când frigul și gerul iernii amorțea trupurile lor și le făcea aproape nesimțitoare, ei tot n-au cârtit, ci cântau: „Binecuvântați, rouă și zăpadă, gheață și ger, pe Domnul, lăudați și-L preainălțați pe El în veci”. Supărări de le aduceau fiarele și dobitoacele din împrejurimi, sau păsările cerului cele mai zgomotoase, sfinții cuvioși toate le răbdau, arătându-și blândețea față de creația Dumnezeului celui Viu, și le îndemnau și pe ele poruncindu-le: „Binecuvântați, toate păsările cerului, fiarele și toate dobitoacele pe Domnul, lăudați și-L preainălțați pe El în veci”. Și pe scurt, toată natura înconjurătoare li se făcuse lor pricină prea bună spre a sluji cu inimă curată Domnului Atoateîitorul și Atoatefăcătorul. Că în aceasta Domnul și-a lăsat unele din rațiunile Sale, învăluite și tainice, ca omul descoperindu-le, pe El să-L afle și să-L slăvească. Iar cuvioșii pustnici dintru aceasta aduceau slujbă lui Dumnezeu, și nu numai de natură se îndemnau la aceasta, ci înseși trupurile lor și le făcuseră ca o jertfă închinată Domnului, după cum și Apostolul Pavel zice: „să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu, ca o slujire a voastră cuvântătoare”.

Iar ce măhniri a pățimit Cuviosul Misail după trecerea la cele veșnice a părintelui său duhovnicesc, nimeni nu poate spune, însă de înțeles poate să înțeleagă numai de s-ar lipsi pentru puțin de hrană, de apă sau de aer. Dar l-a fericit că s-a dezlegat de aceste legături pământești și a intrat în camera Domnului său acolo unde i s-a gătit loc de odihnă. Și negreșit că, rămânând moaștele Cuviosului Daniil acolo în peștera sa și nefiind strămutate de acolo, Cuviosul Misail venea deseori și se închina cinstitelor moaște împărtășindu-se de sfințenie și adăugându-și har peste har. Iar Dumnezeu, pentru rugăciunile lui, i-a dăruit ca mulțime de sihaștri și alți părinți care vroiau să se mântuiască, să vină la dânsul în peșteră, ca rugându-se, să-i izbăvească pe dâșii de întuneric ca de o cale alunecăcioasă și să-i povățuiască la calea luminii celei mântuitoare. Iar el pe toți îi primea cu dragoste și învățându-i cum vor urma lui Hristos, pe unii îi slobozea la ale lor, iar ceilalți rămâneau cu îndelungată vreme pe lângă peștera sa. Și mulți venind și mărturisindu-se la Cuviosul Misail, doreau a primi sfintele, dumnezeieștile, preacinstitele și de viață făcătoarele lui Hristos Taine, din chiar mâinile cuviosului părinte, socotind astfel să zidească o biserică mică dinafară de peșteră. Și au mers cu toții la egumenul Coziei spre a primi binecuvântare după rânduială. Luând-o și pe cea arhierească, s-au dus și au început a zidi mai jos de peșterile cuvioșilor o biserică mică de lemn, cu catapeteasmă sculptată și împodobită cu icoane, cinstindu-o

cu hramul *Intrării în Biserică a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*. Iar frații care s-au ostenit cu aceasta au și pus acolo „nacealnic”, adică egumen, și părinte duhovnicesc pe Cuviosul Misail. Și mai toți sihaștrii care pustniceau în acei munți, de la Stânișoara și până la Călimănești, de la lezer și până la Bărbăteștii Pătrunsei, veneau aici sâmbăta și duminica, participau la Sfânta Liturghie, se împărtășeau, luau sfat de taină de la Cuviosul Misail și așa se reîntorceau la peșterile și chiliile lor. Unii apucaseră de și-au făcut chilii de lemn în jurul peșterilor celor dintâi pustnici, iar prin zidirea bisericuței, ia naștere „Sihăstria lui Daniil și Misail”. Însă faptele pline de sfințenie ale acestui al doilea pustnic, Cuviosul Misail, cel ce a fost ucenic al Cuviosului Daniil, nu au rămas sub obroc, ci ca o trâmbiță răsunau peste munții vâlceni, chemând spre sine uimirea tuturor. Că era atât de milostiv și iubitor de oameni, încât nu putea să vadă pe cineva necăjit și să nu pătimească durerea împreună cu acela, și să-i ajute după trebuința lui. Cei întristați din felurite pricini se mângâiau văzându-l; cei împietriți și nemiluiți se îndemneau spre lacrimi prea fierbinți, auzind umilincioasele lui învățături; cei somnoroși și leneși, văzând mulțimea privegherii lui și răbdarea stării celei de toată noaptea, se schimbau cu dumnezeiască schimbare, trecându-i neudați prin tulburata mare a vieții, având neconținut mintea sa la Dumnezeu și neîncetat spunând: „Doamne Tu ești Cel ce oprești valurile patimilor celor potrivnice și potolești marea cea sărată a acestei vieți și îmblânzești pornirile cele cu greu de purtat ale plăcerilor”.

Și prin zidirea acelei bisericuțe, în care intra și săvârșea Sfânta Liturghie, având grijă și de smeriții sihaștri care veneau la el, Cuviosul Misail a început a se pregăti singur pe sine pentru călătoria la Biserică cea nefăcută de mână, veșnică, care este în lăcașurile cerești, de care Sfântul Ioan a scris în *Apocalipsă* zicând: „Domnul Dumnezeu Atotțiitorul este Biserică a ei.” Deci fiind gata în inima sa și netulburat dinspre faptele sale, vroia în orice clipă și era gata ca în orice ceas să fie dezlegat de acest trup, cum zice psalmistul: „Gata am fost și nu m-am tulburat să păzesc poruncile Tale”. Însă văzând că sosește vremea dezlegării și a lepădării trupului lui, mângâia pe cei ce erau cu el, făgăduindu-se, că și după ducerea sa de aici nu va părăsi acest loc, la care s-a nevoit împreună cu Sfântul Daniil, ci amândoi vor apăra și vor cerceta sihăstria lor, ajutând celor ce viețuiesc într-însa, precum și celor ce vor veni la acel loc cu evlavie, închinători și viețuitori. Iar când s-a apropiat fericitul sfârșit, s-a îmbolnăvit puțin, s-a rugat pentru mântuirea a toată lumea și a dat mulțumire lui Dumnezeu pentru mila Lui cea mare pe care a făcut-o minunată spre dînsul. Apoi și-a dat sfântul

Când frigul și gerul iernii amorțea trupurile lor și le făcea aproape nesimțitoare, ei tot n-au cârtit, ci cântau: „Binecuvântați, rouă și zăpadă, gheață și ger, pe Domnul, lăudați și-L preaînălțați pe El în veci”. ✠

său suflet cu bucurie în mâinile Domnului Său, pe Care l-a iubit și pentru Care a pățimit atâtea osteneli, și s-a numărat și el împreună cu Sfântul Cuvios Daniil, povățuitorul și împreună nevoitorul său. Iar sihăștrii care erau mai în apropiere, auzind de pristăvirea Cuviosului Misail, neîndoindu-se că l-au socotit împreună cu ceata sfinților, căci avusese atâta tărie să-și săvârșească bine pustnicia, neschimbându-și deloc canonul înfrânării, până la cea mai de pe urmă suflare. Și credința lor nu a rămas nerăsplătită de Dumnezeu, căci la a treia zi a adormirii sale, făcându-i-se slujba de prohodire în aceeași peșteră în care s-a nevoit, părinții monahi au văzut această minune, că moaștele Cuviosului luminau peștera cea întunecoasă ca fiind aprinse de un foc, fiind împodobite cu bună mireasmă. Iar după ce s-au închinat toți acestui mare cuvios, trecând și pe la peștera învecinată a Sfântului Cuvios Daniil, le-au lăsat sfintele lor moaște spre închinare tuturor credincioșilor.

Iar cel între ierarhi Varlaam, Mitropolitul Țării Românești, fiind atunci episcop al Râmnicului, în locul biseriței de lemn, a zidit una mai mare de piatră, pe la anul 1676, căci acesta fusese mai înainte stareț al Mănăstirii Cozia și pesemne că știa bine de sfințenia vieții lor și de existența sfintelor moaște. Iar la îndemnul Sfinților pustnici Daniil și Misail, atunci când a început biserica, a pus în temelia altarului sfintele lor moaște, lăsând ca adevărate mărturii despre ei inscripțiile „Daniil duhovnicul” și „Misail nacealnicul”. Și stând la temelia bisericii, așa au lucrat în chip nevăzut, încât sihăstria lor mult a sporit, ajungând mănăstire mare, iar peșterile lor se văd până astăzi, fiind bine păstrate. Mulți închinători vin cu picioare vesele să vadă luminoasele peșteri și capătă acea simțire de taină care strigă în ei „minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi”. Deci să proslăvim și noi pe Același iubitor de oameni Atoatedăruitor, pentru dăruirea acestor sfinți români și vâlceni, a căroră nevoie nimeni din oameni nu poate să le spună sau să le scrie, fără numai Singur Știutorul de inimi, Cel ce cunoaște cele nearătate și cele ascunse, a Căruia limbă este condei ce scrie degrab. Acela a scris singur mai pe larg, în cărțile vieții veșnice viața și nevoințele Sfinților Cuvioși Părinți Daniil și Misail. Iar noi să ne rugăm Aceluiași Dumnezeu să aflăm și numele noastre scrise în cărțile vieții veșnice, cu darul și cu iubirea de oameni a Celui întru toți începător al mântuirii noastre, a Domnului Iisus Hristos, Căruia împreună cu Tatăl și cu Duhul, se cuvine cinstea, slava, lauda și stăpânirea, acum și de-a pururea și întru nesfârșirii vecii vecilor. Amin!

Viața și petrecerea Fericitului Părinte Arhimandrit Ioan, Starețul Sfintei Mănăstiri Hurezi († 15 iunie 1726)

Fost-au acest fericit părinte Ioan născut din părinți binecredincioși, Neagoe și Stana; iar pentru multa vreme a trecuților ani, din ce neam se trăgea, fostu-s-a uitat. Încă din mică vârstă și-a închinat viața Domnului și Stăpânului nostru Iisus Hristos, intrând în Sfânta Mănăstire a Câmpulungului, a cinstitei Adormiri a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, unde și sfântul cin călugăresc a primit.

Și era acea mănăstire mai lăudată și mai binecuvântată între toate mănăstirile Țării Românești, ca nu alta asemenea, căci păzea sfânta rânduială părintească a chinoviei, după canoanele cele apostolești. Că pentru aceasta fericitul ctitor Matei Basarab, făcându-o mănăstire, „iară nu proastă, ci adevărată obștejicie (chinovie)”, pus-a așezământ, ca frații să fie toți la unul, iar egumen nu de aiurea, ci numai din obște să se aleagă, pentru ca să nu se strice rânduiala chinoviei. Iar cine va dori, au frate, au monah, să petreacă într-acel sfânt lăcaș, să se lege în fața soborului să păzească neștirbită rânduiala cea de obște. Și nimeni să nu aibă a cere seama, măcar fie domn, au mitropolit, au boier mare, ci numai în fața fraților să dea seama egumenul de toate cele ce pentru mănăstire au cheltuit, iară pentru sine nimic să ia; și frații nimic fără de blagoslovenia celui mare să îndrăznească a face și a avea. Că văzând înțeleptul între voievozi Matei că de trecerea vremii și de schimbarea oamenilor, cucernicia pierrea și bună rânduiala viețuirii călugărești celei de obște se stinge, iar mănăstirile se pustiau și cei ce erau potrivnici pravoslaviei asupra sfintei Biserici se întărâtau, și socotind domnia lui și scăderea țării, că de nu vor nevoi toți călugării într-un chip, nu se vor putea ține sfintele mănăstiri și lumea, împreună cu pururea pomenitul părinte Ștefan Mitropolitul au așezat rânduiala cea veche a chinoviei întru acea cinstită mănăstire a Câmpulungului, spre a fi început celorlalți părinți din mănăstirile Țării Românești și ctitorilor ce se vor mai afla. Iar mai apoi și școală și tiparniță s-au făcut aici, după pilda sfintei și marii Lavre a Maicii Domnului de la Peșterile Kievului.

Și așa bine petrecând întru acea sfântă mănăstire a Câmpulungului, fericitul părinte Ioan, pentru multa bogăție a darurilor ce primise de la

Domnul, cu adevărat toată înțelepciunea cea dinlăuntru și cea dinafară a deprins, încât cu un glas și cu o voință l-a dorit și l-a chemat obștea cea frățască a-i fi stareț și purtător de grijă, măcar că era încă tânăr cu vârsta. „Și într-acea egumenie făcând acolo trei ani” – spunea starețul – „ne-au trimis Măria sa vodă, egumen la Sfânta Mănăstire la Hurezi. Și la Hurezi am venit în septembrie 20, când era leatul 1692”. Iar mănăstirea încă nu de tot gătită a aflat, ci abia de se încheiase atunci zidirea bisericii celei mari, a Sfinților și Întocmai cu Apostolii, de Dumnezeu încoronaților Împărați Constantin și Elena, iar zugrăveli nu avea, nici cele de trebuință sfântului lăcaș încă nu se gătiseră toate. Însă fericitul ctitor, sfântul voievod și mucenic Constantin Brâncoveanu, încă din tinerețile sale hotărât având în minte și în inimă a urma cuvântului marelui proroc și împărat David, n-au dat somn ochilor săi, nici genelor sale dormitare, nici odihnă tâmpelor sale, până n-au aflat loc Domnului, unde acea frumoasă și sfântă mănăstire din temelie, cu toată osârdia și cu mare cheltuială au făcut, pentru ne-moartă pomenirea lui și a moșilor lui și a tot bun neamului lui. Și cu multe moșii înzestrând-o, cu odoare preafrumoase și scumpe și cu cărți de mult folos, în urmă au socotit și au ales încă și acest nestemat să adauge, pe înțeleptul Ioan, ca să zidească cele nevăzute ale chinoviei, precum însuși, zidirile cele văzute, cu frică de Dumnezeu și cu evlavie le făcuse. Iar mai apoi au stăruit pe lângă fericitul Calinic, Patriarhul Constantinoplei, să primească acea sfântă casă ca stavropighie, pentru ca prin numele patriarhicesc să scape de tot felul de bântuiești și nimeni după vreme să nu cuteze a strica rânduiala așezată.

Iar Cuviosul Ioan, ascultând porunca domnului pământesc, dar mai vârtos pe a Celui ceresc, nu și-a miluit vasul cel de lut al său, ci, precum însuși scria, „întâi, fraților, m-am anevoit și mare osârdie am pus de am făcut temei slujbei sfintei biserici, după orânduiala tipicului chinoviei, precum am luat și noi de la părinții noștri, din mănăstirea Câmpulungului, obcină și toată orânduiala mănăstirească...”. Și era dânsul iubitor de călugărie, neștiind rostului său ferire și neîncetat cugetând la făgăduințele Domnului și Dumnezeului său: „fi credincios până la moarte, și-ți voi

Multe lucrări au făcut atunci
părintele Ioan la sfânta mănăstire,
din încredințarea marelui ctitor, că
era înțelept chivernisitor și gospodar
foarte, însă în toate, neîncetat,
spre slăvirea lui Dumnezeu și spre
sporirea fraților năzuind. ✠

da ție viața de veci; ale aceluia vor fi cerul și latura pământului”. Asemenea marelui David, sfârșindu-se sufletul său după curțile Domnului, ferece pe cei ce locuiau în locașurile Lui cele iubite; și petreceau cu bun rând și podvig sfinții părinți călugări, ținând paza bisericii și cântând lui Dumnezeu și veselindu-se împreună cu sfinții Lui îngeri, pururea îndulcindu-se întru sfânta lui Dumnezeu

casă, cu cântare tocmită și Domnului plăcută și cu citanie într-o înțelegere și lui Dumnezeu slujind în tăcere.

Multe lucrări au făcut atunci părintele Ioan la sfânta mănăstire, din încredințarea marelui ctitor, că era înțelept chivernisitor și gospodar foarte, însă în toate, neîncetat, spre slăvirea lui Dumnezeu și spre sporirea fraților năzuind. Biserica cea mare – ce se făcuse după însuși chipul celei arătate de Domnul marelui Ezechiel în munte, iară nouă, după vremi, în Sfânta Mănăstire a Argeșului care mai apoi și „Ierusalimul românilor” s-au numit – atunci s-au zugrăvit așijderea, după gândul și rugăciunea lui. Apoi fântână preafrumoasă, cu apă bună, au făcut, însă nu în fața bisericii, după obicei, ci la răsărit, precum râul vieții cel mai dinainte văzut de prorocul Ezechiel, și pe dânsa Izvorul Vieții și Tămăduirii a închipuit. Iar trapeza a pus de s-a stricat de la locul ei, unde stătuse mai înainte, pentru ca să o facă la apus de biserica cea mare, în dreptul intrării, unde mai înainte fusese poarta mănăstirii și drumul, măcar că și pe acelea a trebuit să le strice. Dar dorea iubitorul părinte ca, după rânduilele mănăstirești ale obștii celei vechi, să o așeze pe dânsa în urmarea sfintei hrane, pentru ca nici un suflet, nici de atunci, nici de mai apoi, să nu fie lipsit de binecuvântare, pentru cuvântul ce s-au scris, că „Domnul trimite ploaie și peste cei dreپți și peste cei nedreپți”. Pentru aceea o și numea „preacuvioasa trapezare (trapeză) frumoasă, care este tuturor dragăstoașă, ca o maică mângâioasă, când șed frații la masă...”.

Iar milostiva doamnă Maria, râvnind și urmând într-o toate bunele fapte ale preaînălțat soțului său, bine a voit să adauge schitul bolniței la răsărit de mănăstirea cea mare, precum și astăzi se vede, cu bisericuță și chilii, ca să fie grijă, cu nevoința egumenului și

fraților, de călugării bolnavi și de neputernicii stareți. Însă acest fericit părinte Ioan, ispravnic aflându-se, cu atâta dulceață către cei întristați de grelele boli s-a arătat, că și foișor la loc desfătat, în grădina bolniței, le-a făcut, ca să le fie dâșilor mângâiere priveliștea mai-cii lavre.

Dar cunoscând bunul părinte sufletul omenesc și nevoințele ucenicilor săi și dorul ce-l aveau unii dintr-înșii a vieții în tăcere, pururea hrănindu-se cu sfânta rugăciune, le-a dat lor blagoslovenie a petrece în pădurile de pe lângă lavră, precum pustnicii cei de demult, însă cercetându-i și grijindu-i ca un părinte duhovnicesc preaiscusit. Iar ca să nu-i risipească pe dâșii vrăjmașul neamului omenesc, nici să fie lipsiți de dumnezeieștile slujbe, luând voie și ajutor de la stăpânul său și ctitorul, le-a făcut lor în scurtă vreme schițor în partea de miazănoapte a mănăstirii și l-a așezat sub paza sfinților, într-o tot lăudaților Apostoli, pentru ca să aibă cuvioșii părinți adevărată pildă de viețuirea cea frățească, după cuvântul prorocesc, că bun și frumos lucru este a locui frații împreună. Și de dragul ucenicilor săi a fost acea zidire mai iubită decât toate cele multe pe care le-a făcut în binecuvântata lui viață, că însuși sfinția sa spunea despre schit: „l-am făcut cu mare bucurie până l-am isprăvit”. Și încă, precum odinioară marele David cu alăuta Duhului Sfânt, mai spunea: „precum cerbul setos de izvor dorește și aflând apă rece, bând, se veselește, într-acest chip dori și sufletul meu ca să zidesc acest mic lăcaș, marelui Dumnezeu, ce în Troiță este proslăvit și în trei Fețe neosebit.” Însă fiind acest părinte sărac și neagonisitor, că nici cuvenita lui plată de egumen și năstavnic al domneștii lavre nu și lua, și nedorind ca singur să ia plată pentru nevoință, ci mântuire să nu ia fără de cei ce vor mai veni, a făcut schitul cu ajutor de la

boieri și de la oamenii din satele de prin jur care bine au voit și au miluit schitul cu lucrul ori dintr-al lor cuvenit câștig, ori mult, ori puțin, cine cu cât au fost puterea, ca părtași împreună cu dânsul la pomenire să-i facă și să fie scriși în pomelnicul pământesc, dar mai ales în cel ceresc.

Și mângâind pe ucenicii săi din schit cu duhovnicești învățături în zugrăveli închipuite, ca nedespărțit de dânsii să rămână și ca pururea să aibă părinții pildă ochilor și inimii, pus-a de s-au zugrăvit în biserică, de chiar doi din ucenicii săi, ierodiaconii Iosif și Ioan, chipurile hranei celei pustnicești pe care se învredniciseră a o primi sfinții bărbați de demult ce au strălucit în pustie, încă și chipul pocăinței și iertării fericitului bărbat, dumnezeiescul David, pe pustnicii cei necunoscuți, apoi icoana călugăriei, Preasfânta Maică a lui Dumnezeu cu Apostolii, încă și pe marele Ioan, Înaintemergătorul Domnului și începătorul sihăstreștilor nevoițe, împreună cu alte învățături îndulcitoare și de suflet folositoare. Că socotea bunul părinte că trecând graiul cuvintelor, pentru scurtimea vieții omenеști, însă cel al chipurilor zugrăvite, cu mila lui Dumnezeu și la săracii vremurilor mai de pre urmă va ajunge. Și socotind dânsul că de mult folos va fi fraților, și sfintei case cu cinste, isprăvind lucrul, schitul sfintei lavre a și închinat.

Iar apoi neîngăduind sieși odihnă, a luat asupra sa altă ascultare de la fericitul ctitor, de a griji lucrul la schitul ce dorea să facă în partea de apus a mănăstirii Ștefan, fiul cel de-al doilea al domnului și stăpânitorului țării, pururea pomenitului Constantin Brâncoveanu. Și era acest Ștefan foarte tânăr cu anii, dar bătrân cu înțelegerea, cu multă învățatură de părinții săi dăruit, iar cu smerenie de Domnul îmbogățit. Alergând el dar la avva Ioan ca la un duhovnicesc îndreptător, cu multă cucerire l-a rugat pe dânsul ca să-i fie ajutor și sfătuitor la facerea sfintei case, pentru ca să fie părinților liniște, sfântului arhidiacon și mucenic Ștefan slavă și cerescului lăcaș câștigare, că spunea fericitul tânăr: „nu este cu putință, în vârsta în care mă aflu, să producă omul cugetări înalte...”. Iar părintele Ioan, pururea purtând în suflet pe Maica milostivirii, atâta dragoste a revărsat către fiii săi duhovnicești, că a pus să se închipuiască pe pereții tindei darul cel mai de preț: chipurile Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, după cuvântul ce s-a scris: „preacurata Biserică a Mântuitorului, camera cea de mult preț și Fecioara..., aceasta este cortul cel ceresc”.

Și-l vedea fericitul părinte pe acest binecuvântat Ștefan, ctitorul schitului, ca altădată sfântul Ioasaf, ce din tânără vârstă pe Dumnezeu a iubit și măririle lumii a disprețuit. Pentru aceasta i-a și dat Domnul cuviosului Ioan cuvânt prorocesc, zicând el lui Ștefan, cu spusele avvei Varlaam către ucenicul Ioasaf: „nu te vei osteni mulți ani”. Și cu adevărat, că nu după mulți ani tânărul Ștefan s-a învrednicit de moarte mucenicească, luând cununa pre-

gătită lui de Domnul în luna lui august 15 zile pe stil nou, iar pe cel vechi 26 de zile, când se prăznuiește în sfânta Biserică pomenirea sfântului Ioan.

Iar apoi, socotind să îngrădească lavra și pe iubiții ucenici cu arma nebiruită a sfintei Cruci, a așezat cuviosul Ioan și la miazăzi lăcaș de rugăciune, zidind biserica Sfinților Arhangheli în satul Romani, însă pentru slugile mănăstirii și pentru cei ce se aflau acolo locuitori și lucrători pe moșia sfintei mănăstiri, ca să nu fie dâșii lipsiți de sfintele slujiri, iar amestecare în mănăstire să nu se facă. Străin lucru ca acela și minunat! – căci cine pe atunci ridica doar pentru slugi biserici, încă și de piatră? Așijderea și pe alte moșii dăruite Hurezilor de sfântul ctitor, la Șirineasa, la Baia de Fier, la Stoiceni pe Topolog, la Runcu ori la Puțuri în lunca Jiului, cu părintească grijă, din venitul mănăstirii a zidit și a prefăcut biserici milostivul părinte, înzestrându-le cu toate cele de trebuință, pentru ca să aibă și acei mai mici frați, slujitorii și robii mănăstirii, parte de binecuvântarea dumnezeieștilor slujbe.

Dar și multe sfinte mănăstiri a ajutat, cu lucrul și cu sfatul, însă mai presus de toate cu dragostea, căci cu adevărat înrădăcinat și întemeiat era în iubire: la Schitul Fedeleșoiu, la Govora ori la Sărăcinești cu zugrăvelile, la schitul de călugăricioare al doamnei Maria de la Surpatele și la Mănăstirea Dintr-un Lemn ca ispravnic și sfătuitor, că încă se spunea despre dânsul că „altele multe a făcut, care pe unde se va căuta, tot se va afla”. Și văzând dânsul buna viețuire a precuvioșilor părinți și locuitori din sfânta și marea lavră a Coziei, și văzând și slăbiciunea zidurilor, îndemnatu-s-a și a făcut sfântul paraclis al *Tuturor Sfinților* cu cele două odăi boltite și foișorelul ce și astăzi se văd. Însă adăugând zidurilor și cuvânt de învățătură, cu părintească dragoste scria acelor cuvioși: „Și iar cu plecăciune mă rog ca în toate joile de peste an, într-o săptămână o dată să nu lipsească Sfânta Liturghie în paraclis, ca să se bucure și sufletul meu de acea rugăciune a sfinților voastre. Și nu este numai mie acel har, ci de obște cu toți frații, măcar de va lipsi de la biserica cea mare într-acea joi, pentru neajungerea preoților, să se facă acolo, precum și la Sfântul Munte. Așa fac peste toată săptămâna: fac pe la paraclise liturghii, iar duminiicile și la praznice fac la biserica cea mare, pentru că bogate obține de la Sfântul Munte ține această Sfântă Mănăstire Cozia... Că eu pentru mult folos sufletesc am cugetat la bunăstarea acestei sfinte lavre și la a sfinților voastre rugăciune, ca să aibă ticălosul meu suflet nădejde întru slava lui Dumnezeu, așteptând în toți anii acea dulce pomenire a sfinților voastre”. Așa acest avvă Ioan, cu părintească autoritate cuteza a-i sfătui; însă precum însetează ucenicul după rugăciunile părintelui său, așa înseta dânsul după rugăciunile acelor cuvioși, a cărora bună viață precum mie-rea îl îndulcea. Iar acea sfântă, dorită și mereu pomenită Grădină a Maicii

Domnului din Muntele Athonului pus-au cuviosul Ioan de s-au zugrăvit la paraclis, de dragul acelor buni părinți, ca să împlinească ochiul și dorirea ceea ce pasul, pentru multa depărtare, nu poate acoperi.

Și iarăși acea sfântă mănăstire de la apa Oltețului, Polovragii, n-au trecut-o cu vederea, că fiind dânsa din vechime închinată sfintei Patriarhii a Ierusalimului, însă după vremi întâmplându-se în țara aceasta multe primejdii de alte limbi străine, așa i-au venit lucrul acelei sfinte case, de s-au părăsit de tot și au stătut pustie ani opt. Însă părintele Ioan, văzând acea casă așa de tot stricată și părăsită, adus-o-au aminte cu îndemnare și cu multă rugăciune către al său domn și marele ctitor Constantin voievod, măcar că nici un an nu se plinise de când venise stareț la Hurezi. Iar iubitorul de Hristos domnul, neputând ca să-i treacă rugăciunea, tocmeală au făcut cu Preasfințitul Patriarh al Ierusalimului chir Dositei, de au dat acea părăsită casă pe seama Măriei Sale și Măria Sa o au dat sfintei mănăstiri de la Hurezi metoh. Iar după dorința acestui părinte Ioan câștigându-se acea părăsită casă, așa s-a îndemnat și multă nevoie a pus cuviosul și ca de iznoavă (lucru nou, înnoit) toate le-a ridicat și cu înfrumusețarea zugrăvelei a împodobit biserica, încă și tâmplă preafrumoasă și trapeză și fântână, chiliuțe și zid împrejur a făcut, ca pomenire să aibă în vecii nesfârșiți și cei ce au început, și cei ce au cumpărat, și cei ce au isprăvit.

Iar din îndemnarea Sfântului Duh, ca și Apostolul Filip spre botezul hadâmbului (eunucului), așa și sfinția sa părintele Ioan se îndemna spre citania sfintelor cărți, aflând și câștigând pentru folosul fraților cuvintele cele bune ale cărților duhovnicești. Că deși binecinstitorul de Hristos, ctitorul cel mare dăruise sfintei mănăstiri și acea casă a cărților cu hrană dorită sufletului, biblioteca sa cea îmbelșugată în înțelepciune, însă duhovnicescul părinte, cătând spre cele lăuntrice, a căutat, a ales cu mare grijă și a adăugat și îndulcitoarele minuni ale Maicii Domnului din *Mântuirea păcătoșilor* a cuviosului Agapie Cretanul, apoi *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, *Învățăturile cele de toate zilele ale sfântului Teodor Studitul*, *Tâlcuirea la Apocalips a celui întru sfinți arhiepiscopul Andrei al Cezareei*, *Cuvântul de laudă la sfinții Împărați al sfântului Eftimie al Târnovei*, *Viața sfintei Fevronia* ale cărei sfinte moaște le dăruise mănăstirii fericitul ctitor, încă și sfânta *Scară*, ca să se afle de treaba sfintei case și fraților de citanie. Mai vârtos însă, și acea carte izvorătoare de miere, *Patericul sfintei Lavre a Peșterilor din cetatea Kievului* pus-a de s-a tălmăcit pe românească limbă, căci după cum mierea îndulcește gura de tot felul de amărăciune, așa și acea carte cu viețile sfinților îndulcește nu numai gura, ci și inima și sufletul de amărăciunea firii. Că zice psalomnicul: „cât sunt de dulci cuvintele Tale, mai vârtos decât mierea buzelor mele...”. Și plinind pilda cea zisă de înger către Ezdra, zicându-i: „deschide-mi cămările cele închise și-mi scoate de

acolo vânturile”, așa și părintele Ioan deschise viețile sfinților ce erau închise cu străină limbă, scoțând din ele cuvinte ca vântul spre răcorirea sufletelor credincioase și spre îndemnarea iubiților ucenici în războiul nevăzuților vrăjmași.

Cu osârdie căutând deci către acea binecuvântată, a pravoslaviei nebiruită cetate și maică, sfânta Lavră a Peșterilor, a aflat într-însa strălucind mărgăritarul cel de mult preț, pe sfântul Dimitrie, ce în urmă și Mitropolit la Rostov în Rusia au fost, iar pentru dulceața grăirilor sale „Gură de Aur” s-au numit. Și măcar că nu i s-a dat lui a se veseli de vederea feței arhiereului lui Hristos, dar cuvintele lui cele de foc cu mare dragoste le-a primit și cu dânsul într-un duh au fost: acela dascăl al rugăciunii omului care s-a însingurat în camera inimii sale, iar acesta purtând în camera sufletului pe Maica Rugului nears. Și după cum acela, văzând urgiile cele pornite asupra Bisericii dreptslăvitore dinspre partea creștinilor de altă lege, cu amărăciune scria: „întru aceste cele mai de pe urmă, cumplite vremi, când s-au înmulțit păcatele noastre, s-au înmulțit și relele puse asupra noastră, încât putem zice cu Apostolul: în primejdii dinspre tâlhari, în primejdii dinspre frații mincinoși...”, așa și starețul Ioan, cu credință tare și duh mărturisitor, s-a făcut pe sine următor sfinților Părinți de la Niceea, arătând credința cea adevărată a sfintelor soboare care cârmuiește corabia Bisericii. După cum acela, precum marele său ucenic, sfântul Pahomie de la Gledin adeverește, iubitor de pustnici s-a arătat, așa avva Ioan nădăjduia în rugăciunile fericitorilor pustnici, ucenicii sfinției sale de la schitul Sfinților Apostoli, pentru paza sfintei Ortodoxii. Iar după cum acela cu darul cuvintelor îndrepta lumea, așa înțeleptul părinte Ioan, cunoscând adevărul sfintelor icoane, întărit și luminat de Duhul fiind, a pus de

s-au închipuit pretutindeni în bisericile cele îngrijite de dânsul, în praguri și pe bolți, icoanele sfintei, Celei de o ființă și nedespărțitei Treimi, ale veșnicei preoții a Domnului nostru Iisus Hristos, ale Sfintei Liturghii, ale Sfintei, Soborniceștii și Apostoleștii Biserici cea Una, ale sfintelor soboare a toată lumea, iar mai vârtos ale slăvitei Învieri a Domnului, după cuvântul ce s-a scris: „dacă Hristos n-a înviat, zădărnica-i credința voastră”.

Pentru aceasta a și alergat părintele Ioan la îndreptătorii cei mari ai neamului românesc, sfinții Grigore Decapolitul, ale cărui sfinte moaște se odihnesc în păzita de Dumnezeu Mănăstire Bistrița și Nicodim cel sfințit, învățătorul țării, ce se cinstește la Tismana. Dar pentru că stăteau ei pe atunci neștiuți în hotarele mănăstirilor lor, precum mărgăritarele cele ascunse, părintele Ioan, din dumnezeiască insuflare, i-a arătat pe dâșii ca pe dascălii cei mari ai țării, ca să nu rămână ei sub obroc, ci în sfeșnic, și să lumineze tuturor cu lumina credinței. Drept aceea i-a și înfățișat pe dâșii în multe din bisericile îngrijite de dânsul și în chiar sfântul altar al schitului Sfinților Apostoli, între ierarhii cei mari, ca stâlpi ai Bisericii lui Hristos și împreună rugători pentru țară și lume în vremurile de pe urmă.

Așa prieten al sfinților lui Dumnezeu fiind acest părinte Ioan, înseta plecând genunchii inimii sale către rugăciunile lor, ca să se mântuiască sufletul său. Însă toată nădejdea lui spre Preacurata Maică a Vieții o pusese; spre Stăpâna și Doamna noastră, Maica lui Dumnezeu, îndrepta ochii inimii sale. Pe Împodobitoarea de nuntă a sufletelor sfinților o purta neîncetat în suflet, spre sfântul său acoperământ pururea năzuia; și era inima lui mereu plină de cântare de slavă către Cea prin care răsare bucuria, către Primitoarea pocăinței care ne deschide nouă dumnezeieștile intrări, rostind cântarea

îngerească: „Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, bucură-te...”. Cu adevărat, pe unde a trecut fericitul acesta, s-a umplut biserica de cântări aduse Preacuratei; și în anii din urmă era ca și când nimic alta nu și-ar fi dorit, decât a afla pe Stăpâna, începutul și sfârșitul dorului său. Iar în vremea de întuneric și de cutremur în care, pentru mulțimea păcatelor noastre, își întoarce Domnul fața de la noi, nădăjduia ca să scăpăm la limanul milei, la Maica îndurării, sub sfântul său acoperământ și sub paza rugăciunilor ei către Domnul și Fiul său.

Pentru aceea avea părintele multă evlavie pentru praznicul cel minunat al Pocrovului (Acoperământul Maicii Domnului), care pe atunci doar în pământul Rusiei se pomenea. Dar și slujbele cele preafrumoase ale Adormirii și Paraclisului celui de obște a dorit avva Ioan a le dăruii prietenilor Maicii, tipărind la Râmnic acea cârtică de mult folos, măcar că mănăstirea avea Minee bune. Iar praznicul Nașterii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu îl trăia fericitul părinte ca pe arvuna raiului, câștigarea Ierusalimului celui de sus și începerea Bisericii Mântuitorului Iisus Hristos.

Deci cu sfântă frică intra el în biserică, cutremurându-se și strigând în taina inimii: „Altarele Tale, Doamne al puterilor, Împăratul meu și Dumnezeul meu!”. Iar în pragul sfântului altar se umplea nestăvilît inima lui de cântarea: „astăzi este începutul mântuirii noastre...”. Și cunoscând, împreună cu minunatul văzător al lucrurilor mari, Ezechil, că întreaga lume a celor nevăzute se vedește în chip tainic în cele văzute, iar lucrarea lor este una, cum ar fi „o roată în roată”, proslăvea pe Domnul de a Cărui slavă biserica plină este. Căci Crucea Lui susținând nevăzut lungimea, lățimea, înălțimea și adâncimea a toată zidirea, se arăta ochiului său celui dinlăuntru spre răsturnarea gândului, drept „puterea lui Dumnezeu pentru noi care ne naștem din nou, însă ca nebunie pentru cei ce pier”, după cum s-a scris. Și nădăjduind în marele har al Crucii de a aduna cele risipite, s-a făcut fericitul Ioan propovăduitor al credinței, împreună cu Apostolul cel ce a spus: „Hristos nu m-a trimis ca să botez, ci să binevestesc, dar nu cu înțelepciunea cuvântului, ca să nu rămână zadarnică Crucea lui Hristos”. Pentru aceea rugăciunea lui se îndrepta neîncetat către Domnul și Mântuitorul, ca să Se sălășluiască, prin credință, în inima ucenicilor cu care fusese învrednicit, a norodului de atunci și a celui ce avea a mai veni în vremurile de apoi.

Și era dânsul mângâios, nemustrător și nemânios; însă veghetor neadormit asupra turmei celei mici și cu duh treaz aflându-se, nu cu înfricoșări, ci cu pilde și cu sfinte învățături căuta să îndrepteze pe cei amăgiți.

Și viețuia dreptul acesta nesfâșiat de felurimea lumii și a minții, întreg, monah adevărat, aflând în inimă izvor al celor felurite pe Unul Făcător și Ziditor a toate.

Pururea cugeta dânsul la înfricoșata Judecată și pururea purta în inimă cuvintele marelui Efrem; pururea suspina către înduratul Dumnezeu: „de unde voi începe a plânge faptele vieții mele ticăloase? Râvnind neascultării lui Adam, m-am cunoscut pe mine dezbrăcat de împărăția cea vecuitoare...”.

Cu smerenie se purta în toată vremea fericitul acesta, măcar că era arhimandrit, mai-marele domneștii lavre și cinstit de toți pentru buna lui viață, iar de către domnul și stăpânul său, voievodul Brâncoveanu, încă mai mult. Că mare dorire avea dânsul a-l vedea pe marele avva; și mărturisindu-l vrednic și drept sfintei mănăstiri, socotea că „de când s-au așezat egumen și purtător de grijă, nimic lucrul în slab n-au lăsat”. Iar cu rugăciunea neîncetat s-a aflat starețul cel mare alături de domnul său, în înfruntările pe care acesta, ca un nou Constantin, cu potrivniciei dreptslăvitoarei Biserici până la moarte a purtat.

Iar în anul de la Hristos Mântuitorul 1708, suind la cereștile lăcașuri vladica Teodosie, Mitropolitul țării, și lăsând dânsul cuvânt să fie Mitropolit în urmă-i Sfântul Antim, care pe atunci păstorea eparhia Râmnicului, s-a pus în locul aceluia preaînvățatul Damaschin de la Buzău. Iar pentru sfântul scaun al Buzăului făcându-se alegere, a fost și acest fericit părinte Ioan între cei trei aleși, ca unul ce era bogat în înțelepciune. Dar a fost voia lui Dumnezeu cea sfântă să fie chemat păstor al Buzăului arhimandritul Argeșului Ioasaf, pentru sfintele lucrări ce mai avea de făcut Domnul cu acest părinte Ioan la locul unde, din dumnezeiască îndemnare, îl așezase sfântul ctitor.

Iar în zilele sale cele din urmă multe mâhniri a pățimit, că era țara jumătate sub papistași, iar pururea pomeniții ctitori sub urgie. Drept aceea, în anul de la Hristos Domnul 1719, s-a făcut sfat de părintele Episcop Damaschin cu patru egumeni aleși, părinți buni și bătrâni, adunându-se la părintele Ioan la Hurezi, ca la unul ce era mai bătrân cu anii și cu înțelepciunea, că se făcuse tulburare în Biserică de stăpânirea împărăției celei nemțești în acea parte de peste Olt a țării. Și au socotit cuvioșii părinți a cere cu stăruință acelei stăpâniri a nu se închina Mitropolitului belgrădean Episcopul de Râmnic, ca unul ce e mai mare, că și Mitropolit al Amasiei se numea; și episcopul să fie adevăratul stăpânitor al mănăstirilor, iar nu oamenii împărătești. Și de va voi stăpânirea să facă școală de latinie pentru mireni în Craiova, să fie slobod și Episcopul a face seminar românesc la Râmnic. Iar străini în fruntea mănăstirilor să nu fie.

Și multă milă și grijă a arătat bunul părinte în acele tulburate vremi de războaie și înstrăinări, pribegilor și necăjiților, măcar că nici sfânta mănă-

Și viețuia dreptul acesta nesfâșiat de felurimea lumii și a minții, întreg, monah adevărat, aflând în inimă izvor al celor felurite pe Unul Făcător și Ziditor a toate. ✠

năstire nu mai avea sprijin de la oameni. Dar nădăjduind întru Domnul, vârtutea, întărirea și scăparea și izbăvitorul sufletelor noastre, s-a făcut minunatul părinte pildă fraților, ca nu unul din acei miluiți să poată spune că a „avut de la sfânta mănăstire și de la toți părinții milă și căutare”.

Iar la bătrânețile sale atâta slăbiciune și neputință a pățimit părintele Ioan de grea boală a podagrei (gută), că slab fiind și cunoscând că în scurtă vreme datoria cea firească își va da, a făcut sfat cu vlădica Damaschin și cu soborul, poftind pe un oarecare părinte Ilarion din obște să-i fie ajutor, iar de se va arăta om blând, stătător, bisericesc, drept și bun chivernisitor, atunci să se pună egumen în urma sa. Însă acela neașteptând mutarea fericitului stareț, a început a se purta fără socoteală și cu nepricepere, cât și mănăstirea a îndatorat, obștea a tulburat și sieși nume prost și-au făcut. Iar părinții și împărăteasca stăpânire, înțelegând că lup se afla acela, iar nu păstor, ca să nu rămână sfânta mănăstire întru neorânduială, au rugat pe bătrânul să chivernisească mai departe treburile sfintei mănăstiri, măcar că era bolnav, după cum însuși spunea: „nu pot să calc pe pământ cu picioarele, nici pot să-mi duc la gură să mănânc, ci alții mă poartă și-mi dau de mâncare. Dar de vreme ce nu este puțință la noi, n-avem ce face; lăudat să fie numele lui Dumnezeu!” Și de atâtea răutăți, scârbe și împotriviri a avut parte în acei de pe urmă ani ai viețuirii sale pământești, din cauza slăbiciunilor bolii și ale oamenilor, că nu o dată, ci în două rânduri a voit a lăsa egumenia; dar măhnirea lui cea mare era pentru neputința oamenilor și a vremurilor de a ține obștea cea adevărată și pentru aceasta a rămas până la sfârșit la locul ascultării sale, pentru ca să nu fugă de crucea încredințată lui de Domnul prin mâna sfântului ctitor.

Și a fost mutarea lui din această lume în luna lui iunie, 15 zile, în anul de la Hristos Mântuitorul 1726, egumenind la Sfânta Mănăstire Hurezi ani 34. Iar ucenicii lui cu jale, dar nădăjduind neîndoios în milostivirea lui Dumnezeu pentru bună viețuirea acestui minunat părinte, cu cinste au așezat trupul său în biserica cea mare, în partea de miazăzi a tindei, unde și chipul său s-a zugrăvit precum se vede, cu cruce în mână, căci cu adevărat al doilea ctitor al sfintei mănăstiri s-au făcut. Iar pentru nădejdea cea tare și neclintită ce și-a pus în toate zilele vieții lui către Maica rugăciunii cea plină de har, ca să-i asculte suspinul în ceasul în care Fiul ei va judeca lumea, s-au mângâiat întristații ucenici că a aflat har la Domnul.

Cu ale lui sfinte rugăciuni, Hristoase, Dumnezeuul nostru, în pace îndreptează viața noastră.

Sfârșit și lui Dumnezeu slavă!

Colecția Har
Elefant african

Dinu
Săraru

Justificare la un proiect de suflet și de credință

*Cât prețuiește o clipă,
atâta prețuiește tot timpul.*
Sfântul Calinic

Întâmplarea(?) a făcut ca atunci când, împătimit cum sunt și de Hermann Hesse, tocmai sfârșisem de citit într-un exemplar tipografic de control, traducerea pregătită pentru tiraj de către editura RAO – editura scrierilor mele – cartea dedicată de celebrul poet și prozator și dramaturg elvețian Sfântului Francisc de Assisi, întâmplarea, repet, și acum subliniez semnul întrebării, a făcut ca Arhiepiscopul Râmnicului, dr. Varsanufie, la mijlocul unei convorbiri telefonice în care îmi accentuase importanța excepțională pentru istoria Eparhiei Sale a Sfântului Calinic, să mă întrebe abrupt dacă nu m-ar ispiti și inspira să încerc și eu, în spațiul unei povestiri, portretul amintitului ocrotitor al Râmnicului meu, căruia cel mai mare proeuropean ierarh ortodox român din veacul al XIX-lea i-a slujit aproape optsprezece ani, redându-i identitatea și strălucirea de scaun episcopal de sine.

M-am întors, la rândul-mi, pe neașteptate, la ceea ce știam însumi – desigur, puține lucruri – despre legendarul arhiereu, care, din timpul vieții lui atât de curată și smerită duhovnicește, dar și uimitor de riguros gospodar chivernisitoare și viu implicată social, în același timp, a fost înconjurat cu o recunoaștere unanimă a sfințeniei.

Mai știam, de asemenea, că a fost unul dintre marii căzuși ai Unirii Principatelor și ai alegerii ca Domn al prințului Alexandru Ioan Cuza care-l prețuia ca pe un prieten și totodată duhovnic și căruia starețul de la Cernica i-a ascultat rugămintea de a lăsa măcar un timp scaunul Stăreției și a veni la Râmnic în jilțul arhieresc de episcop într-o vreme când Oltenia toată, România Mică – zicea Cuza – trăia o dramatică amenințare la ființa episcopiei istorice a Râmnicului și Noului Severin, cuprinzând atunci Mehedințiul, Gorjul, Doljul, Romanații, Oltul, Vâlcea, Teleormanul și Curtea Voievodală de Argeș.

Dar mai mult nu știam.

Și totuși ispita Înaltpreasfințitului dr. Varsanufie și el, acum, al Râmnicului, s-a cuibărit, cum ar fi zis Înaltpreasfințitul Gherasim, autor el însuși al unei cuminți și smerite biografii a sfântului, în sufletul meu și în mintea mea. Rămânea să mă conving că biografia bogată legendar a călugărului cernican lăsase și în documente și atestări și mărturisiri ale contemporanilor săi, urme care să încolțească și să stimuleze virtuțile unei biografii aflată, în ceea ce mă privește, mai ales dincolo de opera slujitorului altarului, subiect altfel bine cunoscut de către numeroșii cercetători ai scrierilor teologice și gesturilor sarcedotului.

Și iată cum astăzi am înțeles, după propria mea cercetare și lectură, înlesnite solidar de Înaltpreasfințitul dr. Varsanufie, miracolul ridicării episcopului Calinic în cerul sfințeniei, urcând vrednic și viguros treptele unei vieți desfășurată în plin vacarmul social

și politic al vremii lui, părtaș mereu și direct la istoria care se zidea și prin râvna lui și prin mintea lui ageră și prin hotărârea caracterului său vertical și prin conștiința lui cetățenească înaltă, căci Sfântul Calinic a fost în timpul viețuirii sale un bărbat puternic al istoriei ortodoxiei românești la mijlocul veacului al

XIX-lea, un constructor și un arhitect dăruit, un diplomat în politica timpului și un parlamentar în înțelesul de azi al termenului, membru marcant al Divanului ad-hoc și al Adunării obștești, un gânditor și un filosof deopotrivă, un pătrunzător radiograf al sufletului și un tulburător clarvăzător și înaintevăzător al unor fapte ce urmau să se întâmple și, neapărat, un mare dascăl de credință creștin ortodoxă. Această biografie a Omului între oameni era încă din timpul vieții lui și a rămas un model de patriotism, de civism și apoi de curajoasă integrare în exigențele civilizației timpului și, mai ales, de racordare la nevoile presupuse de viitorul unei națiuni, atât de singură la începuturile consacrării sale identitare în geografia europeană.

Iată-mă așadar, astfel, azi, cucerit de un personaj unic al istoriei și identității noastre naționale și de spirit, iar cucerirea mă obligă – sper să fiu bine înțeles – să mă gândesc dacă a fost numai o întâmplare petrecerea lecturii cărții lui Herman Hesse în același timp cu provocarea Înaltpreasfinției Sale dr. Varsanufie.

Rămâne să aflu dacă timpul pe care-l am înainte va fi și el de partea năzuinței și voinței mele.

Această biografie a Omului între oameni era încă din timpul vieții lui și a rămas un model de patriotism, de civism și apoi de curajoasă integrare în exigențele civilizației timpului. ❧

Nae
Georgescu

SCRISOAREA III

Tipare arhaice ale conflictului (I)

*Scrisoarea aceasta este triumful
viziunii organice în poezia noastră*

D. Caracostea¹

Pretextul studiului de față l-a constituit căutarea lui Eschil în *Scrisoarea III* după ce, parcurgând opera poetică eminesciană, am constatat că părintele tragediei eline îi este familiar poetului nostru: imagini din *Agamemnon* sau din *Perșii*, metafore din *Cei șapte contra Tebei* sunt presărate pe ici pe colo, mai ales în postume, atestând preocuparea lui Eminescu mai degrabă de detalii, de articulații. În variantele manuscrise ale *Scrisorii III*, însă, exemplele se înmulțesc dintr-o dată și, dacă imaginile nu se mențin până în forma finită, în schimb poemul se rotunjește din ce în ce mai mult în spiritul operei eschileene; dovezile apropierei de text se îndepărtează una câte una, iar viziunea de ansamblu se apropie tot mai mult de concepția lui Eschil asupra lumii. Lucrul ne face să căutăm dovezile materiale ale trecerii lui Eminescu prin zona ideatică a marelui înaintaș. Acestea, însă, lipsesc sau sunt în număr foarte mic. Putem cita, printre cursurile care se țineau la universitatea berlineză „Friedrich-Wilhelm”, în perioada studiilor eminesciene, după „Litterarische Centralblatt” (1873-74; cf. Perpessicius, O, II, p.271) și „Perser des Aeschylus” al lui Haupt (care nu poate fi decât altul decât C.G. Haupt, ginerele cunoscutului eschilolog C. Herman și editorul operelor acestuia). Mai cunoaștem, apoi, o mărturie a lui Vlahuță² din 1894: „Poetul mă sfătuiește să traduc în versuri *Cei șapte de la Teba* și laudă seninătatea și măreția tragediilor clasice”. Se mai citează (G. Călinescu³) articolul politic

¹ D. Caracostea, „Simbolurile lui Eminescu”, Conferință ținută la Academia Română cu prilejul aniversării unei jumătăți de veac de la moartea poetului. (În D. Caracostea: *Studii eminesciene*, ediție și note de I. Dumitrescu, București, 1975, p.138)

² Al. Vlahuță, *Scrisori alese*, ed. îngrijită de V. Rîpeanu, E.P.L. 1963, vol. II, p. 425: „Amintiri despre Eminescu”; „seninătatea și măreția tragediilor clasice” este un loc comun folosit de Vlahuță, credem, pentru definirea tragediei clasice și nu atitudinea lui Eminescu față de Eschil în mod special a cărei operă este greu de situat sub termenul „seninătate”.

³ G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, E.P.L. 1969 / ed. a II-a /, vol. I, p. 379.

„Pătura superpusă”, unde Eminescu amintește (nu fără legătură cu poemul, după cum vom vedea) de eroii lui Eschil și nume de personaje răspândite prin manuscrisele poetului. Acestea sunt, după câte cunoaștem, interferențele obiective cu numele lui Eschil. Nu putem ști în ce măsură Eminescu i-a cunoscut opera – în original sau în vreo traducere latinească ori germană.

La începutul secolului trecut circulau mai multe ediții critice ale teatrului eschilean; câteva dintre cele mai valoroase s-au aflat în biblioteca lui Al. Odobescu, altele în cea a Colegiului Sf. Sava sau în fosta Bibliotecă Centrală; enumerarea lor nu-și are locul aici – iar șansa de a o ghici pe cea care a stat sub ochii poetului este minimă. Ar fi să cădem, din orgoliul erudiției, în greșala înaintașilor: s-a crezut că se poate identifica, de exemplu,

ediția din *Iliada* care a stat la baza încercărilor lui Eminescu de a traduce primul cânt. G. Călinescu opina: „Textul folosit pare derivat (sic) dintr-o ediție greco-latină a lui Clarke, Homeri Ilias: ex recensione Samuelis Clarkii, S.T.P. Glasguse, Londini 1814 (este vorba de ediția a X-a a lucrării, n.n.). Poetul transcrie cinci versuri în grecește pe care le dăm și noi cu ortografia corectată, după aceea înseamnă cu slovă românească pronunția și, în sfârșit, desface frazele în elemente, punând în drept traducerea latină”⁴. În Mss 2266 pe care-l discută aici comentatorul, poetul transcrie, într-adevăr, cinci versuri din „Iliada” într-o grafie impecabilă. El are o singură greșeală de accent – Díos în loc de Diós – pe când G. Călinescu, vrând să-i corecteze ortografia, face nu mai puțin de trei greșeli, cuvintele din juxtă le dă, aproape pe toate, fără accente, iar în transcrierea latinească după Clarke – desigur, din neatenție – copiază greșit „plurimes dolores”, în loc de „plurimos dolores” (Ac. plural) și „prematurae”, în loc de „pre-mature” – greșeli minore, desigur, dar care se păstrează în toate edițiile de până acum ale lucrării. Asupra traducerii latinești a *Iliadei* se ajunsese la un consens între editori încă din Renaștere – și, deci, identificarea unui text anume fără alt indiciu decât cel al juxtei nu are niciun temei științific. Ceea ce, pe drept cuvânt, trebuie remarcat pe marginea încercărilor poetului de a reda în românește invocația la *Iliada* este acuratețea termenilor: traducerea tradițională latinească a epopeii este o mare realizare a savanților – o transpunere semantică și etimologică a textului, res-

Eminescu tocmai o echivalență exactă în românește caută, mergând până la simetria cuvintelor în text („menin aeide, thea” = supărul cântă-mi-l, musă”), țintind o traducere științifică – replică la cele depărtate de sens din epocă. ❧

4 G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, E.P.L 1969/ed. a II-a, pp. 375-376.

pectându-se acolo unde s-a putut, chiar timpul verbului la Homer: este o traducere-etalon. Or, Eminescu tocmai o echivalență exactă în românește caută, mergând până la simetria cuvintelor în text („menin aeide, thea” = supărul cântă-mi-l, musă”), țintind o traducere științifică – replică la cele depărtate de sens din epocă (ne referim chiar la traducerile franțuzești sau germane – pe care, exempligratia, poetul le refuză!). De aici dorința lui de a consulta *Evangelia* lui Luther sau alte modele de traduceri exacte, de aici necesitatea unui „Lexicon homeric” (poetul scrie marginal: „Ich brauche ein Lexicon zu Homer”, dovadă că folosisse un simplu dicționar „grec-latin” și simte necesitatea unui special care dă valoarea tradițională a cuvintelor lui Homer în limba latină); vezi și expresiile de limbă românească puse de poet printre cuvintele latinești în manuscrisul respectiv, care sunt etimologice (la grecescul „iftimos”, de exemplu, dă valoarea „animosus” = „inimos”). O astfel de încercare este gigantică – dar nici pe departe rodul gândirii unui alienat mintal! Prin scopul urmărit și prin căutarea instrumentelor exacte de lucru, poetul ne arată că are pregătirea teoretică necesară pentru a aborda un text grecesc. Dacă nu putem dovedi că el cunoștea limba greacă veche – cu atât mai greu este a dovedi contrariul, că n-o știa deloc! (Desigur, ne referim la o cunoaștere de nivel mediu, necesară abordării unui text; conspectând de tânăr gramatica sanscrită a lui Bopp, este imposibil ca Eminescu să nu fi mers măcar către morfologia greacă și latină pentru confruntarea cu formele sanscrite.)

Dintre edițiile lui Eschil putea cita pe cea a germanului Gotfrid Schutz, lucrare de sinteză care integrează comentariile latinești ale lui Stanley, Abresch, Bloomfield – și care, tocmai pentru materialul documentar foarte bogat și accesibil (într-o latinească savantă) s-a bucurat de multe reeditări în secolul trecut. Dar, desigur, adevăratele legături nu din afară înăuntru se pot stabili, ci tot prin metoda comparativă, prin sondarea atentă a textului.

Pentru *Scrisoarea III* anumite asemănări de text au condus pe unii cercetători⁵ la concluzia că Eminescu l-a cunoscut pe Herodot în traducerea românească păstrată la Mănăstirea Coșula (editată de N. Iorga în 1909). Similitudinile sunt numeroase, și nu numai în acest poem. Astfel, în varianta B a *Scrisorii III* găsim expresia „au cerșut pământ și apă”, la fel ca în manuscrisul Coșula (V, 18; Iorga păstrează în ediție împărțirea tradițională a textului lui Herodot). Explicația prosperității tracilor: „lor le prietinește locul și apele” (VII, 47) amintește de replica lui Mircea: „Tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul / Mi-e prieten numai mie...” (Eschil spune același lucru despre elini: „Pământul însuși luptă ca aliat împreună

⁵ Vezi, între alții, C. Poghirc, „Ecouri clasice în poezia lui Eminescu”, în *Studii clasice*, X, 1968.

O analiză atentă a acestei traduceri face Eugen Cizec în *Studii clasice*.

cu ei” și explică: „Fiind prea mulți ca număr, barbarii mor de sete și de foame pe teritoriul elin”). Versul eminescian: „Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii” pare o prelucrare etimologică după expresia „întunecă de popoare”, „atâtea întunecimi de oameni” (un întunecă = un milion de oameni, calc semantic după vechea slavă refăcut pe verbul de origine latinească „a întuneca” din „întunebrire”). Motivul „întunericului” este mai vast în poem și un vers ca: „Orizontu-ntunecându-i zbor săgeți de pretutindeni” (în variante: „Soarele întunecându-l z.s.d.p.”) este pus în legătură cu un pasaj din cronică lui Moxa: „deci se lovira Mircea voievod și fu război mare cât se întuneca de nu se mai vedea văzduhul de întunecimea săgeților”⁶. Fără a pune în discuție izvorul real al lui Eminescu, sugerăm posibilitatea unei pluralități de surse, având în vedere mai ales varianta manuscrisă („Soarele întunecându-l...”.) și locul similar din Herodot: „spuind altul despre săgețile perșilor cum fac întunericu preste soare, / Dinechis / au zis, nu spăimântându-se: Priatine, tot binele ni spui, pentru că supt umbră ne vom bate, nu la soare” (VII, 226). Este, fără îndoială, vorba la Eminescu de un sincretism al surselor: la Moxa însuși avem de-a face cu preluarea unui loc comun din Antichitate – și încă nu unul oarecare, ci fixat printr-o anecdotă („gluma” este mult înlesnită de asemănarea pe care o făceau cei vechi între razele soarelui și săgeți: vezi discuția despre „boala” pe care o trimite Apollo asupra armatei aheilor la Ilion; se spune „ploaie de săgeți” și „ploaie de raze”, de exemplu. Este, totuși, locul în această paranteză să atragem atenția asupra limitelor metodei comparativ-istorice: iată, de exemplu, cu-

noscuta metaforă homerică „dolihoskion enhos” = „lancea sub umbra cea lungă” și expresia eminesciană „lânci scânteie lung în soare”: nu vom putea ști niciodată dacă Eminescu îl exprimă pe Homer „în negativ”, activând „umbra cea lungă” a lăncii prin redarea cauzei: „scânteie lung”; totuși, faptul că ne aflăm lângă Homer ni-l probează un vers ca acesta: „Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare”; înlăturând „dovezile materiale”, poetul păstrează spiritul homeric, dihotomia „umbră / lumină”. Din același registru al „întunericului” versul: „Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi” poate fi o aluzie la „miriadă”, unitate de numărătoare a armatelor persane la Herodot (se constituiau grupuri de câte zece mii de soldați – o „miriadă” – și se numărau grupurile). Altfel, scuturile strălucesc, pot „lua ochii” – dar nu „înnegresc” orizontul (decât dacă ne ferim la întunecarea vederii în fața unei mase prea mari de oameni, în fața unor „roiuri” de popoare – dar imaginea, în context, nu este vizuală); dimpotrivă: se insistă de două ori asupra numărului mare de soldați, o dată prin aluzia la întuneric (= „înnegrind”) și a doua oară prin numirea „miriadelor”. În cele două imagini, rolul preponderent îl are, de fapt, celălalt termen, „orizontul”: prima dată Baiazid se referea la cavalerii Apusului („Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi”) cu intenția vădită de a le exagera numărul pentru a-și mări victoria, a doua oară („Orizontu-ntunecându-l vin săgeți de pretutindeni”) poetul se referă la oastea lui Mircea: situațiile sunt similare – în ambele locuri Baiazid este în centru atacat din „orizonturi” – dar efectul este invers, regizat de cele două arme puse în joc: scutul și săgeata: „Ce-i mâna pe ei în luptă? Ce-au voit acel Apus?” Ei atacă voind să posede („Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier”)

⁶ Semnalarea o face P. Cernovodeanu în studiul „Eminescu și cronografele românești” publicat în *Caietele M. Eminescu*.

apărându-se (imaginea scutului) – Mircea se apără („Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul”), atacând (imaginea ploii de săgeți); simetria se re-soarbe în acel animism natural căruia i se integrează domnitorul român. Pavezei verticale, ca un perete, ca un „zid”, a cavalerilor cruciați el îi substituie terenul orizontal – „râul, ramul” – substratul însuși al existenței. Conflictul dintre Baiazid și cruciați este orizontal, exprimat în lungime, pe când cel dintre Baiazid și Mircea este vertical, exprimat în înălțime. „Orizontul” cruciat va fi, deci, îndepărtat înaintând „ca păduri de lănci și săbii”, „ca un zid înalt de scuturi” (variante: în textul final – „Ca să steie înaintea-mi ca și zidul neînvins”) împotriva unui cuceritor care se identifică cu uraganul („Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună”), care deține în numele lui „zidul” (Baiazid) având, deci, puterea magică asupra zidului real – iar în supranume „fulgerul”(Baiazid-Fulgerul), însemnul uraganului – în timp ce „orizontul” valah are dimensiunea sferică acționând către același centru cuceritor de sus în jos prin „ploaie de săgeți”, prin „grindină”, etc. Între cele două ipostaze poetul folosește determinantul „orizontului” pentru armata invadatoare: „Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii”, anticipând desfășurarea pe care o dorește Baiazid, „răspândirea” („Răspândindu-se în roiuri întind corturile mari”), spațiile largi, genetice, ale sultanului – dar, pornind de la determinant, anunță în același timp „orizontul” printr-un termen specific: „Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari”. „Zarea” asociată cu „răsunetul”, prefigurează o limită îndepărtată nu atât în lungime, cât în înălțime, un spațiu boltit.

Revenind la textele vechi, notăm o altă serie de termeni preluați de către Eminescu din traducerea de la Coșula. Încă în *Egipetul* găsim expresia „pe câmpie nisipiți” corectată adesea, tocmai pentru că este mai greu de înțeles, în „pe câmpie risipiți” (manuscrisele eminesciene păstrează ambele forme). Expresia apare de mai multe ori în traducerea manuscrisă de la Coșula: „cetatea s-au mai năsipit cu lut, iar biserica, fiind tot cum au fost dintăi, se vede ca o oglindă” (II, 148); „au făcut un ostrov năsipind apa cu cenușă și cu pământ” (II, 140). La Eminescu, deci, expresia poate însemna stricto sensu „având casele construite în câmpie”, în deșert, schimbând sensul versului anterior: „Prin deșert străbat sălbatic mari familii beduine”; este vorba de o „străbatere” în timp, de o rezistență anume (prin construirea acestor locuințe „nisipite” în locul giganticelor case de piatră). Iată, apoi, versul: „Și în Nil numai pustiul nisipișul și-l adapă”. La Herodot găsim pentru Nil: „adăugând apa Nilului numai 8 coți au fost agiungând de-au fost adăpând tot pământul Misirului” (II, 13) și: „Când le adaugă apa, atunci le adapă țarina locul unde li iaste, și căzând apa îndată seamănă” (II, 14). Poetul vrea să zică, deci, că și astăzi nisipișul pustiului se adapă din Nil, doar că (numai) nu mai are cine semăna, nu se mai folosește nimeni

de acest dar zeesc al Egiptului, modul de viață al populației actuale fiind fundamental schimbat. Citind poemul dinspre surse, sensurile se clarifică; bucuria noastră ar fi scurtă, dacă ne-am opri numai la ce înțelegem dintr-o lectură „actuală”. Menținându-ne în cadrul aceleiași familii de termeni, iată o furtună de nisip descrisă în traducere: „fiind oastea de la Oasis și-ntre Amoni, și prânzind ei toți, așa să fie lovit vântul Notos foarte mare și tare și valuri de anină mari au fost rădicând, și, așa, să-i fi îngropat pe toți anina aceea și niciunul să nu fie scăpat” (III, 26). Este părerea curentă a celor vechi (vezi și *Rugătoarele* lui Eschil) că Egiptul poate fi îngropat de nisipul adus de vânturi – numai Nilul, fluviul sfânt, menținând echilibrul. Aceasta este și ideea poemului eminescian: desacralizarea fluviului atrage după sine, ca pedeapsă, furtunile de nisip care acoperă monumentele. Dezechilibrul formulei „pământ și apă” prin disprețuirea celui de-al doilea element fundamental și importanța exagerată care se acordă primului duce la pieire: magul, „paza răzbunării” („erinia” la greci) pentru a pedepsi „preoțimea desfrânată”, „regii pătați de sânge”, etc – „au cetit semnul întors” provocând dihonie elementelor, vântul, uraganul care găsește marea în forme turbulente. Baiazid însuși, ca „uragan”, ca reprezentant al mișcării haotice aeriene, nu este decât o pedeapsă, o erinie, pentru cavalerii cruciați care acționează împotriva elementelor („Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii”, etc.).

Iată, apoi, imaginea din *Memento mori*: „Și pe lanuri secerate am văzut mândre fecioare / Purtând pe-umerele albe auritul snop de grâu. / Alte, vrând să treacă apa cu picioarele lor goale, / Ridicăru rușinoase și zâmbind albele poale / Tulburând cu pulpe netezi fața limpedelui râu” – și manuscrisul Coșula: „Deci foarte să scârbi Chiros pe apă / Ghindis / pentru căci îi făcu pagubă și se lăudă, așa să-i facă de slab, cât să-l poată trece și muerile, să nu-și ude nici genunchile” (I, 188). În context se vorbește despre bogăția asirienilor: „iar frunza grâului și a ovăzului iaste de 4 degiti de lată, iar paiul mălaiului și susanului cât se face de un copaciu” (I, 192). Sursa lui Eminescu o putem presupune și în literatura noastră populară, dar ne întrebăm: ce rost ar fi avut transpunerea unei imagini din literatura populară într-un text despre Libanon, când această imagine se regăsește, în nuce, în Herodot vorbind despre aceleași locuri? Același argument invocat în legătură cu cronica lui Moxa – că se referă tocmai la bătălia de la Rovine – îl cerem, de această dată, în favoarea părintelui istoriei. Revenind la Cirus, reținem acest motiv al urii împotriva unui fluviu, specific și pentru Xerxes împotriva Helespontului; în poemul *Viața lumii* Miron Costin păstrează despre Cirus numai amintirea acestei uri și legătura cu regina Tomiris despre care va mai fi vorba în studiul de față. Evident, asemănările cu Eminescu pot fi și întâmplătoare; ele frapază însă și dovedesc, dacă nu

Viziune cerească

o preluare neapărat, cel puțin o memorie ieșită din comun a lecturii locurilor comune. Ne vine greu, de exemplu, să comparăm imaginea din *Împărat și proletar*: „larna grădini, verdeață / Vara petreceri, Alpii cu frunțile de gheață: / Ei fac din noapte ziuă și-a zilei ochi închid” – cu un text din aceeași traducere: „... făcu multe lumânări și le aprinse. Acestea făcè să se facă noapte în loc de zi, să trăiască 12 ani. Și au fost bând și mâncând, nepărăsindu-se ziuo și noapte și desfătându-se prin păduri și prin dumbrăvi. Și undi auzea primblări frumoasă, acolo mergè, di să veselia, tot socotind să-i treacă vraja” (II, 133). Este un loc comun al „decadenței” – și Eminescu credem că-l avea în vedere mai degrabă pe Salustius.

Este cunoscută practica poetului de a-și însemna într-un *Fragmentarium* ce-i plăcea în mod deosebit din lecturile făcute. Ulterior, el folosea imaginile sau expresiile notate în diferite contexte. Găsim în *Memento mori* două versuri care ne arată capacitatea lui de a sintetiza metafore și expresii devenite locuri comune în știință: „Colo stau sălbatici negri cu topoarele de piatră /.../ Cap de lup e-a lor căciulă, pe-a lor umeri piei de urs” – unde „capul de lup” este cunoscutul stindard al dacilor, iar „pielea de urs” ne amintește de nu mai puțin cunoscuta glossă a lui Porfiriu la numele zeului Zalmoxis („zalmos” însemnând în limba tracilor „piele de urs”). Având în vedere concentrarea imaginilor pe spații atât de înguste nu putem, oare, considera că în privința „negrilor” poetul are în vedere studiile celebre în epocă ale lui Hasdeu despre blazonul Basarabilor – cele trei capete de negri (arabi)? (Hasdeu care se plânge că Eminescu îi folosește ideile în studiile sale politice!) Făcând o istorie mitologică a civilizației umane (în felul lui Lucretius, de pildă), Eminescu alege realități specifice, românești, dorind parcă a sugera că patria primitivă a indo-europenilor (sau, mai larg, că vatra istoriei însăși) se află în „raiul Daciei”. Chiar în *Scrisoarea III* găsim, în descrierea bătăliei, versul: „Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul” (care, din punct de vedere stilistic, definește coordonata verticală a conflictului dintre Baiazid și Mircea) – asemănare frapantă cu textul lui Strabon despre credința celților din golful adriatic (triburi celtice răspândite și ulterior înghițite în masa tracilor): ei îi declară lui Alexandru Macedon că de nimic nu se tem pe lume decât ca nu cumva să cadă cerul peste pământ (Strabon, VIII, 3, 8). De altfel, această temere a celților nu le aparține în propriu. Dacii înșiși zvârleau săgeți împotriva cerului, amenințându-l, înainte de furtună – iar proverbele de tipul „A cădea cerul pe...” există atât la greci, cât și la latini și popoarele romanice (iar noi, românii, pe urma strămoșilor dispunem de o formă aliterată, deghi-zată azi: „cade cerul pe” – din „Cadit [ruit = se năruie] caelum”). Aplicată

armatei invadatoare, această temere se dovedește a fi dată de locul însuși, de acest complex de elemente – „plămadă”, cum se exprimă Eminescu în articolele politice despre unitatea „om-natură” în istoria patriei – ca formă specifică de autoapărare, ca reacție organică de respingere a alogenu-lui. Agentul ei este, ca și în religia dacilor, săgeata, iar efectul se manifestă gradat: mai întâi „orizontul” se îngustează dinspre laturi, apoi „norii” de săgeți, de grindină, cad peste pământ amenințând cu distrugerea totală, cu prefacerea în „tot o apă și-un pământ” a agresorilor: „Și lovind în față, - n spate, ca și crivățul și gerul / Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul”. Este forma supremă de exprimare a alianței dintre solul patriei și armata eliberatoare.

Revenim la Herodot pentru a cita, nu fără interes, solia reginei Tomiris către Chiros care seamănă mult cu primul răspuns al lui Mircea către Baiazid: „O, împărate a midilor, părăsește-te de la sirguiala ce sirguitoști, pentru că nu poți ști, au pre voe îți vor fi, au ba. Și părăsindu-te, împărățești a ta țară și pre noi ne lasă să împărățim hotarele ce împărățim. Iar, nevrând să mă ascuți să faci această tocmeală și vrei să faci toate ca să nu fii în odihnă, și de ai foarte poftă mare să te ispitești și cu masagheții, lasă de la truda ce ai făcând poduri, pentru că noi îți vom da cale de la apă încoaci în țară la noi, de trii zili cali, și așa treci la noi. Iar de ți-i voe, să ne primești pi noi cale de trii zili în țara ta, iar tu fă cum îți place că te lăsăm în voi-ți.” (I, 205; pentru final, vezi varianta B, v. 204: „Deci voiești să fie luptă? Ai voit-o! Luptă fie!”). Lucrurile se petrec la fluviul Araxos, pe lângă lacul Aral: Cyrus, vrând să cucerească teritoriul masageților, procedează strategic construind mai întâi un pod peste apă – în timp ce regina Tomiris îi propune lupta deschisă. Motivul va fi fost des reiterat în străfundurile Asiei, de vreme ce rezistă până în zilele lui Vasile Alecsandri, în balada populară *Tătarul* (publicată de bard în „Albina românească”, 25 martie 1843, cu subtitlul „cântec vechi”): desigur, puțin alterat, prelucrat „bine” de către culegător. Este un discurs al românului către tătarul de peste râu, un discurs care, în interpretarea poetului, devine monolog interior mai înainte de a ajunge cântec „național”: „Măi, tatare, ține-ți calul / Măi, tatare, strânge-i frâul, / Mai, tatare, lasă ma-lul, / Nu cerca a trece râul, / Că, pe crucea sfintei lege! / Din voi doi, peste hotare, / Nimic, zău, nu s-a alege, / Măi, tatare, măi, tătare! / .. / Măi, tatare, und' ți-e pala?... / Măi, tatare, und' ți-e

calul? / Măi, tatar, und' ți-e fala?.../ Nu spusei să nu treci malul?". Este motivul disputei dintre riverani (deveniți rivali), prezent și în discursul reginei Tomiris, și la Eminescu în dialogul dintre Mircea și Baiazid. Din Antichitate, planurile s-au modificat: Cyrus atacă dinspre sud, „tatarul” atacă dinspre est mutațiile aducând și ele adaosuri sau rupând țesătura inițială a intrigii. I se propune agresorului să se oprească, să-și vadă de treburile lui sau (Eminescu) să facă drumul întors – dar, ceea ce este specific în stratul arhaic, apărătorul nu se laudă, nu-l copleșește pe agresor cu gloria faptelor personale, etc., ci face apel la conceptul abstract de „soartă” („scrisă” la Eminescu) care este imprevizibilă. Se propune egalitatea în fața viitorului ca înlănțuire de evenimente decurgând unul din altul logic sau după o logică divină, ascunsă, și se face caz mai ales de neprevăzut, de ce se poate întâmpla oricând oricui, fără o preștiință.

În cartea IV, 127 din Herodot găsim alt discurs, al lui Idanthirs⁷, regele sciților, către Darius de data aceasta (lucrurile se petrec mult mai spre apus față de masageți: perșii tind, în drumul lor imperial, să atingă Europa): „Lucrul mieu, o, Persule, întru acest chip iese: eu, nici de un om, nici odinioară, temându-mă, am fugit, nici acum de tine fug, nici acum fac vreun lucru nou afară dintru ce făceam când eram întru pace. Iar pentru ce nu mă bat eu acum îți voi arăta ție. Noi nu avem nici cetăți, nici pământ semănat pentru carele, temându-ne ca să nu se strice, să dăm războiul cu voi. Iar de vă trebuie cum mai cu sârg să ajungem la aceia, avem noi gropniți a părinților noștri, îmblați, dară, și le aflați acela și le scurmați, și atunci veți videa: bate-ni-vom pentru gropniți? Iar mai înainte, fără de pricină, nu ne vom bate. Pentru război asta îți răspund eu ție, iar pentru plocon, pentru pământ și pentru apă, îți voi trimite daruri carele ți se cuvin să le aibi. Iar pentru căci ai zis cum ești mie stăpân, eu îți zic să plângi” (episodul care urmează, cu darurile către Darius, este dezvoltat de Eminescu în *Gemenii*).

În privința primei părți a discursului lui Idanthirs, să ne amintim că în termeni asemănători i se explică, în anul 1658 (este tocmai timpul în care lorga localizează traducerea manuscrisă din Herodot pe care o folosim) călugărului Paul din Alep rezistența românilor în istorie: „Drept castele și fortărețe avem acești munți și păduri împotriva cărora nici un dușman nu poate birui. Dacă ar fi fost altfel, și dacă am fi avut cetăți pe teritoriul nostru, turcii de mult ne-ar fi scos din el”⁸. Să ne amintim apoi că, într-un

⁷ Numele este compus din *Ida* și *thyrs* (baston, ciomag). În *Dicționar de rime M. Eminescu*, ed. îngrijită de Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan, Buc. 1976, găsim printre rime „Agathyrse” (p. 261), „Agatirs” (p. 395), „Agatirz” (p. 434) etc., iar definiția „tyrsului” o avem în *Luceafărul*: „Și ține-n mână un toiag / încununat cu trestii”.

⁸ Apud Constantin C. Giurescu, „Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până astăzi”, ed. a II-a, Buc. 1976, p. 46. Eminescu îl citează des pe Paul din Alep, mai ales în publicistică, în legătură cu Matei Basarab pe la curtea căruia călătorul apusean a trecut.

moment de mare cumpănă, când armatele lui Xerxes invadaseră Elada cucerind cetate după cetate, strategul atenian Themistocle își convinge cetățenii să părăsească zidurile cetății Athena rostind celebrele cuvinte: „Cetatea este acolo unde se află fiii ei” (cuvintele sunt redată de către Eschil în *Perșii*). Ceea ce pentru Idanthirs (și în mentalitatea veche românească) reprezintă un modus vivendi se verifică, în situații limită, și în cazul unei civilizații ca cea elenă, de exemplu, care a înflorit prin cetăți.

Nu știm în ce măsură folosește Eminescu la justa lui valoare partea a doua a discursului lui Idanthirs, privitoare la mormintele străbunilor. Bun cunoscător al istoriei patriei, poetul știe, de bună seamă, că primii voievozi moldoveni, de exemplu, nu-și alegeau locul de mormânt în cetatea de scaun, ci în târguri și chiar sate retrase pentru ca osemintele să nu le fie descoperite și profanate de către năvăliri barbare. Este nevoie de ceva ascuns, de un „spiritus loci” – vrea să spună Idanthirs – care să țină coeziunea, care să lege omul de teritoriu prin legătura lui de strămoși, adică de sine însuși. Este, aici, momentul să îndrăznim cu riscul, chiar cu dorința, de a fi contraziși. Aluzii la acest fapt putem afla în versul „Rămâneți în umbra sfântă, Basarabi și voi Mușatini”, sau în vorbele lui Mircea: „Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști” care exprimă în propriu ideea regelui scit. Știm că, după participarea voievodului la coaliția de la Nicopole, drept pedeapsă, Baiazid vine în Țara Românească și pentru a-i lua moaștele celor două sfinte – Paraschiva și Filoteia – pe care Mircea le cumpărase, cu acordul sultanului, din sudul Dunării și le adusese la el (poate și pentru a consolida religia ortodoxă împotriva curentului catolicizant). Moaștele Sfintei Paraschiva sunt luate, într-adevăr, de către sultan (și vor fi cumpărate abia de către Vasile Lupu pentru Biserica „Treii Ierarhi”) – dar ale Sfintei Filoteia, nu: domnitorul are, probabil, timp să le ascundă undeva „de la Argeș mai departe”, cum zice poetul⁹. Ea este, fără îndoială, „Doamna” căreia fiul „falnicului domn” îi trimite răvașul de mulțumire pentru victorie: „De din vale de Rovine / Grăim, Doamnă, către Tine / Nu din gură, ci din carte / Că ne ești așa departe. / Te-am ruga, mări, ruga / Să-mi trimiți prin cineva / Ce-i mai mândru-n valea Ta : / Codrul cu poenile / Ochii cu sprâncenele; / Că și eu trimite-voi / Ce-i mai mândru pe la noi: / Oastea mea cu flamurile, / Codrul și cu ramurile, / Coiful nalt cu penele, / Ochii cu sprâncenele. / Și să știi că-s sănătos, / Că, mulțămind lui Cristos, / Te sărut, doamnă, frumos.” Multe fapte din poem dau mărturie

Este nevoie de ceva ascuns,
de un „spiritus loci” – vrea să
spună Idanthirs – care să țină
coeziunea, care să lege omul
de teritoriu prin legătura lui de
strămoși, adică de sine însuși. ❧

⁹ În această privință Eminescu nu-l putea consulta direct pe episcopul Melchisedec.

că poate fi vorba de o sfântă creștină. Mai întâi, amenințarea lui Mircea cu martirajul lui Iisus Hristos: „De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini” (iar sultanul ceruse supunere printr-un termen uzitat între prinții creștini: „Am venit să mi te-nchini” – cerere pe care Mircea o reduce categoric la dimensiunile „ploconului” ce-l pretindeau barbarii în Antichitate. Nu, spune, domnitorul, tu n-ai venit în numele religiei creștine ci, ca alți barbari care au mai venit pe aici, să ceri „pământ și apă”) – apoi, termenii religioși întrebuințați redundant în spiritul conflictului însuși care este, repetăm, pe verticală, între divinitate și agresor – domnitorul fiind doar instrumentul răzbunării cosmice, cel care o invocă și o provoacă. În legătură cu acest răvaș, problemele care se pun sunt sortite, parcă, să rămână insolubile. Fără a intra în probleme aride de critică a criticii, amintim că tânărul domn „grăiește” către draga sa „Nu din gură, ci din carte” – iar în variantele manuscrise ale poemului: „Carte-n patru colțurile / Scrisă cu lacrimi de-a mele / Pe de laturi cu bănături / La mijloc pară de foc”. Or, aceasta este definiția constantă în literatura populară a *Bibliei*. Tânărul domn „grăiește” din *Biblie*, ține, adică, o slujbă de mulțumire pentru victorie după modelul clasic, latin și elin, sau după exemplul lui Ștefan cel Mare care, după bătălia de la Vaslui: „Pentru carea biruință Ștefan nu s-a mândrit, ci a postit patru zile cu apă și pâine și a poruncit în toată țara sa ca nimenea să îndrăznească a-i da lui, fără numai lui Dumnezeu, biruința aceea, măcar că știut lucru este că biruința din ziua aceea din el singur a stătut” – cum spune, nu fără să se mire, istoricul polon I. Dlugosz (în traducerea lui Gheorghe Șincai¹⁰). Două motive l-au făcut pe Eminescu să scoată din textul definitiv această definiție a *Bibliei*: mai întâi, în popor simplul cuvânt „carte” trimite la *Biblie*; apoi, definiția apare în literatura populară cu precădere în bocete populare – or, tânărul domn anunță o victorie absolută, fără morți. Portretul Doamnei din răvaș se organizează în jurul elementelor principale din iconografia bizantină: „ochii și sprâncenele”. Primul răspuns la rimă – „Codrul și poenele” – se constituie într-o interesantă simetrie semantică („poene” – atracție față de „ochi” din primul vers; vezi expresia „ochi de pădure” care înseamnă tocmai „poiană”). Atmosfera din răvaș ne sugerează acele „poene” și dumbrăvi consacrate, cu divinități tutelare, icoane, etc., perpetuând un cult milenar¹¹. Formulei „codrul, frate cu românul” i se substituie alta: „românul, frate codrului”; o repetare simetrică a elementelor ce sugerează oglindirea unuia într-al-

¹⁰ Gheorghe Șincai, *Cronica românilor*, ed. îngrijită de Florea Fugariu, note de Manole Neagoe, B.P.T., 1978, p.175.

¹¹ O interesantă analiză a cultului străvechi al dumbrăvilor în literatura română, cu privire specială asupra lui Eminescu, ne oferă în *Teiul sofianic* Cornel Mihai Ionescu (în vol. *Palimpseste* Ed. C.R., 1979, p. 53-76). Menționăm că multe sugestii în interpretarea noastră le-am primit din partea autorului printre studenții cărui am avut norocul să ne prenumărăm.

tu, contopirea lor. Lucrul însă nu vine de la sine, ca într-un panteism primitiv: natura are „centrii” ei nevralgici către care se îndreaptă omul protejându-i, ascunzându-i (ca în discursul lui Idanthirs), activându-i. De altfel, sintagma „Trimite-mi... că și eu trimite-voi” reia în imagine răsturnată forma elementară a rugăciunii arhaice latine către divinitate (principiul „Do ut des”: „îți dau ca să-mi dai”) – și se regăsește în bocetele noastre mortuare: „Dar eu m-oi ruga de tine / să-mi trimitiți cămășuica / pe șuierul vântului / prin fundul pământului / și

eu albă ți-oi spăla-o / și te-i șterge pe obraz / și-i vedea al meu necaz”¹². Membrii familiei invocă mortul să se mențină curat, în straiile cu care a fost așezat în groapă, să păstreze legătura cu lumea de sus și să participe la „necazul” ei, să-i „vadă” pentru a-l alina. Cu același scop este chemat Darius din mormânt în *Perșii* lui Eschil formulele folosite de către cor fiind surprinzător de asemănătoare cu cele din bocetul mortuar românesc (apare acolo și un cuvânt ciudat: regele este chemat insistent cu apelativul „baden”, termen neexplicat în limba greacă considerat de origine persană; dicționarele noastre dau, pentru „bade”, desigur – „etimologie necunoscută”!). Simetriile se continuă în răvaș: în versul „Oastea mea cu flamurile”, termenul „oaste” ia locul „ochilor” și, respectiv, „poenelor”. În poem, oastea este înfățișată sub forme rotunde: se vorbește de „pâlcuri” de călăreți care „roiesc după un semn”, „umplu câmpul”, care înconjoară elementele dușmane distrugându-le. Întreaga bătălie ne sugerează procedeul purificării unui câmp de semănături: elementele răului sunt individualizate (se face ordine în dezordinea haotică a invaziei), înconjurate și distruse. Într-o variantă a poemului la sfârșitul bătăliei, când se lasă noaptea, oștenii aprind focuri la marginea taberei – pentru a consfinți teritoriul purificat, a-i marca limita. Străjerii stau lângă focuri cu sulițele înfipite în pământ (ca în Homer) și strigă, moțâind: „Te văd, te văd!”. Expresia, spusă chiar așa, de două ori, face parte din repertoriul paznicului de noapte al semănăturilor: nu de hoți se teme paznicul, ci de duhurile rele, nevăzute, pe care le somează, le amenință în esența lor: „Te văd, te văd!”, anihilându-le efectul, îndepărtându-le. Amintim concluzia lui Eminescu despre Basarabi și Mușatini: „Ce cu plugul și cu spada ați întins moșia voastră / De la munte pân’ la mare și la Dunărea albastră”. Plugul este unealta agricolă ce desțelenește pământul, îl răstoarnă făcându-l apt de a primi sămânța noului ciclu vegetal – spada este arma care

Plugul este unealta agricolă
ce desțelenește pământul,
îl răstoarnă făcându-l apt
de a primi sămânța noului
ciclu vegetal – spada este
arma care apără și veghează
asupra acestei purificări. ❧

¹² Preluăm acest bocet popular din Marin Preda, *Moromeții*, ESPLA, 1955, p. 83.

apără și veghează asupra acestei purificări. În asemenea contexte, cei vechi rosteau rugăciunile către divinitate (Mars pater) pentru a păstra ordinea creată de om în haosul câmpului. O creștere ordonată a moșiei, prin purificări succesive (bătălia de la Rovine fiind una dintre ele) în acord cu ordinea cosmică. Expresia „cu plugul și cu spada” poate avea o „istorie” a ei: cele două instrumente au o importanță prea mare ca să nu fi făcut cuplu. În *Rugătoarele* lui Eschil aflăm de profetul-vraci Apis din Naupactos care vine să curețe țara pelasgilor de monștrii mănecători de carne vie (îndurerată de prima vărsare de sânge dintre oameni, Gea și-a adus șerpi la sân ca s-o muște, alinându-i durerea). Procedeul purificării: Apis taie cu spada monștrii și în urmă ară pământul. După aceea, construiește drumuri, terenul putând fi locuit de oameni. Am fi tentați să credem că Eminescu l-a avut ca model pe Eschil însuși – dar știm, pe de altă parte, că deviza „ense et aratro” („cu spada și cu plugul”) îi aparținea și prințului Carol I. N-ar fi singura aluzie la prinț în poem: dacă Eminescu lasă locul unei ironii în vorbele lui Baiazid: „La Nicopole văzut-ai...” (Carol privea, nu fără invidie, de pe malul stâng al Dunării Luptele de la Nicopole) – el păstrează, pe de altă parte, în poem, dar și în articolele politice de după Războiul de Independență, cel puțin o vorbă a prințului „cartea veacurilor”, dintr-un ordin de zi dat către armată la cucerirea redutei Grivița.

*Elefant albastru**Elefant alb*

George
Anca

Despre Dumnezeu în scrierile eminesciene

*Fais que mon âme un jour, sous l'Arbre de Science,
Près de toi se repose, à l'heure où sur ton front
Comme un Temple nouveau ses rameaux s'épanchent!*
Charles Baudelaire

*Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?*
Mihai Eminescu

*Sono i silenzi in cui si vede
in ogni ombra umana che si allontana
qualche disturbata Divinità.*
Eugenio Montale

La întâmplare: *Les Litanies de Satan*, *Rugăciunea unui dac*, *I limoni*. Noica mă întreabă: ce trebuia ocolul Baudelaire pentru a ajunge la Eminescu? Stăniloae, în manuscris: Eminescu e prea sus pentru poporul român, reprezentativ e Coșbuc. Eliade a salutat publicarea *Luceafărului* în sanscrită. Montale, dacă crede în Dumnezeu: e o problemă personală. Iar poetul va fi fiind o problemă personală a lui Dumnezeu? Să vedem la Eminescu.

„Sunt două mii de ani aproape de când ea (Evanghelia) a ridicat popoare din întuneric, le-a constituit pe principiul iubirii aproapelui, două mii de ani de când biografia Fiului lui Dumnezeu e cartea după care se crește omenirea. Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrate și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului La-o-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blândului Nazarinean a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri mo-

rale și fizice, și nu pentru El, ci pentru binele și mântuirea altora. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Iisus Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrate a băut paharul de venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a Antichității. Nu nepăsare, nu dispreț: suferința și amărăciunea întreagă a morții au pătruns inima mielu-lui simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământească cerând de la tatăl Său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel, a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane”. („Timpul”, datat 12 aprilie anul 1881.)

... „Noi, poporul latin de confesie ortodoxă”
 ... „În toți timpii un model de toleranță religioasă”
 ... „Biserica este mama neamului românesc”
 ... „Hai să ne călugărim, căci nu suntem făcuți să trăim între lupi.”
 ... „Istoria omenirii este desfășurarea cugetării lui Dumnezeu.”
 ... „Moralitatea este pentru suflet identică cu sănătatea pentru trup!”
 ... „Naționalismul este un semn rău la un popor.”
 ... „Întreaga viață omenească este o viață a lucrului”
 ... „De aproape două mii de ani ni se predică să ne iubim, iar noi ne sfâșiem...”

În revista *Luceafărul* (20.09.1999), erau listate printre operele de inspirație religioasă ale lui Eminescu: ...*Sărmanul Dionis, Archaeus, Avatarii Faraonului Tlă, Moș Iosif, Cezara*, fie în versuri: *Scrisoarea I, Scrisoarea V, Epigonii, Eu nu cred nici în Iehova, Dumnezeu și om, Preot și filosof, Rugăciune, Antropomorfism, Memento mori, Rugăciunea unui dac, Răsai asupra mea, Ta twan asi, Demonism, Mortua est, Viața, Ce suflet trist, Povestea magului călător în stele, Înger și demon, Confesiune, Melancolie, O, chilia mea sărmana* etc.

În studiul său *Creștinismul lui Eminescu*, Nichifor Crainic se referă, cu predilecție la cele părăsite, întâi și întâi: „Luceafărul e un poem, e poemul prin excelență creștin al literaturii românești.”... „Figura lui Hyperion este aceea a unui androgin din stele, după cum am arătat în *Nostalgia Paradisului*, unde am analizat-o în comparație cu Ioan Botezătorul al lui Leonardo da Vinci și Prințul Mișchin al lui Dostoievski. Androginul, ființă neutră în care sexele contrare se anulează în imperiul neprihănit de patimi al paradisului, reprezintă în artă cea mai înaltă plăsmuire a geniului omenesc. Creând pe Hyperion, Eminescu se rânduie printre geniile artei universale. Lucrul acesta ar fi de ajuns să ne dezvăluie nivelul superior al spiritualității poetului. Dar, deasupra lui Hyperion și deasupra ierarhiilor ce constituie lumea creată, geniul lui Eminescu se avântă să ne sugereze prezența divinității însăși”.

La Kalidasa, în Kumarasambhava, Ardhanariswara – jumătate femeie (jumătate) dumnezeu – este alcătuirea împreună a lui Shiva și Parvati, care-i devine soție, în urma uciderii și învierii lui Kama – Cupidon.

Crainic nu face din *Mortua est* antiteza *Luceafărului* și din negația ei – *De e sens într-asta, e-ntors și ateu / Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu* – opusul măreției îngerului îndrăgostit, ca-n Biblie, de o pământeană. În poezia Amicului F. I., ce datează aproximativ din aceeași vreme cu *Mortua est*, ar fi vădită credința în supraviețuirea sufletului. În *Cu mâne zilele-ți adaogi*, Crăiasa dulcii dimineți transformă moartea într-o părere, „un vistiernic de vieți”. Încheierea hermeneuticii poetice a lui Crainic: „Când Eminescu se spovedește în rugăciune spunând: *Eu nu mai cred nimic și n-am tărie*, e ca și cum ar repeta în alți termeni cuvântul din Evanghelie: *Cred, Doamne, ajută necredinței mele!* Geniu după chipul lui Dumnezeu, păstrând sub ruine sufletești ardoarea adorării, pe deasupra genunilor sale filosofice planează zborul în lumina divină a *Luceafărului*.”

Un Eminescu între Baudelaire și Tagore am prezentat și noi în lucrarea de licență *Mitul lui Zalmoxe în poezia lui Mihai Eminescu și Lucian Blaga* (1966), *Baudelaire și poezii români* – Corespondențe ale spiritului poetic (1973), *Sanskritikon, incluzând Cosmologia lui Eminescu între Veda și Edda* (2002), *Mantra Eminescu* (2011) etc. Dăm unele fragmente concluzive.

Luceafărul, poemul mai mult al nemuririi și mai puțin al geniului rece, propune trei ipostaze principale. Hyperion se știe, este, și tentația vieții îl determină când să nu mai vrea să fie, când să rămână în lumea sa, nemuritor. Cătălina, Dochie modernă și turpidă, are voința sublimă de a se înconjura cu nemurirea (Fata în grădina de aur voia chiar s-o îmbrace: „Fă-mi dar de nuntă nemurirea ta”). Drumul astrului este încercuitor: „o urma adânc în vis / De suflet să se prindă /.../ Se apridea mai tare / Și s-arunca fulgerător, / Se cufunda în mare” etc. Nașterea *luceafărului* din cer și din mare, din soare și din noapte se alătură banal izvorârilor involuntare. Cătălina le pierde din vedere. A treia atitudine, cea a lui Cătălin, este contrară lui Hyperion. Cătălin renunță la naștere și la nemurire:

*Vom pierde dorul de părinți
Și visul de luceferi.*

Hyperion, purtându-și nemurirea, își improviza nașteri inutile, Cătălin se vrea nenăscut, deși muritor. Copilul de casă, însă, încărcat de viață erotică, trezește silă față de marivaudage-ul lui prea apropiat față de dorurile cerului. Prin aceste subordonări ale caracterelor față de raporturile cu nemurirea, poemul are fețe deosebite și ceea ce nu e luciferic e rizibil în ordine tragică. În poemele dacice, viața nemuritoare concurează geneza și stingerea

universală... Sarmis, Decebal, Arald, „copilul rege al codrilor de brad”, Dochia, Călin Nebunul și cei mai mulți eroi mitici eminescieni, de altfel, există exemplar prin tragism nesecat. Cea mai groaznică răscruce pentru liniștea tăiată de împreunarea lumilor este și cea mai vast reprezentabilă fantastic sau simbolic: viața și moartea, plantate într-un același, să-i zicem, archaeu. Între viață și moarte e întârzierea nemuririi; dar nemurirea nu e nici viață, nici moarte, ci, uneori, și una și alta, polarizând cosmosul dacic. Expresiile nemuririi, ca revenire la viață sau plecare spre moarte, sunt mai multe în poezia lui Eminescu. Două fascinează îndeosebi, anume: vorbele magice ale magului din *Strigoii* – „...Iar duh dă-i tu, Zalmoxe, sămânță de lumină” – și începutul poemului *Mureșan*, publicat separat de Maiorescu – „Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă”.

Revenind la mitul lui Zalmoxe în interpretarea eminesciană și a lui Lucian Blaga, se impun câteva concluzii cu privire atât la zeul-profetul, cât și la relațiile cu spiritul celor doi poeți. Invenția infinită de zei, mitul în mit, la Eminescu, revelează nemuritori absoluți, dispensabili prin identitatea spinozistă cu natura. La Lucian Blaga, zeii uciși prin purtătorii lui profetici, zeii relativi contaminând în absolut viața, opresc un traiect de genealogie divină. Zalmoxe, văzătorul chthonian, conduce în destin pe Orbul din cer. Uranismului și neptunismului eminescian i se substituie o nouă evaluare a existenței cu somn în mit. Trezia lui Zalmoxe, în misterul păgân al lui Lucian Blaga, e consecința prefacerii ciobanilor în priculici, a vervei sarcastice a gheboșilor, a voinței colective de a ucide. Supraviețuirea profetului, spre eternizare, înșiră viziuni paradisiace cu liniște apocaliptică (vetrele, miturile, lumina, somnul). Asemenea, Eminescu, fie ele și infernale, creează paradisuri continue (Insula lui Euthanasius, adâncul mărilor, Dacia etc.).

Zeul Zalmoxe eminescian se umanizează prin asocierea altui zeu: Joe îl umilește, Odin îi oferă exil în Valhalla (*Memento mori*). Magii, ca și blestemele, conciliază sau despart lumea și zeul, iar eroii aspiră cu folos spre condiția zeească, rămânând ei înșiși. Profetul Zalmoxe nutrește scârba pentru irealitatea și cruzimea zeilor, ură pentru mituri efemere și, zeificat zilnic, redevine spre aprofundarea soartei pământești în timp terestru. Oedipul mistic pe care îl îndreaptă dinspre sine pe căile oamenilor mișcă absolutul tainic înspre matca universului intangibil.

Maxima esență eminesciană, exprimată prin Zalmoxe, stă în creația tragică a celui nepătruns: lumea, oamenii nemuritori, sfâșiați de limitele nemuririi în centrul armoniei cosmice. Viața nemuritoare (*Gemenii*) concurează geneza și stingerea totului, prin expresia unduirii om-izvor. Călin Nebunul zvârle bomba justițiară spre cer, cum tracii lansau solul

deasupra lăncilor. Dar posibilitățile izvorului se ridică deasupra riturilor trace prin proiectarea în absolut până la antropomorfizare (*Mai am un singur dor*). Apa de dinaintea genezei, apa botezului („La solidarisation magique ou mystique / le baptême, dans les significations pre-chrétiennes / de l'homme à l'eau, lui confère de nouvelles possibilités de «germination», d'une nouvelle naissance” / Mircea Eliade, *Locum refrigerii*, în „Zalmoxis”, 1, 1938), setea, toate se circumscriu nemuririi pornind de la durerea nașterii, resimțită de la traci și predestinând căile neputinței: moartea în nemurire, blestemul, viața.

Pentru profetul Zalmoxe, însingurarea în viață și în moarte vorbește, nu de un principiu cosmic, ci de unul subconștient și ontologic. Omul strabonian, purificat de sclavia pe care i-o atribuisese Strabon, ca și de voința zeificării, îndrăznește metafizic să identifice traiul tracic cu marele Orb – dumnezeul. Dacă Zalmoxe neromantic, venit la Eminescu din mitologia păgână, amintește de balansul spiritului arghezian în jurul divinității creștine, profetul lui Lucian Blaga, purtând pe umăr neputința și stângăcia lui Dumnezeu, își creează abstras esența omenească. De aici, implicația păgânismului zalmoxian în dezbaterile ulterioare ale lui Lucian Blaga asupra dumnezeirii și lumii umanizează nuanțele absolutului. Funcțiile izvorului și blestemului, nemurirea privesc pe marele Orb; Zalmoxe le revelează numai. Epilogul lui Miron Costin (plecând de la *Geste française*): „Născându-ne murim, murind ne facem cenușă”, ajunge la viziuni nevăditate prin amploarea lor.

Eminescu și Blaga, prin acest leit-motiv comun, interpretat deosebit, se întâlnesc, indiferent de cauzalitatea fiecăreia din cele două opere. Același mit a generat atitudini poetice înrudite spiritului, deci compararea lor gratuită nu e forțată în sfera ideilor.

Să citești pe Eminescu fără a te gândi la Eminescu nu e un semn că te-ai gândit la Baudelaire, într-o ipostază fluidă, de corespondență luciferică a stărilor, a cauzelor și efectelor lirismului, poate ale versului. Ochiul cititor se solidarizează cu versul, cu coloanele iambului, cadențându-se pentru primirea armoniilor de substanță, cântului străbătător abisurilor, dar și pentru primirea pierderii de sine consimțite, a căutării în întâlnire, sursă de ecouri. Reîncarnarea eului liric se abandonează, cititorul, modest deodată, caută un alt cititor: dualitatea cheamă o unitate superioară a doi cititori și doi autori ce trec unul în locul altuia, care nu e nimeni, n-a fost și s-a poetizat. Gândul la poet schimbat pe cel la poezie dă sentimentul unui păcat.

O lectură paralelă: *Correspondences* / *Veneția*. Un sonet doctrină, unul-trenos. O geneză secundă, o stingere trecută. Substantivul afirmației estetice – *La Nature*, verbul sepulcral absolut: „S-a stins”, dar și aceste forme

de început vor corespunde, atât natura, cât și stingerea reunificând epic geneza dintâi prin amintirea muzicii străjuite de templu și viață:

*La Nature est un temple ou de vivants pilliers
Laissent parfois sortir de confuses paroles...*

*S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri.*

Ascensiunea corespondenței subțiază – coborând-o în infinită tristețe – coloana finței duse a cetății venete, vestită sibilin din înecuri unde pădurile nu-și mai trimit simboluri.

Începutul prin cuvinte se încheie prin parfumuri, care cântă dintr-o parte, paradisiacă, răspunde în reducția bizantino-venetă: „Miresei dulci i-ar da suflarea vieții”; nu-s și n-au fost parcă acei „vivantes pilliers”, nici omul, ci Okeanos, și nici templul, surpat acum, ci preotul, care a fost templul, sau numele templului supraviețuind să anunțe reîntoarcerea morții sau zădărnicia morții prin viață. O sugestie irumpe în tonalitatea celor mai lungi ecouri din depărtări metafizice:

Il est des parfums frais, comme des chairs d'enfants

Nu-nvie morții – e-n zadar copile!

Correspondența eminesciană exprimă un paradis ce se comunică numai sieși, cele ale lui Baudelaire sunt pornite din mijlocul infernului suprem. O cale apofatică, în spiritul armoniilor eminesciene, răzbate spre metafizica răului baudelairiană. Excesul de puritate – când e vorba de „corespondență” în accepția armoniei poetice – se întâlnește cu unul de morbiditate, încât nu poezii pot sta aproape, ca fire, nici universurile, cât claritatea, definibilitatea lor.

Două lecturi care duc în altă parte opunând romantismul lui Eminescu clasicismului parnasian, formal, al lui Baudelaire, predestinarea modernă a celui de-al doilea, imobilitatea astrală a celui dintâi. Venind de la Baudelaire la Eminescu, îl uiți pe unul sau nu-l sesizezi pe celălalt decât în termenii unei opoziții reciproc definitorii, ai unei descalificări critice: sistemele închegate în marginea uneia dintre cele două opere se ruinează cu zgomotul a cărui rezonanță trimite spre un comentariu necesar, nu neapărat unificator, nici teoretic, de negație a unei duble surse opuse. Crezi că-l știai pe Eminescu, ori că nu-l știai, că-l puteai afla ori nu pe

Baudelaire, că îndreptarea către unul și altul, ori și către unul și către altul poate duce în neant, când descoperi o cale obișnuită, de lectură, de istorie citită, făcută, săvârșită – poate, e drept, și inventată, trasată peste utopie. Pe incompatibilitatea bănuită intuitiv și împăcată critic, pe romantismul decăzut sau decantizat, pe regăsirea printr-o corespondență ancestrală a armoniilor verbului înăscut se sprijină perspectiva învechirii prin înnoire spre nuanța cuprinsă sincer, convingător, eternității.

Studiul dedicat lui Eminescu reprezintă pentru Arghezi ceea ce reprezintă *Viața și opera lui Edgar Poe* pentru Baudelaire, inclusiv ca viziune estetică și complementară a personalităților, însă după aproape o sută de ani și, parcă anume, într-o ipostază de retrospectivă pioasă („pioșenia noastră depășită”), menită să rectifice fiorul poetic pe care un poet anume, unic și mare, l-a lăsat moștenire. Dacă poetul francez, teoretizând poezia, transcria fără semnele citării fraze din Poe, Arghezi va parafraza versuri proprii, sensul parafrazei atribuindu-i-l lui Eminescu („Femeia lui Eminescu nu e niciodată soția, rămânând exclusiv amantă”, în cunoscutul vers: „logodnică de-a pururi, soție niciodată” etc.). Am risca speculând că, de transcris, la rândul său Arghezi transcrie din Baudelaire idei critice. Totuși le vedem, originare și regenerate după lunga lor evoluție, apărând dintr-un unic și vast creuzet care este spiritul arghezian, într-o aparentă, revolută înstrăinare de sine: discursul de poetică.

Modernitatea, până la clasicismul ei, lasă să răsună în poetica lui Arghezi hamletianul strigăt al lui Rimbaud de a fi modern. Proiectarea și reflectarea ei din lumea lui Eminescu îi gravează originalitatea românească, inexprimabilă. În mărturisirea poetică, Arghezi sugerează, insinuează, construiește, cu o naturalețe a apropierei de obiect care are aerul detașării, cu o volubilitate uitucă în fața imposibilului asumat. Eseul său ar fi cazanie, dacă nu s-ar pamfletiza spre a da viață unei stări, intermitente asemeni vulcanilor (dacă s-ar sfârși unde începuse), dacă s-ar dedubla într-o profesiune de credință. O individualitate pecetluită în sine, exteriorizându-se doar magnetic, călcându-și „pioșenia depășită”, orgoliul satisfăcut – se înfățișează autentic actul împărtășirii despre geneza și soarta poeziei în eternitate. O spovedanie a lui Eminescu nu mai avea rezonanță în epocă. Eminescu însuși va fi cu atât mai auzit, cu cât cel care vorbește despre el i se îndepărtează, spre a se apropia de ascultătorul de aici, cu mesajul, cu „traducerea” lui. Mărturisirea este simbolică, pioșenia noastră – depășită. Certitudinea mare este poezia, voința și împlinirea ei totală, de la inaccesibilul accident al geniului la diletantism („dragostea de a scrie e un început de talent”, nu numai o definiție eliadescă, dar și o conștiință specifică a condiției literaturii).

Caracterul de mărturisire eminesciană cheamă, în locul spiritului critic, spiritul poetic. Contemporanii geniului depun mărturie falsă.

Studentii Amitei Bhose l-au gustat de mult în original, profesoara Tagore a putut să evite chiar gustul morții incinerându-se în București lângă mormântul lui Eminescu, împrăștiindu-se în cosmosul lui Orfeu și al lui Tagore deopotrivă. Doctrinile mileniului trei nu vor putea evita ceea ce se impusese filosofului N. Bagdasar în 1938 contrastul dintre civilizația europeană acum pe același trend americană materialistă și cultura indian-orientală a sufletului, a interiorului. Dacă încorporarea gândirii lui Tagore în cultura română în anii 20 și 30 a putut fi destructurată chiar prin Tagore însuși sovietizat al treilea, al patrulea Tagore vor fi iar și iar Tagore cel dintâi, cel adevărat, chiar dacă India s-ar dezice de Tagore ca mama de fiu, el încă ar înflora pe români cobind tragic cu prețul că India ar face cunoștința lui Eminescu alungat din țara lui deconstruit în cheie românească și pe demitizările formalizante o vishva bharati ar putea fi fondată pe numele lui Tagore și Eminescu, poetul Indiei și poetul României ar da un exemplu de *advaita* (nondualitate).

Cum s-ar defini un indianist român de sorginte eliadescă, eminesciană, brâncușiană etc. Au folosit termenii de indo-eminescologie, indo-brâncușologie. Atunci când Eliade trăia acum în Calcutta realizez covârșitoarea latență a indo-eliadologiei, un domeniu de data asta nu atât indo-românesc, cât universal-indian-românesc pe rădăcini pe cât de interiorizate și pierdute, pe atât de revelate în sensibilitățile și inteligențele indianistice noi. Comparatismul, etimologismul, indo-europenismul, antropologismul, estetismul, medicinismul etc. sunt printre cuvintele-cheie care ar putea caracteriza studiile formale în indologia românească. Tendințele hermeneutice introduse de Eliade și aplicate de Sergiu Al-Gorge au alternat cu preocupări analitice pe subiecte specifice de la nonviolență-Miorița sau Eminescu-Veda la intense studii asupra lui Shankaracharya ori Vedanta ale generației tinere. Traducerile, mai ales din sanscrită, câștigă teren paralel cu cele după intermediar sau repovestirile, cererea de literatură indiană de orice fel fiind mai mare decât pot oferi specialiștii. Amatorismul comercial inflaționează piața cu o impresie de opulență greu de dezamorsat. Fondul românesc al Bibliotecii Naționale din Calcutta nu este catalogat sau consultabil. Câteva mii de volume reprezentative pentru cultura română fac loc și contribuțiilor indologice în vârf cu vol. XIV al *Operei* lui Eminescu în care este publicată *Gramatica sanscrită* de Franz Bopp în traducerea acestuia, exemplificările foarte numeroase sunt în devanagari în caligrafierea lui Eminescu în amurgul creației

sau, după Amita Bhose, editoarea *Gramaticii* în prima tinerețe berlineză.

Statuile lui Eminescu ne înconjoară parcă de pretutindeni, umbre în relief, în marmură și bronz ale amintirii sale, ale permanenței geniului românesc. Pornind de la înfățișarea poetului de la 19 ani, la 27 și la 39, de la universul infinit eminescian, mai toți sculptorii noștri i-au reprezentat chipul.

Primul dintre aceștia este Ion Georgescu, dacă nu luăm în considerare masca executată de Filip Marin. Ion Georgescu a lucrat două efigii și un bust academic, comemorativ, nepoetic.

În schimb, proiectul de la început de veac al lui Dimitrie Paciurea, sfârșit în drum spre a fi expus în străinătate, a deschis un ciclu de căutări ale înseși sculpturii românești de valoare universală. Documentele rețin că *Eminescu* al lui Paciurea avea duh și dimensiuni titanice, michelangeliene.

Gheorghe Anghel avea să ivească, după jumătate de secol, poate răspunsul la acel proiect, la toate proiectele de statui eminesciene. Oscar Han și Ion Jalea, Romul Ladea și Cornel Medrea, Ion Vlasiu, Ovidiu Maitec, dar cine nu i-a înălțat monumente, multe cunoscute, intrate în istoria artei noastre mai vechi și mai noi. Lucrările fără valoare s-au pierdut în uitare sau anecdotică.

La Ion Jalea, chipul poetului și al revoltei se reîntâlnesc în toate personajele basoreliefului *Împărat și proletar*. Ochii eminescieni, la Oscar Han, au văzut în eternitate, în spiritul pur al frumuseții. Despre bustul de Cornel Medrea s-a spus că nu seamănă cu modelul – imaginar – dar că rămâne un Eminescu.

O operă profilată pe vastitățile cerești ale *Luceafărului* este nemuritorul bronz datorat lui Gheorghe Anghel, care, parcă, așteaptă mereu suflarea nesfârșitei fințe eminesciene.

Paul VI

Pomul vieții

Dan
Ciachir

Samizdat monahal

Mi-au rămas într-un caiet câteva note din săptămâna petrecută la Mănăstirea Dintr-un Lemn la începutul toamnei anului 1982: „9 Septembrie. Dimineața, lângă biserica mică, printre brazi, slujba pentru ctitori. 15 călugărițe, preotul și câteva femei îngenunchete în cimitir. Ultima rugăciune și apoi se cântă *Veșnica pomenire*. Slujbă săvârșită în natură, în cântec de păsărele, într-o zi luminoasă și nespus de frumoasă. // Am sosit aici ieri, de hram – Nașterea Maicii Domnului –, cu Prea Sfințitul Gherasim și cu un diacon. La 9.30, când am coborât din mașină, era destulă lume în biserica de zid, ridicată de Matei Basarab, în pridvor și afară. În cea mai mare parte, țărânci cu basmale și broboade, femei în vârstă, însă și tinere, bărbați ale căror chipuri și port mi-i aminteau pe cei văzuți în urmă cu 20 de ani în vacanțele de vară petrecute la Verbicioara; tot în Oltenia. Stăteam în strana din stânga, între șase elevi de seminar care cântau și se închinau cu evlavie, pătrunși, serioși. La sfârșitul Liturghiei, Prea Sfințitul Gherasim a vorbit câteva minute, simplu, scurt, făcându-se ușor înțeleș. Când a terminat, din piepturile celor prezenți au izbucnit câte-un *Săru' mâna!* (femeile) și câte-un *Să trăiți!* (bărbații)”.

Era pentru a doua oară când Prea Sfințitul Gherasim, pe atunci arhiepiscop-vicar cu titlul de Piteșteanul al Eparhiei Râmnicului și Argeșului, conduse de episcopul Iosif Gafton, mă invitase la Vâlcea, unde mai fusesem și în iulie 1982. Am locuit, tot o săptămână, în clădirea centrului eparhial, într-o odaie largă, răcoroasă, curată, unde nu pătrundeau zgomotele orașului.

Pe 8 septembrie '82, după slujbă, am luat masa cu episcopul și cu stareța într-o încăpăre din *casa domnească*, micul palat voievodal început de Brâncoveanu și terminat de Ștefan Cantacuzino, care servea și de stăreție. Era o clădire care se părăginea și chiar se ruina, necesitând o restaurare, aceasta însemnând aprobarea statului – nu se obținea ușor – și bani alocați de episcopie. La sfârșitul mesei ne-am așezat pentru cafea și dulceață în foișorul brâncovenesc cu acoperișul pictat ca un paraclis, apoi Prea Sfințitul și-a luat rămas-bun și a plecat la Râmnic. Aveam să locuiesc într-o odaie dintr-un corp de clădire din stânga scării de piatră care lega

biserica de zid a mănăstirii de biserică de lemn reconstruită la începutul secolului al XIX-lea pe locul celei ridicată cu vreo trei sute de ani înainte dintr-un singur stejar în scorbura căruia fusese găsită o icoană a Maicii Domnului. În apropierea bisericii, înconjurată de micul cimitir al mănăstirii și de brazi, existau doi stejari străvârstnici. O veveriță grasă, roșcată, mîncăcioasă, sarea dintr-o creangă într-alta cu o nucă în gură.

Mănăstirea avea o incintă vastă, cu mult teren – inclusiv pământ arabil –, evocând o Românie de altădată, sugestie datorată și morii de apă așezate în calea unui pârâu lat curgând printre arbori, arbuști și bălării. Într-o altă latură se găseau grajduri cu vaci de lapte, saivan pentru oi, cotețe de porci, grădină de zarzavat, două sau trei pogoane de porumb cu știuleții neculeși... Dincolo de poarta mănăstirii, spre dreapta, se sfârșea o pădure, iar în partea opusă începea satul Dezrobiți, unde erau mulți țigani cu copii mici. Locuitorii, ca în toate localitățile neatinse de industrie, dădeau bună ziua necunoscuților.

Era o zi foarte călduroasă – cum a fost în 1982 întreaga lună septembrie –, a treia sau a patra de când stăteam la Dintr-un Lemn, când am trecut prin Dezrobiți, urcând pe o uliță prăfuită pentru a ajunge la Mănăstirea Surpatele, aflată la trei kilometri, distanță care mi s-a părut mai lungă din cauza zăpușelii și a vremii secetoase; prin curți, cocoșii cucurigau strident și lung. Așezată dincolo de capătul opus al satului, biserică mănăstirii, reconstruită de doamna Marica Brâncoveanu la începutul secolului al XVIII-lea, avea o frumusețe zveltă de chivot. Împrejur, nici țipenie de om, liniște absolută și vegetație bogată în jurul clopotniței și al câtorva chilii legate printr-un pridvor de piatră. Am intrat în biserică să mă închin și să caut fresca înfățișând Sfânta Treime la Mamvri. Când am ieșit, m-a copleșit mirosul de iarbă grasă, mai puternic decât la Dintr-un Lemn, unde îl simțeam și pe cel de pănușă de porumb, verde sau uscată, de coceni, de pământ răsuflând spre seară, când se întunecă greu... De trei ori pe zi, masa mi se aducea în odaie de către maica Emanuela, care avea și ascultarea de ghid; peste câțiva ani am regăsit-o stareță. Nu mai văzusem de mult ochiuri de ouă atât de galbene și de proaspete, prăjite în untura unor bucăți de carne macră de porc, păstrate foarte fragede. Înaltă cât un cozonac, cu coajă groasă deasupra, pâinea era coaptă în vechiul cuptor cu lemne al mănăstirii.

A doua zi după ce am sosit la Dintr-un Lemn, am rugat-o pe stareță să-mi trimită ceva de citit. Cu vreo doi ani înainte începusem să citesc teologie în chip sistematic. Mă luminase Dumnezeu să o iau de la abecedarul

Mănăstirea avea o incintă vastă, cu mult teren – inclusiv pământ arabil –, evocând o Românie de altădată, sugestie datorată și morii de apă așezate în calea unui pârâu lat curgând printre arbori...

ortodox, adică de la *Mărturisirea de credință* prescurtată, mai simplă și mai limpede în comparație cu ediția sub formă de întrebări și răspunsuri din 1952. Așa am învățat care sunt principalele dogme ale Bisericii, ce sunt Sfintele Taine, ce sunt ierurgiile... Asta după ce mă poticnisem în vreo două volume din *Filocalie* din lectura cărora nu pricepusem mare lucru;

Samizdatul bisericesc, sau mai bine zis *călugăresc*, așa cum aveam să constat, era variat și bogat. Se copiau și se multiplicau, inițial la mașina de scris, apoi și la copiatoare „xerox”, atât texte din Sfinții Părinți, cât și cărți semnate de teologi contemporani. ✂

era și un limbaj nou, care se deosebea radical de cel al cărților citite până atunci. În 1981, un istoric literar cu studii teologice m-a îndemnat să merg și să cumpăr de la una dintre librăriile Arhiepiscopiei Bucureștilor cursul de ascetică și mistică al părintelui Stăniloae, proaspăt apărut și deghizat sub titlul de *Teologia Morală Ortodoxă III*. Apoi, urmând același sfat, am început să-i citesc pe teologii ruși din exil, parte dintre ei scriind în franceză sau fiind traduși în această limbă.

Stareța mi-a trimis câteva texte dactilografiate, legate în pergamoid, care erau, totodată, mostre de *samizdat* bisericesc. Provenit din limba rusă, *samizdat* înseamnă „editat de mine”. În felul acesta au circulat multe cărți interzise în Uniunea Sovietică. La noi nu am văzut decât un samizdat solitar; îl citea soția unui actor și era romanul lui Orwell – fusese difuzat în foileton și la Radio Europa Liberă – *Ferma animalelor*, în traducere anonimă, dactilografiat, paginile fiind prinse într-un dosar cu șină...

Samizdatul bisericesc, sau mai bine zis *călugăresc*, așa cum aveam să constat, era variat și bogat. Se copiau și se multiplicau, inițial la mașina de scris, apoi și la copiatoare „xerox”, atât texte din Sfinții Părinți, cât și cărți semnate de teologi contemporani: în 1986 am văzut la Mănăstirea Sinaia o versiune românească a lucrării lui Pavel Evdokimov *Femeia și mântuirea lumii*. Mai am în casă, tras la xerox și legat, *L'Orthodoxie*, tratatul aceluiași teolog, imprimat în Elveția, la Neuchâtel.

Regimul comunist evita deliberat tipărirea la Editura Patriarhiei sau sub egida centrelor eparhiale, care aveau dreptul la un mic număr de titluri, a cărților de edificare și trăire duhovnicească. Fusese publicat însă un *Pateric românesc*, care a trezit murmure între monahi și călugărițe întrucât în paginile sale erau cuprinse și persoane în viață, pe când *Patericul* clasic, zis și „egiptean”, nu mai fusese reeditat din 1930, când Gheorghe Racoveanu îl imprimase la Râmnicu Vâlcea, în versiunea din anul 1828 a mitropolitului Grigorie IV Dascălul – așezat astăzi între sfinți –, într-o superbă limbă românească. M-a uimit de la prima lectură expresivitatea stilistică (un singur exemplu: dracii sunt numiți acolo *boierii întunericii*). În 1984 mi-am procurat *Patericul*, în copie trasă la xerox, legată, cu

suma de patru sute de lei, destul de mare pentru o carte. Tot în copie circulau în mănăstirile noastre alte cărți de căpătâi ale călugărilor pravoslavnici: *Lavsaiconul* și *Limonariul*.

Într-una din zile l-am cunoscut la Dintr-un Lemn pe părintele Paulin Lecca, închinoviat la Arnota, după ce stătuse multă vreme la Mănăstirea Frăsinei, unde intrase ca frate în 1940. Era autorul unei cărți în manuscris, *Frumosul în opera lui Dostoievski*, care avea să fie publicată în anii '90. Tot atunci i se va tipări, în mai multe ediții, un alt volum remarcabil, *De la moarte la viață*, un bildungsroman monahal. Basarabean după trup, părintele Paulin fusese preot misionar în timpul războiului, în câteva sate din Transnistria și la Odessa, contribuind la reînfriparea vieții bisericești și religioase pe locuri pustiite de ateismul bolșevic.

Atunci când am mers la Mănăstirea Hurez, a luat parte la masă și maica Mihaela Ghișoiu, proinstareța, tratată cu multă deferență de stareța în funcțiune și de celelalte maimci. Sibiancă, maica Mihaela fusese colegă de școală cu soția părintelui Stăniloae, prezvitera Maria; erau legate printr-o veche și strânsă prietenie. Maica Mihaela era o călugăriță cultivată, cu o memorie bogată și cu darul povestirii. Fusese stareță la Hurez de la sfârșitul războiului, când mănăstirea avea și seminar monahal, unul care a fost menținut până la mijlocul anilor '50. În 1947, povestea proinstareța, în apropiere, la Mănăstirea Bistrița, erau adunate laolaltă vreo șapte sute de suflete: călugărițe, surori, eleve, parte dintre eleve fiind orfane sau părăsite de părinți... Pentru hrănirea lor se coceau zilnic nouă cup-toare de pâine și se făceau treizeci de mămăligi în oale mari de tuci. Ultima oară când am întâlnit-o pe maica Mihaela, tot la Hurez, era aproape centenară, adusă mult de spate, dar limpede la minte.

În ianuarie 1988 m-am dus la Mănăstirea Căldărușani, unde fusese așezat stareț părintele Lavrentie Gâță, cu care mă împrietenisem pe când conducea Mănăstirea Sinaia; Patriarhul Iustin îl numise acolo în timp ce era încă student la Teologie. După ce am intrat în biserică, am mers să-mi arate atelierul de tâmplărie, moara, care nu mai funcționa, grajdurile, unde prima dată în viață am văzut cum se lovesc berbecii cap în cap, apoi am luat-o prin zăpada proaspătă spre niște acareturi de pe malul lacului, afară din incintă... A trecut fulgerător pe lângă noi un iepure mare cât un câine. Când am ajuns sub șopronul unui hambar, am văzut caroseria ruginită a unui Ford de două tone, cu cauciucurile mâncate, din cele care se asamblau pe vremuri în sucursala din Floreasca a fabricii americane. Era camionul despre care îmi povestise Prea Sfințitul Gherasim că îl cumpărase de la un particular la puțină vreme după ce fusese așezat aici, în 1952, când mănăstirea nu avea ca mijloace de transport decât o trăsură și câteva căruțe cu cai.

În cursul primei vizite la Episcopia din Râmnic, în iulie '82, am mers împreună cu Prea Sfințitul Gherasim pe la câteva mănăstiri. Am revăzut atunci Cozia, pe care o știam de copil. În 1964, vara, părinții mei plecând pentru o săptămână sau două într-o călătorie în străinătate, m-au trimis într-o tabără de elevi aflată la o sută de metri distanță de mănăstire, pe dealul de dincolo de șosea. M-am dus de mai multe ori singur în curtea aproape pustie a Coziei, unde într-o după-amiază am văzut doi turiști francezi coborâți dintr-un automobil. Intram cu emoție în biserică răcoroasă, închinându-mă, ajungând apoi, după ce străbătusem curtea, până în deschizătura dintre ziduri cu pasarelă și priveștițe înspre Oltul care pe atunci mai curgea cu zgo-

mot, întocmai ca în poezia lui Grigore Alexandrescu. În 1982, râul avea o silențiozitate de lac întrucât fusese supus unor lucrări hidrologice. În curtea chinoviei, foarte îngrijită, cu copaci deși, era o liniște răcoroasă. Chiliile fuseseră refăcute, iar stăreția, cu un etaj, văruiată în alb viu, era o clădire radioasă, cu pridvorul plin de mușcate de un roșu aprins. Stăreț era, din anii '50, părintele Gamaliel Vaida, maramureșean, care amenajase în incintă un iaz cu păstrăvi și o volieră de fazani.

Tot de la sfârșitul anilor '50, stărețea și părintele Neonil – cel mai longeviv egumen – la Mănăstirea Frăsinei. Prima oară fusesem acolo în 1981, toamna, cu un poet din Râmnicu Vâlcea, care îl cunoștea pe fratele Gheorghiță, fost sanitar, un tânăr smerit și binevoitor ce avea să devină părintele Ghelasie. În anii '90 a publicat un volum intitulat *Memoriile unui isihast* – nu am avut curiozitatea să-l citesc –, care, ca și „turta isihastă”, a stârnit reacțiile de profundă dezaprobare ale părintelui Arsenie Papacioc.

La Frăsinei, mănăstire din secolul al XVIII-lea rectitorită de Sfântul Ierarh Calinic, singura din țară exceptată la Secularizare de Cuza, viața călugărilor era foarte aspră. Când am mers acolo cu Prea Sfințitul Gherasim, masa de prânz luată împreună cu părintele Neonil a fost cât se poate de simplă și modestă: câteva felii de brânză cu roșii și rondele de ardei, borșul de legume adus de la trapeză, două cutii de sardele deschise în fața noastră și câteva mere ca desert.

Modestă era și locuința de arhieru-vicar a Prea Sfințitului Gherasim. Episcopia e așezată aproape de centrul orașului, însă curtea ei urcă pe dealul Capela bogat în vegetație. Încorporat reședinței episcopale de lângă

catedrală este paraclisul ridicat la 1750 de vlădica Grigore Socoteanu; edificiul păstrează urmele artei brâncovenești, pictura sa exterioară înfățișând Filozofii și Sibilele... La câteva zeci de metri mai sus se găsea biserica-bolniță văruiată într-un alb lăptos, iar la încă o sută de metri depărtare – o casă ca dintr-un târg de altădată, în care locuia ierarhul. În mica ei curte existau cotețe de păsări și un porumbar cu porumbei pe care i-am văzut de mai multe ori planând pe umerii Preasfințitului Gherasim. Înăuntrul, în afara dependențelor, stăpânul temporar (ca orice călugăr) al acelei locuințe avea o odaie de dormit cu birou, o sufragerie cu bufet masiv din lemn de nuc și o masă acoperită cu damasc, la care am mâncat de multe

Auzind că îl citesc pe Nae Ionescu, mi-a povestit cum anul său de studenți la Facultatea de Teologie din București a cumpărat de la văduva filozofului, în 1944 sau 1945, ediția *Patrologiae cursus completus*, întocmită de abatele Jacques Paul Migne în 382 de volume grupate în *Series graeca* și *Series latina*. Peste câțiva ani, Patriarhul Justinian le-a confiscat-o, aducând-o în biblioteca Palatului Patriarhal, unde se află și astăzi. ❧

ori, discuțiile de la cină prelungindu-se uneori până la miezul nopții, după care Prea Sfințitul Gherasim, luându-și bastonul și punându-și fesul pe cap, mă conducea prin aerul răcoros și țărâitul de greieri până la odaia în care dormeam în corpul de clădire al Episcopiei.

Pe când i-am fost oaspete, în 1982 și în 1983, Prea Sfințitul Gherasim, care a trăit aproape o sută de ani, era surprinzător de sprinten. La cei 30 de ani ai mei de-atunci, mi s-a întâmplat să transpir ținându-mă după el pe dealul ce urcă spre biserica-bolniță de la Cozia, pe potecile mănăstirilor Turnu și Stănișoara sau luând la rând bisericile-paraclis de la Hurez. Ierarhul care se considera cu modestie autentică un „călugăr de *Pateric*”, fost din 1952 până în 1970 starețul Mănăstirii Căldărușani, era un povestitor admirabil. Auzind că îl citesc pe Nae Ionescu, mi-a povestit cum anul său de studenți la Facultatea de Teologie din București a cumpărat de la văduva filozofului, în 1944 sau 1945, ediția *Patrologiae cursus completus*, întocmită de abatele Jacques Paul Migne în 382 de volume grupate în *Series graeca* și *Series latina*. Peste câțiva ani, Patriarhul Justinian le-a confiscat-o, aducând-o în biblioteca Palatului Patriarhal, unde se află și astăzi.

Am urcat și la Schitul Ciocanu din apropiere de Câmpulung-Muscel. De pe culmea cu o vechie bisericuță frumos pictată și câteva chilii de paiantă, se zărea în depărtare orașul. Am pornit cu ierarhul spre inima pădurii, unde era răcoare și liniște, oprindu-ne după câteva sute de metri și așezându-ne pe niște trunchiuri de brad. Peste un sfert de ceas, s-au arătat printre arborii înalți, venind unul după altul, un frate de mănăstire și doi călugări. Primul aducea pe o tavă un clondir cu vin roșu și două pahare, al doilea venea cu un mic taler cu gustări, iar ultimul, pășind cu grijă pe poteca înclinată

și strâmtă, purta pe o farfurie câteva felii de cozonac...

De la Schitul Ciocanu, întrucât ne găseam în apropiere, episcopul m-a dus să văd reședința patriarhală de vară de la Dragoslavele, aflată la câțiva kilometri de Rucăr. În 1929, preoții musceleni i-au dăruit Patriarhului Miron Cristea o casă de odihnă pentru lunile călduroase, ridicată într-un loc liniștit, cu vedere spre munte și loc larg împrejur. În 1949, Justinian, noul patriarh, a adus aici o bisericuță maramureșeană din lemn din secolul al XVII-lea, rânduind doi călugări în incinta ei și întemeind un schit cu hramul Sfântului Gheorghe, purtătorul de biruință. În felul acesta, reședința de la Dragoslavele și terenul din jurul ei erau apărate de samavolnicia noii Ocârmuiri care începuse să exproprieze bunurile necultice ale Bisericii. Schitul de la Dragoslavele a primit statutul de *stavropighie*, ceea ce însemna că este supus canonic patriarhului și nu eparhiei în care se afla. Un an sau doi mai târziu, pentru a păstra căminul preoțesc și sanatoriul de la Techirghiol, Justinian aducea și acolo o biserică cu statut de monument istoric și înființa un schit de maici (cărora din anii '70 avea să le fie duhovnic părintele Arsenie Papacioc) cu rang de stavropighie.

Casa de la Dragoslavele era simplă, trainică, răcoroasă, văruiată în alb, cu pridvor, cu piese de mobilier care impuneau, precum biroul masiv din odaia de lucru a patriarhului, cu un scaun cu spătar de piele și picioare de jilț, iar în dormitor – scoarțe și macaturi în culori odihnitoare și, totodată, dense. La o sută sau două de metri trecea șoseaua, dincolo de un pârau silențios cu maluri înalte și o perdea de arbori prin care se auzea vântul subțire de amurg.

Dan
Zamfirescu

Mircea cel Mare În perspectiva unei comemorări

Anul 2018 care bate la ușă ne va cere tuturor un efort de rememorare a două momente încărcate de adânci semnificații: în ianuarie se împlinesc șase secole de când, încheindu-și călătoria pământească, a fost așezat în mormântul de la Cozia domnul căruia românii îi datorează în mare măsură cel de al doilea moment, a cărui aniversare de un secol va veni la sfârșitul anului: împlinirea la 1 Decembrie 1918 a marelui vis al adunării neamului românesc între hotarele aceleași țări. Țara pe care înșiși întemeietorii ei au numit-o nu Cumania, ci Țara Românească. Este numele care apare pentru prima oară în cel dintâi document de limbă românească, *Scrisoarea lui Neacșu* din 1521.

După cum spunea Nicolae Iorga, însuși numele dat țării de întemeietorii ei arăta dorința ca într-o zi să-i adune între hotarele ei pe toți vorbitorii limbii române. Dar ziua aceea avea să vină abia peste șase veacuri și România Mare n-avea să țină decât 22 de ani!

În urmă cu 98 de ani, când era dus pentru somnul de până la Învierea obștească cel ce o așteaptă în ctitoria sa legendară de la Cozia, împrejurările omenești ne împinseseră în ceea ce părea să fie cea mai adâncă prăpastie în care căzusem vreodată de-a lungul mult încercatei noastre existențe istorice. Se alesese parcă praful de secolele prin care urcasem „pe brânci” – cum zice poetul *Testamentului* – și de cuvintele și ritmurile marșului cu care trecuserăm Carpații.

Au fost și atunci – chiar dacă n-au scris-o – unii care nu s-au sfiit să creadă că a venit sfârșitul istoriei noastre și ieșirea din rândul neamurilor care mai au ceva de spus pe lume. Dar, ce-i drept, încă nu venise ceasul – venit însă acum – în care să ni se calculeze și să ni se prevadă dispariția deplină, transformarea neamului nostru în simplă amintire pentru cei ce ne vor lua locul pe meleagurile cărora două milenii am reușit să le dăm un rost în istoria aventurii umane.

În acel teribil an, 1918, la începutul căruia l-am îngropat sub ocupație străină, pe malul Oltului, pe cel mai mare ctitor de istorie românească, în oceanul deznădejdi care pe unii precum Barbu Delavrancea i-a tras

în mormânt, un istoric s-a gândit să organizeze și să vorbească despre cel trecut în cealaltă viață după cea mai lungă și importantă domnie de la sud de Carpați. Și n-a fost cu siguranță un singur ins care să se gândească o clipă că el plecase la Dumnezeu să se roage pentru noi, ca până la sfârșitul acestui an al morții lui să ia ființă România Mare. S-a petrecut atunci minunea care le-a covârșit pe toate cele ce însoțiseră și ajutaseră acest neam să străbată prin atâtea încercări. Minune care a făcut din anul celei mai adânci prăbușiri, anul supremei noastre înălțări.

Dimitre Onciul, istoricul ce-și făcuse o adevărată obsesie din istoria lui Mircea I, numit de el „cel Bătrân” până când în ultimul curs ținut la Universitate avea să-l numească precum Matei Basarab, B. P. Hasdeu și A. D. Xenopol „cel Mare”, a rostit la 31 ianuarie/13 februarie 1918 un memorabil discurs, tipărit imediat spre a lumina în bezna ce părea să devină stăpână peste suflete și țară. I-a fost dat să trăiască primii ani în România tuturor românilor, fiind scutit – ceea ce nu i s-a întâmplat lui Nicolae Iorga – să-i vadă prăbușirea din 1940 și din multele decenii care au urmat.

Pentru prima și ultima oară, Mircea cel Mare a fost comemorat în România, după 1 Decembrie 1918, în ziua de duminică, 15 mai 1938, când a fost prezent și Marele Voievod Mihai de Alba Iulia, viitorul rege (a doua oară!) al României, precum și o seamă de istorici: Nicolae Iorga, Ioan Lupaș, părintele Nicolae M. Popescu, alți membri ai Academiei Române, parcă presimțind că o fac pentru ultima oară. Părintele profesor Nicolae Șerbănescu, de luminoasă amintire, a consacrat acestei comemorări un amplu articol, apărut în revista *Biserica Ortodoxă Română*, CXI, 1993, nr. 1 – 3, ianuarie–martie, pp. 68-82 și reprodus în volumul *Mircea cel Mare – scutul Europei*, București, Editura Roza Vânturilor, 2009, pp. 679-698.

Vor trebui să treacă trei decenii pentru ca în 1986, de data asta nu sfârșitul pământesc, ci urcarea lui pe tron să fie aniversată în urma unei hotărâri venită de la stăpânirea de atunci, dar când deja se dăduse undă verde deopotrivă în Occident și la Moscova, pentru „distrugerea României” (mărturia istoricului Ioan Talpeș, transcrisă din emisiunea televizată în postfața volumului *Drama învățământului românesc de azi* de Tudor Opreș, și de asemenea cartea sa *În umbra marelui Hidalgo*, din 2009).

Pentru a evita indispoziția lui Nicolae Ceaușescu la supranumele „cel Bătrân”, s-a recurs atunci de către cei ce au fost implicați în acest ultim omagiu oficial adus domnului român, la o stratagemă: părintele Ciprian

...este vorba nu numai de unul dintre cei mai mari conducători ai neamului românesc de totdeauna, ci de acela fără de care drumul istoriei noastre s-ar fi oprit, cum s-a întâmplat cu al statelor din sudul Dunării, înghițite în stăpânirea de o jumătate de mileniu a semilunii. Iar civilizația creștină de pe ambele versante ale Carpaților și-ar fi pierdut resursele de existență... ❧

Zaharia, starețul mănăstirii Bistrița din Moldova i-a solicitat scriitorului Fănuș Neagu un articol în care să ceară revenirea la supranumele Mircea cel Mare, folosit prima oară într-un document al lui Matei Basarab și de istoricii B. P. Hasdeu și A. D. Xenopol, dar și în celebra poezie a lui Dimitrie Bolintineanu *Mircea cel Mare și solii*, și chiar într-o serie de timbre din vremea lui Carol al II-lea. Cum genialul scriitor era vestit pentru înclinațiile lui oenologice, părintele Ciprian Zaharia i-a promis ca drepturi de autor un butoi cu zece vedre de vin de Cotnari. Ceea ce neuitatul și marele nostru scriitor a primit neîntârziat.

Articolul s-a publicat pe prima pagină în revista „Luceafărul” nr. 15 din 12 aprilie 1986 și a fost înmănat imediat lui Nicolae Ceaușescu de Ștefan Andrei, chiar în ședința Comitetului executiv, unde și cu solidarizarea lui Nicu Ceaușescu s-a luat hotărârea aniversării celor 600 de ani de la urcarea pe tron a lui „Mircea cel Mare”.

S-a petrecut atunci un fenomen neașteptat: o seamă de persoane, inclusiv istorici, s-au opus adoptării acestui supranume. Ei au câștigat de partea

lor pe Elena Ceaușescu, obligându-i în ultimul moment pe Ion Pătroi (care îngrijea volumul omagial de la Academia Română) să-i schimbe titlul pe copertă în *Marele Mircea Voievod* (dar în volum a rămas tot Mircea cel Mare). A circulat după aceea, și s-a încetățenit la neștiutori, legenda că fostul dictator l-ar fi „rebotezat” pe voievod. Istoria reală este aceasta.

De atunci au trecut 30 de ani și n-a mai existat nicio aniversare oficială închinată voievodului, ci numai ceea ce s-a realizat la Cozia, la slujbele de pomenire din fiecare ianuarie, unde au fost invitați și istoricii care au binevoit să participe la simpozioanele organizate acolo.

Nu s-a mai publicat niciun volum, cu excepția celor trei editate de Roza Vânturilor în 1995 cu sprijinul domnului George Constantin Păunescu, închinată împlinirii a șase secole de la victoria de la Rovine din 17 mai 1395. În anul 2000 s-a publicat de Editura Publiferon teza de doctorat a istoricului Alexandru V. Diță, *Mircea cel Mare – între realitatea medievală și ficțiunea istoriografică modernă* (București, 2000), și în 2009 volumul *Mircea cel Mare – scutul Europei*, cu șase autori, primul fiind Fănuș Neagu și articolul citat din „Luceafărul”.

Anul trecut, în numărul 929 din 9-15 iunie 2015, publicația piteșteană *Săgetătorul. Pagini culturale ale cotidianului „Argeșul”* a rezervat o pagină întreagă articolului *Argumente pentru canonizarea domnului Țării Românești Mircea cel Mare. Scrisoare deschisă adresată Înaltpreasfințitului Părinte Varsanufie*,

Este evident că se încearcă acum
anularea rezultatelor dobândite de
o întreagă echipă pentru repunerea
în drepturi a tuturor adevărilor
întoarse pe dos, iar acum și acoperite
de ignoranța intenționată. ❀

Arhiepiscopul Râmnicului, în care am făcut cunoscută încredințarea „ascultării” de a înfățișa argumentele ce susțin inițiativa Arhiepiscopiei Râmnicului, personal a Înaltpreasfinției Sale, Arhiepiscopul Varsanufie, de a începe demersurile pentru canonizarea ctitorului de la Cozia.

Paginile de față sunt o continuare, între timp dovedită necesară de apariția în primul număr din 2016 al revistei „Historia”, sub semnătura Marius Diaconescu, a unui articol intitulat *Mircea cel Bătrân dincolo de mituri*, articol în care s-a încercat pentru marele public necunoscător demolarea a ceea ce s-a reușit de-a lungul acestor trei decenii de eforturi pentru lămurirea multiplelor probleme care i-a preocupat pe istorici timp de peste un secol. Acest articol este un cumul de neadevăruri care l-au împins pe autor la obligația asumată față de comanditari de a servi ceea ce Dinu Săraru numea în articolul din cel mai recent număr al revistei *Clipa* „Jupuirea bronzului de pe statui”.

Este evident că se încearcă acum anularea rezultatelor dobândite de o întreagă echipă pentru repunerea în drepturi a tuturor adevărilor întoarse pe dos, iar acum și acoperite de ignoranța intenționată.

A devenit de aceea un imperativ categoric al ceasului de față demararea, sub auspiciile Bisericii și în mod special sub patronajul Arhiepiscopiei Râmnicului de unde ne veghează cel ce se odihnește doar cu țărâna în mormântul de la Cozia, a unui efort colectiv care să facă din comemorarea din ianuarie 2018 prilejul restaurării icoanei istorice a lui Mircea cel Mare, începând cu însuși numele său și cu înlăturarea negrului de fum așezat din varii motive, nu totdeauna voite, asupra acestei icoane.

Fiindcă este vorba nu numai de unul dintre cei mai mari conducători ai neamului românesc de totdeauna, ci de acela fără de care drumul istoriei noastre s-ar fi oprit, cum s-a întâmplat cu al statelor din sudul Dunării, înghițite în stăpânirea de o jumătate de mileniu a semilunii. Iar civilizația creștină de pe ambele versante ale Carpaților și-ar fi pierdut resursele de existență, oprindu-se și ea acolo unde ajunsese atunci Baiazid Fulgerul (sau Trăsnetul), care a trecut Dunărea cu cea mai mare armată după cea a Romei imperiale. Dar a fost obligat de români să o treacă înapoi „fără vad”, cum stă scris în *Letopisețul Țării Românești*.

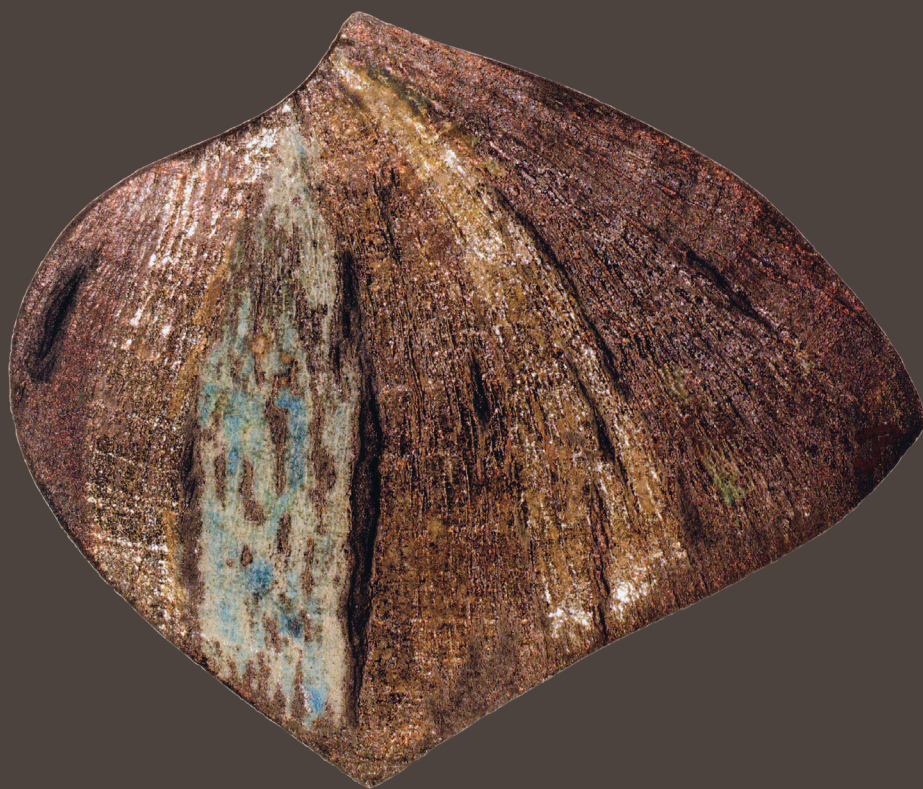
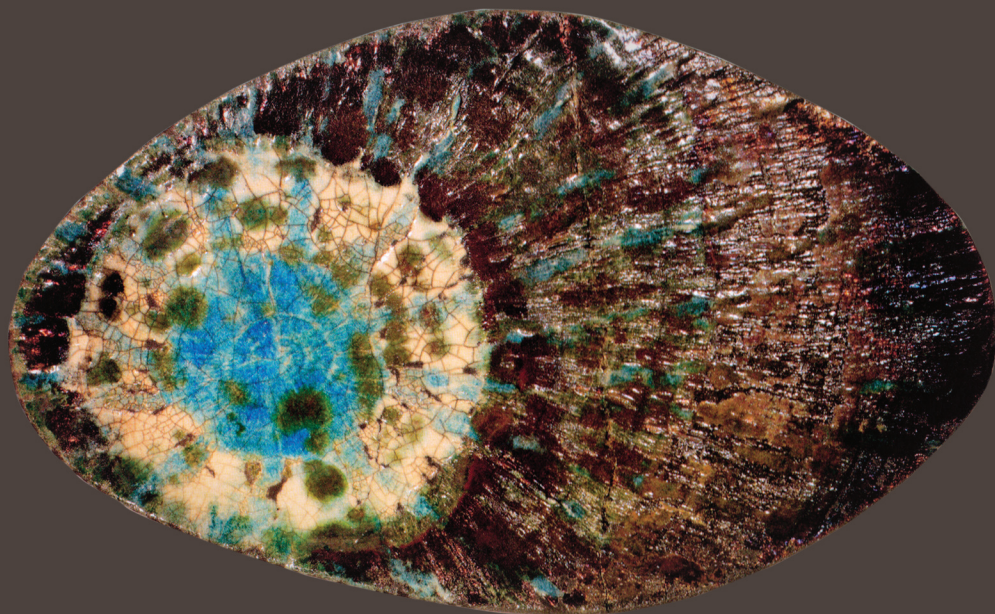
Victoria de pe Argeș, din 17 mai 1395, a hotărât tot cursul ulterior al evenimentelor, pentru patru secole, și modul cum autorul articolului din *Historia* a făcut să apară în scrisul său această realitate incontestabilă, a fost din păcate ca într-o oglindă de bălci.

A devenit un imperativ categoric al ceasului de față demararea, sub auspiciile Bisericii și în mod special sub patronajul Arhiepiscopiei Râmnicului de unde ne veghează cel ce se odihnește doar cu țărâna în mormântul de la Cozia, a unui efort colectiv care să facă din comemorarea din ianuarie 2018 prilejul restaurării icoanei istorice a lui Mircea cel Mare... ❀

S-a dovedit că a fost nevoie de o jumătate de secol de eforturi spre a ajunge de la negativismul absolut al lui Demostene Russo și P. P. Panaitescu, la canonizarea din 2009 a Sfântului Voievod Neagoe Basarab. Dar să sperăm că cei 30 de ani care s-au scurs din 1986 până acum nu mai au nevoie de încă două decenii. Și mai ales că ofensiva „ștergerii bronzului de pe statui” nu va avea mai mult succes decât ceea ce s-a pus la cale încă din 1985 și i s-a dezvăluit la Stuttgart istoricului Ioan Talpeș: Distrugerea României.

În calea acestui unic „program” de acțiune existent astăzi în legătură cu noi se ridică la fel ca acum șase secole în calea lui Baiazid, uriașa statu-ră de militar, diplomat și om de stat a celui a cărui cea mai mare victorie și cel mai deplin merit rămân totuși bisericile sale, precum și faptul că i-am putut canoniza, fie și înaintea lui, pe Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt, pe Sfântul Neagoe Basarab și pe Sfântul martir Constantin Brâncoveanu cu ai săi. Adică pe voievozii care fără el n-ar mai fi existat vreodată, cum n-au mai fost împărații Bizanțului și nici suveranii Bulgariei și Serbiei.

Iar în aceste zile, când s-a pornit un adevărat uragan peste Biserică de către cei înregimentați în ordinele „marelui degradant” (cum l-a numit André Malraux pe diavol), prezența alături de noi a celui zugrăvit la Cozia cu amândouă mâinile susținând Biserica, precum un „memento” adresat tuturor generațiilor viitoare ale neamului românesc, dar cu sabia la șold, le aduce aminte și celor ce încearcă a ne face să uităm cine am fost, cine trebuie să rămânem și – după cuvintele lui Petru Rareș – cine trebuie să fim în viitor.

Interviu realizat de
Monahul Gherasim
Prodromitul

La Bătrânul Gavriil Aghioritul, Starețul Chilieii cutlumușiene Cuviosul Hristodul din Karies

- Bine ați venit! Dumnezeu să vă binecuvânteze! Ce doriți să îmi spuneți, vă ascult! Dar nu mă simt prea bine, am fost sus în Karies la Sfânta Liturghie și abia acum m-am întors! Știți că nu demult am trecut printr-o operație de hernie!
- Știm, dar am venit și noi pentru un cuvânt de folos căci de mâine începe postul! Și au coborât cu noi și 3 băieți greci și încă un domn în spatele nostru.
- Numai că eu (zise domnul mai în vârstă, uitându-se la mine) v-aș ruga să mă lăsați să vorbesc Bătrânului puțin!
- Bine, zic eu, dar nu depinde de mine, și eu sunt aici pentru a vorbi cu Bătrânul pentru un cuvânt cerut de unul dintre ierarhii României...
- Pentru rugăciunile Sfinților Părinților noștri... începu grecul mai în vârstă, luându-mi-o înaintea, primiți-mă un pic părinte!
- Dumnezeu să te binecuvânteze, fu răspunsul părintelui, Dumnezeu fie cu tine! Așa cum v-am spus, mă simt foarte obosit... și, ridicându-se de pe scaun, s-a întins pe pat.
- Sunt Dimitrie, părinte... care v-am vizitat când erați la casa aceea când ați ieșit din spital... continuă grecul și, îngenunchind lângă patul lui, de față cu noi toți, a început să istorisească următoarele:
- Sunt Dimitrie, tatăl Elenei, cea care a fost demonizată!
- Părinte, ne-am izbăvit părinte!
- Și va fi bine de acum? întrebă părintele în cel mai firesc mod.
- Slavă lui Dumnezeu, suntem bine acum. Doar puțin ne mai vorbește împotriva, ne mai face câte una...
- Să nu-i stați împotriva acum!
- Așa este, părinte, acum nu trebuie să-i fim împotriva...
- Dar să faceți rugăciune, adăugă părintele.
- Știți, de atunci când ați fost găzduit la casa aceea din Pylea... de fapt de pe 1 decembrie, de când s-a demonizat, 16 zile a fost chinuită. Și părintele Macarie, la care ne-ați trimis, i-a citit rugăciunile de exorcizare și s-a izbăvit. După aceasta, am împărțit-o continuu și, de atunci, nu am mai avut alte probleme. Doar aceste ieșiri, câteodată, de care v-am zis.
- Faceți rugăciune în continuare și spovediți-vă!

– Da, părinte. Avem duhovnic. Pe Pr. Hristos de la Sarandaecelis. Cu toată familia mergem acum acolo.

– Bine, faceți rugăciune... mai faceți și vreo altă faptă bună... și Dumnezeu vă va ajuta!

– Tot cu omul vechi suntem... cu păcatele noastre, dar acum cel puțin ne străduim!

– Bine, transmite închinăciuni din partea mea la toți cei de acolo! M-am bucurat să te revăd! Binecuvântat să fii!

– Să fiți și sfinția voastră bine, părinte! Iertați-mă, ceva de binecuvântare de la sfinția voastră, ceva... aș putea primi... orice, vreo hăinuță... pe care să o poarte și Eleni și noi!

– Uite că nu am altceva acum..., zice părintele uitându-se prin chilie, uite această icoană a Sfântului Spiridon, ia-o pe aceasta!

– Bine, părinte, nicio problemă! Ziceți că de acum o să ne meargă bine lucrurile, părinte?

– Dumnezeu vă va binecuvânta, nu vă îngrijorați!

– Bine, părinte, tot cu păcatele noastre suntem părinte, dar în pocăință!

Îndată ce se ridică creștinul acela, părintele mi se adresează:

– Uite, părinte Gherasim, au venit părinții acestei copile și au adus-o la mine când am fost la spital și ea striga: „Nu vreau să merg la el, nu vreau să dau fața cu el...”!

– Da, fica mea, adăugă creștinul! Iertați, am avut și eu durerea mea!

– Vă credem, nu am știut, noi am venit pentru un dialog de folos! Dumnezeu să ne fie tuturor întru ajutor! am mai adăugat și eu încă sub impresia celor auzite anterior.

– Da, a fost o experiență teribilă pentru noi! mai zise omul. Părinte, știu că mi-ați dat atunci o foaie despre lucrarea lui Antihrist în lume ca să o multiplic și să o dăruiesc altor creștini. Vreau să vă mărturisesc cât sunt de nevrednic. Nici pe aceasta nu am făcut-o!

Părintele îi întinde atunci o foaie zicând: Nu-i nimic, fă-o de acum! Fă copii după aceasta, care e pe scurt și s-o dăruiești la mai mulți! Să mărturisim și noi! Și iartă acum, că au venit și alții!

Sfântul Munte nu este acum precum a fost înainte. Înainte avea mult mai multă așezare duhovnicească. Așa cum zicea și Sfântul Paisie, odată cu drumurile care s-au deschis aici, au intrat și mașinile înăuntru, iar Sfântul Munte a pierdut prin aceasta duhovnicește. ❧

Și așa, simplu, am început și noi povestea noastră:

Înaltpreasfințitul Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, din România, a început lucrarea unei reviste și dorește să vă ia un mic interviu ca început bun al acestui prim număr. Dorește ca să îi spuneți un cuvânt de folos și dacă puteți să-i răspundeți la câteva întrebări și mai ales să ne povestiți, fie și puțin, din experiența sfinției voastre alături de Cuviosul Paisie Aghioritul.

– Pentru Sfântul Paisie, cel mai bine este să vorbiți cu părinții care au trăit cu el de-a lungul anilor, ucenicii direcți. Eu am venit aici la bătrânețe, după ce a adormit starețul meu. Cât eram la Nea Skiti, nu am venit decât de 4 ori la Bătrânul, a mai zis Bătrânul Gavriil, smerindu-se. În schimb, cei care au locuit cu el, aceia știu cu siguranță mai multe.

– Noi zicem că la sfinția voastră a rămas de la Cuviosul Paisie duhul mărturisirii, iar la alții alte daruri precum cel al povățuirii la Bătrânul Eftimie, ori al neagonisirii la Bătrânul Arsenie, etc. Sfinția voastră ce ne spuneți despre Sfântul Paisie?

– Eu zic așa: „Oricât ai căuta astăzi în Sfântul Munte, om ca Părintele Paisie nu mai găsești!” Aceasta spune tot, nu-i așa? Și Bătrânul a tăcut pentru câteva momente.

– Noi am fi dorit și despre sfinția voastră să ne vorbiți... ceea ce ne puteți spune...

– O, despre mine? Nimic! Sunt pă-că-tos! Ce să spun? Să pui metanie Înaltpreasfințitului și doar asta să îi spui: să mă ierte, că sunt un păcătos! Iar dacă dorește să îi răspund la câteva lucruri o fac cu drag, ca o ascultare, fiindcă a trecut și Dânsul pe la mine.

Atunci am început micile noastre întrebări:

– Cum ați găsit Sfântul Munte când ați venit și cum este acum?

– Sfântul Munte nu este acum precum a fost înainte. Înainte avea mult mai multă așezare duhovnicească. Așa cum zicea și Sfântul Paisie, odată cu drumurile care s-au deschis aici, au intrat și mașinile înăuntru, iar Sfântul Munte a pierdut prin aceasta duhovnicește. Apoi au venit ecranele și acum internetul. Acestea ce pot aduce în viața monahală? Nu pot aduce decât slăbire duhovnicească!

– Ce personalități duhovnicești ați cunoscut?

– Iertați-mă, eu nu am știut decât de starețul meu lângă care am stat la Nea Skiti peste 30 de ani și, după adormirea lui, pe Cuviosul Paisie.

– Ce cuvânt de mântuire s-ar potrivi pentru toată lumea, în vremurile de astăzi cu atâtea provocări?

– Ca să avem binecuvântarea lui Dumnezeu, ca persoană, ca familie, ca popor, ca umanitate trebuie:

Să facem parte din Biserică!

Să ne rugăm: „Doamne, Iisuse Hristoase, miluiește-mă!”

„Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, mântuiește-ne pre noi!

Să ne spovedim și să ne împărtășim cu Sfintele Taine!

Să postim cum ne învață Biserica miercurile și vinerile!

Să cercetăm Scripturile!

Și să facem câte o faptă bună!

– Știu că Sfinția Voastră accentuați mult pe milostenie în relațiile dintre oameni...

– Da, întotdeauna zic: să mai facem câte-o milostenie la vreo familie sau persoană săracă ca să

câștigăm și noi mila lui Dumnezeu. Fiindcă în mormânt nu vom putea spune nici măcar un „Doamne miluiește!”. De aceea zic de fiecare dată, acum să facem fiecare câte o faptă bună!

Să știți că: Ceea ce am dat cu mâinile noastre, aceea e al nostru, celelalte rămân departe de noi, nu ne aparțin.

De aceea zic deseori vorba asta: am pierdut pe toate, în afara celor pe care le-am dăruit!

Și iarăși: Costumele mortuare nu au buzunare!

Ori alt cuvânt: Când ceva este doar al meu, cu adevărat nu este nici al meu; fiindcă nimic nu este al meu, când este doar pentru mine! (joc de cuvinte în lb. greacă).

Sau: Oamenii zic ciung aceluia care nu are mâini, dar mâinile ciungului sunt mult mai bune decât cele ale zgârcitului.

Deci zic acestea în cele din urmă:

Vrei să devii cu adevărat sărac, și tu și eu, să adunăm bogății aici pe pământ!

Dacă vrei însă să ai din belșug, împrăștie!

Vrei să devii cerșetor la un moment dat, strânge și depozitează!

Iar dacă vrei să mori de foame dincolo, în cealaltă lume, închide-ți ochii și urechile la durerea oamenilor și la nefericirea semenilor din această lume!

– Este grea părinte uneori această cale, a milosteniei necondiționate și complete.

– Dar tu de ce crezi că existăm pe această planetă numită Pământ? Pentru a slăvi pe Dumnezeu și pentru a aduce dragoste și bucurie celorlalți.

„Cea mai mare bucurie pe care o poate simți omul aici pe pământ este atunci când dăruiește bucurie” (joc de cuvinte în greacă: „χαρά χαρίζει – hara harizei”).

– Ce frumos!

– Mă iertați! Această bucurie a dăruirii să o aveți cu toții!

– Dar părinte, bogățiile sunt în mâinile celor mai mari ai lumii acesteia, nu în mâna bieților creștini.

– Da? Bine. Și dacă mai dau și legi anticreștine și nu se pocăiesc, eu am mai

Oamenii zic ciung aceluia care nu are mâini, dar mâinile ciungului sunt mult mai bune decât cele ale zgârcitului. ✠

zis: nici iadul nu ți va primi. Dumnezeu va face iad special în care o să-i bage pe toți cei care lucrează conștient împotriva Lui și pe cei din Biserică și pe mai marii lumii acesteia!

– Părinte, este înfricoșător cuvântul acesta!

– Înțeleg, dar Dumnezeu ne-a creat fără să ne întrebe, însă nu ne poate mântui fără să vrem și noi. De aceea, fără pocăință adevărată nu ne vom mântui. Vom păți ce au pățit sodomiții și gomoriții. Au ars toți și s-au mântuit doar cei ai lui Lot.

Dumnezeu ne-a dat Legea Sa ca să fim și aici pe pământ fericiți și să mergem și dincolo în rai. Dacă omul împlinea porunca Domnului, ar fi făcut rai aici pe pământ. Dar așa ne-am lepădat de legea lui Dumnezeu și acum am dat legile noastre.

L-am tăgăduit pe Dumnezeu! Înțelegeți? De aceea e nevoie de pocăință!

– Ne iertați, și pentru monahi ce ne spuneți acum la început de post:

– Pentru a se mântui un călugăr, de două lucruri are nevoie: o curată răscumpărare a gândurilor și să învețe să spună „Binecuvântați!” și „Să fie binecuvântat!” acolo, oriunde este. Și așa ne vom mântui, tăindu-ne voia!

– Pocăință le doresc tuturor. Amin!

Dăruindu-ne aceste cuvinte ca merinde pentru drumul spre mântuire, părintele Gavriil ne-a binecuvântat în stilul caracteristic:

Vă mulțumesc fiindcă ați venit să mă vedeți. Dragostea voastră este mare ca și Athonul. Dumnezeu să vă binecuvânteze, pe voi și familiile voastre în toată viața voastră și în veșnicie. Să scrie Dumnezeu numele voastre în Cartea

Vieții! Să vă așeze Dumnezeu în rai împreună cu Avraam, cu Isaac și cu Iacov! Să aveți parte la a doua venire a Domnului de auzirea cuvintelor: „Veniți, binecuvântații Tatălui Meu de moșteniți Împărăția cea gătită vouă de la întemeierea lumii!” Să dăruiască Dumnezeu pocăință tuturor! Dumnezeu Domnul nostru care este Unul și Unicul, Începătorul păcii și Dăruitorul ei să dăruiască pace și înțelegere lumii! Vă mulțumesc din nou că ați trecut pe la mine să mă vedeți. Dumnezeu să vă binecuvânteze acum și în veacul cel viitor!

Dumnezeu ne-a dat Legea Sa ca să fim și aici pe pământ fericiți și să mergem și dincolo în rai. Dacă omul împlinea porunca Domnului, ar fi făcut rai aici pe pământ. Dar așa ne-am lepădat de legea lui Dumnezeu și acum am dat legile noastre. ❀

*Viziunea
profetului*

dramatizare a
Patericului de
Alex Ștefan

Părinții pustiului

Personajele

AVVA IOAN CEL MIC
AVVA ANTONIE
AVVA KARION
AVVA ARSENIE ROMANUL
AVVA GHELASIE
AVVA PAMVO
AVVA MOISE
ÎNGERUL
DIAVOLUL ȘI AJUTOARELE LUI
CURTEZANA (MAI TÂRZIU, AMMA SARA)
TÂLHARUL (MAI TÂRZIU, AVVA EVPREPIE)
TREI SMINTIȚI
UN OM MORT
AFAITHOS
COPILUL LUI AFAITHOS
DOUĂ FEMEI

ACTUL I – Cele șapte ispite

ÎNGERUL: Unde mergi?

DIAVOLUL: Merg să-i stârnesc pe frați.

ÎNGERUL: Dar pentru ce-ți trebuie vasele astea?

DIAVOLUL: Iaca le duc niște gustări!

ÎNGERUL: În toate?

DIAVOLUL: Da, în toate. Dacă unuia nu-i place, îi dau alt fel, și dacă nu-i place nici acesta, îi dau altul, și măcar unul o să-i placă.

(diavolul iese. Îngerul rămâne singur în scenă.)

ÎNGERUL: Ce spaimă, cutremur și silnicie trebuie să vedem când sufletul se desprinde de trup! Vin asupra noastră oastea și puterea forțelor vrăjmașe, căpeteniile întunericului, stăpânii răului din lume, începătoriile și puterile, duhurile răului. Ele judecă sufletul, încercându-l cu toate păcatele pe care le-a săvârșit cu bună știință sau din neștiință, de la tinerețe până la moarte. Stau înaintea lui și-l acuză pentru tot ce-a făcut. Cum va tremura bietul suflet în ceasul acela, până când va primi sentința și va fi eliberat! Acesta va fi ceasul silniciei, până când află soarta care i-a fost hărăzită. Apoi vin puterile dumnezeiești și stau în fața celor potrivnice, aducând faptele bune săvârșite de suflet. Gândește-te: bietul suflet stând la mijloc, între îngerii buni și îngerii răi, cât de înfricoșat și cutremurat va aștepta sentința judecății, dată de Judecătorul cel drept. Dacă e găsit vrednic, puterile vrăjmașe primesc pedeapsa și el scapă din mâinile lor. Trăiește fără grijă, într-un loc aparte, după cum este scris: Toți cei care au locașul în Tine se veselesc. Se împlinește cuvântul: Au fugit durere, întristare și suspin. Eliberat, sufletul se îndreaptă spre acea nespusă bucurie și slavă, în care va și rămâne. Dacă însă a fost găsit neglijent, aude glasul înfricoșător: Să fie luat necredinciosul, ca să nu vadă slava lui Dumnezeu. Asupra lui vine ziua urgiei, ziua chinurii, ziua întunericului și a beznei. Azvârlit în întunericul dinafară, va fi osândit la focul veșnic și chinuit veacuri fără sfârșit. Unde este atunci fala lumii? Unde, slava deșartă? Unde, desfătarea? Unde, răsfățul? Unde, închipuirile? Unde, odihna? Unde, lauda? Unde, averile? Unde noblețea neamului? Unde tatăl? Unde mama? Unde fratele? Cine, dintre ei, va putea elibera sufletul ars de flăcări și sfâșiat de chinuri groaznice? Dacă așa stau lucrurile, cum se cuvine să fim întru cele sfinte și credincioase? Ce fel de dragoste trebuie să dobândim? Ce fel de viață trebuie să ducem și cum să ne purtăm? Pe ce drum să mergem? Cât să fim de atenți? Cât să ne rugăm, și cât să fim hotărâți? Dacă pe acestea le așteptăm să ne străduim să fim găsiți de El nevinovați și neîntinați în pace, ca să ne învrednicim să ascultăm cuvintele Sale: „Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți împărăția pregătită pentru voi de la începutul lumii, în vecii vecilor, Amin”.

(Avva Ioan cel Mic stă lângă un băț înfipt în pământ, pe care îl udă cu grijă. Nu se uită la nimeni din jurul lui. Avva Ghelasie îi aduce un castron cu struguri avvei Pamvo)

GHELASIE: Ia un pic, avvă, e pentru boală!

PAMVO: Drept să spun, frate, aș vrea să stau cu boala asta treizeci de ani.

GHELASIE: Ce-o să ne facem după tine, părinte?

PAMVO: Vedeți cum am umblat în fața voastră? Dacă vreți să urmați și să păziți poruncile lui Dumnezeu, El vă trimite harul Său, care va avea grijă

de locul acesta. Dar dacă nu vreți să le păziți, nu mai rămâneți aici. Și noi ne întristăm când părinții noștri se apropiau de moarte, dar respectam poruncile lui Dumnezeu și sfaturile lor, și trăiam ca și cum ei ar fi fost mai departe cu noi. Așa să faceți și voi, și vă veți mântui.

IOAN CEL MIC: Mulți părinți de-ai noștri au ajuns la asceză, dar abia unu sau doi la ascuțimea cugetului prin rugăciune.

(avva Pamvo se ridică și începe să mănânce umblând)

GHELASIE: De ce mănânci așa avvă?

PAMVO: Nu vreau să fac din mâncare un lucru de căpătâi, ci unul secundar. Vreau ca sufletul meu să nu simtă nici o plăcere trupească. Ce buni sunt strugurii aceștia. Am avut demult un vis, în care se făcea că mi-a răsărit o viță de vie pe limbă, apoi a crescut și a devenit foarte roditoare. Toate zburătoarele cerului veneau și mâncau din strugurii viei. Dar pe cât mâncau ele, pe atât strugurii deveneau mai mulți. Spune-mi te rog... oare ce să însemne asta?

MOISE: Strugurii sunt faptele bune pe care le săvârșești în această viață. Și cu cât omenirea se bucură de ele, cu atât ai mai mult curaj și faci fapte la fel de bune. Dragostea de Dumnezeu nu se aseamănă unui foc care arde apoi se mistuie, ci se hrănește din propria-i existență.

PAMVO: Niciodată n-am făcut voia mea, și nici n-am învățat pe nimeni ceea ce n-am făcut eu mai înainte.

MOISE: Părinte, asta înseamnă că ai vorbit despre ispită numai după ce tu însuși ai fost ispitit.

PAMVO: Semnul prin care se recunoaște un părinte sunt ispitele. Bună este ispitirea, căci ea îl căleşte pe om. Nu-i așa avvă Ioan?

IOAN CEL MIC: Va înflori! Astăzi va înflori!

(scena se întuneacă, călugării se culcă la pământ, numai avva Ioan cel Mic rămâne treaz, iar lumina îi străbate chipul. Apare **DIAVOLUL**)

DIAVOLUL: Încearcă cu azot! Deși nici așa nu cred că o să meargă!

IOAN CEL MIC: Va înflori prin credință.

DIAVOLUL: E un băț nenorocit și uscat pe care îl ții în nisip! Cum crezi că poate înflori?

IOAN CEL MIC: Rugându-mă la Dumnezeu.

DIAVOLUL: Ești iremediabil. Ce face trândăvia din om! Știi ce cred eu? Cred că atunci când ai venit la Sketis, și avva Ammos te-a pus să aștepti o săptămână la poarta cetății, fără somn și fără mâncare, ție ți-a făcut plăcere să stai.

IOAN CEL MIC: Nu știam că diavolul poate grăi adevăruri!

DIAVOLUL: Sincer să fiu, amice, diavolul poate face mult mai multe chestii decât vă puteți închipui voi, oamenii. Dar nu cred că vrei să-mi faci tu mie un portret psihologic, când în centrul atenției ești chiar tu!

IOAN CEL MIC: Nu mă ispiti cu mândria, demone!

DIAVOLUL: Mă subestimezi! Asta nu e bine! Te sfătuiesc să mă respecti mai mult! De fapt, eu nu te ispitesc cu nimic. Sunt un tip suficient de rațional încât să nu încerc să te conving de nimic. Te vei convinge singur de faptul că ești un leneș! Vezi tu... eu n-am zis că ai stat în fața porții de la Sketis rugându-te, așa cum îți place ție să crezi, ci lenevind.

IOAN CEL MIC: Tu îmi vorbești mie de lenevie? Solomon ne spune „Du-te la furnică leneșule, uită-te cu băgare de seamă la căile ei și înțelepțește-te!” Oare eu să fiu mai slab la minte decât o furnică?

DIAVOLUL: Nu îți cer să fii o furnică, ci un elefant! Eu îți cer să fii liber asupra propriilor tale fapte! Recunoaște că ai așteptat la poarta cetății pentru că îți place să stai. La fel cum de trei ani de zile te chinui să faci bățul ăsta uscat să înflorească, pentru a nu lucra ceva mai greu. Vrei să fii fără nici o grijă, cum sunt îngerii, fără griji, nelucrând, ci doar slujindu-L pe Dumnezeu neîncetat!

IOAN CEL MIC: Fratele meu m-a învățat cât de mult greșeam crezând acestea.

DIAVOLUL: Vai, ce frumos! Fratele tău! Mare om, mare caracter! Dar hai să nu-l pomenim, că mie nu-mi place bârfa! (râde) Asta-i bună, nu?

IOAN CEL MIC: Monahul trudește pentru orice lucru! Aceasta e menirea lui.

DIAVOLUL: O, da, și tu ești monah! Ai o misiune: faci crăcuța să înflorească! Dragul meu... tu ai auzit de creanga de aur? Ei bine... eu am făcut creanga de aur. Eu am inventat marile mistere ale lumii. Tu ești doar un leneș bețiv. Cu toate astea, pentru că țin la tine (spre deosebire de Domnul tău care nu prea se vede că te ajută) îți fac o ofertă pe care nu o poți refuza: închină-te mie și îți fac bățu ăla să înflorească mai tare ca florile din grădinile suspendate ale Semiramidei. O știi pe Semiramida? Faină femeie! Pe ea ți-o fac cadou: împărțiți din tainele plantelor, dacă înțelegeți ce vreau să zic. Ce ești tu acum? Un leneș bețiv, și nimic mai mult. Gândește-te că eu te fac rege!

IOAN CEL MIC: Pleacă Satană, căci este scris: „Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-I slujești!” (turnându-și apă în paharul din care uda bățul.) Cred în Hristos că nu voi termina paharul acesta până nu vei ieși afară.

DIAVOLUL: Mă arzi, mă arzi!

(Diavolul iese. Apare îngerul.)

ÎNGERUL: Stai în chilie și adună-ți mintea; amintește-ți de ziua morții; vezi putreziciunea de atunci a trupului; gândește-te la nenorociri; nevoiește-te; disprețuiește deșertăciunea lumii, ca să poți rămâne tot timpul în isihie și să nu slăbești; amintește-ți de rânduiala din iad; gândește-te cum stau acolo sufletele, în ce tăcere cumplită, în ce plâns sfâșietor, în ce uriașă spaimă, luptă și așteptare; gândește-te la chinul neîncetat, la lacrimile su-

fletelor, fără de sfârșit. Dar amintește-ți și de ziua învierii și de șederea în fața lui Dumnezeu; închipuiește-ți Judecata cea înfricoșătoare și groaznică. Pune la mijloc cele hărăzite păcătoșilor, rușinea dinaintea lui Dumnezeu, a îngerilor, arhanghelilor și a tuturor oamenilor, adică pedeapsa, focul veșnic, viermele fără somn, tartărul, întunericul, scrâșnirea dinților, spaimele și chinurile. Apoi, adu în mijloc și bunătățile hărăzite dreptilor, apropierea de Dumnezeu Tatăl și Fiul Său, de îngeri și arhangheli, de poporul sfinților, Împărăția cerurilor și darurile ei, bucuria și desfătarea ei. La fiecare dintre acestea gândește-te: pentru judecarea păcătoșilor plângi, ții dolii, teme-te să nu ajungi și tu printre ei; iar pentru cele hărăzite dreptilor, bucură-te și te veselește. Pe ultimele străduiește-te să le dobândești, de primele, încearcă să te depărtezi. Vezi să nu uiți vreo clipă de ele, fie că ești în chilie sau afară, fugind astfel de gândurile rele și vătămătoare.

(Lumina se aprinde puternic pe scenă. Bățul pe care îl îngrijea avva Ioan cel Mic a înflorit. Părinții îl văd și își fac cruce, apoi se așează în cerc.)

ANTONIE: Ce să fac atunci când limba nu-mi dă pace? Când sunt între oameni n-o pot ține-n frâu, și-i condamn pentru orice lucru bun pe care-l fac.

IOAN CEL MIC: Cine locuiește cu frații nu trebuie să fie colțuros, ci rotund, ca să se rostogolească spre toți.

KARION: Când vine diavolul la tine, prima dată fugi imediat, a doua oară fugi, iar a treia oară, fă-te sabie!

ANTONIE: Avvă... sunt ispitit împotriva ta!

KARION: Fii serios, bătrâne, tocmai împotriva mea ești ispitit?

ANTONIE: Da, avvă! Vroiam să rămân aici câteva zile, dar nu pot, din cauza ta!

KARION: Aceasta nu este mânia, ci invidie din partea demonilor celor răi.

ANTONIE: Trupul meu a slăbit, dar patimile nu.

IOAN CEL MIC: Patimile sunt flori sălbatice pline de spini.

GHELASIE: Dacă un frate are o datorie mică la mine, de câte ori să i-o cer?

KARION: Cere-i o singură dată.

GHELASIE: Și ce fac dacă nu izbutesc să-mi alung gândul de la datorie?

KARION: Lasă gândul tău să urle, dar nu-ți supăra fratele. Răutatea nu distruge nicicum răutatea. Dacă cineva îți face rău, tu fă-i un bine. Dacă un frate vine la tine și nu tragi nici un folos duhovnicesc din venirea lui, scurtează-ți cugetul și adu-ți aminte la ce te gândeai înainte. Așa vei descoperi de ce nu tragi nici un folos. Dacă faci asta cu smerenie și înțelepciune, vei fi curat față de fratele tău, luând asupra-ți propriile lui slăbiciuni. Într-adevăr, cine trăiește cu evlavie nu va greși, căci Dumnezeu este înaintea lui. Numai așa poate dobândi omul teama de Dumnezeu.

ANTONIE: Și mai mult decât orice... nu locui într-un loc unde vezi că ești invidiat, altfel, nu înaintezi.

(apare din nou diavolul)

DIAVOLUL: Antonie, dragule! Ce mai faci? Tu ar trebui să ai o pustie numai a ta... nu crezi? Tu nu ești ca ei!

ANTONIE: Se apropie vremea când oamenii vor înnebuni, iar dacă vor vedea pe cineva sănătos la minte, se vor năpusti asupra lui strigându-i că e nebun, pentru simplul fapt că nu e ca ei.

DIAVOLUL: Asta așa e. Așa e legea firii. Și mai știi ceva? Dumnezeu a făcut legile firii. D-asta ne temem toți de El.

ANTONIE: Eu nu mă tem de Dumnezeu, ci-L iubesc, fiindcă iubirea alungă teama.

DIAVOLUL: Ai fost orfan de tânăr. La 18 ani erai deja monah. O viață irosită. La dracu... ai stat treizeci și cinci de ani într-un mormânt părăsit, și prichindeii ăștia de monahi sunt de o mie de ori mai stimați decât tine! Mai ții minte când ai fost în Alexandria, și Dioclețian ți-a refuzat martiriul trupesc? Asta mi se pare inadmisibil!

ANTONIE: Dumnezeu m-a ferit!

DIAVOLUL: Mie mi se pare că te-a ignorat! Tu nu ai observat în viața asta cum nelegiuții se îmbogățesc iar dreptii sărăcesc? Știi de ce? Pentru că șeful tău îi ignoră!

ANTONIE: Eu am grijă de ale mele. Nu îmi ajută cu nimic să cunosc judecățile lui Dumnezeu.

DIAVOLUL: Ai dreptate... dar vreau să zic așa... în principiu... chiar nu simți nici o brumă de invidie?

ANTONIE: Nu există păcat mai mare decât invidia.

DIAVOLUL: Meriți profunda mea stimă pentru faptul că te-ai retras în pustie! Dar semenii tăi au parte de o stimă mult mai mare. Par a fi mai virtuoși decât tine.

ANTONIE: Nu din virtute locuiesc singur, ci din slăbiciune. Puternici sunt cei care locuiesc printre oameni.

DIAVOLUL: Închină-te mie și vei fi cel mai iubit ascet al omenirii.

ANTONIE: Pleacă Satană, căci este scris: „Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-I slujești!”

ÎNGERUL: Avva Olimpiu de la Chiliz a fost odată ispitit de curvie. Gândul rău i-a zis: „Du-te și ia-ți femeie!”. Atunci, el s-a sculat și a făcut din lut o femeie. Apoi și-a zis în sinea lui: „Iată, aceasta este femeia ta! Trebuie să muncești mult pentru ea ca să o hrănești”. Și a început să muncească mai abitir ca înainte. A doua zi a făcut din lut o fată, și a zis: „Iată, femeia ta a născut. Trebuie să muncești și mai mult, ca să hrănești și să-ți îmbraci copilul”. Și făcând așa a rămas fără vlagă. Atunci a înțeles că nu mai putea suporta osteneala. Vâzându-i Dumnezeu chinul, i-a luat ispita.

ANTONIE: De ce se războiesc demonii cu mine?

KARION: Se războiesc demonii cu tine? Dar ei nu se năpustesc asupra noastră, din moment ce noi facem așa cum vrem noi, căci dorințele noastre au devenit demoni și nu ne dau pace până nu le împlinim. Un demon însoțește mânia. Dacă stăpânești mânia, alungi și demonul ei. La fel, pentru oricare patimă.

PAMVO: Ascultare pentru ascultare: dacă Îl asculți pe Dumnezeu, și Dumnezeu te ascultă pe tine.

ARSENIE: Da fapt, eu cred că Satana nu știe cu ce patimă va birui sufletul. Seamănă, dar nu știe ce va culege: o dată seamănă gânduri de curvie, altă dată de bârfă și așa mai departe. Vede spre ce patimă înclină sufletul, și după aceea îl subjugă. A venit odată, demult, un frate la mine și mi-a zis că bârfa e mai rea decât curvia. M-a întrebat apoi ce cred despre asta, iar eu i-am răspuns că bârfa este rea, dar se vindecă repede. Foarte des bârfitorii își cer iertare, dar curvia este moarte trupească.

KARION: Avva, am multe gânduri rele și mă pun în primejdie.

GHELASIE: Umflă-ți pieptul și oprește vântul!

KARION: Nu pot să fac asta.

GHELASIE: Cum nu poți să faci asta, nu poți împiedica nici gândurile rele să se năvălească peste tine. Dar măcar ține-le piept!

KARION: Dacă stau în pustiu și vine un barbar care vrea să mă omoare, iar eu sunt mai tare decât el, îl omor?

GHELASIE: Nu, lasă-i-l lui Dumnezeu. Prin orice încercare grea ar trece omul, trebuie să spună că s-a întâmplat din pricina păcatelor sale. Căci întâmplările fericite vin de la voia Domnului. Dacă, dojenind pe cineva, îți stârnești mânia, îți satisfaci propria ta patimă. Nu te pierde pe tine ca să îi salvezi pe alții.

KARION: Părinte, roagă-te pentru mine!

ANTONIE: Nici eu și nici Dumnezeu nu ne milostivim de tine dacă tu însuși nu te străduiești și nu te rogi lui Dumnezeu.

ARSENIE: Ori de câte ori se întâmplă să fii în pace și să nu lupți, smerește-te și mai tare; ca să nu începem să ne fălim cu bucuriile străine și să atragem războiul. De multe ori, din cauza slăbiciunii noastre, Dumnezeu ne cruță de războaie ca să nu pierim.

DIAVOLUL: Ce ai reușit să înfăptuiești aici, retras de atâția ani și ferit de orice legătură cu oamenii, în afară de faptul că de când ai devenit monah soarele nu te-a mai văzut mâncând?

KARION: Soarele și luna nu m-au văzut nicicând mâniindu-mă!

DIAVOLUL: Nu e frumos să minți! Unde e fiul tău?

KARION: În pustie.

DIAVOLUL: Când a fost ziua lui? Acuma de curând, nu-i așa?

KARION: Am petrecut paisprezece ani la Sketis rugându-mă lui Dumnezeu zi și noapte să-mi dea har să înving mânia.

DIAVOLUL: Și ai învins-o? Îl știi pe Apollo? Era un cioban necioplit, care când a văzut o femeie cu prunc în pânțele s-a dus și a spintecat-o ca să vadă pruncul din ea... (râde cu poftă) Ce idiot! De fiecare dată când povestesc asta râd de mă prăpădesc!

KARION: Dar îndată l-a durut inima și, străpuns până la lacrimi, s-a dus la Sketis și a mărturisit părinților ce făcuse. Acolo i-a auzit cum cântau: „Zilele anilor noștri, în durata lor, sunt șaptezeci de ani, iar de voi fi-n putere, optzeci de ani; iar ce e mai mult decât aceștia, trudă și durere”. Apoi Apollo a spus: „Eu am patruzeci de ani, și până acum n-am făcut nici o rugăciune. Acum, însă, de voi mai trăi încă patruzeci de ani nu voi înceta să mă rog lui Dumnezeu, ca să-mi ierte greșelile”. Într-adevăr, nu făcea nici un lucru cu mâna, ci se ruga mereu și zicea: „Eu am greșit ca om, Tu, ca Dumnezeu, curățește-mă!”

DIAVOLUL: Karion, tu ai ceva de vorbit cu mine. Spune-mi mai bine când a fost ziua fiului tău?

KARION: Lasă-l pe fiul meu în pace!

DIAVOLUL: Așa te vreau: furios.

KARION: Nu te ameninț, ci te sfătuiesc, spre binele tău. Fiul meu este mai puternic în credință decât mine.

DIAVOLUL: Te cam lauzi cu el!

KARION: E mai folositor pentru om să mănânce carne decât să se mândrească și să se laude.

DIAVOLUL: Ai dreptate! Știi... eu mă gândeam de ziua fiului tău, să-i faci cadou o oglindă. Știi ce e aia oglindă, nu-i așa?

KARION: Nu.

DIAVOLUL: E o bucată de sticlă în care îți poți vedea chipul.

KARION: Fiul meu nu are nevoie de așa ceva.

DIAVOLUL: Ai dreptate. Dacă și-ar vedea chipul, probabil că te-ar blestema și pe tine și pe Dumnezeul tău.

KARION: Fiul meu s-a aruncat de bunăvoie în groapa de salpetru, iar chipul și l-a văzut în limpezimea lacului. Credința lui este cu mult mai mare decât a mea.

DIAVOLUL: Și de data asta ai dreptate. Dar ce ai făcut tu pentru el Karion?

KARION: L-am încredințat lui Dumnezeu.

DIAVOLUL: Spune lucrurilor pe nume! Trebuie doar să grăiești: fiul tău s-a aruncat în groapa de salpetru pentru că era terorizat de vorbele monahilor care te acuzau și te disprețuiau că ai desfrânat. Dar el cunoștea adevărul, știa că ești nevinovat, și nu a mai suportat vorbele lor.

KARION: Fiul meu mă întrece în credință...

DIAVOLUL: Da, bine... dar spune-mi că nu ai fi vrut să-l răzbuni! Pe mine asta mă interesează. Spune-mi dacă poți, că nu ai fi vrut să te duci la popii ăia cretini ca să-i tragi de bărbile alea stufoase...

KARION: Fiul meu mă întrece în credință...

DIAVOLUL: Jură că nu ai vrut să îi arunci și pe ei în groapa cu salpetru! Nu-i așa că dacă ai fi venit la mine, eu ți-aș fi putut satisface dorințele?

KARION: Pleacă Satană, căci este scris: „Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-I slujești!”

ÎNGERUL: Pe când umblam, odată, prin pustiu, am găsit un craniu de mort aruncat pe jos. L-am atins cu un băț de palmier și craniul mi-a vorbit. Mi-a spus că fusese preot al idolilor din Grecia Antică, iar sufletul lui se chinuia în Iad. Ori de câte ori cineva se milostivea pentru el rugându-se pentru cei pedepsiți, el simțea o mică mângâiere. „Cât de departe este cerul de pământ, mi-a spus el... cam atâta foc se află sub noi. De la tălpi până la cap stăm în mijlocul flăcărilor și nimeni nu poate vedea fața celuilalt, fiindcă fața fiecăruia este lipită de spatele altuia. Dar când tu te rogi pentru noi, putem vedea fața celuilalt, dintr-o parte.” Vai de ziua în care s-a născut omul. „Există vreo pedeapsă mai cumplită?”, l-am întrebat eu. „O, da!, mi-a răspuns el. Noi, care nu L-am cunoscut pe Dumnezeu, am găsit puțină milă, dar cei care L-au cunoscut pe Dumnezeu și L-au renegat, se află sub noi”.

GHELASIE: Avvă Karion, de ce demonii se tem de tine atât de tare?

KARION: Fiindcă de când am devenit monah mă străduiesc și nu las mânia să-mi urce până-n gât.

MOISE: Avvă Ghelasie, te-am văzut săptămâna aceasta în inima pustiei cum azvârleai cu pietre în fața unei statui, apoi îți cereai iertare. Un om credincios face așa ceva?

GHELASIE: Am făcut aceasta pentru voi. Ați văzut că am aruncat cu pietre în fața statuii: oare a scos ea un cuvânt?

MOISE: Nu.

GHELASIE: S-a mâniat?

MOISE: Nu.

GHELASIE: Apoi i-am cerut iertare. S-a tulburat oare și mi-a spus că nu mă iartă?

MOISE: Nicidecum.

GHELASIE: Noi suntem șapte frați; dacă vreți să rămânem împreună, trebuie să fim ca statuia aceasta, care și dacă o cerți, și dacă o slăvești, nu se tulbură deloc.

(apare Tâlharul. Începe să scotocească. Ia din lucrurile preoților, fără ca aceștia să se miște. Avva Pamvo îi întinde toiagul în care se sprijină.)

PAMVO: Ia și toiagul acesta!

(Tâlharul îl privește cu neîncredere.)

PAMVO: Haide, ia-l! O să ai nevoie de el!

GHELASIE: Poftim și Biblia mea! Reține însă te rog, numele meu... avva Ghelasie.

(Tâlharul îl vede pe avva Moise.)

TÂLHARUL: Frate Moise... ce cauți tu aici?

MOISE: Îmi înfrunt demonii.

TÂLHARUL: Te-am căutat vreme de zece ani eu și cu ceilalți frați de tâlhărie. Parcă intrasei în pământ!

MOISE: De fapt, am fost aici tot timpul.

TÂLHARUL: Haide înapoi cu mine. Ceilalți te așteaptă.

MOISE: Spune-le să se căiască cât mai e vreme! Kanidu... ascultă-mă!

Dumnezeu e bun și iartă orice greșală.

TÂLHARUL: Te-ai înmuiat frate! Parcă nu ai mai fi tu.

MOISE: De fapt m-am întărit în credință.

TÂLHARUL: Aici nu e de mine frate. Nu știu ce ți-au făcut ție oamenii ăștia, dar nu vreau să pățesc și eu același lucru.

MOISE: Crede-mă că omul trebuie să moară față de semenul său, ca să nu fie judecat deloc.

(Tâlharul iese fugind.)

ARSENIE: Cum vă spuneam... am omorât curvia, iubirea de arginți și slava deșartă trăind cincizeci de ani în pustie fără să mănânc pâine și fără să beau strop de vin.

IOAN CEL MIC: Tu ai zis vorba aceasta?

ARSENIE: Da.

IOAN CEL MIC: Uite, intri în chilie și găsești pe rogojina ta o femeie; te poți gândi că nu e femeie?

ARSENIE: Nu, dar mă lupt cu gândul rău, ca să nu mă ating de ea.

IOAN CEL MIC: Dar așa n-ai omorât patima, ci doar ai legat-o! Plimbându-te, zărești colo o grămadă de aur; mintea ta poate crede că aurul nu este aur?

ARSENIE: Nu, dar încerc să mă lupt cu gândurile rele, pentru a nu mă atinge de el.

IOAN CEL MIC: Tu nu înțelegi că patimile nu pot fi ucise, căci sunt veșnic legate de sfinți?

ARSENIE: Ba da, avvă!

(diavolul apare ca de nicăieri și se apleacă la urechea lui Arsenie șoptindu-i.)

DIAVOLUL: Tu ești cu totul ieșit din comun. Tu nu ești asemeni avvei Isaac, preotul de la Chiliz. Pe tine nu te-au fugărit părinții pe câmpuri ca să te preoțească. Pe tine nu te-a descoperit nici un măgar stând ascuns în tufișuri. Te-ai născut la Roma, într-o familie de rang înalt. Ce cauți tu aici?

ARSENIE: Mântuirea sufletului.

DIAVOLUL: Foarte interesant. Dacă nu mă înșeală memoria, ai fost percep-tor la curtea celor doi fii ai lui Teodosie. (avva Arsenie tace) Când erai la Sketis, nu ți-ai dorit să lupți împotriva barbarilor? Haide, vorbește! Tocmai tu... urmașul unui popor pe care eu îl respect atât de mult! Nu ți se pare interesant faptul că Imperiul Roman s-a prăbușit numai după ce împăra-tul Constantin a descoperit crucea?

ARSENIE: Împăratul Constantin a izbândit în luptă datorită crucii.

DIAVOLUL: Să fim obiectivi! Imperiul Roman o ducea foarte bine și fără cruce.

ARSENIE: Imperiul Roman persecuta creștinii înaintea lui Constantin.

DIAVOLUL: Dar stai un pic, că și Constantin i-a persecutat pe creștini în-a-
inte de a avea visul acela! La drept vorbind, el doar v-a tolerat. A zis: „Hai
bă să nu-i mai căsăpim p’ăștia că e păcat de săgețile pe care le irosim cu ei”.
A pus mâna pe cruce, și s-a dus pe pustie frumusețe de imperiu.

ARSENIE: Era un imperiu păgân.

DIAVOLUL: Păgân, păgân, dar a inventat apa caldă și distribuirea ei prin
țevi. Voi inventați ceva aici? Ajutați omenirea cu ceva?

ARSENIE: Ne rugăm pentru iertarea păcatelor!

DIAVOLUL: Și ți-ne de foame? Fii serios! Ai fugit ca un laș din Canope, în loc
să pui mâna pe sabie, ca un soldat demn al legiunii curiate. Ai fugit de la
Sketis lăsând în urmă femeile și copiii trecuți prin sabie.

ARSENIE: Răutatea i-a depărtat pe oameni de Dumnezeu și i-a dezbinat
între ei. Trebuie să fugim valvârtej și să urmă-m virtutea care ne duce
la Dumnezeu și ne reunește unii cu alții. Virtutea și filosofia înseamnă
nefățărnice și înțelegere.

DIAVOLUL: Și crezi că fugind devii mai virtuos?

ARSENIE: Mulți oameni tânjesc după virtute, dar pregetă să meargă pe ca-
lea ce duce la ea. Alții nici nu cred că virtutea ar exista. Pe cei dintâi tre-
buie să-i convingem să lase pregetarea; pe ultimii, să-i învățăm că virtutea
există cu adevărat.

DIAVOLUL: Ignoranța nu se pedepsește în religia ta? Se pare că nu. E tare
ușor să fii ignorant. De fapt, eu cred că, fundamental, este foarte bine să
fii ignorant. Chiar te admir profund pentru asta. Unii oameni sunt slabi,
iar alții sunt puternici. Tu, de exemplu, ești un om foarte puternic. Te ad-
mir pentru curajul tău de a sta singur în pustia asta. Ești un fenomen!
Oamenii ăia care au murit erau niște țărani!

ARSENIE: Din învățătura lumii eu nu am nimic, în vreme ce acei țărani și-au dobândit virtuțile din propriile lor osteneli.

DIAVOLUL: Și tare repede le-au mai pierdut!

ARSENIE: Învățătura latinească și grecească eu o cunosc, dar alfabetul acelor țărani simpli nu l-am înțeles niciodată.

DIAVOLUL: Asta pentru că tu nu ești un țăran! Chiar nu pricepi? Locul tău nu e aici, ci printre oameni!

ARSENIE: Eu pe Dumnezeu L-am întrebat cum să mă mântuiesc și El mi-a zis: „Arsenie, fugi de oameni și te vei mântui!”.

DIAVOLUL: Și tu L-ai crezut?

ARSENIE: Pleacă Satană, căci este scris: „Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-I slujești!”

ÎNGERUL: Taci și nu te măsură pe tine însuși! Nu te încrede în dreptatea ta, nu te căina pentru lucrurile din trecut, înfrânează-ți limba și pântecul. Cine vorbește din dragoste de Dumnezeu, bine face! La fel și cel ce tace din dragoste de Dumnezeu! Dumnezeu nu îngăduie războaie spirituale asupra generației de azi, precum îngăduia asupra celor vechi, întrucât știe că cei de azi sunt slabi și nu rezistă. Tâlharul era pe cruce și a fost salvat de un singur cuvânt. Iuda s-a numărat printre apostoli, dar într-o singură noapte a pierdut tot rodul ostenelii și s-a coborât din cer în iad. Nimeni să nu se laude cu binele pe care îl face, fiindcă toți cei care s-au crezut în ei înșiși au căzut. Am văzut toate mrejele dușmanului întinse pe Pământ, și suspinând, m-am întrebat: cine oare ne va scăpa de ele? Și am auzit un glas spunându-mi: „smerenia”!

(Avva Pamvo fierbe linte într-un ceaun apoi o dă de mâncare avvei Ghelasie)

GHELASIE: Avvă, linteia aceasta nu e fiartă.

PAMVO: Nu-ți ajunge că a văzut lumina focului? Chiar și atât e o mare mângâiere.

GHELASIE: Avvă Ioan. Eu mai am trei cărți bune, pe care tâlharul nu mi le-a luat, și care-mi sunt cu trebuință. Când frații mi le cer eu le împrumut spre folosință. Spune-mi ce să fac: să le țin pentru folosul meu și al fraților ori să le vând și să dau banii săracilor?

IOAN CEL MIC: Bune sunt toate faptele. Dar mai bună dintre toate e neagoniseala.

ARSENIE: Dacă ești prieten bun cu cineva și ți se întâmplă să cadă în ispita curviei, pe cât îți stă în putință dă-i mâna și trage-l la suprafață. Dacă însă cade în erezie și nu te ascultă să se întoarcă pe calea dreaptă, rupe-l de la inima ta, ca nu cumva, întârziind, să te rostogolești și tu cu el în prăpastie.

GHELASIE: Am primit o moștenire. Ce să fac cu ea?

ARSENIE: Ce să-ți spun eu ție frate? Dacă îți spun să dai moștenirea Bisericii, vor începe unii și alții să cârtească, dacă îți spun să o dai rudelor, nu ai nici un câștig; dacă îți spun să o dai săracilor, nu ai grijă. Tu fă ce vrei, nu e treaba mea. Orice odihnă trupească este urâciune pentru Domnul, iar tu, orice chin ai avea, îl vei putea învinge numai prin tăcere.

IOAN CEL MIC: Dar eu, ce să fac împotriva uitării care îmi înrobește mintea și nu mă lasă să-mi dau seama până când nu mă duce la păcat?

MOISE: Când păgânii au pus mâna pe chivot din pricina relelor înfăptuite de fiii lui Israel, l-au târât până la lăcașul zeului lor, Dagon, zeul pește, care îndată a căzut la pământ și s-a sfărâmat în mii de bucăți.

IOAN CEL MIC: Și ce înseamnă asta?

MOISE: Dacă demonii ajung să-i înrobească omului mintea prin propriile sale apucături, i-o vor târî până când i-o vor aduce deasupra unei patimi nevăzute. Dar, în locul acela, mintea se va întoarce și-L va căuta pe Dumnezeu, îndată patima va cădea și se va spulbera. Căci este scris: Când te vei întoarce suspinând, atunci vei fi salvat și-ți vei da seama unde erai.

ARSENIE: Cum ajunge omul la smerenie?

KARION: Prin teama de Dumnezeu.

ARSENIE: Și cum se ajunge la teama de Dumnezeu?

GHELASIE: Eu cred că trebuie să ne adunăm în noi înșine din risipirea treburilor, să facem asceză trupească și, pe cât putem, să ne amintim de ieșirea sufletului din trup și de Judecata lui Dumnezeu.

ANTONIE: Cumplită și foarte îndrăzneată este patima iubirii de bani. Nu se satură niciodată și împinge sufletul până la răul ultim. Așadar, e mai bine s-o alungăm de la început, astfel, dacă pune stăpânire pe noi, devine de nestrunit.

DIAVOLUL: Tataie, uite, am aici o Biblie cu coperti de aur. A venit la mine un tip care m-a rugat să o cumpăr că era cam strâmtorât cu banii. Crezi că face șaisprezece parale?

GHELASIE: Cumpăr-o, e bună și face prețul pe care mi l-ai spus.

DIAVOLUL: Am cumpărat-o deja, dar cred că o voi returna în curând. Mie îmi plac cărțile de aventuri. Asta nici măcar nu are poze. Îmi dai pe ea douăzeci de parale?

GHELASIE: Fă-ți pomană cu ea și dă-o nevoiașilor.

DIAVOLUL: Ești cam unghie-n-gât! O las la șaisprezece!

GHELASIE: Dă-o înapoi celui care ți-a vândut-o.

DIAVOLUL: Băi nene, dar ești culmea! O vrei mai ieftin decât am cumpărat-o! Sub cincisprezece n-o las.

GHELASIE: Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie numele Domnului binecuvântat.

DIAVOLUL: Bine, hai treci peste partea asta siropoasă că devii plictisitor. Eu am venit aici să te întreb lucruri mult mai concrete. Știi că iubești cărțile...

GHELASIE: Îl iubesc pe Dumnezeu mai mult decât înțelepciunea cărților.

DIAVOLUL: În fine... cum spui tu. Știi că eu am niște pile la biblioteca din Alexandria...

GHELASIE: Biblioteca din Alexandria a ars.

DIAVOLUL: Propagandă pentru neinițiați! Cine vrea o carte de acolo ar trebui să vină la mine.

GHELASIE: Ferice de cel ce nu cată în acele cărți.

DIAVOLUL: Dragul meu... eu iubesc înțelepciunea. Te rog să nu mă consideri o ființă nepregătită din punct de vedere cognitiv.

GHELASIE: Nici nu aș îndrăzni una ca asta.

DIAVOLUL: Vezi ce bine ne înțelegem! Așa... acum eu vreau să îmi scrii aici pe foaie niște titluri pe care ai vrea să le cercetezi. Aici scrii autorul, și aici scrii titlul. Rubrica asta cu anul editării las-o liberă că o completez eu. Sincer să fiu, câteodată și mie mi se face silă de atâta birocrație...

GHELASIE: Nu vreau să scriu pe nici un pergament pe care tu mi-l întinzi.

DIAVOLUL: Bine! Atunci grăiește! Trebuie să-mi spui doar ce îți dorești. Acuma mă simt ca duhul din povestea lămpii lui Alladin: cuvântul tău are putere. Trebuie doar să-l rostești!

GHELASIE: Nu pot.

DIAVOLUL: Eu cred în tine. Știi că poți.

GHELASIE: Atunci află că nu vreau.

DIAVOLUL: Închină-te mie și vei avea tot ce îți dorești, toată agoniseala imperiilor lumii va fi a ta! Spune „da”!

GHELASIE: Pleacă Satană, căci este scris: „Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-l slujești!”

ÎNGERUL: În Babilon fata unui mare dregător avea un demon. Tatăl ei era prieten cu un călugăr care i-a zis: „Nimeni nu-ți poate vindeca fiica, în afară de anahoreții pe care-i cunosc, dar dacă îi vei ruga, nu vor primi să facă așa ceva, din smerenie. Să punem la cale următorul lucru: când vor veni ei la târg, prefaceți-vă că vreți să cumpărați de la ei, și, când va fi să ia banii, să le cerem să spună o rugăciune. Cred că așa fata va fi vindecată”. Așadar s-au dus la târg și au găsit pe ucenicul unui bătrân stând pe jos și vânzând rucodelie. L-au făcut să vină cu dânșii, ca să care rucodelia și să ia banii. Când bietul călugăr a intrat în casă, îndrăcita a năvălit peste el și i-a dat o palmă. El însă, a întors și obrazul celălalt, după porunca Domnului. Chinuit, demonul a strigat: „Ce silă! Porunca lui Iisus m-a gonit!” Și îndată s-a vindecat femeia. Când au venit bătrânii li s-au povestit cele întâmplare, iar ei au slăvit pe Dumnezeu și au zis: „De obicei, trufia Diavolului cade prin smerenia poruncii lui Hristos.”

GHELASIE: Oare tot așa îi prigonea Satana și pe cei din vechime?

PAMVO: Acum o face mai rău, pentru că i s-a apropiat vremea și se zbuciumă.
(se scoală de jos și scuipă sânge)

ARSENIE: Părinte, scuipi sânge. Ce înseamnă asta?

PAMVO: E cuvântul unui frate care m-a supărat, iar eu m-am luptat să nu i-l întorc și m-am rugat lui Dumnezeu să-l îndepărteze de la mine. Cuvântul său s-a făcut ca sângele în gura mea; l-am scuipat, m-am liniștit, și mi-a trecut supărarea.

IOAN CEL MIC: Avvă... spune-ne o poveste!

PAMVO: Mergând noi, odată, pe țărmul mării, am însetat și i-am zis avvei Vissarion: „Avvă, mi-e tare sete”. Bătrânul a făcut o rugăciune și-mi zice „Bea din mare”. Apa s-a îndulcit și am băut. Apoi am luat și într-un vas, ca nu cumva să-mi fie sete mai târziu. Bătrânul însă m-a văzut și m-a întrebat de ce am pus apă în vas. I-am răspuns că îmi era teamă ca mai târziu să nu mi se facă sete. „Dumnezeu e aici și pretutindeni” m-a învățat el în acea clipă!

KARION: Avvă Pamvo, de multă vreme vroiam să îți pun această întrebare: De ce sunt zece porunci și nouă fericiri?

PAMVO: Decalogul are aceleași număr de porunci ca și plăgile egiptenilor, în vreme ce numărul fericirilor este imaginea unei triple Treimi.
(diavolul intră în scenă aplaudându-l pe Pamvo)

DIAVOLUL: Frumoasă predică! Cum e aia cu paiu și cu ochiu-n bârnă?

PAMVO: Nu stâlci cuvintele Domnului!

DIAVOLUL: Da, bine! Te-ai gândit că poate strugurii din vița de vie ce ți-a crescut pe limbă în acel vis sunt numai fapte rele demne de ocară? Oare nu e posibil ca omenirea să se hrănească din ele, iar asta să îți dea suficient curaj încât să vrei să faci răul cu și mai mare patimă? Haide... spune...

PAMVO: Dacă cineva pune un șarpe sau un scorpion într-un vas, și-l astupă, cu timpul animalele vor muri. La fel și gândurile rele, izvorâte de către demoni, dispar cu răbdare.

DIAVOLUL: Cât mai ai de trăit?

PAMVO: Asta numai Dumnezeu știe.

DIAVOLUL: Ce mai face Melania noastră scumpă?

PAMVO: Pentru tine este Melania cea Mare, diavole!

DIAVOLUL: Cum spui tu! Eu nu țin la titlaturi. Ți-a mai adus vreun dar?

PAMVO: Din ziua aceea, nu.

DIAVOLUL: Dar cred că ceva-ceva din alea trei sute de livre de argintărie mai ai și acum.

PAMVO: Le-am dat săracilor.

DIAVOLUL: Asta e problema cu voi, călugării... nu vi s-a dezvoltat corect simțul proprietății.

PAMVO: Nu știm ce înseamnă cuvintele astea.

DIAVOLUL: Adică nu sunteți buni manageri! Off... ce să mă fac eu cu voi? Nu avem nici măcar un limbaj comun, ca să putem comunica. În fine. Nu a fost frumos din partea ta că ai binecuvântat-o pe Melania cea Mare fără a-ți ridica privirea de pe frunzele de palmier.

PAMVO: Eu disprețuiesc banii.

DIAVOLUL: Dar nu îi disprețuiești chiar atât de mult încât să-i fi spus atunci Melaniei „ia-ți muiere catrafusele și mă lasă!”

PAMVO: Îi disprețuiesc suficient de mult încât să nu mă ating de ei.

DIAVOLUL: Lași pe alții să îi manevreze. Asta e bine! Vezi... cam asta numesc eu spirit de manageriat. Mi-am dat eu seama de cine ești încă de când te-am văzut la Alexandria cum îi acuzai pe arieni. Ce vervă aveai în tine!

PAMVO: Arieni sunt niște eretici.

DIAVOLUL: Se spune despre tine că ai darul previziunii. Mi-ai putea fi de folos.

PAMVO: Nu vrei să-ți prevăd și ție viitorul?

DIAVOLUL: Viitorul meu este deductiv. Nu am nevoie să-ți chinuiești capacitățile.

PAMVO: Îmi vei cere să mă închin ție, oferindu-mi în schimb bogății nemăsurate.

DIAVOLUL: Asta cam așa e. Dar tu ce îmi vei răspunde?

PAMVO: Pleacă Satană, căci este scris: „Domnului Dumnezeuului tău să te închini și numai Lui să-I slujești!”

ÎNGERUL: Când avva Iacob s-a mutat la Sketis, a fost teribil de chinuit de demonul curviei. Când primejdia căderii era aproape, a venit la mine, mi-a mărturisit totul, și mi-a zis: „De luni de zile mă duc în peștera cutare. Te rog, în numele Domnului, să nu spui nimănui, nici măcar tatălui meu. Socotește patruzeci de zile și când se vor împlini, milostivește-te și vino la mine, ca să-mi aduci Sfânta Împărtășanie. Dacă mă găsești mort, îngroapă-mă, iar dacă sunt viu, mă voi împărtăși”. Auzind eu acestea, după patruzeci de zile am luat Sfânta Împărtășanie și pâine de obște curată cu puțin vin și m-am dus la el. Dar abia m-am apropiat de peșteră, că am și simțit o putoare groaznică venind dinlăuntrul ei. Mi-am zis în sinea mea: „Fericitul a răposat”. Am intrat și l-am găsit pe jumătate mort. Văzându-mă, el și-a mișcat puțin mâna dreaptă cât a putut, și m-a întrebat printr-un semn al mâinii dacă am adus împărtășania. Eu i-am răspuns că da. Apoi am vrut să-i deschid gura, dar era încleștată. Neștiind ce să fac am ieșit în pustiu și am găsit o creangă într-un tufiș. Cu chiu, cu vai, am reușit să-i deschid gura puțin și i-am turnat, sfărâmându-i din cinstitul Trup și cinstitul Sânge, atât cât putea lua. Și a prins putere de la Sfânta Împărtășanie. Puțin după aceea am înmuiat câteva fărâme de pâine din pâinea de obște

și i-am dat-o; apoi, încă vreo câteva, cât putea să înghită. Și așa, prin harul lui Dumnezeu, a doua zi s-a întors cu mine la chilia sa, scăpat, cu ajutorul lui Dumnezeu, de patima cea distrugătoare a curviei. De aceea vă spun să nu-l judecați pe curvar numai pentru că voi vă înfrânați. Într-adevăr, și voi încălcați legea, căci cel ce a zis „Nu preacurvi” ne-a spus deasemenea să nu judecăm pe alții.

MOISE: Care crezi că e truda cea mai mare?

IOAN CEL MIC: Să te rogi.

MOISE: Și crezi că această trudă te poate feri de orice păcat? Chiar și de curvie?

IOAN CEL MIC: Mă întrebi cum să alungi gândul curviei?

MOISE: Da, părinte.

IOAN CEL MIC: Pune în fața lui Dumnezeu neputința ta și vei găsi odihnă. Dacă nu ai gânduri rele, nu ai nici speranță. Dacă nu ai gânduri rele, atunci nici fapta nu ți-e rea. Altfel spus, dacă nu lupți cu mintea împotriva păcatului, dacă nu-l respingi, atunci îl faci cu trupul. Cine face păcate nu e sâcâit de gânduri rele.

PAMVO: Avvă Moise... obișnuiești să ieși cu vreo femeie?

MOISE: Nu, gândurile mele sunt pictori vechi și noi. Amintiri și închipuiri de femei nu-mi dau pace.

PAMVO: Nu-ți fie frică de morți. Fugi de cei vii și străduiește-te mai mult în rugăciune!

MOISE: Dă-mi o poruncă și o voi păzi!

ANTONIE: Nu-ți întinde niciodată mâna spre vreo farfurie cu o femeie și nu mânca împreună cu ea. Așa vei scăpa cât de cât de demonul curviei!

KARION: Omul care trăiește în pocăință nu e legat de nici o poruncă.

DIAVOLUL: Tu ești Moise etiopianul? Am auzit că ești curvar și plin de mândrie!

MOISE: Da.

DIAVOLUL: Flecar și bârfitor.

MOISE: Eu sunt acela.

DIAVOLUL: Tu ești Moise, ereticul?

MOISE: Nu sunt eretic.

DIAVOLUL: Și atunci de ce ai acceptat tot ce ți-am spus, dar ultimul cuvânt nu l-ai suportat?

MOISE: Cele dintâi acuze mi le însușesc pentru că sunt de folos sufletului meu. Dar a fi eretic înseamnă a te rupe de Dumnezeu, iar eu de Domnul Dumnezeu Meu nu vreau să mă despart.

DIAVOLUL: Dar mă bucur oricum de faptul că recunoști că ești un desfrânat. Pe vremea când erai sclav, stăpânul tău te-a alungat. I se făcuse silă

de tine. Auzi, sunt curios cum reacționezi tu acum la sintagma „patru oi” (râde).

MOISE: Dumnezeu îmi va ierta păcatele.

DIAVOLUL: Păi bine măi... să treci patru oi înnot peste Nil, și când ajungi cu ele pe malul celălalt tu le mănânci pe toate? Nu doar că ești lacom, dar ești și prost.

MOISE: Mă rog neîncetat Domnului să mă ierte.

DIAVOLUL: De fapt, aș putea spune fără șovăială că pe tine te îndrăgesc cel mai mult: tu ai fost un haiduc criminal... ai fost hoț, ai fost păgân... și mai mult decât orice... ți-au plăcut mereu femeile.

MOISE: Dacă omul nu se convinge în inima sa că este un păcătos, Dumnezeu nu-l ascultă.

DIAVOLUL: Tu poți sta liniștit. Tu chiar ești un păcătos. Mai ții minte cum timp de șase ani cărai apă pentru ceilalți călugări încercând să uiți de patima curviei? Și cel mai mult mi-a plăcut cum l-ai amărât pe Macarie. Dacă nu se ruga el pentru tine, chiar nu te vindecai de posedarea mea. Ai condus o armată de șaptezeci de tâlhari...

MOISE: La moartea mea voi lăsa în urmă o armată de șaptezeci de ucenici ai Domnului.

DIAVOLUL: Tu chiar nu pricepi că ești deja osândit?

MOISE: Chiar dacă sunt osândit, tu ești deja cu mult sub mine.

(Intră curtezana.)

DIAVOLUL: Îți ofer această femeie... să te bucuri de grațiile ei! Știi că o vrei. Dacă îți place, și mai vrei, nu uita că închinându-te mie poți avea parte de multe asemeni ei.

MOISE: Pleacă Satană, căci este scris: „Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-I slujești!”

(diavolul iese. Curtezana rămâne.)

CURTEZANA: Părinte, vrei să ne culcăm împreună?

MOISE: Haide.

CURTEZANA: Aici? În văzul lumii? Cum putem face asta fără să ne rușinăm?

MOISE: Dacă ne rușinăm de oameni, cu atât mai mult se cuvine să ne rușinăm de Dumnezeu.

CURTEZANA: (ieșind) Ești nebun!

MOISE: Vai, câtă osteneală mi-am dat prin pustietăți ca să dobândesc nebulina aceasta, și acum s-o pierd pentru tine?

ÎNGERUL: Dacă omul nu va spune mereu în inima sa: numai eu și Dumnezeu suntem pe lume, nu-și va găsi liniștea. Un părinte povestea despre avva

Teodor de la Ferme că s-a dus într-o seară la dânsul și l-a găsit îmbrăcat într-o haină zdrențăroasă, cu pieptul gol și culionul dinainte. Tocmai atunci a venit la el un sătean, ca să-l vadă. A bătut la ușă, iar bătrânul a venit să-i deschidă și, ieșindu-i înaintea, s-a așezat lângă poartă, ca să stea de vorbă cu el. Acesta a luat o bucată din haina lui și i-a acoperit umerii, dar bătrânul a întins mâna și-a dat-o la o parte. După ce a plecat săteanul, frațele l-a întrebat de ce a făcut aceasta, căci omul venise ca să tragă un folos, nu venise ca să se smintească. Bătrânul a răspuns: „Ce spui tu avvo? Oare noi suntem aici ca să-i slujim pe oameni? Am făcut ce trebuia. Cine vrea să tragă folos, va trage, cine vrea să se smintească, se va sminti oricum. Eu îmi primesc oaspeții așa cum sunt îmbrăcat. Când vine să mă vadă cineva, nu căuta scuze omenești: dacă mă vezi mâncând, spune-i că mănânc; dacă dorm, spune-i că dorm!”

(apare tâlharul)

TÂLHARUL: De ce plângi părinte?

MOISE: Din pricina păcatelor mele.

TÂLHARUL: Dar nu ai păcate, părinte.

MOISE: Cu adevărat, fiule, dacă mi s-ar îngădui să-mi văd păcatele, n-ar fi de ajuns încă trei sau patru, ca să mi le plângă.

TÂLHARUL: Moise... ai avut dreptate! Iubiți părinți: am venit aici pentru că am făcut un păcat mare și vreau să mă pocăiesc timp de trei ani.

PAMVO: E mult!

TÂLHARUL: E mult?

ARSENIE: Tare mult... fiule!

TÂLHARUL: Atunci... măcar patruzeci de zile.

KARION: Noi credem că, dacă omul se pocăiește din toată inima și nu mai continuă să facă păcate, Dumnezeu îl iartă și în trei zile.

TÂLHARUL: Nu înțelegeți. Am venit prima oară aici cu gândul de a vă tâlhări, iar voi mi-ați dat de bunăvoie lucrurile voastre. Unul dintre voi, pe nume Ghelasie mi-a dat chiar și o Biblie. Nu am avut răgaz să o citesc, dar am încercat să o vând. Am cerut pe ea șaisprezece parale, și un negustor cu părul roșcat mi-a cumpărat-o bucuros. S-a întors la mine după trei zile și mi-a cerut banii înapoi. Mi-a spus că fusese la avva Ghelasie de la Sketis pentru a-l întreba dacă făcuse un târg profitabil, iar acesta i-a spus că o cumpărase prea scump.

GHELASIE: Negustorul te-a mințit. Eu i-am spus că prețul e bun.

TÂLHARUL: Am venit să ți-o dau înapoi.

GHELASIE: Dacă nu o iei, nu mai am odihnă.

TÂLHARUL: Atunci o primesc.

GHELASIE: Așa e bine. Acum putem avea cu toții odihnă!

TÂLHARUL: Eu nu, părinte. Eu nu mai pot să suport nici patimile rele, nici să lucrez și nici măcar să fac milostenie...

ARSENIE: Dacă nu poți face nici unul din lucrurile acestea, măcar păzește-ți conștiința de orice rău față de aproapele, și te vei mântui.

TÂLHARUL: Spuneți-mi cum să devin monah!

KARION: Nu poți fi monah dacă nu devii ca un foc arzând cu totul.

MOISE: Dacă vrei să fii liniștit, oriunde te-ai duce, în tot ce faci, întreabă-te neconținut cine ești și nu judeca pe nimeni.

IOAN CEL MIC: Stai în chilia ta, dacă ți-e foame mănâncă, dacă ți-e sete bea, și nu vorbi pe nimeni de rău. Așa te vei mântui.

MOISE: Și mai mult decât orice, rezistă ispitei!

TÂLHARUL: Spune-mi părinte, și mă învață, cum mă voi ruga lui Dumnezeu, pentru că mult L-am supărat.

MOISE: Eu fiule, așa mă rog lui Dumnezeu: Doamne, învrednicește-mă a Te iubi, precum am iubit mai înainte păcatul și a-Ți sluji Ție, precum am slujit mai înainte satanei celui înșelător.

(călugării ies. Intră curtezana)

CURTEZANA: Evprepie! Tu? Aici? Mă bucur să te revăd!

TÂLHARUL: Sara!

CURTEZANA: Ce cauți prin locurile astea?

TÂLHARUL: Trăiesc poate cele mai uluitoare clipe ale vieții mele.

CURTEZANA: Ție nu ți-a fost dor de mine?

TÂLHARUL: O vreme, da, însă acum mă simt foarte nepăsător.

CURTEZANA: Nepăsător? Cum așa?

TÂLHARUL: O să ți se pară bizar. Acum câteva zile am venit aici cu gândul de a fura, și nu știu prin ce minune, am ajuns să regret toate faptele vieții mele. Aici e atâta liniște!

CURTEZANA: Ai devenit deci monah. Ar trebui să fii mândru de tine.

TÂLHARUL: Nu sunt mândru, ci doar regret nespusele fapte. Regret atât de mult, încât am ajuns să cred că iadul nu există în afara acestei lumi, ci este chiar aici, în noi. Lăcașul lui este în conștiința noastră. Cum am putut să fiu atât de orb?

CURTEZANA: Dacă ți-aș spune că sunt posedată, oare nu m-ai putea exorciza?!

TÂLHARUL: Nu... eu nu fac parte dintre monahii aceia care pot vindeca posedatii. Eu sunt un biet tâlhar.

CURTEZANA: Deci nu ți-e milă de o biată femeie suferindă?

TÂLHARUL: Mila ce ți-o port femeie nu are margini! Dar înțelege că până și Biblia asta pe care o țin în mână am furat-o acum câteva zile de la un monah de aici!

(Diavolul apare brusc, iar curtezana cade la pământ.)

DIAVOLUL: Asta e chiar bună! Acuma nu mai pot să conving nici măcar un tâlhar! Frățicule, te-ai boșorogit!

(intră în scenă monahii, privind lung la diavol)

ARSENIE: Ce vă face pe voi demonii, să plecați de la om? Postul?

DIAVOLUL: Dragul meu tataie, vei fi uimit să afli că noi, diavolii de bună credință, nici nu mâncăm, nici nu bem!

KARION: Atunci privegherea!

DIAVOLUL: Nu dormim.

PAMVO: Nu cumva trăirea în pustie?

DIAVOLUL: După cum poți observa și singur, în pustie locuiesc și eu!

ARSENIE: Deci ce vă alungă?

DIAVOLUL: Un singur lucru ne biruie: smerita cugetare. (Către curtezană) Hai fato să mergem. Aicea nu-i de noi. (curtezana stă culcată la pământ plângând. Refuză să se ridice) Haide când îți spun!

CURTEZANA: (plângând) Cum am putut? Cum am putut?

DIAVOLUL: Cum ai putut... cum ai putut... rahat! Cum poate toată lumea! Haide odată! (o trage de mână, dar femeia nu mișcă. E grea ca pământul, așa că Diavolul cade în fund încercând să o tragă după el.) Acuma nici tu nu mai vrei. Bine. Las că nu se termină pământul că nu mai vrei tu. Meserii ca a ta se găsesc pe toate drumurile... adică la propriu vorbind, nu la figurat.

ANTONIE: Blestemat să fii Satană!

DIAVOLUL: Auzi frate... știi ce nu pricep eu? De ce monahii și creștinii mă învinuiesc pe nedrept? De ce mă blestemă în fiecare ceas?

ANTONIE: Tu de ce îi ispitești?

DIAVOLUL: Nu-i ispitesc eu, ei singuri se tulbură. Eu acuma sunt total nepuțincios. N-ați citit psalmul care zice „Vrăjmașului i-au lipsit de tot săbiile și cetățile i le-ai sfărâmat”? Păi eu sunt ăla care nu are sălaș, nici cetate, nici săgeată. Voi nu vedeți că pretutindeni se află creștini, iar pustia s-a umplut de monahi? Să se păzească pe ei și să nu mă mai blesteme pe mine!

ANTONIE: Tu ești mereu mincinos. Însă acum spui adevărul. Căci într-adevăr, Hristos, prin venirea Lui pe pământ, te-a slăbit și te-a strivit!

DIAVOLUL: Află de la mine amice, că eu de fapt nu spun niciodată minciuni, ci doar adevărurile care mă favorizează! (iese)

IOAN CEL MIC: (privind spre tâlhar) Iată dar... încă un om care se face călugăr! Ce am lucrat noi aici?

ANTONIE: Am îndeplinit poruncile lui Dumnezeu!

KARION: Dar cei de după noi... oare ce vor face?

ARSENIE: Vor face jumătate din cât am făcut noi.

GHELASIE: Dar cei de după ei?

PAMVO: Nu vor face nimic din ce-a reușit să facă generația dinainte, dar vor fi foarte încercați.

MOISE: Așa că cei ce vor fi găsiți vrednici, vor fi mai presus decât noi și decât părinții noștri.

ÎNGERUL: Un frate, după ce s-a lepădat de lume și și-a dat averea săracilor, păstrând puțin pentru el, s-a dus la avva Antonie. Aflând despre ce făcuse, bătrânul i-a zis: „Dacă vrei să devii călugăr, mergi în orașul tău, cumpără câteva bucăți de carne, înfășoară-le împrejurul trupului tău gol și vino așa până aici!”. Fratele a făcut întocmai, iar câinii și păsările de pradă i-au sfâșiat tot trupul. Când a ajuns în fața bătrânului, acesta l-a întrebat dacă făcuse ceea ce-l sfătuisese. Și cum el i-a arătat trupul sfârtecat, sfântul Antonie i-a zis: „Cei care s-au lepădat de lume, dar vor să păstreze bani, așa sunt războiți de draci și ruși în bucăți”.

(În timp ce Îngerul vorbește, Diavolul intră val-vârtej. E negru de furie.)

DIAVOLUL: Faină pilda ta! Dacă aș deveni și eu sfânt îmbrăcându-mă în bucăți de carne, tare s-ar mai schimba lucrurile.

ÎNGERUL: Știi bine că așa ceva nu se poate.

DIAVOLUL: Așa e... dar ce ușor mi-ar fi să îți ispitesc preoteii...

ÎNGERUL: Nu îi poți face să te asculte, și asta te enervează la culme.

DIAVOLUL: Îi protejezi prea mult. Stai la urechea lor și le spui cuvinte de îmbărbătare. Încearcă să îi lași singuri vreme de o săptămână, și vei vedea că nu vor rezista viclășugului meu.

ÎNGERUL: Și dacă ei te vor alunga, prin propriile lor puteri... juri să nu mai vii pe aici?

DIAVOLUL: Pe onoarea mea! Dar cu o condiție.

ÎNGERUL: Rostește!

DIAVOLUL: Vreau să-ți iei puterile sfinte și să-mi lași mie vlăstarul acesta crescut din rugăciunile avvei Ioan.

ÎNGERUL: Cât de nesocotit mă crezi? Vei intra în pomul acesta, și-l vei face să creadă pe bătrân că a dat naștere unui monstru!

DIAVOLUL: Și ce dovadă de credință mai mare decât aceasta îți poate da? Numai așa poți ști câtă virtute zace în sufletele acestor oameni. Lasă-mă să-i încerc!

ÎNGERUL: Nu eu sunt cel necredincios. Dar te las să faci și lucrul acesta doar pentru a te convinge singur cât ești de slab cu ispitele tale.

DIAVOLUL: Cât ești de bun!

ÎNGERUL: Cât ești de viclan! Nu uita însă: îți interzic să te atingi de ei, altfel va fi vai și amar de tine.

DIAVOLUL: Mie îmi convine târgul.

ÎNGERUL: Dispari din fața mea... eu nu mă târguiesc cu tine, ci doar îți dau voie, pentru o vreme, să îți faci de cap! Ispitele tale le vor întări credința! (ies amândoi)

ACTUL II – Amăgirile

– în care sunt amintite și alte pățanii diavolești, însoțite de câteva fragmente din plânsurile Sfântului Efrem Sirul –

(Bățul pe care avva IOAN CEL MIC îl îngrijise a crescut. E un copac imens. În jurul lui stau trei oameni smintiți, cu topoare la brâu, care vorbesc tare, ca și cum ar vrea să fie auziți de părinții care pentru moment nu sunt acolo. Lângă ei, zace trupul gol al unui om mort.)

PRIMUL SMINTIT: Oare va veni?

AL DOILEA SMINTIT: Ce frumos e copacul ăsta!

PRIMUL: E atât de luminos!

AL DOILEA: Dar oare va veni!

PRIMUL: Hei... Togod... ești pe-aici?

AL DOILEA: Togod va veni și ne va lumina.

PRIMUL: Așteptarea ne întărește.

AL DOILEA: Așteptarea asta merită.

PRIMUL: Hei... Togod, ești pe-aci?

(apare avva Arsenie)

ARSENIE: Ce urlați așa oameni buni?

PRIMUL: Tu ești Togod?

ARSENIE: Arsenie este numele meu, și sunt pustnic aici la Sketis. Pe voi ce gând vă aduce?

AL DOILEA: Îl așteptăm pe Togod să vină, lăudat fie numele lui.

ARSENIE: Și cine este acest Togod?

AL TREILEA: Cum, tu nu știi cine este izbăvitorul rațiunii noastre?

ARSENIE: Sunteți smintiți amândoi. Domnul nostru Iisus Hristos este Mântuitorul.

AL DOILEA: N-am auzit de El și nici nu ne interesează. Noi pe Togod îl așteptăm să ne lumineze mințile.

ARSENIE: Nu este acesta oare un demon?

AL TREILEA: Ascultă, străinule, se pare că nu vorbești limba noastră. Du-te în pace, că nu te deranjăm cu nimic. (îmbrățișează copacul)

ARSENIE: Pare-se că un diavol a intrat în copacul acesta.

PRIMUL: Tu nu pricepi nimic. Noi cercetăm aici tot felul de chestii existențiale: atanorul demiurgic al frunzelor de mătrăgună...

AL DOILEA: Complexul oedipian și exprimarea sa represiv-deductivă...

AL TREILEA: Noi suntem artiștii zilei de mâine!

ARSENIE: În numele Domnului Dumnezeuului nostru vă poruncesc, demonilor, să lăsați oamenii aceștia în pace!

PRIMUL: Ce tot spui acolo?

ARSENIE: Înfricoșată este cu adevărat, o, suflete, sosirea de față a morții celor împătimiți și păcătoșilor și trândavilor și celor ce nu se sânguiesc să petreacă în curăție această viață deșartă. Căci lucrătorii și nevoitorii cei desăvârșiți se bucură în ceasul despărțirii, văzând înaintea ochilor oste-neala cea mare a nevoinței, a privegherilor, a ajunărilor, a metaniilor, a rugilor, a lacrimilor.

(primul dintre smintiți, ca trezit dintr-un vis, aleargă la avvă și îl întrerupe)

PRIMUL: Miluiește-ne, robule al lui Dumnezeu! Fie-ți milă de noi! Treci cu vederea păcatele noastre și ajută-ne, căci vom pieri cu toții!

ARSENIE: Credeți că vă pot izbăvi de demon cu puterea Domnului?

PRIMUL: Da, sfinte!

ARSENIE: Să învie Dumnezeu și să se risipească dușmanii lui... Luați topoarele și tăiați-l! În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin! Veniți acum, nu vă fie teamă.

(cei trei scot topoarele de la brâu și taie copacul de la rădăcină, dar acesta rămâne în picioare, spânzurat de un punct invizibil din aer)

ARSENIE: Stai Necurate! Doamne Iisuse Hristoase ajută robului tău să alunge demonul acesta!

(avva Arsenie împinge copacul iar acesta cade la pământ. Exact în acea clipă apare avva Pamvo, șchiopătând, alături de avva Ioan cel Mic care privește întreaga scenă)

ARSENIE: (celor trei smintiți) În locul în care a fost copacul, să zidiți o biserică. Și din acest copac să luați oricâte lemne pentru această construcție
CEI TREI SMINTIȚI: Îți făgăduim părinte, că peste șapte zile vom veni aici cu lemne și cu zidari, pentru a ridica o biserică!

ARSENIE: Plecați în pace și Domnul să vă binecuvânteze. (apoi, către IOAN CEL MIC) Ți-am pus la pământ vlăstarul crescut din rugăciunile tale și nu mi-ai zis nici un cuvânt. Pentru nerăutatea ta, se odihnește Duhul Sfânt peste tine, frate.

(avva Pamvo se apropie de cadavrul gol care zăcea pe jos și își dă jos haina pentru a-l acoperi)

PAMVO: Fraților... ajutați-mă să-l ducem de aici, și să-l îngropăm cum se cuvine.

IOAN CEL MIC: Îndată, frate!

(cei trei ridică cadavrul de jos și ies cu el. Apare avva Ghelasie, care se așază la rugăciune)

GHELASIE: Darul Tău mi-ai dat mie să grăiesc către Tine, Doamne, și dorul pe care îl am către bunătatea Ta mă silește să nu tac. Ca un singur bun și al nostru, al tuturor Ziditor, iartă fărădelegile și păcatele robului Tău celui păcătos și nemulțumitor. Știu că covârșesc cu păcatele pe toți oamenii, Doamne, dar am scăpare adâncul cel covârșitor al îndurărilor Tale.

(În timp ce se roagă, apar în jurul lui și ceilalți călugări, nouă la număr, cu avva Evprepie și amma Sara, care rostesc aceleași cuvinte alături de el. Este singura rugăciune la care călugării nu se așează în genunchi.)

...și tare sunt încredințat că primești și miluiești pe toți cei ce nădăjduiesc la bunătatea Ta; și mai înainte cunoscător fiind, Stăpâne, inima celui ce vine la Tine mai înainte o vezi dacă s-a dezbrăcat de lume cu totul.

(Apare diavolul, în straie de călugăr, cu un sac în spinare.)

DIAVOLUL: Pace vouă, iubii mei! Ce rugăciune înălțătoare aduceți voi Domnului!

AMMA SARA: Pace ție, străinule!

DIAVOLUL: O femeie printre voi? Fraților, cum permiteți una ca asta?

SARA: După fire sunt femeie, nu și după cuget. Așez piciorul pe scară, ca să urc, și pun moartea în fața ochilor mei înainte de a face primul pas.

KARION: De credință și-a dovedit sufletul.

PAMVO: Întru Domnul lăudată este fapta și pocăința sa.

DIAVOLUL: Și a postit femeia aceasta în rând cu voi?

SARA: Pentru cei ce se apropie de Dumnezeu, la început este multă luptă și suferință; după aceea însă, urmează o bucurie de nespus. Așa cum cei ce vor să atâțe focul mai întâi se afumă, lăcrimează și abia apoi dobândesc ce vor – căci, Dumnezeul nostru este foc mistuitor – tot așa și noi trebuie să atâțăm focul dumnezeiesc cu lacrimi și osteneli. După cum leacurile cele mai tari alungă veninul fiarelor, tot așa rugăciunea și postul alungă orice gând rău. Să nu te amăgească desfătările mirenilor bogați, ca și cum plăcerea lor deșartă ar avea vreun rost. Ei prețuiesc arta pregătirii bucatelor, dar tu, postind, întreci cu mâncarea ta simplă bucatele lor îmbelșugate. Căci se spune: Sufletul care se desfată disprețuiește fagurii. Nu te sătura cu pâine, și nu vei pofti vin. (către ceilalți) Fraților, eu mă retrag în chilie, căci nu sunt pe placul acestui călugăr, și nu vreau să îl îndrept spre păcatul mâniei. (iese)

DIAVOLUL: Îți mulțumesc foarte mult, măicuță!

MOISE: Și care ți-e numele, creștinule?

DIAVOLUL: Lumea îmi spune Hebemoth. Țasta e numele ce mi l-a dat părintele meu.

PAMVO: Acum, că amma a plecat, așează-te cu noi la rugăciune!

DIAVOLUL: (scoate din sac o tavă și niște cărbuni, cărora le dă foc) Cel ce are credință nu se va ruga, ci va trece desculț peste acești cărbuni aprinși, punând în practică învățătura Evangheliei.

ARSENIE: Nu fi fără minte. Ceea ce spui sunt rătăcirii.

DIAVOLUL: (pășind peste cărbunii aprinși) Unde vă este credința? Eu nu mă pot ruga alături de voi. Mă duc mai încolo! (iese, luând tava cu el)

EVRAPIE: Se poate una ca asta, părinte? Oare rugăciunile noastre sunt drepte?

GHELASIE: Către Dumnezeu numai prin rugăciune poți vorbi!

EVRAPIE: Foarte mi s-a urât a mai șede în pustie, părinte. Oare ce să fie simțământul acesta?

KARION: Această urăciune, fiule, îți este o ispită; dar rabdă puțin, rugându-te lui Dumnezeu, iar El, văzându-te, îți va trimite mângâiere și răbdare.

EVRAPIE: Avvo, bine este a trăi în pustie?

MOISE: Fiii lui Israel, dacă au lăsat lucrurile Egiptului și au ieșit la pustie, atunci au cunoscut cum se cade a se teme de Dumnezeu. Așa și corabia când se învăluie în mijlocul mării, fără de neguțătorie este, iar dacă iese la liman, atunci își face neguțătoria. Deci și călugărul, de nu va răbda la un loc, nu va putea lua cunoștință adevărată, că de la călugări, mai vârtos decât toate lucrurile, tăcerea a ales-o Dumnezeu.

DIAVOLUL: (către Evrapie) Frate, vino coala mai într-o parte, ca să îți spun câteva taine dumnezeiești și vorbe mântuitoare, ca să înțelegi unele lucruri mai bine.

EVRAPIE: Cine ești tu?

DIAVOLUL: Eu sunt căpetenia oștilor lui Dumnezeu și am fost trimis să-ți aduc vești bune. Fericit ești tu, căci ți s-a pregătit tron dumnezeiesc și cunună neofilită. Acum, așadar, lasă ținutul acesta și du-te în lume ca să fii de folos oamenilor.

EVRAPIE: Și cine sunt eu, păcătosul, ca să se apropie de mine îngerul Domnului.

DIAVOLUL: Nu te mira, fiindcă tu i-ai întrecut pe Sfinții din vechime și ai fost numit în cer mare sfânt, pentru răbdarea ta desăvârșită. Pe Ilie l-ai întrecut în post, iar pe Iov în răbdarea cea nădăduitoare. Mergi, așadar, degrabă afară, în mănăstirile lumii. Voi fi și eu cu tine, pentru ca multora să le fim de folos. Așa a poruncit... A...toate...țiitorul.

EVRAPIE: Eu? Dacă nu vine Maica Domnului și ocrotitorul meu, Sfântul Nicolae, eu nu plec de aici!

DIAVOLUL: Bine. Cum vrei tu.

IOAN CEL MIC: Avvo, cum zic unii că de multe ori văd arătare îngerească?

DIAVOLUL: Păi poate chiar așa e!

ANTONIE: Fericiți sunt cei ce văd păcatele lor, iar nu cei ce văd arătări și alte lucruri.

DIAVOLUL: Dar oare când vezi un om făcând o faptă, apoi te duci repede de o spui altuia, nu se numește clevetire?

KARION: De grăiești cu gând de iubire de clevetire, ca și cum ai avea ceva asupra lui, clevetire este, iar de nu este după patimă, ești slobod.

ARSENIE: Ca să nu răsară răul, mai bine este să taci!

EVRAPIE: Fraților, să ne rugăm! (diavolul iese) Genunchiul inimii mele îmi plec eu, ticălosul, neîndrăznind a căuta la Ceruri; primește rugăciunea gurii mele celei spurcate, Cel ce ești fără păcat, Unule Ziditorule. Împărat fiind al tuturor și atotputernic, pe împotrivnicul și tiranul veliar surpându-l, din toate felurile fărădelegilor mele izbăvește-mă!

(Intră un om, pe nume Afaithos cu un copil ce are mâinile legate.)

AFAITHOS: Ziua bună, frați creștini!

PAMVO: Bună să-ți fie inima, drumețule! Ce gând te abate pe meleagurile acestea?

AFAITHOS: Cu un mare necaz am venit la cuvioșile voastre, spre a mă ajuta.

GHELASIE: Cunoști viața fiului tău?

AFAITHOS: Da, părinte, știu că este vrăjitor! Cu această pricină am venit aici.

GHELASIE: Ochii lui sunt orbiți de patimile Satanei. (copilului) Ești vrăjitor?

COPILUL: Da, sunt.

GHELASIE: Dă-mi obiectele cu care faci farmece.

COPILUL: Nu pot să ți le dau, căci o femeie se va înfuria și mă va omorî.

GHELASIE: Nu te va omorî. Dacă tu crezi în adevăratul Dumnezeu, nimeni nu se va atinge de tine cu gând necurat. (desfăcându-i legăturile de la mâini) Eu te iubesc, și cred că Dumnezeuul nostru te va ajuta.

COPILUL: Noi facem rugăciunile și tainele în cimitire, la miezul nopții.

GHELASIE: Cum începeți meșteșugurile voastre vrăjitoarești, încât faceți farmece atâtor oameni?

COPILUL: Luăm o ață din haina omului căruia vrem să-i facem farmece, sau vrem să-l omorâm.

KARION: Dacă luați din capătul hainei unui om puteți să-i faceți farmece?

COPILUL: Da, e foarte ușor.

ARSENIE: Tu vrei să spui că dacă iei o ață din pulpana hainei mele, poți să-mi faci farmece?

COPILUL: Nu! Ție nu! Ești călugăr și ai foc în jurul tău. Dacă mă apropii mă va arde.

GHELASIE: (omului) De la ce vârstă este vrăjitor?

AFAITHOS: De la șapte ani.

GHELASIE: Trebuie să-l ajutăm să părăsească vrăjitoria, fiindcă altfel va avea multe probleme în viață. Astăzi a intrat și a făcut farmece într-o casă de idolatri, mâine va intra într-o casă de creștini. Poimâine îl vor lega și-l vor arunca în temniță.

(Călugării îl înconjoară și încep să rostească din exorcismele Sfântului Vasile cel Mare. Copilul urlă, apoi se face liniște.)

GHELASIE: (întorcându-se cu fața spre om) Ia-l de aici și ai grijă de el, ferindu-l de treburile vrăjitoarești care umblă prin lume.

AFAITHOS: Mulțumesc părinte, vă mulțumesc din suflet.

GHELASIE: Cum te cheamă, omule?

AFAITHOS: Afaithos e numele meu.

GHELASIE: Mă voi ruga pentru tine, fiule!

AFAITHOS: Vă voi fi veșnic recunoscător. (scoate o pungă cu bani și i-o întinde avvei Pamvo) Ia-i spre cheltuiala ta, căci ai îmbătrânit și ești bolnav!

PAMVO: Șaizeci de ani în boala aceasta și de nimic nu am fost lipsit, și tu acum ai venit să-l ridici pe Hrănitorul meu? Aici nu se primesc bani.

AFAITHOS: Primește, rogu-te, măcar pentru trebuința săracilor!

PAMVO: Acest lucru este o îndoită rușine, frate, că cele ce-mi trebuiesc primesc și cele străine dând, mă mândresc în deșert.

AFAITHOS: Atunci iertare, și mii de mulțumiri!

(omul și copilul ies)

EVRAPIE: Acesta astăzi a greșit, iar eu mâine voi greși negreșit. Și acesta se va pocăi negreșit, iar eu nu!

(diavolul apare din nou, tot în straie de călugăr, și se așează lângă avva Moise.)

MOISE: Mă chinuie patima curviei, frate, spune-mi ce să fac?

DIAVOLUL: Jură-mi că nu vei mai spune nimănui sfatul pe care ți-l voi da.

MOISE: În numele Celui care locuiește în Ceruri, nu voi spune nimănui nimic.

DIAVOLUL: Nu te mai închina la icoana Sfintei Marii pe care o ții în chilie.

MOISE: Lasă-mă să mă gândesc! (pleacă de lângă diavol, și se duce lângă Karion)

KARION: Cel ce își arată faptele sale cele bune pentru fericirea, lauda și slava oamenilor, acela este asemeni cu omul care seamănă sămânța sa pe deasupra pământului și nu umblă cu grapa peste dânsa ca s-o acopere și venind păsările cerului, mănâncă toată sămânța și-i rămâne în zadar toată osteneala. Iar cel ce își tăinuiește și își ascunde faptele sale cele bune, acela este asemenea omului care, semănându-și sămânța sa, îndată o acoperă cu țărână și ea rămâne, crește și rodește.

EVRAPIE: Și ce să fac fraților când diavolul mă încearcă, și mă îndeamnă să mă laud cu faptele mele cele bune?

ANTONIE: Să-ți spui mereu rugăciunea, fiule.

EVRAPIE: O spun, dar nu se vede nimic.

ANTONIE: Diavolul însă o vede și fuge.

EVRAPIE: De unde să știu eu?

ANTONIE: Nu cumva vrei să vezi minuni?

EVRAPIE: Da, părinte, vreau să văd minuni!

ANTONIE: Bine, mă voi ruga la Dumnezeu să-ți arate o minune ca să pricepi câtă putere are rugăciunea. Acum, fiule, ia coșul acesta și du-te la izvor să-l umpli cu apă.

EVRAPIE: Iartă-mă părinte, dar încă nu mi-am pierdut mintea ca să mă duc să umplu coșul cu apă.

ANTONIE: N-ai zis că vrei să vezi minuni? Fă așadar ceea ce-ți spun. Dar să rostești în continuu rugăciunea.

EVRAPIE: Fie. (ia coșul și iese cu el)

PAMVO: Primește rugăciunea gurii celei întinate și necurate, Stăpâne al tuturor, iubitorule de oameni, lisuse Hristoase, și să nu Te îngreșezi de mine ca de cel ce sunt nevrednic de mângâierea Ta. Caută-mă pe mine ca pe oia cea rătăcită că pustiu m-am făcut de toată osârdia și cugetarea spre a mă îndrepta pe sine-mi.

(Evrapie se întoarce cu un coș plin cu apă și se roagă încet. În întâmpinarea lui vine diavolul)

DIAVOLUL: (tare, pentru a acoperi cu vocea sa rugăciunile bătrânilor, către Evrapie) Unde te duci călugăre?

EVRAPIE: La frații mei.

DIAVOLUL: Cum te cheamă?

EVRAPIE: Evrapie.

DIAVOLUL: De câtă vreme ești monah?

EVRAPIE: De cinci-șase luni.

DIAVOLUL: Ce lucrare faci?

EVRAPIE: Fac pecetii.

(apa din coș începe să curgă brusc)

ANTONIE: Ce s-a întâmplat fiule?

EVRAPIE: Am făcut ce m-ai povățuit, părinte.

ANTONIE: Acum ai văzut? Atâta vreme cât ai spus rugăciunea, coșul a ținut apa. Însă când ai încetat să te rogi și ai început să vorbești îndelung, apa s-a scurs.

(Pamvo se întinde pe jos și scuipă din nou sânge.

Ioan cel Mic îi aduce o cană cu apă.)

IOAN CEL MIC: Rogu-te, părinte, gustă puțin apa aceasta!

PAMVO: Domnul să-ți primească dragostea, frate, dar adevăr zic ție că aș vrea să mă lase Dumnezeu așa, în această boală, chiar și până la treizeci de ani.

ANTONIE: De ce avvă, niciodată nu te-ai trândăvit?

PAMVO: Pentru că în fiecare zi aștept să mor. De-ți va veni boală, frate, să nu te scârbești! Căci dacă vrea Stăpânul să pătimești cu trupul, tu cine ești de te necăjești? Oare nu El poartă grijă de tine în toate? Sau fără Dânsul trăiești? Rabdă, și roagă-L pe El, să-ți dea cele de folos! Aceasta este voia Lui, și deci șezi cu îndelungată răbdare și mănâncă din milostenie.

KARION: Părinte, sunt doi frați și unul dintr-înșii șade cu tăcere în chilia sa și postește cu mare înfrânare toată săptămâna și mult lucru lucrează în toate zilele. Celălalt slujește bolnavilor în bolniță cu osârdie și silință. Deci, al cărui dintre acești doi frați este mai iubit și mai primit de Dumnezeu?

ARSENIE: Cel ce șade cu tăcere în chilia lui și multă rugăciune face și postește șase zile dar nu are dragoste și milostenie de frați, de s-ar spânzura de nările lui, nu poate să fie asemenea celui ce slujește bolnavilor.

MOISE: Cum și în ce fel este dragostea de frați? Dar nedragostea?

ARSENIE: Dragostea de frați, aceasta este, fiule: să îndemni pururea și să înveți și să povățuiești și fratele tău, mai ales pe cel tânăr și de curând călugărit, la calea mântuirii și spre faptele bune, folositoare și plăcute lui Dumnezeu și să mângâi pe cel necăjit, supărat și deznădăjduit, să cercetezi pe cel bolnav și să adăpostești pe cel străin. Aceasta este dragostea frățească și acestea sunt, fiule, faptele dragostei frățești. Iar nedragostea frățească, aceasta este: a nu purta de grijă pentru cercetarea, îndemnarea, învățătura și povățuirea celor tineri spre calea mântuirii și spre faptele cele bune și folositoare și plăcute lui Dumnezeu și a nu mângâia, după putința ta, pe cel scârbit, supărat și deznădăjduit, a nu odihni pe cel străin, a nu cerceta pe cel bolnav, ci numai de sine și pentru sine a te îngrijii. Cel ce face acestea, este iubitor de sine, nu de frați. Aceasta este, fiule, nedragostea de frați, pentru care Dumnezeu ridică și ia darul Său de la purtătorii în zadar ai cinului și numelui călugăresc.

MOISE: Avvă, iată ce mi-a spus un bătrân când m-am plâns lui că mă încercă patima curviei: să nu mă mai închin icoanei Sfintei Marii.

ARSENIE: Ai fost înșelat de diavol, părinte. Însă ai făcut bine că mi-ai mărturisit. E mai bine pentru tine să mergi la toate desfrânatele din țara aceasta, decât să refuzi să te mai închini la Domnul nostru Iisus Hristos și la Preacurata Lui Maică.

MOISE: Perfidă ispita aceasta.

DIAVOLUL: (uitându-se la Moise și făcându-i semn să tacă) Nu ar fi mai bine oare să ne mutăm din locul acesta, pentru ca ispitele să nu ne mai încerce?

ARSENIE: De ți se întâmplă ispită în locul în care locuiești, să nu lași locul în vremea ispitei! Iar de nu, oriunde vei merge vei afla înaintea ta lucrul de care fugi. Ci rabdă până va trece ispita, ca fără sminteală să se facă durerea ta și în vremea păcii să nu pricinuiască despărțirea ta vreo mahnire la cei ce locuiesc în locul acela.

ANTONIE: Oricum, dacă în locul unde este cineva se va strădui să facă vre-un bine și nu va putea, să nu socotească că în alt loc va putea să-l facă.
(diavolul iese)

KARION: Luminează-mi, Doamne, ochii inimii mele, ca să cunosc mulțimea patimilor mele. Darul Tău să umbrească peste mine, Stăpâne, și să lumineze mintea mea cea întunecată și, pentru necunoștința mea, cunoștința dumnezeiască să sălășluiască întru mine; că la Tine nici un cuvânt nu este cu neputință.

(Călugării ies. Pamvo rămâne singur.

Diavolul apare îmbrăcat în straiile avvei Moise)

DIAVOLUL: Binecuvântează, părinte!

PAMVO: Domnul să te binecuvânteze, fiule!

DIAVOLUL: Cunoști părinte, iubirea și respectul pe care îl am pentru tine! Aș vrea, așadar, să-mi faci o bucurie. Am mare dorință să săvârșim Liturghia aici, în umila ta chilie. Și, cu binecuvântarea ta, să mă împărtășesc cu Sfintele Taine... Nu mă lipsi, te rog, de această binecuvântare!

PAMVO: Bine, fie, fă cum crezi!

(Diavolul începe să facă Liturghia, se strâng mulți preoți în jurul lui. La un moment dat, vrea să îl împărtășească pe Pamvo)

PAMVO: Cine sunt eu, nevrednicul, ca să îndrăznesc să mă împărtășesc?

(Diavolul și ucenicii săi dispar. Intră restul călugărilor.)

PAMVO: Bine, fraților, nu vă e milă de mine? Pot eu acum, când mi s-a apropiat ceasul morții, să primesc atâta lume? De ce ați îngăduit toate acestea?

ARSENIE: Iartă-mă avvă, dar nu înțeleg ce spui...

PAMVO: Nu l-ai văzut pe avva Moise și pe însoțitorii lui, care tocmai ce au plecat de aici?

KARION: Noi n-am văzut și n-am auzit nimic din toate astea.

PAMVO: Păi cum se poate una ca asta, fraților?

ANTONIE: Nu-ți aduci aminte, părinte, de cele scrise în paterice? Câți n-au fost înșelați de uneltirile satanei? Vicleanul te-a învidiat și pe tine. Neputând însă să-ți amăgească ochii nevăzuți ai sufletului, s-a folosit de adâncile tale bătrânești și ți-a înșelat ochii trupești cu nălucirile lui. Însă nu s-a întâmplat nimic ciudat... Căci câți ostași nu sunt răniți în luptă? Sau care drumeț nu

se împiedică pe drumul lui? Dumnezeu te-a ferit de rele mai mari. Crede așadar, mărturia noastră, părinte. Dă-ți seama că ai fost amăgit! Iată-l pe Moise aici cu noi, și el îți va spune că este așa cum zicem.

PAMVO: În vremea când s-a făcut pustiirea perșilor, am fugit și noi de la mănăstirea noastră și ne-am risipit. Deci, intrând eu în Constantinopol, am aflat după întâmplare o corabie care trebuia să meargă la Alexandria. Și dându-i plata, am intrat într-însa. Și în puține zile am ajuns în Alexandria. Aflând eu acolo monahi din Muntele Nitriei, am călătorit împreună cu ei. Când am ajuns la munte, am locuit împreună cu unul dintre bătrâni. Și petrecând cu dânsul un an și trei luni, m-am dus la egumenul muntelui și i-am zis: fă milă, avvo, și dă-mi o chilie ca să mă odihnesc, că nu pot să trăiesc împreună cu un bătrân care nu păzește pravila monahilor, ci a mirenilor! Acesta mă silește să postesc duminica, în celelalte sărbători și în cele cincizeci de zile. Iar ce este mai rău, că nici nu mă lasă să cânt canoanele și troparele, pe care toți le cântă. În zilele Sfântului Post, afară de sâmbătă și duminică, nici pâine, nici vin, nici untdelemn nu gustăm, ci cu poame ne îndestulăm, la două zile. Și a răspuns egumenul muntelui: întoarce-te, frate și locuiește împreună cu bătrânul de voiești să te mântuiești! Că cel ce pofteste mântuirea, nici în praznic, nici în ziua duminicii nu trebuie să petreacă fără preamărirea lui Dumnezeu, care cu post și priveghere se întărește și se păzește. Căci precum peștele fără apă nu poate trăi, tot așa, monahul fără rugăciune neîncetată, fără post și priveghere, nu poate să trăiască și să petreacă fără Dumnezeu. Încă îndoit zile de post numai sihaștrilor li se cuvin. La fel, poame să guste, iar de pâine să se depărteze nu este lucru de folos, nici lăudat, căci are semn de slavă deșartă iar patruzeci de zile de înfrânare în Sfântul și Marele Post, cu dezlegare și odihnă de la Paști până la Pogorârea Duhului Sfânt, mirenilor și bogaților li se cuvine, nu monahilor. Troparele și canoanele de cântat și glasurile, preoților celor din lume și celorlalți li se cuvin. Căci pentru aceasta și norodul obișnuiește în biserică să se adune. Iar monahilor, care petrec departe de tulburările lumii, un lucru ca acesta nu numai le este folositor, dar de multe ori și pricinuitor de vătămare. Căci precum pescarul cu undița și cu viermele vânează peștele, așa și diavolul cu aceste tropare și cu cântarea, cufundă monahul în slavă deșartă, în veselia oamenilor, în iubirea de dulceață și poate chiar și în curvie. În depărtare de cântare se află mântuirea pentru monahul cel ce cu adevărat voiește să se mântuiască.

ANTONIE: Dăruiește-mi mie, Doamne, luminare, ca să cunosc meșteșugurile împotrivnicului și ale urătorului de bine, că nenumărate alunecări pune înaintea mea: sminteli, vătămare, multă agonisire, înălțare a veacului acestuia,

dulceață trupească și mulți ani în viața aceasta de acum; temere de nevoie, și pregetare la rugăciuni, și la cântarea de psalmi somn și odihnă trupească. (intră diavolul, în straiile lui Hebe moth)

DIABOLUL: Am auzit de la niște localnici de pe aici că unul dintre voi a curvit!

IOAN CEL MIC: Auzit-a oarecare dintre sfinți că a căzut un frate în curvie, și a zis „Rău a făcut!”. Iar după puține zile a răposat fratele. Și a venit îngerul cu sufletul fratelui către bătrânul zicând: iată-l pe cel pe care l-ai judecat, s-a mutat! Unde poruncești să-l așezăm? În Împărăție sau la chinuri? Și a petrecut bătrânul până la moartea sa rugându-se lui Dumnezeu, să câștige iertare de aceasta, plângând și foarte mult ostenindu-se.

MOISE: Nu este poruncă mai mare decât aceasta: să nu judeci pe fratele tău, și pentru aceasta nu vei fi judecat.

ANTONIE: Iar de-l vezi pe fratele tău greșind și nu-i vei zice să-și recunoască greșelile, din mâinile tale se va cere sângele lui.

KARION: Iar de va auzi și nu se va întoarce de la păcatele sale, el va da seamă pentru greșelile sale. Deci bine este a înfrunta cu dragoste, iar nu a cleveti și a-l ocări ca pe un vrăjmaș.

DIABOLUL: Dar lumea îl blesteamă nețărnut pe acela dintre voi care a curvit!

ARSENIE: Aici nimeni nu a curvit. Vorbești prostii!

PAMVO: De vei auzi pe cineva că te urăște și te ocărăște, trimite-i sau dă-i lui puțină blagoslovenie după puterea ta, ca să ai îndrăzneală să zici în ceasul judecății: iartă-ne nouă, Stăpâne, greșelile noastre, precum și noi am iertat greșelilor noștri.

(avva Pamvo se așează într-un colț, cu un pahar de apă în fața sa)

IOAN CEL MIC: De ce pui paharul cu apă în fața ta părinte, și nu îl bei?

PAMVO: Pentru că văzând paharul plin cu apă în fața mea mai multă sete și poftă să-mi fie, și să mă silesc să pătimesc și să rabd, ca mai multă plată să iau de la Dumnezeu.

MOISE: Să ne continuăm rugăciunea, fraților: lată, iarăși cad la ușile Stăpânului meu, cucernicindu-mă, rugându-mă, închinându-mă și strigând cu frică; că de folos este slugii a nu fugi de mâinile Stăpânului său după ce a greșit Lui, ci mai vârtos a stărui lângă Dânsul. Auzi, o, Stăpâne, suspinul meu și primește graiurile cererii mele, pe care eu, păcătosul...

(Apar două femei, prima, foarte bine îmbrăcată, iar cea de-a doua cu straie mai ponosite.)

PRIMA FEMEIE: Ziua bună, frați creștini.

A DOUA FEMEIE: Binecuvântați întru Numele Domnului să fiți!

ANTONIE: Doamne ajută!

A DOUA FEMEIE: Pentru binecuvântare am venit, frați părinți, și pentru milostenie.

ANTONIE: (îi întinde o coajă de pâine) Domnul să vă binecuvânteze!

A DOUA FEMEIE: Părinte, am postit doi ani, doar a șasea zi mâncând pâine, și am învățat pe de rost Testamentul cel Vechi și Nou. Ce-mi mai lipsește să fac?

ANTONIE: Și care este roada acestora făcute de tine? Făcutu-ți-sa ocara ca cinstea?

A DOUA FEMEIE: Nu.

ANTONIE: Paguba ta o socotești ca pe o dobândă, sau pe străini ca pe rude-niile cele după trup, sau lipsa ca îndestularea?

A DOUA FEMEIE: Nicidecum.

ANTONIE: Nici n-ai postit câte șase zile, nici n-ai învățat pe de rost Testamentul Vechi și Nou, ci te înșeli pe tine însăși. Mergi de acum și începe a lucra, că nimic nu ai dobândit. (apoi celeilalte, cu straie frumoase, îi întinde o pâine întreagă)

PRIMA FEMEIE: Bune să vă fie zilele, fraților! (ies amândouă)

EVRAPIE: De ce i-ai dat părinte o bucată de pâine mai mare celei cu straie îngrijite? Drept este aceasta?

ANTONIE: Cea care poartă haine bune este de neam mare și a săracit și nu-mai prin curăție a câștigat hainele, iar cealaltă, pentru ca să ia milostenie, s-a îmbrăcat în vechituri.

(călugării încep să se roage)

CĂLUGĂRII: Doamne și Stăpânul vieții mele, duhul trândăvirii, al iscodirii, al iubirii de stăpânire și al grăirii în deșert nu mi-l da mie. Iar duhul întregii înțelepciuni, al smeritei cugetări, al răbdării și al dragostei, dăruiește-l mie, robului Tău. Așa, Doamne, Împărate, dăruiește-mi mie ca să îmi văd greșelile mele și să nu osândesc pe fratele meu. Că bine ești cuvântat, în vecii vecilor. Amin.

(Pamvo se retrage dintre călugării care se roagă și se întinde pe jos. Se vaită de durere. Diavolul apare lângă căpătâiul lui Pamvo, în straiele lui Hebemoth, și începe să îi vorbească la ureche)

PAMVO: Da, așa este, însă am postit patruzeci de ani pentru asta... Nu, asta e o minciună. Așa ceva n-am făcut niciodată. Asta da. Dar m-am pocăit, și am plâns. Aici ai dreptate să mă învinuiești. E... pentru asta da! Aici ai dreptate. Nădăjduiesc la mila lui Dumnezeu.

DIAVOLUL: Nu există Dumnezeu. Al meu ești!

PAMVO: Minți. Hristos mă va lua lângă El.

DIAVOLUL: Nu există nici Hristos, și nici Dumnezeu.

PAMVO: Atunci pe tine cine te-a zidit, blestematule? Sau crezi că multă vreme voi mai crede în amăgirea ta?

DIAVOLUL: Ești plin de păcate!

PAMVO: Da, sunt un păcătos, însă m-am spovedit. Tu m-ai îndemnat la păcat.

DIAVOLUL: E adevărat, dar pocăința ta n-a fost curată. Mereu te justificai în fața duhovnicului tău.

PAMVO: Dacă am făcut asta, a fost din rușine. Aveam simțământul că păcatul meu este foarte mare. Însă rușinea, cât și frica veneau de la voi, demonii, care vă străduiați să mă țineți lângă voi și să mă nimiciți. Acum ați venit iar să mă speriați. Dar nu veți izbuti. Cred în Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, Care a venit pe lume pentru a-i mântui pe cei păcătoși; iar cel mai păcătos dintre toți sunt eu. Mântuiește-mă, Doamne!

DIAVOLUL: Tu auzi ce spui? Ce speră că vei câștiga, păcătosule?

PAMVO: Sfinți ai Domnului, ajutați-mă să scap!

DIAVOLUL: Ba nu! Ți-a venit vremea. (lângă el apar alți demoni) Al nostru ești.

PAMVO: Nu voi pieri. Sunt încă în trup, deci pot să mă pocăiesc.

DIAVOLUL: Nu sunt acestea păcatele tale? Și Sfinții tăi au fost la fel ca tine, niște păcătoși!

PAMVO: Ce? Sfinții au fost păcătoși ca mine? Aceia s-au mântuit. Așadar de ce n-ar exista mântuire și pentru mine? Sunt încă viu, și mă pot pocăi. Există și pentru mine mântuire!

DIAVOLUL: Haideți fraților, suiți-l în car!

PAMVO: Maica Domnului meu, izbăvește-mă de puterile diavolești...

(la căpătâiul lui Pamvo vine și avva Ghelasie)

GHELASIE: Piei de aici, demon blestemat!

DIAVOLUL: Din porunca ta, nu voi face asta. (începe să râdă)

GHELASIE: De ce-mi tulburi liniștea, blestematule? (diavolul râde din ce în ce mai isteric) Ce te bucură atâta?

DIAVOLUL: Ha, ha, ha, râd pentru că priveghezi degeaba pentru omul meu, Afaithos. Și el priveghează, dar în încăperile mele. Uite-acu și-a terminat privegherea, și sforăie.

GHELASIE: Dar măcar de copil nu te-ai mai atins!

DIAVOLUL: Nici nu mai vreau să mă uit la el, căci și-a pierdut mințile! Iar tu Pamvo, ține minte... că nu există Dumnezeu! Haideți fraților, să-l luăm.

(Din senin apare un om. Este cel pe care, mort fiind,

Pamvo îl acoperise cu haina sa.)

OMUL: (diavolului) Sunt un trimis al Celui din Ceruri. Treaba ta aici s-a încheiat!

DIAVOLUL: Nici să nu te gândești că am terminat așa de repede. Închină-te mie, avvo, dacă vrei să scapi!

PAMVO: Pleacă Satană, căci este scris: „Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai Lui să-I slujești!”

(diavolul dispare, avva începe să plângă)

OMUL: De ce plânger? De ce te scârbești?

PAMVO: Sunt pe moarte, iar diavolii îmi dau târcoale.

OMUL: Scoală-te și umblă!

PAMVO: Doamne, nu pot, căci picioarele mi-s frânte.

OMUL: Dă-mi mâna! (Îl ajută să se ridice). Iată, te-ai făcut sănătos! Fericiți cei milostivi, căci aceia se vor mântui, căci fără de milă este judecata celui ce nu a făcut milă.

PAMVO: Pentru Dumnezeu... cine ești? Spune-mi cine te-a trimis?

OMUL: Cunoști haina aceasta pe care o port?

PAMVO: Da, Doamne, a mea este!

OMUL: Eu sunt cel pe care l-ai văzut mort, aruncat în drum, și mi-ai aruncat haina ta. Acum m-a trimis Dumnezeu să te vindec. Mulțumește deci totdeauna lui Dumnezeu.

(El iese, apoi intră cei trei smintiți, cu scânduri în spinare.)

PRIMUL: Uite pe cine văd! Ziua bună, avvo.

PAMVO: Ce căutați voi aici?

AL DOILEA: Ne ținem de cuvânt. Am venit să ridicăm o biserică.

PAMVO: Binecuvântați să fiți!

(Ceilalți bătrâni se întorc de la rugăciune.)

GHELASIE: Lăudat fie Numele Domnului, și fapta ce vreți să o duceți la bun sfârșit.

ANTONIE: Să mergem fraților, să ridicăm sălaș de rugăciune Domnului!

(Călugării ies. Apare îngerul)

ÎNGERUL: Socotesc că dacă un om nu va păzi inima sa bine, toate câte a auzit le uită și se lenevește. Și așa, vrăjmașul aflând într-însul loc, îl surpă, căci precum candelă gătită și luminândă, de va fi trecută cu vederea să i se toarne untdelemn încet, încet, se stinge și apoi se întărește întunericul în jurul ei. (intră diavolul, cu vasele după el) Ia te uită pe cine văd! Salutare!

DIAVOLUL: De unde salutare?

ÎNGERUL: Ce s-a întâmplat?

DIAVOLUL: Toți s-au sălbăticit. Nu mă mai ascultă.

ÎNGERUL: Cum? Nu mai ai nici un prieten acolo?

DIAVOLUL: Acolo nu, aici poate... (privește spre public)

CORTINA

Darul regelui

Viziune cerească
Pangeea

Poeme de
Horia Zilieru

Frescă în azur

în trup de pasăre mireasa
doarme — o roză cosmică pe voci de aur —
înecul duce foile de laur
vicleana miere și naive arme.
Așteaptă ruga lacrimi împietrite
zăpezile cu tobele întoarse
întunecimea leagă în orbite:
lințoliu de tristeți /stamine arse.

Opaite percuții de aramă
vocale corzi vor viola pe creste
când plâng catapetesmele la
vamă înaltul cerului dintr-o
poveste.

Cu umbra stranei va pleca și orbul
sfios și șovăelnic să învie
biserica din gropi/pupila vie
potirul mistic solitarul corbul.

Icoană pe sticlă

Erai cândva un foc *dar cine-i El?*
cenușa îți arată c-a trecut
înfățișat cu marele inel
și leul uriaș în alt trecut

subt pod subt podul unui basm amar
la pândă stă copilul în zadar
cu flori de măr în păr ca *leruri ler*
și florile de măr vorbesc în cer
când urcă jertfa jertfa unui miel
dar cine-i El?

dar cine-i El? cu vocile de fum
îți dă asinul să-l înhami și plângi
în carnea pură simțurile cinci
cu miere le astupi *atunci*
 acum

cu funia tăcerii te încingi
și fugi în somn la Domnul Israfel
dar cine-i El?

în istovitul ochi un bob de grâu
stând
pedepsit în pleavă pân-la brâu
femeia — pârgă trece prin măcel
îi umple gura surdă cu pământ
dar cine-i El?

abia se mișcă morile de vânt
ca preotul bătrânul menestrel
toiagul își izbește în cuvânt
și semne vechi iau viață *hèn kai pàn*
în graiul vechi de șapte mii de ani
dar cine-i El?

Aproape de copilărie

Gura mai are o lină lumină
sus de pe ziduri trezind liliicii
până îți cade o buclă pe frunte
de alb hyacint.

Arbori în cârje cu ochii de verde
mâini vaporeaze ridică la geamuri
sânge-nflorindu-i cavernei deschise
cerbul de piatră.

Blânde hymere-n prăpăstii de spaimă
rup o beteală pe lacuri de zodii
șerpilor grădinii spre mierlă aruncă
limbi despicate.

Bocetul trece străfund cimitirul
troiți înclină ghicindu-ți să fure
broasca de aur o grea seminție
dulce de basme.

Neagră-i zăpada în care (o dată...)
înger de pază zideai dintr-o noapte
semn să ridice șoptindu-și streinul
— o puritate.

Dacă nu, iertarea

Uitară ochii ziua nunții mele
în piei de fum și ceață înveliți. —
Ești tu copile între săbii grele
întâiul meu născut? ce sateliți

și-au luat femeia? craniul înconjoară
sudoarea unui stup și-n carne simt
cum te așteaptă palida fecioară
albina ta cu trupul de argint.

Pământul meu de naștere în tine
cu spice seci de foame stă sărac,
slăvită izbăvire nu mai ține
inel și cingătoare și toiag.

Și pleava răscolită peste rane
asinule pe care-am mai trecut
fără cântări de harfe și timpane
cu fața plânsă spre un plâns trecut.

Cât mâinile un plug de lemn apasă
că ești de-acuma plătitor de bir,
silind la luptă o curată rază:
norodul numeros de trandafiri.

Tu oasele să mi le scoți odată
și să repeți: „sunt Însumi Cel ce sunt”
și să le treci fără suspin în spate
peste versanții unui munte sfânt.

Poeme de
Tiberiu Păun

Dureri paterne

Mă rog la tine ca la o icoana,
Fereastră către Dumnezeu!
Soția mea îți este mamă
Iar tată, ce noroc, sunt eu!

Prin tine eu descopăr fericirea
De-a strânge-n brațe-o fiică
Și simt că nu vreau nemurirea,
Ci doar să te sărut o clipă

Dar imediat ce-al meu sărut
Se stinge-ncet pe-obrazul tău,
Doresc s-o iau de la-nceput,
Să fiu și mâine tatăl tău

Tu dormi și mâine vei zâmbi,
Uitând sărutul meu.
Dar într-o zi vei mulțumi
(Și-s împăcat), lui Dumnezeu.

Un zâmbet sau un cântăcit,
Îmi par un Strauss, van Gogh, sau Eminescu
Și-o lacrimă ce tristă a venit,
E un potop, sau alt blestem terestru!

Prin tine-ating ce n-am văzut
Respir senzații neștiute
Ești fica mea și-un început
Pentru o viață, sau mai multe

Tu-mi poți nemuri iubirea
Dăruind o nouă viață!
Din iubire ți-e venirea
Și prin tine ea se-nalță

Și v-ajunge-acolo sus,
Unde eu și-a mea soție
O vom ține-n brațe strâns
Și ți-o vom trimite ție

Și copilul tău de-ar vrea
Să continue nemurirea
Noi prin tine și prin el,
Vom iubi la infinit!
Bucurându-ne la fel
Ca atunci când te-am zărit

Căci ai apărut cu soare,
Bucurând sufletul meu
Și de-atunci... eu simt mai tare
Ce aș vrea și ce sunt eu!

Mă împac cu a mea soartă
Și atunci când mi-este greu
Către tine se îndreaptă
Cu putere, gândul meu!

Ce se bucură-n continuu
Nelăsând loc de tristeți.
Și mă simt de parcă-s primu'
Care zămislit-a vieți

Noapte bun-acuma-ți spun!
Și ruga ți-o citesc!
Și-mi vine-a plânge că n-am cum,
Mereu să te-ocrotesc!

Dureri paterne, la final

Acel om muribund
Ce stă acum întins în pat
A fost cândva un tată blând.
Când nu a fost, eu am uitat.

Dar n-am uitat când eu l-am supărat.
Și am venit acum iertare ca să-i cer.
Cu glas de muribund, jumate-înger,
Mi-a spus: „de mult eu te-am iertat!

Da-mi pare rău de-acele zile
Ce nu le-am petrecut cu tine.
Motive mii, născute-n mine,
Ne-au depărtat, copile.

La început eu n-aveam timp de tine.
Când mi-arătai emoționat,
Desenul proaspăt creionat,
Spuneam grăbit, nervos: bravo, e bine!

Nu mă opream să savurez atent,
Un univers născut pe o hârtie,
De un copil inteligent,
Pentru a-și scoate tatăl din mânie.

Acuma... tu n-ai timp de mine.
Și nu știu de-i pedeapsa mea pentru atunci,
Sau o ispită care zace-n tine
Și, ca și mine, nu știi să o alungi.

Dar știu că nu-i totul pierdut
Și vom fi-mpreună multe zile,
Când tu, de fiecare dată, abătut,
Vei străluci o lumânare pentru mine.

Și când pomelnic tu vei da,
Sau o pomană unui amărât,
Sau orice în memoria mea,
Fi-voi cu tine ca la început,

Când coboram pe creștet mâna mea
Și tu zâmbeai simțindu-te iubit.
Am să cobor și-acum din a mea stea,
Doar pentru-ați șopti un „bun găsit”

Ne-om întâlni și-n cer și pe pământ
Și între ele, într-un loc
Zidit de-un sfânt
Pentru părinți ce n-au avut noroc

Să își petreacă timpul tot
Cu-ai lor copii.
Atunci, chiar de trupu-i mort
Cu tine sufletu-mi va fi

La revedere-acuma-ți spun!
Am o întâlnire!
Și nu e doar o amăgire,
Ci-o mângâiere-a Tatălui Cel Bun.

A Tatălui Ceresc,
Ce timp mereu de mine și-a găsit.
A stat cu mine când a fost ca să trăiesc,
Va sta cu mine și când timpu-i de murit.

La fel va face și cu tine.
Și de aceea te implor,
Chiar de-ai să mă uiți pe mine,
Pe EL să Îl iubești și după ce eu mor”!

Dureri de neam

Când neamu-acesta fost-a cotropit,
El în genunchi a stat!
Nu că-i plăcea să fie umilit,
Ci el, la Domnul s-a rugat

Și generații-ntregi au plâns,
Dar nu din neputință!
Din milă, pentru cei ce-au pus
Bocancul peste-a lor credință!

Credința că-i mai bine a vărsa
Lacrimi cât o mie,
Decât de sânge-o picătur-a lua
De la un frate, pentru bogăție

Nu întrebați de ce n-am fost cotropitori!
Căci vitejie-avem de-ajuns!
La ce e bună, dac-omori
Iubirea dată de Iisus?

Noi sânge totuși am vărsat!
Dar printre lacrimi de durere,
Căci doar atunci noi am luptat,
Când ne răpeau și-a noastră-ngenunchere!

Și-am stat cu arma-n mână
Și-am părăsit pe cei de-acasă,
Când doar armia romană
Putea salva credința noastră!

În rest, noi flori am pus pe arme!
Și piepturi goale le-am opus!
Și am învins, căci El nu doarme,
Credința fost-a de ajuns!

Și-am suferit și am tăcut!
Când ei credeau că ne-au învins,
Cu moaște temnițe-am umplut
Și ne rugăm chiar și în vis

Acum, poate, veți mai înțelege
Ce-nseamnă neamul românesc!
De ce nimeni nu îl poate șterge:
Copii creștini aicea cresc!

Și Domnu-admiră a noastră umilință
Căci nu avem în suflet răutate,
Ci doar bună credință!
Și-atunci ne face El dreptate

La noi poate oricin' să vină
C-aici e-a „Maicii Domnului Grădină”
Dar cei ce n-au avut un gând curat,
Prin lacrimi și prin sânge au plecat!

Iar neamu-acesta va trăi!
Noi nu vom dispărea de fel,
Cât soarele pe cer va fi
Cât mai avem credința-n El

De-aceea, cei ce mai trăiți,
Nu vă lăsați copiii-n rătăcire!
Sculați din somn cei adormiți
Și-i învățați despre iubire!

Ca să iubească-n viitor
Tot ce-au clădit strămoșii voștri.
Ei n-au fost neam cotropitor,
Au fost creștini și sunt ai noștri!

Și nu-i lăsați nicicând să-nvețe
Că-i umilință să te-nchini!
De-afară vin multe povețe,
Sunt rătăcirii de la străini!

Străini de tot ce ne-a fost sfânt,
De tot ce au iubit martirii
Care hrănesc acest pământ!
Pământ al oștilor iubirii!